

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШІНСЬКОГО»,
АНЬХОЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЕКОНОМІКИ
(ANHUI UNIVERSITY OF FINANCE AND ECONOMICS) (KHP);
КАЛІФОРНІЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ В ЛОС-АНЖЕЛЕСІ
(UNIVERSITY OF CALIFORNIA, LOS ANGELES) (USA);
АРІЄЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ARIEL UNIVERSITY CENTER OF SAMARIA) (ISRAEL)

**кафедра філософських і соціологічних студій та соціокультурних
практик**

МАТЕРІАЛИ

VIII Міжнародної наукової конференції
«МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО
ПІЗНАННЯ»

(Одеса, 21-22 травня 2026 року)

Одеса -2026

УДК: 1:403:316.6 (08)

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026>

Методологія та технологія сучасного філософського пізнання. Матеріали VIII Міжнародної конференції студентів, молодих вчених та науковців (Одеса, 21-22 травня 2026 р.) 207 с.

Рецензенти:

Стовпець Олександр Васильович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Одеського національного морського університету.

Каменська Тетяна Григорівна, доктор соціологічних наук, професор, професор кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова.

Збірник матеріалів VIII Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання» вміщує матеріали, які досліджують методологію сучасного пізнання; Голодомор – геноцид - Холокост: проблема пізнання моральних складових розвитку XXI століття; трансформаційні процеси в сучасному суспільстві; сучасні підходи до вивчення цінностей та ціннісних орієнтацій; філософсько-освітні парадигми сучасного суспільства; філософію штучного інтелекту. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 15 від 25 червня 2026 р.)

«Методологія та технологія сучасного філософського пізнання»

21-22 травня 2026 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Койчева Тетяна Іванівна – в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Члени оргкомітету:

Атаманюк Зоя Миколаївна – доктор філософських наук, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Петінова Оксана Борисівна – доктор філософських наук, філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

Вітальні слова:

Андрій КРАСНОЖОН – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Ганна МУЗИЧЕНКО – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Максим ГАЛЬЧЕНКО – директор Інституту обдарованої дитини НАПН України, доктор філософських наук, професор.

Anastasia Nicolai OCERETNII – Head of the Department of Sociology and Social Work Moldova State University, Associate Professor, PhD in Sociology.

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

21 травня 2026 року 10.00-13.00

The role of sociological knowledge in modern cognition

Anastasia Nicolai OCERETNII – Head of the Department of Sociology and Social Work Moldova State University, Associate Professor, PhD in Sociology.

Пост-правда: дискредитація знання чи нова цінність?

Ільїн Володимир Васильович – доктор філософських наук, професор кафедри економічної теорії Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Провідний науковий співробітник Інституту світової історії НАН України, завідувач відділом філософсько-методологічних проблем інноваційного розвитку людини НАПН України, член-кореспондент Національної Академії педагогічних наук України.

The idea of Liberal Arts in the american educational space

Yevgen Borinshtein – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophical and Sociological studies and Sociocultural practices South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

David Schwartz, Professor of political science (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA).

Трансформаційні процеси сучасного світу та нові підходи до філософського пізнання

Бліхар В'ячеслав Степанович – доктор філософських наук, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх спра.

Міжкультурна компетентність та соціальна інклюзія у подоланні бар'єрів вимушеної еміграції

Кочубей Наталія Василівна – доктор філософських наук, професор, Українська асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE), запрошений професор університету м. Удіне, Італія.

Філософська комбінаторика як метод філософського пізнання

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія».

The advantages of keynesianism in modern society

Daniel Hasidim Or Chalon – Doctor of Philosophy in Economics (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA).

Як позбутися ідентичності: від дошкілля до власного Я (філософсько-освітній аспект в умовах військової агресії проти України).

Іванова Наталія Володимирівна – декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради.

Формування ціннісних орієнтацій особистості у контексті педагогіки змін: методологічне підґрунтя

Висоцька Ольга Євгенівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради.

Трансдисциплінарність і концептуалізація нелінійних досліджень – методологія сучасного філософського пізнання

Єршова-Бабенко Іріна Вікторівна – доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Український державний університет імені Михайла Драгоманова, академік Академії інформатизації ООН.

Філософія архівознавства перед викликами постмодернізму

Добролюбська Юлія Андріївна – доктор філософських наук, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання ДЗ «Південноукраїнський

національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

Концепція «Нове Середньовіччя» та сучасна геополітика

Стовпець Олександр Васильович – доктор філософських наук, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Одеського національного морського університету.

Сучасні виклики соціально-гуманітарної науки в Україні

Возний Ігор Петрович – доктор історичних наук, професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Методологія дослідження трансформації ціннісної системи сучасного українського суспільства

Лісеєнко Олена Василівна – доктор соціологічних наук, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Проблеми розуміння моралі в сучасному суспільстві

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

ЗАСІДАННЯ СЕКЦІЙ

21 травня 2026 року 14.00-16.00

22 травня 2026 року 10.00-13.00.

14.00-15.00 – круглий стіл та обговорення результатів

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ

**НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЯК АКТИВ:
ВЕКТОРИ НОВИХ РЕАЛІЙ У ВИЩОЇ ОСВІТІ УКРАЇНИ**

Аксьонова Віра Ігорівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин та іноземних мов Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна,

Сарваді Роман Дмитрович, ЦНТУ, КН - 24, другий курс, механіко-технологічний факультет/МТФ/.

НАДІЯ І СПОДІВАННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОБЛЕМАТИЦІ

Вітлугіна Катерина Віталіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, ОПП: Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна література) факультету іноземних мов ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ЧИ ІСНУЮТЬ ВІДМІННОСТІ МІЖ ФАКТОМ, ОПИСОМ, ОЦІНКОЮ І НОРМОЮ?

Ганбарова Еміліана Миколаївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, ОПП: Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна література) факультету іноземних мов ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ДЕГРАДАЦІЯ ЧИ АДАПТАЦІЯ?

Любарська Валерія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна,

Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. н., старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ: МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ

Матяр Поліна Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна **Науковий керівник: Ганна НІВНЯ**, к. філос. н., старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

МЕТАМОДЕРНА СВІДОМІСТЬ У ПОСТЦИФРОВИХ УМОВАХ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ

Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ХОЛІЗМ ТА ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО- КУЛЬТУРНИХ ПРОБЛЕМ

Поплавська Тетяна Миколаївна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Барков Степан, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

АБДУКЦІЯ ЯК ГЕНЕРАТОР НОВИХ КОНЦЕПТІВ І ГПОТЕЗ У МЕНЕДЖМЕНТІ

Поплавська Тетяна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Закревська Тетяна, студентка 3 курсу ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» навчально-наукового інституту музичного та перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

ХОЛІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЙОГО МОЖЛИВОСТІ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Поплавська Тетяна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Самойлова Поліна, студентка 3 курсу ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» навчально-наукового інституту музичного та перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

АБДУКТИВНИЙ МЕТОД ЯК ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Поплавська Тетяна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Фінік Вікторія, студентка 3 курсу ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» навчально-наукового інституту музичного та перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

СЕКЦІЯ 2. ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД-ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

ГЕНОЦИД ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ВІД ГОЛОКОСТУ ДО РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Булавенко Наталія Віталіївна, здобувачка вищої освіти 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету ветеринарної медицини Одеського державного аграрного університету, м.Одеса, Україна,

Федорова Інна Валеріївна, докторка філософії з філософії, старша викладачка кафедри суспільно-гуманітарних наук Одеського державного аграрного університету

ГОЛОДОМОР – ГЕНОЦИД – ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Канівець Софія Петрівна, здобувачка вищої освіти 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету ветеринарної медицини Одеського державного аграрного університету, м. Одеса, Україна,

Федорова Інна Валеріївна, докторка філософії з філософії, старша викладачка кафедри суспільно-гуманітарних наук Одеського державного аграрного університету, м.Одеса, Україна.

СЕКЦІЯ 3. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ДЕМОГРАФІЇ: ДО СПЕЦИФІЦІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Борінштейн Євген Русланович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», м.Одеса, Україна,

Вінер Мордехай, здобувач третього року навчання ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» м.Одеса, Україна,

THE ROLE OF GLOBALIZATION IN THE PHILOSOPHY OF CONFLICT AND DIALOGUE

Borinshtein Yevgen, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophical and Sociological studies and Sociocultural practices South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Wiener Benjamin, is a 3rd - year student of the educational and Scientific Institute of musical and performative art and socio-cultural practices of the OPP Management of sociocultural activities of the state institution South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

PSYCHOLOGICAL TIME OF PERSONALITY: THE EXPERIENCE OF LIBERAL ARTS IN MODERN SOCIETY

Borinshtein Yevgen – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophical and Sociological studies and Sociocultural practices South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Nitza Davidovitch – Professor, Department of Behavioral Sciences, Ariel University, Israel.

РОЛЬ МЕДІА У ФОРМУВАННІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

Багніт Дарина Євгеніївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса

Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ЯК ЕЛЕМЕНТИ КУЛЬТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ

Будяченко Денис Олексійович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Лісеєнко Олена Василівна, д. соціол. н., професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФАНДРЕЙЗИНГОВИХ ПРОЦЕСІВ У СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗАКЛАДАХ

Войтешенко Єлизавета Олегівна, студентка III курсу, спеціальності менеджмент соціокультурної діяльності Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна,

Науковий керівник: Солдатенко Олександр Ігорович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВІД ТЕХНОЦЕНТРИЗМУ ДО ЕКОГУМАНІЗМУ

Гольденберг Олександр Яковича, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

«ЦИФРОВИЙ АРХІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ» – ПРОЄКТ З ОЦИФРУВАННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК

Горопашна Валерія Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Петінова О. Б., д. філос. н., професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ФЕЙКОВІ НОВИНИ ЯК ЗАГРОЗА ДЕМОКРАТІЇ

Гродська Валерія Юріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса

Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

A COMPARISON OF VIRTUAL AND TRADITIONAL MUSEUMS

Dobrolyubska Yuliya Andriivna, Doctor of Science in Philosophy, Full Professor, Professor of the Department of World History and Methods of it Teaching, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa, Ukraine,

Hryhorchuk Olha Yuriivna, 4th year bachelor's degree part-time student program 014 Secondary education (History) South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa, Ukraine

УКРАЇНЦІ – НАЙБІЛЬШИЙ НАРОД, ЯКИЙ ХОТІЛИ ЗНИЩИТИ У XX СТОЛІТТІ

Коба Олег, доктор технічних наук, професор кафедри управління судном, капітан далекого плавання, Дунайський інститут, Національного Університет «Одеська морська академія», м.Ізмаїл, Україна,

Тодоров В'ячеслав, кандидат географічних наук, доцент, кафедра управління підприємницькою та туристичною діяльністю, директор Центру регіонального розвитку Ізмаїльського державного гуманітарного університету, м. Ізмаїл, Україна.

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКИ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Коваленко Євген Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВИХ ПРАКТИК В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Ковра Катерина Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 3-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Науковий керівник: Лісєнко Олена Василівна, д. соціол. н., професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна.

ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ У XXI СТОРІЧЧІ (ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР)

Кубаш Олег Мирославович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Луцик Ярослава Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, ОПП «Менеджмент соціокультурної

діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Лісеєнко Олена Василівна, д. соціол. н., професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Макіша Ілона Сергіївна, студентка III курсу, спеціальності менеджмент соціокультурної діяльності Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м.Чернігів, Україна,

Науковий керівник: Солдатенко Олександр Ігорович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м.Чернігів, Україна.

THE ROLE OF CIVIC EDUCATION IN SHAPING DEMOCRATIC RESILIENCE IN CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY

PRONOZA Inna, candidate of political sciences, associate professor, associate professor the Department of Political Science and Law State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine

VALUE TRANSFORMATIONS OF CITIZENS' POLITICAL CONSCIOUSNESS UNDER CONDITIONS OF INFORMATION CONFRONTATION

PRONOZA Inna, candidate of political sciences, associate professor, associate professor the Department of Political Science and Law State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

KOSINOVA Olha, Master's Degree Student, Political Science Program State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine

TRANSFORMATION OF UKRAINE'S INFORMATION SECURITY POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

PRONOZA Inna, candidate of political sciences, associate professor, associate professor the Department of Political Science and Law State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,

Oleksii Hryshchenko Master's Degree Student, Political Science Program State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine

СУЧАСНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ МЕДІА РЕАЛЬНОСТІ

Семко Яна Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри мистецтвознавства та загально-гуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна

ІМЕРСИВНІ КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Туряб Марина Володимирівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2-го року навчання, ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Науковий керівник: Лісеєнко Олена Василівна, д. соціол. н., професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

УСПІШНИЙ ДОСВІД КРАЇН У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ, ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

Усатюк Ігор Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Фінік Вікторія Віталіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 3-го року навчання, спеціальність 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Лісеєнко Олена Василівна, д. соціол. н., професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна

ПОНЯТТЯ ВЛАДИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Фомюк Крістіна Віталіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність В5 Музичне мистецтво, навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РИНКУ: ДЖЕРЕЛА ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ

Цілина Діана Олександрівна, студентка III курсу, спеціальності менеджмент соціокультурної діяльності Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна,

Науковий керівник – Солдатенко Олександр Ігорович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

СОЦІАЛЬНІ ТА ІНКЛЮЗИВНІ ПРОЄКТИ «МИСТЕЦТВО БЕЗ БАР'ЄРІВ»

Шакіна Марія Павлівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

DEERFAKE-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАГРОЗА ЦИФРОВІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ДЕМОКРАТИЧНИМ ПРОЦЕСАМ

Швець Світлана Леонідівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЖИТТЄВОГО УСПІХУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анісімов Олександр Олександрович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних

студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Ількевич Євген, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна,

Перванчук Герман, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. н., старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ВПЛИВ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ НА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Йорж Руслан, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ЦІННІСНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Крохмаль О. М., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

Науковий керівник: Лісеєнко О. В., доктор соціологічних наук, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СЛІДЧОГО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ

Мормуль Володимир Володимирович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальність D8 «Право» Інститут права та безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. н., старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ м. Одеса, Україна

ЧИ МАЄ ЛЮДИНА ПРАВО НА СМЕРТЬ?

Сухобрус Анна Андріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, ОПП: Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна

література) факультету іноземних мов ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,
Науковий керівник - Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

СЕКЦІЯ 5. ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ І МИСТЕЦЬКІ ПРОЄКТИ: СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ТЕОРІЯ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА LIBERAL ARTS: ЯКІСНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Борінштейн Євген Русланович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Калаєва Каміла Севастянівна, магістрантка першого року навчання ОНП «Філософія бізнесу та соціокультурних практик» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ЕТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ

Врайт Галина Яківна, кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна,

Даниленко Анастасія Володимирівна, студентка 1 року навчання ОНП Філософія бізнесу та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ОСВІТА І ДЕМОКРАТІЯ: РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна,

Коновальчук Евеліна Миколаївна, Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

СУБ'ЄКТНІСТЬ У ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МІЖ РОЗШИРЕННЯМ МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО ДЕЛЕГУВАННЯМ

Гончарова Ольга, кандидат технічних наук, доцент, докторантка кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний Університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

АБСОЛЮТНА КОНТИНГЕНТНІСТЬ ЦИФРОВОГО ПОРЯДКУ: КВЕНТІН МЯЕСУ ТА СУВЕРЕНІТЕТ ОНОВЛЕННЯ ЯК ПОДОЛАННЯ КАНТІАНСЬКОЇ НЕОБХІДНОСТІ

Глушенко Олександр Петрович, кафедра філософських, політичних і психологічних студій Черкаського державного технологічного університету Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МЕДІА: ВПЛИВ НА ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Грищенкова Софія Андріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ЦИФРОВОГО БЕЗСМЕРТЯ

Клименко Інна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 053 «Психологія», Інститут права та безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна
Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. н., старший викладач кафедри

державно-правових дисциплін, Одеський державний університет внутрішніх справ.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ І СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Наумкіна Світлана Михайлівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, м. Одеса, Україна

ФАКТОР ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Начев Микола Юрійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського, вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ЦИФРОВА ЕКОЛОГІЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ: ЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ВИМІРИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЕКО-ДИЗАЙНІ

Юшкевич Юлія Сергіївна, к.філос.н, старший викладач кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету, м. Одеса.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Borinshtein Yevgen, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophy, Sociology and Management of Sociocultural Activities South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Schwartz David – Professor of political science (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA).

THE IDEA OF LIBERAL ARTS IN THE AMERICAN EDUCATIONAL SPACE

The idea of **Liberal Arts** in American education is not about narrow professional training from day one, but about comprehensive development. I would describe its essence as follows: to give students a broad knowledge base and teach them not just to memorize facts, but to think critically, see connections between different fields and flexibly apply skills in a changing world.

The roots of the concept go back to antiquity. In ancient Greece, the ability to participate in debates and defend oneself in court was valued – grammar, rhetoric and logic were needed for this. In ancient Rome, such an education was considered necessary for a free citizen: it helped to participate in public life. Later, a system of "seven liberal arts" was formed in medieval schools: the trivium (grammar, rhetoric, dialectic) and the quadrivium (arithmetic, geometry, astronomy, music). The idea has also been preserved in the American system: here it has adapted to modern challenges.

In the USA, such programs began to actively develop in the 19th century. An important step was the "Yale Report" of 1828, which argued for the need for a broad rather than a narrow professional education. Over time, many Liberal Arts colleges have appeared in the United States. However, it is important not to confuse: not all American universities follow this model. Many large research universities (like Harvard or Yale) have moved away from it over time towards more professional programs. But specialized liberal arts colleges (Amherst, Swarthmore, Williams, and others) We have maintained and developed this approach.

What is the essence of the liberal arts idea in the American context?

1. Flexibility of the curriculum. The student forms his own program in many ways. Usually, the first two years are devoted to getting to know different disciplines – this is a chance to understand what is really interesting. After that, the student chooses a major (main specialization), and often a minor (additional). At the same time, the student takes at least 40% of the courses outside of his main specialty [1].

2. Interdisciplinarity. The main trick is to study topics at the intersection of disciplines. For example, students can analyze the problem of climate change from an economic, biological and political point of view [2].

3. Focus on skills, not just knowledge. The focus is on developing critical thinking, the ability to analyze information, argue one's position, write and speak publicly. Communication skills, creativity, and the ability to self-organize and adapt are also valued [3].

4. The training format. These are often small groups (5-18 people), where the teacher acts more as a mentor and moderator of discussions, rather than as the only source of information [4].

5. Education of citizenship. The idea is to educate people through education and extracurricular activities (student communities, volunteerism) who are able to participate consciously in the life of society [5].

Proponents of the model believe that such education prepares for life in a rapidly changing world: it teaches continuous learning, adaptation and finding non-standard solutions. Employers value not only narrow specialization, but also these flexible skills. At the same time, Liberal Arts does not close the way to specific professions.: graduates successfully enter the master's program, go into business, science, law, medicine and other fields.

For some students, such a flexible approach may be unusual: you need to plan your workload yourself and take responsibility for choosing courses. It is also sometimes more difficult to get deep pre-professional training in Liberal Arts compared to highly specialized programs.

In general, Liberal Arts is about freedom of choice and the development of the ability to think broadly and deeply. If you or someone close to you is inclined to a research approach to knowledge and is not yet ready to narrow down your interests to one profession, this model can be an excellent option.

Key career benefits.

1. Development of "flexible skills" demanded by employers:

- Critical thinking: the ability to analyze information, identify logical errors, and build convincing arguments. It is formed through discussions, case analysis, and essay writing.

- Communication: clear presentation of thoughts verbally and in writing, presentation skills, active listening. It develops through regular performances, debates, and group work.

- Creativity and innovation: the ability to find non-standard solutions, to see non-obvious connections between phenomena. Trains through interdisciplinary projects and research.

- Adaptability: willingness to quickly learn new things, switch between tasks, and work in conditions of uncertainty. The result of studying a wide range of disciplines.

- Emotional intelligence and teamwork: understanding other people's motives, conflict resolution, effective collaboration. It is practiced in group projects and small study groups.

2. Interdisciplinary approach to problems.

Graduates are able to consider issues comprehensively, taking into account different aspects (economic, social, ethical, cultural). This is especially valuable in: strategic planning; project management; development of new products and services; solving complex business problems.

3. Flexible career path.

A broad knowledge base makes it easier to change professions and industries; master related fields without lengthy retraining; successfully work at the intersection of disciplines (for example, digital marketing, bioethics, UX research).

4. Long-term career growth.

Research shows that: at the beginning of their career, graduates of STEM majors can earn more; by the middle and senior career levels (40-50 years old) Liberal Arts graduates catch up with and often overtake them in terms of income; among the top managers of Fortune 500 companies, about a third have a liberal arts degree.

5. Success in entrepreneurship.

Many founders of large companies (for example, Howard Schultz from Starbucks, Susan Wojcicki from YouTube) received Liberal Arts education. A broad outlook helps: to see market opportunities; understand customer needs; build effective teams; make strategic decisions.

The key success factor is the conscious use of acquired skills and their purposeful application in the chosen professional field.

REFERENCES

1. Jung I., Nishimura M., Sasao T. Liberal Arts Education and Colleges in East Asia. Possibilities and Challenges in the Global Age. Singapore, Springer, 2016. 206 p.
2. Liberal Arts. URL: <http://www.:https://global.britannica.com/topic/liberal-arts> (date of request: 30.04.2026).
3. Tubbs N. Philosophy and Modern Liberal Arts Education. Freedom is to Learn. London: Palgrave Macmillan, 2014. 204 p.
4. "MA Liberal Arts | Course Overview". University of Winchester. Retrieved 6 February 2022.
5. Kimball, Bruce A. (1995). Orators & philosophers: a history of the idea of liberal education (Expanded ed.). New York: College Entrance Examination Board.

Єременко Олександр Михайлович, доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

ФІЛОСОФСЬКА КОМБІНАТОРИКА ЯК МЕТОД ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ

Філософська комбінаторика є дослідження у принципі можливих точок зору, які як існували, так і не існували в історії філософії.

Зачатки комбінаторного підходу ми виявляємо в античній філософії. У 1 столітті до н. е. Марк Теренцій Варрон шляхом комбінації різних філософських тез розрахував, що в принципі всього можливо філософських 288 вчень. Одним із попередників комбінаторики вважається філософ XIII століття Раймонд Луллій. У роботі *Ars Magna* він запропонував своєрідну методику отримання нових знань шляхом поєднання базових понять. "Логічна машина" Луллія є першим кроком до механізації логіки, нерідко її називають середньовічним прообразом комп'ютера. Одним із засновників комбінаторики вважається Готфрід Ляйбниц. Творчість цього великого мислителя пронизує прагнення впорядкувати весь корпус як філософських знань, так і усіх знань, які виробило людство. У плані нашого проекту філософської комбінаторики особливий інтерес представляє прагнення Ляйбниці «обчислити» філософські категорії. Тропологію історичного нарративу, яку розробив Гейден Вайт у новаторській роботі "Метаісторія: Історична уява в Європі XIX століття", можна вважати своєрідною комбінаторикою можливих типів опису та пояснення історії.

Основними смисловими образами всіх світоглядів є Бог, Світ та Людина. Це певні світоглядні константи, які насичуються тим чи іншим змістом, деталізуються у різноманітних аспектах. Вони взаємопов'язані у цілісному вченні, іноді вдало, іноді не дуже.

Щодо Бога, то тут можливі такі основні точки зору: існує один Бог, існують два Бога, існує багато Богів, Бог не існує; Бог благий, Бог злий, Бог амбівалентний, Бог індиферентний; Бог всемогутній, Бог не всемогутній; Бог трансцендентний, Бог іманентний Світу, Бог і трансцендентний, і іманентний; Бог створює Світ і Людину, Бог не створює Світ і Людину; Бог приймає участь у справах Світу, Бог не приймає участі у справах Світу; Бог змінюється, Бог не змінюється.

Щодо Світу можливі такі основні точки зору: Світ існує, Світ не існує (є ілюзорним); Світ є вічним (існував і буде існувати завжди), Світ не є вічним (виник, зникне); Світ є лінійним у часі, Світ є циклічним; Світ безкінечний в просторі, Світ не безкінечний в просторі; існує тільки один матеріальний Світ, існує багато паралельних Світів, існує матеріальний і сакральний Світ; Світ змінюється, Світ не змінюється; Світ є впорядкованим, Світ є хаотичним; Світ гарний, Світ поганий; Світ простий, Світ складний.

Щодо Людини можливі такі основні точки зору: Людина існує, Людина не існує (є ілюзорною); Людина існувала завжди, Людина виникла, Людина зникне; існування Людини має сенс, існування Людини не має сенсу; Людина смертна,

Людина безсмертна; Людина є свobodною істотою, Людина не є свobodною істотою; Людина змінюється, Людина не змінюється; Людина гарна, Людина погана, Людина амбівалентна; Людина добра, Людина зла, Людина амбівалентна; Людина проста, Людина складна; Людина раціональна, Людина ірраціональна.

Чисто комбінаторно можливі будь-які поєднання. Але логічно можливі далеко не всі, які можливі комбінаторно. Закони логіки відтинають багато поєднань і зменшують кількість варіантів приблизно на порядок.

Можна назвати такі закономірності поєднань основних світоглядних точок зору.

Подібне тягнеться до подібного. Найкращу сполучуваність виявляють подібні позиції. Наприклад, добрість Бога, Миру та Людини; з іншого боку, поганість Бога, Миру та Людини. Добре поєднуються коливальні рухи Миру та Людини, у свою чергу, вони добре поєднуються з амбівалентністю Бога. Лінійність поєднується з одноразовістю, циклічність – з багаторазовістю, зокрема з реінкарнацією. Фіналістичність не поєднувана з циклічністю. Осмисленість і раціональність добре поєднується з благістю Бога і з упорядкованістю Світу; безглуздість та ірраціональність – з поганістю чи амбівалентністю Бога та хаотичністю Світу.

Існують залежні та незалежні змінні. Наприклад, доброта і осмисленість Світу і Людини залежать від доброти, креативності та активності Бога, але не залежать від просторових характеристик Світу. Безсмертя душі залежить від наявності сакрального Світу, але не залежить від кількості Світів, від їхньої впорядкованості, від їхньої циклічності чи лінійності.

Існують імплікативні та кон'юнктивні поєднання, а також заборони поєднань. Цю закономірність можна вважати проявом попередньої. Якщо змінні залежать, виявляємо імплікацію позицій; якщо незалежні – кон'юнкцію. Наприклад: добрий Бог \rightarrow добрий Світ \wedge добра Людина; фіналістичний Світ \rightarrow зникнення Людства; емануючий Бог \rightarrow активний Бог. Також: незмінний Світ \wedge добра Людина; незмінний Світ \wedge погана Людина; Світ, який змінюється \wedge Людина, яка покращується; Світ, який змінюється \wedge Людина, яка погіршується; але при цьому: Світ, який змінюється \rightarrow Людина, яка змінюється (слабка імплікація). Також: атеїзм-креаціонізм; мінливий Світ \neg упорядкований Світ; вічний Світ \neg креативний Бог.

Характеристики Світу залежать від характеристик Бога, характеристики людини залежать від характеристик Світу; зворотний зв'язок є ймовірнісним. Ця закономірність є проявом попередньої, саме, - властивістю імплікації. Світ залежить від Бога, а Людина – від Світу, але протилежне має лише ймовірну силу. Визнання благоді Творця з неминучістю призводить до визнання естетичної впорядкованості світового різноманіття, причому останнє є настільки сильною характеристикою, що «вимагає» від Бога творити саме таким, а не іншим чином. Осмислення наслідків сильного антропного принципу призведе до такої ситуації щодо Світу та Людини. Наявність розумного спостерігача «примушує» Всесвіт бути саме таким, а не іншим. Але, зрозуміло,

залежність Світу від Бога і Людини від Світу набагато сильніша за зворотну. Наприклад: якщо Бог всемогутній (могутній) і всеблагий (благий), то Світ гарний, якщо Світ гарний, то Людина гарна. Але якщо людина гарна, то ймовірно (але не необхідно), що Світ гарний; і якщо Світ гарний, то ймовірно (але не необхідно), що Бог благий. Якщо Бог креативний, то Світ колись виник; якщо Світ виник, то й Людина виникла. Але невірно, що, якщо Людина колись виникла, то Світ виник; і невірно, що якщо Світ виник, то Бог креативний.

У філософа, безсумнівно, першому місці перебуває інтелектуальна складова світогляду. Але емоційно-ціннісні аспекти світогляду і для філософа дуже важливі. Філософська чесність передбачає як хорошу узгодженість теоретичних позицій, так й узгодженість їх із світом цінностей і емоційним світом філософа.

Значна схожість позицій спостерігається між оптимізмом, активізмом, прогресизмом, месіанізмом та революціонізмом. Романтизм трохи гірше вписується у цей ряд, але загалом непогано корелює з переліченими світоглядами. Романтизм може бути як активістським, так і пасивістським, як прогресистським, так і консервативним і навіть реакційним. З месіанізмом та революціонізмом він корелює чудово. Дещо несподівано виявляється, що романтизм добре сумісний як з прийняттям Світу, так і з мироборством; ще дивніше, що він непогано сумісний з ескапізмом.

Інший ряд кореляцій: песимізм, пасивізм, фаталізм, цинізм, консерватизм та ескапізм.

Деякі світогляди мають неоднозначну кореляцію: вони сумісні як з позитивними, так і з негативними світоглядами, але у різний спосіб.

Трагізм, зрозуміло, дуже добре сумісний із песимізмом. В принципі, хоч і слабо, трагізм сумісний із оптимізмом. Трагізм добре сумісний як з активізмом, так і з пасивізмом; з фаталізмом чудова комбінація («трагедія долі»). З цинізмом трагізм несумісний, і з романтизмом чудово сумісний. Добре сумісний з регресизмом та консерватизмом, з прогресизмом слабо сумісний. Щодо месіанізму та революціонізму ситуація неясна. Трагізм чудово корелює із проміжними стадіями месіанізму та революціонізму, мабуть, це необхідне поєднання. Але з кінцевою реалізацією місії та перемогою революції він погано сумісний. Найвищий трагізм буде у разі остаточного провалу місії та поразки революції. Трагізм добре корелює з аскетизмом, з гедонізмом він не поєднується. З прийняттям Світу не поєднується, з мироборством найкраща сполучуваність, з ескапізмом – слабка сполучуваність.

Іронія добре сумісна з песимізмом, гірше з оптимізмом. З активізмом іронія несумісна, з пасивізмом та фаталізмом чудова кореляція. З романтизмом повна несумісність, з цинізмом настільки органічна сумісність, що її слід вважати необхідною. Іронія добре сумісна з гедонізмом та погано з аскетизмом. Але про несумісність у цьому разі говорити не можна: можлива аскетична іронія над Світом, отже, - і над його задоволеннями. Іронія несумісна із консерватизмом. Що стосується прогресизму та регресизму, то тут ситуація неоднозначна. Хороша комбінація виходить за умови, що прогресисти іронізуватимуть над

реакціонерами, а реакціонери – над прогресистами. З месіанізмом та революціонізмом у іронії повна несумісність. Цікаво, що іронія несумісна як із прийняттям Миру, так і зі світоборством, бо обидва ці світогляди припускають серйозне ставлення до Миру. З ескапізмом гарна комбінація.

Аскетизм несумісний із оптимізмом і добре сумісний із песимізмом. Як не дивно, але він несумісний із фаталізмом, але при цьому добре сумісний із пасивізмом. Певне поєднання виявляється з активізмом, якщо аскетизм вважати активною практикою. Аскетизм несумісний ні з романтизмом, ні з цинізмом. Також він погано сумісний із прогресизмом і добре сумісний із регресизмом та консерватизмом. Дивно, що аскетизм чудово сумісний як з месіанізмом (їх кореляцію слід вважати необхідною), так і з революціонізмом: справжній революціонер є аскет у мирському житті. З прийняттям Світу аскетизм абсолютно несумісний, зі світоборством – чудова сумісність. З ескапізмом аскетизм настільки добре сумісний, що його можна вважати формою ескапізму. Будь-який аскетизм тією чи іншою мірою ескапічний, але не всякий ескапізм аскетичний. Можливий витончено-вишуканий ескапізм естета, що ховається у вежі зі слонової кістки. Якщо такий естет виявиться багатим і аристократичним, це дасть рідкісний варіант гедоністичного ескапізму.

Гедонізм добре сумісний з оптимізмом та активізмом. Як не дивно, але він непогано сумісний із песимізмом, пасивізмом і навіть фаталізмом. З трагізмом абсолютно несумісний, з іронією чудова сумісність. З романтизмом майже несумісний, з цинізмом настільки добре сумісний, що їх зв'язок можна вважати за необхідний. Поєднання гедонізму з цинізмом та іншими негативними світоглядами дасть «після нас хоч потоп». З прогресизмом хороша сполучуваність, з консерватизмом непогана, з регресизмом слабка. З месіанізмом і революціонізмом гедонізм не поєднується, як і з мироборством. Прийняття Світу є необхідною умовою гедонізму.

Прийняття Світу добре сумісне з оптимізмом і несумісне з песимізмом. Цікаво, що воно добре сумісне з активізмом, але при цьому непогано з пасивізмом і навіть фаталізмом. Також несподівано воно виявляється несумісним як із трагізмом, так і з іронізмом. Чудово сумісне з гедонізмом і несумісне з аскетизмом. З романтизмом чудова сумісність, із цинізмом несумісність. Прийняття Світу добре сумісне з прогресизмом, добре - з консерватизмом і несумісне з регресизмом.

Також несподіваною виглядає погана сполучуваність прийняття Світу з месіанізмом та революціонізмом. Якщо вся справа полягає в тому, щоб змінити Світ, то така позиція передбачає неприйняття Світу. Єдина можливість кореляції прийняття Світу з месіанізмом і революціонізмом полягає в тому, що Світ, який радикально змінився в результаті здійснення місії або світової революції, виявиться прийнятним. З ескапізмом прийняття Світу несумісне, це протилежні світогляди.

Daniel Hasidim Or Chalon – Doctor of Philosophy in Economics (LOS ANGELES UNIVERSITY) (USA)

THE ADVANTAGES OF KEYNESIANISM IN MODERN SOCIETY

The influence of John Maynard Keynes on modern economic thought can be immediately felt even by several titles of works dedicated to him: J. A. Schumpeter "Ten great Economists from Marx to Keynes" [1]; M. Blaug "Great Economists before Keynes: An Introduction to the Lives and Works of One Hundred Great Economists of the Past" [2] and "Great Economists Since Keynes: An Introduction to the Lives and Works of One Hundred Modern Economists" [3]; R. L. Heilbroner "The Worldly Philosophers: The Lives, Times and Ideas of the Great Economic Thinkers" [4]; B. Seligman "Main Currents in Modern Economics: Economic Thought Since 1870" [5], etc.

It should be noted that while the marginalist revolution or the revival of neoliberalism are always perceived as the result of the work of many economic scientists, Keynesianism, despite the well-founded struggle for priority, is almost always considered the result of Keynes' own efforts in the transformation of economics.

Today, 70 years after his death, Keynes' intellectual influence is no less significant. The modern period of global economic development, replete with shocks and new factors of instability, increasingly draws researchers to the historical experience of understanding crisis phenomena in economics, and to a large extent to the intellectual legacy of Keynes. It is logical to consider this legacy in a trinity: the personal capital of Keynes as an unconventional thinker, the factors of economic development during the period of the scientist's activity, and the academic contribution of his work to the development of economic theory, a leading trend for almost a century. It is no exaggeration to say that Keynesianism is the actual mainstream (the actual valid mainstream) of modern economics.

In this sense, personal capital According to Keynes, it is a kind of brand that indicates the depth of approach, thoroughness of study and theoretical substantiation of ideas and economic concepts.

Keynes proposed a radical way to get rid of severe crises and mass unemployment. His train of thought and the corresponding methodological conclusions are as follows:

- saving money during depression is harmful;
- lowering prices or freezing wages does not add to economic stability;
- money does not just serve as a "veil" over production, but is a source of energy., making the capitalist economy work;
- the price increase should be welcomed, as it stimulates investment and economic activity;
- price stability can be ensured only through the mechanism of setting the discount rate by the Central Bank of the country and the conscious regulation of monetary requests.

However, if, in the event of an unforeseen price increase, demand outstrips supply, then inflation occurs with severe social consequences: falling real incomes, worsening relations between creditors and debtors, and disruption of the usual

economic balance. The increasing demand for money leads to higher prices and also increases the mass of banknotes.

But moderate inflation is quite tolerable in economic life and allows timely prevention of negative consequences. Therefore, in his work, Keynes sets out completely new principles for regulating the national economy:

1) refutes the fundamental claim of the classics and neoclassicists about the non-interference of the state in the economy. Substantiates the position that a crucial role in the prevention of The role of the crisis and unemployment should be played by the state, which intervenes in the distribution of the entire income of society and concentrates it in its own hands significant monetary and other resources in order to actively influence the economy;

2) in order to ensure full employment of workers, it is necessary to focus not on the supply of goods, which was proposed by the classics, but, on the contrary, to develop demand in every possible way – to expand the purchasing power of the population and the purchase of new means of production by entrepreneurs. To do this, the state must increase the volume of new capital expenditures in production and increase spending on other socio-economic goals, using higher taxes and the release of more money;

3) for state management of the economy, it is required to develop economic and mathematical models that reveal the quantitative relationships between the main indicators of the national economy. The use of these models makes it possible to put the regulation of all economic activity on a scientific basis [6].

The main theoretical tool of Keynes was macroeconomic analysis. The theories that existed in the 19th and early 20th centuries were mainly microeconomic. They studied the activity and behavior of individual subjects and operated only on the quantity that fell within their sphere. And since the 1870s, economic theory has been completely dominated by the microeconomical approach: at the center of the analysis was an economic entity (consumer or firm), maximizing your benefits. It was assumed that economic entities operate in in conditions of perfect competition, where the efficiency of the company's functioning was identified with the efficiency of its functioning the economy as a whole. This approach implied a rational allocation of resources in the national economy and, in essence, prevented the possibility of long-term violations of the economic system.

Keynes focused on the study of the dependencies and proportions between aggregate national economic values (national income, savings, investments and aggregate demand), since he saw the main task in achieving national economic proportions.

The initial premise of Keynes' theory was the belief that the solution to the most important economic problems lies not on the supply side of resources, but on the demand side, ensuring the realization of these resources, the so-called effective demand (the sum of consumer spending and investment). The main focus Keynes here analyzed the factors determining the dynamics of personal consumption and investments.

According to Keynes, the growth of personal consumption It represents a stable income growth function, and the role of other factors is insignificant. At the same time,

with increasing incomes, the marginal propensity to consume decreases, and this is the most important reason for the decrease in the average share of consumption during the increased phase of the economic cycle in the long term. Keynes associated this kind of consumption dynamics with the so-called "basic psychological law" - a decrease in the share of consumption and, consequently, an increase in the share of savings with an increase in income. Today this position is clear to every student of economics, but only the genius of Keynes allowed us to identify and explain this seemingly simple truth.

It is new solutions that help determine economic guidelines in an era of unregulated globalization, productivity growth based on intangible factors, and, as a result, not underlying wage determination, in an era of blurring the boundaries between formal and informal institutions, and, as a result, contradictions in property relations. In these conditions, the ideas of the Case are considered to be a significant legacy for the functioning of modern society and are perceived by us as optimal today.

REFERENCES

1. Joseph A. Schumpeter. Ten Great Economists from Marx to Keynes. Publisher : Oxford University Press, 1951. 305 p.
2. Mark Blaug. Great Economists before Keynes: An Introduction to the Lives and Works of One Hundred Great Economists of the Past. Publisher : Cambridge University Press, 1989. 304 p.
3. Mark Blaug. Great Economists Since Keynes: An Introduction to the Lives and Works of One Hundred Modern Economists. Publisher : Cambridge University Press, 1989. 280 p.
4. Robert L. Heilbroner. The Worldly Philosophers: The Lives, Times and Ideas of the Great Economic Thinkers. Publisher : Simon and Schuster, 1967. 365 p.
5. Ben B. Seligman. Main Currents in Modern Economics: Economic Thought Since 1870. Publisher : Literary Licensing, LLC, 2012. 900 p.
6. Keynes John Maynard (1998). The Collected Writings of John Maynard Keynes (30 Volume Hardback ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

Іванова Наталія Володимирівна, декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗВО «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради.

ЯК ПОЗБУТИСЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВІД ДОШКІЛЛЯ ДО ВЛАСНОГО Я (ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ)

Феномен національної ідентичності поєднує в собі елементи історичної пам'яті, культурних символів і мови, що слугують основою для самовизначення індивіда в соціумі. Ідентичність проявляється як громадянська (політична) та етнічна (культурна). Провокативне питання «як позбутися ідентичності» лежить в контексті відповіді на такі запитання, як «Хто ми?» і «Хто я?».

Агресивна війна проти України спровокувала екзистенційну кризу, загостривши проблему життя і смерті, смислів і цінностей людського існування, ціни життя і виживання. Який же її вплив на дані процеси і чи є вона стимулятором радикального звільнення від імплантованих чужорідних маркерів, які десятиліттями гальмували розвиток суб'єктності українця? Якою за сутністю і формою має бути парадигма сучасної освіти та які стратегічні цілі вона має зреалізувати? Якою є та людина, що постійно вчиться «тут і тепер» і на що вона має сподіватись в невизначеному майбутньому?

На думку В. Єрмоленка, війна загострює питання «хто ми є» через концепт «Іншого» (ворога) і захист держави перетворюється на захист унікального ціннісного простору, де ідентичність формується не через етнічність, а через спільне прагнення до свободи та гідності. Т. Лютий наголошує, що екстремальні умови війни змушують націю позбуватися імперських міфів-кліше і прискорюють формування самостійної, суб'єктної ідентичності. Французький філософ Бернар-Анрі Леві позиціонує сучасну оборонну війну як акт самоствердження європейської ідентичності та цінностей Просвітництва. Для нього збройний опір є найвищим виявом волі нації до буття та свободи. М. Волзер наголошує, що коли нація веде справедливу оборонну війну за своє виживання, її колективна ідентичність і право на політичну самоорганізацію набувають найвищого морального обґрунтування у світовій системі. Таким чином, сучасна філософія війни і миру – це філософія етики і моралі, гідності, справедливості та рівності, соціокультурної комунікації та інтеграції [4].

Філософія освіти в умовах війни має бути засобом гуманітарної та ментальної деокупації, взяти на себе функцію інтелектуального чинника, який допомагає індивіду розпізнати приховані імперські коди у повсякденному мисленні та культурі; здійснити рефлексивний аналіз власних упереджень та нав'язаних стереотипів; свідомо відкинути ментальні конструкції, що послаблюють національну стійкість. Таким чином, звільнення від старої,

деформованої зовнішнім агресивним впливом ідентичності є обов'язковим першим кроком до побудови нової солідарності та внутрішньої свободи як очищення майданчика для автентичного самовизначення і самоздійснення [2; 4].

Як зазначає В. Андрущенко, в умовах глобалізації та взаємопроникнення культур конституціалізація освіти допомагає зберегти автентичність національної ідентичності. Це сприяє стійкості національних спільнот у європейському просторі, забезпечує формування відкритого і демократичного суспільства, де національна ідентичність поєднується із загальноєвропейськими гуманістичними принципами [1].

Як відомо, первинна соціалізація людини відбувається у ранньому та дошкільному віці, там закладаються базові архетипи, мовні коди та чуттєві образи майбутньої особистості. Дитина дошкільного віку пізнає навколишній світ через емоції, казки, звичаї і традиції. Проте, в умовах військової агресії російськомовний продукт (мультфільми, іграшки, дитяча література) став прямою загрозою національній безпеці, адже через дитячий контент ворог намагається утримувати українських дітей у межах свого геополітичного та культурного міфу.

В даному контексті в боротьбу з ворожою ідеологією і культурою мають вступити батьки і родина, відстоюючи духовно-культурні традиції українства. Це сприятиме *екологізації мовно-культурного середовища*, повному та безкомпромислому витісненню російськомовного та радянського контенту з простору дитячих садків та родинного виховання. Через гру, казку, інтерактивні заняття та дитячий фольклор відбуватиметься *заміщення чужих наративів україноцентричними сенсами*. Дитина має відчувати *гордість за свою приналежність до національного, українського*, що є основою базової довіри до світу, яка під час війни зазнає важких ударів. Не допустити укорінення нав'язаної ззовні ідентичності в період дошкільного дитинства, *створити міцний імунітет проти маніпуляцій свідомістю дитини* є одним із основних завдань національно-патріотичного виховання [5].

Війна стає жорстоким екзистенційним викликом і радикальним онтологічним шоком для всього суспільства. Старі життєві стратегії, орієнтовані на мирне, прогнозоване майбутнє, втрачають актуальність. Виникає небезпека фіксації особистості, та й всього суспільства в позиції «жертви», яка характеризується апеляцією до зовнішніх сил, образою на світ та втратою суб'єктності. Якщо освітня система підтримуватиме лише цей наратив, суспільство ризикує отримати травмовану, пасивну генерацію, нездатну до відбудови країни.

Сучасний вчений та футуролог Jordan Hall в статті «The Coming Great Transition v 2.0» (2026) вважає, що людство переживає зараз «великий перехід» щодо зміни цивілізаційної моделі. Він вважає, що людина не готова до майбутнього, яке потребує не тільки технологій, а й нових форм спільнот, нової культури уваги, психологічної зрілості, здатності витримувати невизначеність без руйнування себе та повернення до свого органічного ритму та темпу життя і взаємодії із світом [6].

Як зазначає М. Култаєва, «український досвід не тільки ведення війни, а й її переживання вимагає переосмислення практик і стратегій мирного співіснування в умовах постіндустріального суспільства. Це торкається і сучасної педагогіки миру, яка потребує не тільки і не стільки новітніх педагогічних технологій, скільки посилення морально-етичної складової» [3].

Філософія освіти під час війни пропонує концепт резильєнтності (психологічної стійкості) та трансформації свідомості. Освіта має допомогти молодому поколінню пройти шлях деконструкції ідентичності жертви та здійснити перехід до ідентичності «актора» (діяча), що є актом внутрішньої свободи, коли людина повертає собі право бути автором власного життя навіть під обстрілами. Повинні створюватись умови для самовідкриття та екзистенційного самопроєктування особистості. Людина має сама дати відповідь на питання: «Хто я є у цій війні і ким я буду після неї?». Освітній простір має бути місцем поваги до різноманітності соціокультурного досвіду тих, хто виїхав за кордон, хто залишився в окупації, хто воює. Діалог має бути основою соціальної солідарності, адже формування «Я» невіддільне від визнання іншого «Ти».

Сучасна філософія освіти має ключове значення у формуванні та підтримці національної ідентичності, особливо в умовах кризи; у визначенні нових і дієвих пріоритетів ціннісно-онтологічного існування людини.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, В. П. (2018). *Філософія освіти у просторі сучасної культури* (Монографія). Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова.
2. Бойченко, М. І. (2022). Філософія освіти та філософія культури: точки перетину в контексті глобалізації та національної безпеки. *Філософія освіти*, 28(1), 45–59. doi.org
3. Култаєва, М. Д. (2023). Філософія освіти в екзистенційних вимірах війни та миру. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*, (58), 12–26.
4. Михальченко, М. І. (2020). Українське суспільство: трансформація ідентичності в умовах геополітичних криз. *Політична думка*, (3), 88–101.
5. Панок, В. Г. (2023). Психологічне благополуччя та резильєнтність дітей в умовах війни: виклики для системи освіти. *Педагогіка і психологія*, (2), 33–42.
6. Hall, J. (2026, March 3). The coming great transition v 2.0. Medium

Висоцька Ольга Євгенівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІКИ ЗМІН: МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

У сучасній гуманітарній думці поняття цінностей розглядається не лише як система моральних норм, а як смислове ядро культури, що визначає способи людського буття, характер соціальних відносин і спрямованість суспільного розвитку [3, с. 9]. Відтак проблема формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти є не лише педагогічною, а й філософсько-антропологічною та соціокультурною.

Педагогіка змін постає як особлива філософсько-освітня стратегія, орієнтована не лише на адаптацію людини до соціальних трансформацій, але й на її здатність бути активним суб'єктом цих змін. Філософське осмислення педагогіки змін передбачає звернення до фундаментальних проблем людського буття, свободи, творчості, суб'єктності, відповідальності та розвитку. У цьому контексті освіта набуває не лише інструментального, але й екзистенційного значення, стаючи простором самотворення особистості та її смисложиттєвого становлення.

Педагогіка змін ґрунтується на усвідомленні того, що людина не є завершеною сутністю, а постійно перебуває у процесі становлення, переосмислення власного досвіду та конструювання власної ідентичності. Саме тому її філософські засади тісно пов'язані з гуманістичною традицією, феноменологією, екзистенціалізмом, прагматизмом, критичною педагогікою та сучасними конструктивістськими підходами.

Важливе значення має ідея відкритості людського буття, відповідно до якої освіта не може бути зведена до набору фіксованих знань і навичок, а повинна створювати умови для розвитку здатності мислити, інтерпретувати, сумніватися, творити та брати відповідальність за власний вибір. У цьому сенсі педагогіка змін протистоїть репродуктивним моделям навчання, орієнтованим на механічне відтворення інформації, та натомість акцентує увагу на розвитку критичного мислення, автономії особистості та її здатності до саморефлексії.

Філософські підвалини педагогіки змін значною мірою формуються під впливом гуманістичної філософії, яка розглядає людину як найвищу цінність і визнає її право на свободу, самореалізацію та творчий розвиток. У межах гуманістичного підходу освіта розуміється як процес розкриття внутрішнього потенціалу особистості, а педагогіка змін - як спосіб підтримки її індивідуального шляху становлення [1].

Значний вплив на формування педагогіки змін справили ідеї Дж. Дьюї, який розглядав освіту як форму соціального досвіду та наголошував на

необхідності зв'язку навчання з реальними життєвими ситуаціями [2, с. 67]. Прагматистська традиція підкреслює, що знання не є абстрактною і незмінною структурою, а формується у процесі взаємодії людини зі світом, вирішення практичних проблем і соціальної діяльності. Відповідно, педагогіка змін орієнтується на активні форми навчання, дослідницьку діяльність, проєктний підхід та формування компетентностей, необхідних для життя у складному та мінливому світі.

Не менш значущими є ідеї екзистенціалізму, що акцентує увагу на унікальності людського існування, свободі вибору та відповідальності особистості за власне життя. У межах цього підходу освіта постає як простір пошуку сенсу, самопізнання та формування автентичності. Педагогіка змін у такому контексті передбачає створення умов для розвитку внутрішньої свободи людини, її здатності приймати рішення в умовах невизначеності та брати відповідальність за наслідки власних дій. Освіта перестає бути лише механізмом соціалізації й водночас стає процесом екзистенційного самовизначення.

Важливе місце у філософському обґрунтуванні педагогіки змін займає феноменологічна традиція, яка звертає увагу на досвід людини, її сприйняття світу та суб'єктивні способи осмислення реальності. Феноменологічний підхід дозволяє розглядати освітній процес не лише як передачу інформації, а як взаємодію свідомостей, у межах якої формується особистісний досвід пізнанням. У педагогіці змін це означає визнання значущості індивідуального досвіду здобувача освіти, його життєвого світу, емоцій, мотивацій та цінностей. Такий підхід сприяє гуманізації освіти та подоланню технократичного розуміння навчання як суто функціонального процесу.

Сучасна педагогіка змін активно інтегрує ідеї критичної педагогіки, представники якої наголошують на необхідності подолання соціальної нерівності, дискримінації та домінування у сфері освіти. Освіта розглядається не як нейтральний процес, а як важливий інструмент соціальних трансформацій [4, с. 29]. У цьому контексті педагогіка змін спрямована на формування критичної свідомості, здатності аналізувати соціальні структури, виявляти механізми влади та брати участь у демократичному перетворенні суспільства. Вона передбачає переосмислення ролі педагога, який уже не виступає носієм абсолютної істини, а стає фасилітатором пізнавального процесу, партнером у діалозі та учасником спільного пошуку знання.

Особливого значення педагогіка змін набуває у контексті українського суспільства, яке переживає масштабні соціокультурні та політичні трансформації. Освіта в Україні сьогодні функціонує в умовах воєнного стану, цифрових викликів, реформування освітньої системи та необхідності інтеграції до європейського освітнього простору. Це вимагає не лише модернізації змісту освіти, але й глибокого переосмислення її філософських засад. Педагогіка змін у сучасному українському контексті має враховувати потребу у формуванні громадянської відповідальності, демократичної культури, критичного мислення та готовності до участі у суспільному житті.

Водночас важливою стає проблема збереження людяності, психологічної підтримки та створення безпечного освітнього середовища. Освіта повинна сприяти не лише інтелектуальному розвитку, але й відновленню соціальних зв'язків, формуванню довіри та солідарності в суспільстві.

Методологічне підґрунтя формування ціннісних орієнтацій особистості у контексті педагогіки змін базується на низці таких принципів:

Принцип гуманізації освіти, що передбачає визнання безумовної цінності особистості, її права на свободу, самореалізацію та повагу до людської гідності.

Принцип суб'єктності, що орієнтує освітній процес на розвиток особистості як активного учасника навчання та соціального життя.

Принцип діалогічності, який включає побудову освітнього процесу на основі відкритого спілкування, співпраці та взаєморозуміння.

Принцип критичного мислення, що спрямований на формування здатності аналізувати інформацію, протидіяти маніпуляціям та приймати обґрунтовані рішення.

Принцип культуровідповідності, який орієнтує освіту на врахування національних традицій, історичної пам'яті та культурної спадщини.

Принцип діяльнісного підходу, що передбачає формування цінностей через практичну діяльність, волонтерські ініціативи, громадянську активність і соціальні проєкти.

Принцип рефлексивності, що сприяє розвитку здатності особистості до самопізнання, самоаналізу та осмислення власного досвіду.

Таким чином, педагогіка змін у сучасному соціокультурному контексті постає не лише як освітня стратегія адаптації до суспільних трансформацій, але й як цілісна філософсько-антропологічна концепція формування особистості, здатної до відповідального самовизначення, критичного мислення та активної участі у суспільному житті. Формування ціннісних орієнтацій у межах педагогіки змін ґрунтується на визнанні людини відкритою, незавершеною істотою, яка перебуває у постійному процесі становлення та осмислення власного досвіду. Саме тому освіта набуває не лише функції передачі знань, а й виступає простором розвитку свободи, суб'єктності, творчості та моральної відповідальності особистості.

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В. П., Зязюн І. А., Кремень В. Г. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз. Київ : Наукова думка, 2003. 854 с.
2. Дьюї Дж. Демократія і освіта / пер. з англ. І. Босак, М. Олійник, Г. Пехник. Львів: Літопис, 2003. 294 с.
3. Пролеєв С., Шамрай В. Обстоювання цінностей як місія освіти в контексті війни. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2024. №30(2). С. 8–27. <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2024-30-2-1>
4. Фрейре, П. Педагогіка пригноблених. пер. з англ. О. Дем'янчук. Київ: Юніверс, 2003. 166 с.

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна – доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Український державний університет імені Михайла Драгоманова, академік Академії інформатизації ООН, м. Київ, Україна.

ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ І КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ НЕЛІНІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ – МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ

Сучасне філософське пізнання зіткнулося з такими чинниками як невідповідність звичних дій та бажаних результатів. Це призвело до висновку про специфіку та активізацію нелінійних процесів сучасності. Відповідно отримали розширення не тільки і не просто нелінійні дослідження, але й стала очевидною вимога їхньої концептуалізації. Цей аспект досліджень розширюється останніми роками внаслідок поглиблення трансдисциплінарності нелінійних досліджень. Останнім часом пов'язано з тісною співпрацею природознавства та соціально-гуманітарних наук. Особливу роль у цій ситуації грає методологія сучасного філософського пізнання у її трансдисциплінарній та концептуальній модифікації у нелінійних дослідженнях. У зв'язку з цим особливу роль набуває співвіднесення категоріально-понятійного апарату філософії, природознавства та соціально-гуманітарного знання. Оскільки ці знання мають різний вік у науці і, відповідно, ці науки мають різний ступінь розробленості категоріально-понятійного апарату.

Для вирішення цієї проблеми ми можемо застосувати термін «психомірність», адресуючи його і до людини, як суб'єкту, що пізнає, і до продукту людського пізнання в природничих науках. У такому ракурсі психомірність людини, як суб'єкта, що пізнає, одночасно в рамках природничих наук і соціо-гуманітарних наук може розглядатися як загальна специфічна характеристика пізнання і одночасно форма прояву загальної активності мозку і психіки за життя або надалі у витворах мистецтва.

З третьої сторони одночасно ми застосовуємо термін «фазовий час психомірності» як абстрактний математичний багатовимірний час, координатами якого є незалежні параметри руху психомірної пізнаючої системи людини/пізнаючого суб'єкта, що обслуговує науки обох видів — природознавства та соціо-гуманітарні знання. «Відповідно, можливий розгляд «фазової просторово-часової» психомірності або міжфазової, як абстрактного математичного багатовимірного простору-часу відповідної фази або міжфазного простору-часу. У методологічному сенсі психомірність як макроявлення (форма прояву активності) дуже складна. Як складний і зв'язок, відношення активності психіки і мозку, їх поведінки. За визначенням воно (макроявлення) безперервне (за життя), процесуальне, динамічне, незворотне та нелінійне» [7, с. 10-11].

Проблема співвідношення категоріально-понятійного апарату створює великі труднощі при використанні соціально-гуманітарних знань таких теорій як теорія хаосу, біфуркації та ін. «Так у другій половині ХХ ст. відбувся черговий

етап парадигмального зсуву у науці. Це був крок, який полягає у включенні людини і він став першою складовою зазначеного парадигмального зсуву. Даний зсув був підготовлений досягненнями бельгійського вченого, лауреата нобелівської премії Іллі Романовича Пригожина та його учнями та послідовниками — брюссельської школи. На основі їхніх ідей було створено нову всеосяжну теорію змін, яка розглядається як друга складова парадигмального зсуву. На початку XXI ст. українською науковою школою було зроблено третій крок. Він представлений впровадженням концептуальної моделі (нової філософської категорії) «ціле-в-цілому», тобто нового уявлення про співвідношення цілих і цілісностей. До цього кроку також відноситься концепт гіпертеорія «b-p (m/c, ...))» - «brain - psyche (mind/consciousness, ...))» («мозок-психіка (розум/свідомість, ...))» та явище неврахований продукт/суб'єкт» [7, с. 10-11].

Як відомо термін «трансдисциплінарність» вжитий Ж. Піаже в 1970 р. і сьогодні він має широке поширення [1]. З 1987 р. активно працює Міжнародний центр трансдисциплінарних досліджень, організований відомим математиком, Б. Ніколеску. А 1994 р. у Португалії було проведено перший конгрес з трансдисциплінарності, де було прийнято Хартію Трансдисциплінарності. Через проблеми співвідношення категоріально-понятійного апарату дослідження у цій сфері виявляються досить складними та багат шаровими. Історично термін «трансдисциплінарність» формувався у постнекласиці у зв'язку з фундаментальними ідеями синергетики в контексті ключових синергетичних понять.

В роботах українських філософів в 20-х роках ми знаходимо дослідження філософії трансдисциплінарності в ракурсі постнекласици, а також розгляд трансдисциплінарності, але з таких поглядів як когнітивна інновативність; трансверсальність; можливість виявлення неувимого; прояв естетичних здібностей суб'єкта, що пізнає; нові виміри складності [1]. В ролі пізнаючого суб'єкта в рамках третього кроку парадигмального зсуву може бути розглянуто поняття «неврахований продукт/суб'єкт», під яким ми розуміємо «специфічне явище, яке миготливо виникає в різній формі, на різних рівнях і в різних вимірах, а також в різних умовах складного процесу спільної внутрішньої активності мозку і психіки людини за життя (психонейрофізіологічний або психомірний аспект). Додаткові умови виникнення – процес комунікації спілкування людей та/або людино-комп'ютерної/цифрової комунікації (соціопсихологічний аспект або психомірність соціальної реальності)» [3].

Перенесення акценту уваги на суб'єкта, що пізнає, в аспекті методології дослідження психіки як синергетичного об'єкта присутній також у роботах українських філософів [4]. Подальший розвиток це набуло в концептуальній моделі (новій філософській категорії) «ціле-в-цілом/ціле в цілому» [5] та гіпертеорії концепту «br (m/c,...))» [8, 9, 10]. В даний час активізація інтересу до проблеми трансдисциплінарності та концептуалізації нелінійних досліджень триває і знаходить своє вираження у таких публікаціях як «Концептуалізація як сучасний тренд філософсько-методологічних засад дослідження культури та

науки» (Єршова-Бабенко І. В., 2025) «Трансдисциплінарний контекст концептуалізації нелінійних досліджень» (Добронравова І. С., 2025), «Проблема трансдисциплінарності концептуалізації нелінійних досліджень. Аспекти» (Єршова-Бабенко І. В., 2026), «Концептуальне збагачення завдяки трансдисциплінарності» (Добронравова І. С., 2026), це демонструє значний внесок української філософської та наукової шкіл (Київ, Одеса) у розробку даної проблематики.

Список використаних джерел

1. Добронравова І.С. Філософія науки як практична філософія. Практична філософія науки : збірка наукових праць // Ірина Добронравова . — Суми : Університетська книга, 2017. — 352 с.
2. Добронравова І. С. Трансдисциплінарний контекст концептуалізації нелінійних досліджень. VIII Міжнародна наукова конференція «Людина як цілісність: Філософія, наука і мистецтво зцілення», 30 жовтня 2025 – Одеса – С. 244-249
3. Єршова-Бабенко І. В., Жижко Т. А. Психомірність людини та її поведінки. Київ: ЦП Компринт 2024. - 222 с .
4. Єршова-Бабенко І. В. Методологія дослідження психіки як синергетичного об'єкт. Одеса: ОДЕКОМ. 1992.
5. Єршова-Бабенко І.В. Психосинергетичні стратегії людської діяльності. (Концептуальна модель). Монографія.- В.: NOVAКНУНА, 2005.-360 с.
6. Єршова-Бабенко І. В., Бондаревич С.М., Козобродова Д. М., Мокрінчук А. В. Концептуалізація як сучасний тренд філософсько-методологічних засад дослідження культури та науки (історичний аспект). VIII Міжнародна наукова конференція «Людина як цілісність: Філософія, наука і мистецтво зцілення», 30 жовтня 2025 – Одеса – С. 244-249.
7. Мелков, Ю. О., Коннов, О. Ф., Терепиший, С. О., Нестерова, М. О., Єршова-Бабенко, І. В., Добронравова, І. С., & Предборська, І. М. (2026). ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ХХІ СТ.: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ (ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ В.С. ЛУТАЯ): За матеріалами «круглого столу», проведеного Інститутом вищої освіти НАПН України разом із ГО «Українське товариство філософії освіти імені Марії Култаєвої», 5 березня 2026 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 8(1), 1–12. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2026.8114>
8. Yershova-Babenko I.V. Hypertheory «brain-psyche-mind/consiousness»_is post-non-classical general solution of the problem and the methodology of the study of psychometry // *Norwegian Journal of development of the International Science* . 2019, № 29 (3): P: 45-50.
9. Yershova-Babenko I. Integrity and initial “hybridity” of the “brain-psyche-mind/consiousness” hypersystem, research methodology // *Norwegian Journal of development of the International Science*. №31 (2), 2019, P. 58-64.

10. Yershova-Babenko I. The problem of a new scientific picture of the world. world of "digits" and "digital subject"// Norwegian Journal of development of the International Science , 2020, № 44 (2), с. 53–60.

11. Yershova-Babenko I. V. THE PROBLEM TRANSDISCIPLINARITIES OF CONCEPTUALIZATION NONLINEAR RESEARCH. ASPECTS / INTERNATIONAL RESEARCH CONFERENCE “THE DAYS OF SCIENCE OF THE FACULTY OF PHILOSOPHY – 2026”. April 23-24, 2026. Kyiv. P. 1164-1170

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-1>

Добролюбська Юлія Андріївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та методики її навчання ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-3564-854X>

ФІЛОСОФІЯ АРХІВОЗНАВСТВА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Архівна область змінюється на очах та змушує переглядати існуючі теорії, рішення та методи. Може статися, що нові оцінки вплинуть на усталені основні поняття. Іншими словами, якісні зміни можуть торкнутися архівознавства як науки та радикально змінити її образ.

Метою цієї статті є діагностика ситуації, в якій наука про архіви виявилася на даний момент, а також виявлення факторів, що впливають на перетворення цієї галузі. Буде показано можливі шляхи розвитку науки про архіви і документи та запропоновано нове поняття як одне з можливих рішень, які мають на меті полегшити вирішення проблем, пов'язаних із цими неминучими змінами.

Головні причини цих змін зводяться до двох явищ, що відбулися в другій половині ХХ століття і мають масовий характер: по-перше, це технічна революція, цифровізація у канцелярській практиці, а по-друге, нові виклики, що стоять перед історичною наукою, головним реципієнтом інформації, що міститься в документах сучасної епохи [2, р. 84-85].

Що стосується техніки, то йдеться насамперед про наслідки появи електронного обліку та комп'ютерного пошуку інформації, виникнення цілої галузі електронної документації з необхідністю її архівування, зберігання та розповсюдження, а також можливості абсолютно нового інформаційного середовища, яким є Інтернет. Щодо цього традиційне методологічне обладнання архівіста і навіть архівознавця навряд чи буде дуже корисним. Постмодернізм поставив архіви та архівознавство перед новими викликами, що відображають кризу старої методології та практики архівного відбору.

Зв'язок архівознавства та історичної науки безумовний. Саме з цією обставиною багато в чому пов'язаний сучасний стан архівознавства. Допоміжною

ролі архівознавства стосовно історії не заперечують навіть найзатятіші прихильники самостійності архівознавства як галузі науки. Тому радикальні зміни у практиці історіописання що не можуть не вплинути на архівознавство. У новітній час методологія історії пройшла повне коло. Підкреслено науковий, тісно пов'язаний з вивченням джерел і підтверджений фактами підхід до історії, прийнятий так званою школою позитивізму і історичними матеріалістами, які безпосереднє мають до неї відношення, який подолав традицію історичних творів давнини, в наш час піддається перегляду і заміщається так званою постмодерністською реакцією, що спирається на найдавніші традиції написання історії. У тому самому ключі необхідно розглядати псевдо-хронікальні твори, і навіть суто літературні (белетристичні) суб'єктивні реконструкції минулого, які нерідко містять дотепні, емоційні пасажі, привнесені туди сучасними дослідниками. Не вдаючись у зайві з погляду історіографії оцінку цього явища, необхідно врахувати, що нові методологічні підходи мають очевидні наслідки для архівів та архівістів.

Методологія історії, збагачена постмодерністською реакцією, може бути зібранням всього найкращого, що накопичили усі історіографічні традиції. Йдеться про методи аналізу, опис, ретельне вивчення джерел, і навіть чітко певний погляд на історію і право на оцінку явищ у минулому, тобто те, що вважається неодмінною та неминучою частиною історичного дослідження. Це особливо важливо, бо у сучасному світі історичні інтерпретації є домінуючими та змушені постійно конкурувати з історичною пам'яттю і літературною вигадкою у формуванні соціально прийнятного образу минулого.

Історик спостерігає світ у межах досліджуваного ним періоду у вигляді історичних джерел, основну частину яких становлять архівні документи. Він розуміє ці джерела у межах своїх знань і сповідуваних цінностей, бо перебуває всередині культури, яка його сформувала. Саме через неї він сприймає джерела і за допомогою знарядь, якими вона його наділила, інтерпретує минуле. Свою інтерпретацію він передає носіям тієї самої культури. Тому малоімовірно, що методологічні зміни в історіографії не викличуть необхідності перегляду архівознавства, яке в методологічному сенсі залишається допоміжною наукою. Відсутність такої реакції свідчила б про порушення правила субсидіарності. Крім того, без культурної обумовленості архівознавства, без опори на антропологію культури та інші соціальні науки, такі необхідні переоцінки були б неможливими.

Таким чином, постмодернізм так чи інакше впливатиме на практику архівної роботи і, отже, на науку про архіви настільки, оскільки вона продовжуватиме служити історикам (це можна вважати особливістю архівів, що відрізняє їх від інших установ державної адміністрації). Для задоволення вимог істориків вони змушені зберігати архівні джерела, обробляти їх таким чином, щоб зробити найефективнішим їхній аналіз, пропонувати до використання у найбільш зручному для історика вигляді. А якщо історія жадає матеріали, насамперед зарезервовані для антропологів, етнографів, філософів, соціологів і взагалі представників наук про людину, то архіви також мають забезпечувати

цей попит. Звідси виникає необхідність антропологізації архівознавства, яке має гарантувати, що не буде втрачено як пам'ять про співтовариство в цілому, так і про окремих осіб, як відомих, так і про пересічних.

Але що треба зробити, щоб архівознавство як наука відповіла на виклики, пов'язані з цими змінами [1, р. 27-28]. Арсенал архівістики традиційно включає теорію, методику та архівознавство. Кожна з цих частин має чітко визначені рамки, і створюється уявлення, що зміни у цій сфері навряд чи виправдані. Проте, антропологізація архівознавства є неминучою, як і сама орієнтація архівів на культуру та людину. Один із визнаних авторитетів в архівознавстві Д. Магер у 2010 р. висловив пропозицію про створення нової архівознавчої дисципліни під назвою «архівософія» [4, s. 7-20]. Перед архівами стоїть нове важливе завдання, яке вперше сформулював Ерік Кетелаар: образ архіву як мосту між минулим та майбутнім. У цьому погляді на архів він зберігає не старі, забуті артефакти, а живі об'єкти, що стосуються сьогодення та майбутнього [3].

Метою архівософії має стати вираження архівної думки та ідеї через призму «довкілля» архівної системи (елементами цього середовища є люди, технологія, право і культура), яку, слідуючи за наукою про організацію та управління, можна визначити як «екологію архівної справи» та помістити її у ширший контекст [4, s. 17-19]. Змістом науки мають стати результати вивчення архівів, архівних матеріалів, їхньої історії, теорії та методологічних підходів з використанням особистого досвіду архівістів та користувачів мережі архівів [1, р. 34]. Такий підхід сприятиме систематизації архівістики та більш точному визначенню її місця у культурі та науці.

Для архівософії, як і для архівіста, існує не тільки минуле і сьогодення, а й майбутнє, що сприймаються цілісно. Такий підхід створює перспективу для архівософії ледве чи не есхатологічну [5].

Особливо серйозним завданням державних архівів у контексті постмодерного впливу є реформа системи архівного відбору (селекції), успадкованої від комуністичної епохи. Життя людей за радянських часів було організовано різного роду владними установами (адміністративними та партійними органами), але після 1991 р. ситуація змінилася, і тепер більшість організацій залишається поза архівним контролем, оскільки вони є не державними, а громадськими та приватними. Розширення сфери спостереження неможливо, оскільки архіви не витримали б подібного навантаження.

Необхідність антропологізації архівознавства під впливом постмодернізму очевидна: суспільство не безособове, воно складається з окремих людей, серед яких немає двох однакових [6]. У цьому контексті філософія архівознавства бачить роль архіваріуса, виходячи з того, що тип архіваріуса визначається типом культури; від того, який архіваріус залежить характер відбору документів; якість відбору визначає стан архівних фондів. А оскільки відбір документів не може бути об'єктивним, перед філософією архівознавства стоять серйозні виклики. Вона має стати гарантом збереження архівної дихотомії (історичний архів як установа та заклад науки і культури), порушення якої загрожує перетворенням

державних архівів на своєрідну реєстратуру для державних установ, які все більше і більше відриваються від повсякденного життя людей.

Список використаної літератури

1. Green M. A. The Power of Archives: Archivists' Values and Value in the Postmodern Age. *American Archivist*. 2009. Vol. 72. № 1. P. 17-41.
2. Hitchcock T. Digital Searching and the Re-formulation of historical knowledge. *The Virtual Representation of the Past*. 2008. P. 81-90.
3. Ketelaar E. The Archive as a Time Machine. *Proceedings of the DLM-Forum 2002: @ccess and Preservation of Electronic Information: Best Practices and Solutions*, Barcelona, 6-8 May 2002, INSAR European Archives News (Supplement VII). P. 576-581. URL: <http://cf.hum.uva.nl/bai/home/eketelaar/Timemachine.doc>
4. Magier D. Czas archiwozofii. *Toruńskie Konfrontacje Archiwalne. Tom II: Teoria archiwalna wczoraj – dziś – jutro*. Toruń, 2011. S. 7-20.
5. Magier D. O sens w archiwistyce. Lublin : ELPIL, Siedlce, 2022. 139 s.
6. Parr B. 5 Ways Social Media Will Change Recorded History. URL: <http://mashable.com/2008/11/18/consequences-of-social-media>.

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-2>

Стовпець Олександр Васильович, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін Одеського національного морського університету.

<https://orcid.org/0000-0001-8001-4223>

КОНЦЕПЦІЯ «НОВЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ» ТА СУЧАСНА ГЕОПОЛІТИКА

Глобальна міжнародна система очевидно перебуває у стані ґрунтовної трансформації. Відносна стабільність, що базувалася на принципах Вестфальського миру (1648 р.) та домінуванні суверенних національних держав, дедалі сильніше руйнується. Замість очікуваного «кінця історії» та тріумфу глобальної ліберальної демократії, світ занурився в епоху стратегічної невизначеності, нестабільності, фрагментації та, подекуди, відвертого хаосу.

Для осмислення цих процесів у політичній філософії та геополітиці усе частіше використовують метафору «Нового Середньовіччя» («неомедієвізму»). Ця концепція, звісно, не означає буквального повернення до технологічного чи соціокультурного форматів минулого. Натомість вона описує формування нової структури світу, яка за своїми політичними, правовими та безпековими характеристиками дивовижно нагадує премодерну епоху Європи.

Термін «Нове Середньовіччя» – це метафора складності та фрагментації, яка має багату інтелектуальну історію. Микола Бердяєв (у 1920-х) розглядав це поняття у релігійно-філософському ключі, прогнозуючи крах раціоналізму

Нового часу, індивідуалізму та секулярних ідеологій після Першої світової війни [1]. Умберто Еко (на початку 1970-х) у своєму есе «Структури Нового Середньовіччя» [2] перевів дискурс у площину масової культури та соціології, описавши занепад великих імперій (як СРСР і США), кризу міст, падіння авторитету центральної влади та появу «нових кочівників» (міграційних хвиль). Хедлі Булл (1977 р.) – представник Англійської школи міжнародних відносин – першим застосував термін «неомедієвізм» до геополітики. Він припустив, що світова система може трансформуватися у структуру, де суверенітет розподілений між різними суб'єктами, як це було в середньовічному християнському світі, що може створювати певну анархію [3].

Сучасний світоустрій демонструє, щонайменше, такі значущі ознаки неомедієвізму: розмивання державного суверенітету та парцеляція влади, повернення недержавних суб'єктів насильства, ідеологізація та «нові релігійні війни», поява нових «лімесів» та «фортифікація простору», неофеодальна економіка та цифрова залежність.

Розмивання державного суверенітету та парцеляція влади – це тенденції, які уподібнюють можливе недалеке майбутнє до ситуації Середніх віків, коли здебільшого не існувало поняття абсолютного державного суверенітету. Влада була розпорошена між монархами, феодалами, церквою та вільними містами. Сьогодні національна держава так само поступово втрачає монополію на владу. Ми спостерігаємо своєрідну дифузію суверенітету в різних напрямках: до наднаціональних структур (від національних урядів – до ЄС, НАТО, МВФ), до регіональних та сепаратистських рухів, до транснаціональних корпорацій, які за бюджетами та впливом переважають середні держави. BigTech-гіганти (Meta, Alphabet-Google, Apple, SpaceX, Huawei, тощо) сьогодні самі визначають правила цифрового простору, що є в якомусь ступені аналогом середньовічних торгових гільдій або Ганзейського союзу.

Повернення недержавних суб'єктів насильства також викликає занепокоєння. Вестфальська система трималася на принципі, пізніше сформульованому в максимі Макса Вебера: держава володіє монополією на легітимне насильство. У XXI столітті ця монополія багато де втрачається. На геополітичну арену виходять нові «феодалі»: приватні військові компанії, які вже діють в інтересах не тільки держав, але й корпорацій; терористичні мережі та транснаціональні кримінальні синдикати (в т.ч. наркокартелі), що контролюють цілі регіони; кібер-групи та хакерські угруповання, здатні паралізувати інфраструктуру цілих держав без жодного пострілу.

Радикальна ідеологізація та «нові релігійні війни» все частіше дають про себе знати. Замість раціонального прагматизму Нового часу в геополітику повертається мова метафізики та «абсолютних цінностей». Конфлікти маркуються не в термінах територіальних суперечок або розподілу сфер впливу, а як екзистенційні битви «добра проти зла». Зокрема, підйом неоімперського месіанства (як у випадку з російською концепцією «русского мира»), а також загострення культурних воєн (гендерні та постколоніальні студії) на Заході свідчать про те, що ідеологія знову набуває квазі-релігійного, догматичного

характеру. Конфлікт цивілізацій за Семюелом Хантінгтоном фактично являє собою неомедієвальну мапу світу, поділену скоріш за релігійно-культурними кордонами, аніж за державно-національними.

Поява нових «лімесів» та «фортифікація простору» відбувається також не в буквальному сенсі. Якщо Римська імперія, а згодом і середньовічні держави захищалися від зовнішнього хаосу оборонними валами (лімесами), фортецями та стінами замків, то сьогодні (здавалося б глобалізований) світ знову будує щось на кшталт стін. Ми бачимо нові милітаризовані кордони (між США та Мексикою, стіни на східних кордонах ЄС, демілітаризовану зону між Кореями). Світ продовжує розділятися на «цитаделі» (зони умовної безпеки та добробуту) і «зони перманентного хаосу» (failed states у Центральній Африці, Латинській Америці, на Близькому Сході), де державність існує лише номінально у документах ООН.

«Неофеодальна економіка», нерівність, цифрова залежність проявляються в економічній площині через колосальний розрив між надбагатою олігархічною елітою та рештою населення, що нагадує станову структуру. Феномен «платформного капіталізму» (Uber, Amazon, Apple, тощо) економісти все частіше називають «цифровим неофеодалізмом». Користувачі та дрібні виробники стають наче «цифровими кріпаками», які працюють на цифровій «землі» (платформі), віддаючи частину доходу цифровому «феодалу».

Концепція «Нового Середньовіччя» дозволяє глибше зрозуміти природу сучасних міжнародних криз, зокрема і повномасштабну агресію РФ проти України. У своїй геополітичній поведінці агресор демонструє неомедієвальний синдром: заперечення міжнародного права на користь «права сили» та «історичних прав», та використання ірраціональної, квазірелігійної риторики для виправдання загарбницької війни. У досліджуваному контексті звертає на себе увагу й гібридизація війни, де регулярна армія РФ діє пліч-о-пліч із ПВК, амністованим криміналітетом та «турбопатріотичними» фанатиками.

Для України, яка вимушена захищати свій суверенітет у світі «Нового Середньовіччя», це створює специфічні виклики. По-перше, класичні інститути безпеки (ООН, ОБСЄ, НАТО) виявилися неефективними, оскільки вони розраховані саме на вестфальську модель. По-друге, виживання держави залежить від її здатності будувати гнучкі мережеві альянси не лише з іншими державами, а й із транснаціональними акторами (наприклад, залучення технологічних гігантів для кіберзахисту й забезпечення супутникового зв'язку на російсько-українському полі бою).

Концепція «Нового Середньовіччя» – це не апокаліптичний прогноз, а реалістичний підхід до аналізу сучасної геополітики. Світ не повертається у повному сенсі в «темні віки», але він стрімко втрачає модерну простоту. Ми, ймовірно, входимо у складний, багатопольярний та багаторівневий світ, де суверенна держава змушена буде ділити владу, вплив та авторитет із корпораціями, релігійними і квазірелігійними рухами, технологічними платформами та мережевими спільнотами.

Для політичної філософії та практичної геополітики це означатиме потребу у відмові від застарілих вестфальських догм. Лідерами у цій новій системі координат стануть ті суб'єкти, які виявляться найбільш гнучкими, адаптивними та спроможними діяти у хаотичному, мережевому та ідеологічно фрагментованому середовищі XXI століття.

Список використаної літератури:

1. Berdyaev, N. (2006). *The meaning of history* (G. Reavey, Trans.). Transaction Publishers. (Original work published 1923).
2. Eco, U. (1986). Dreaming of the Middle Ages. In W. Weaver (Trans.), *Travels in hyperreality* (pp. 61–72). Harcourt Brace.
3. Bull, H. (2002). *The anarchical society: A study of order in world politics* (3rd ed.). Palgrave.

Возний Ігор Петрович – доктор історичних наук, професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Сучасний глобалізований та технократичний світ, що орієнтований на STEM-освіту робить акцент на важливості вивчення технологій, які й визначають майбутнє нашої планети. І було б безглуздо заперечувати їх необхідність. Однак у суспільстві склалося хибне уявлення про справжній стан речей. Політичні діячі намагаються сформувати у молоді зневагу до гуманітарних наук як до неважливих. На сучасному ринку освіти перевага віддається природничим наукам. Країни, які відіграють провідну роль у світовій економіці, прагнуть розвивати хімію, фізику, геологію. Основна увага там спрямована на наукові напрямки, які можуть забезпечити істотний технологічний прорив. У західних країнах перевага надається технічним наукам, тут високо ціняться технічні університети і водночас різко скорочуються обсяги викладання гуманітарних наук, а гуманітарні дисципліни переводяться в ранг вибіркових. Подібна тенденція притаманна як європейським країнам, так і Україні [4, 64]. Однак, як зазначав британський філософ Джуліан Барджині «економічний розвиток і технології – це лише інструменти діяльності. Метою нашого майбутнього є становлення цивілізованого суспільства. А воно неможливе без гуманітарних наук» [6]. Якщо така тенденція не зміниться, – пише М. Нуссбаум, – то скоро всі країни світу почнуть виробляти покоління корисних машин, а не повноцінних громадян, здатних самостійно мислити, критикувати традиційний устрій і розуміти інших людей» [7, 15-16].

Тотальний прагматизм і технократизм нашого життя спричиняє глибоку кризу гуманітарної освіти й призводить до знищення тих людських якостей, які

формують культуру [4, 54]. За умов, коли переважає економічна та прагматична доцільність в освіті, вплив гуманітарних наук на суспільство і суспільну свідомість помітно зменшується.

Тому відразу постає питання, а чи знадобляться в надтехнологічному світі філософія, музика, література, образотворче мистецтво та інші гуманітарні науки? Чи варто їх взагалі вивчати? У цьому відношенні професор Лондонського університету Сара Черчвелл говорить, що ми не зможемо вирішити глобальні проблеми людства без використання знань як точних, так і гуманітарних наук [6].

Гуманітарні науки необхідні, щоб дати відповіді на питання про те, як людина повинна ставитися до себе і навколишнього світу, яким має бути це ставлення, щоб уникнути загибелі, виродження людства. Гуманітарними науками значною мірою твориться соціокультурний простір, де людина постає найвищою цінністю, а сама культура – втіленням усіх важливих смислів людського буття. Призначення гуманітарних наук у тому, що вони повинні готувати молодих людей до життя в розмаїтому і взаємозалежному світі, де існує етнічна, національна, релігійна різноманітність, де співіснують і взаємодіють фізично здорові люди і люди з фізичними особливостями та недоліками, де люди роблять вибір, який радикально змінює їх життя. Гуманітарні науки і гуманітарна освіта покликані формувати у молоді здатність до критичного мислення, самостійності у судженнях і вільного міркування, що є необхідним для культурного та політичного розвитку і співжиття. На думку М. Нуссбаум, ні одна демократія не зможе зберігати стабільність без опори на освічених громадян [7, 25].

Незважаючи на удавану перевагу фізиків, хіміків і програмістів, професії гуманітарного профілю не втрачають популярності. Як приклад можна згадати юристів, психологів, лінгвістів, режисерів, іміджмейкерів, дипломатів і політиків. У прогресивних освітніх системах немає настільки чіткого розділення на технічні й гуманітарні науки, як є в Україні. Технарні постійно тренують мислення на літературі, дизайнери ніяк не зможуть обійти увагою історію мистецтв, а гуманітарії нерідко засновують успішні технологічні компанії. Як, наприклад, філософ за освітою Стюарт Баттерфілд – засновник Slack і співзасновник Flickr [2]. Про те, що гуманітарні науки на рівні з точними і природничими здатні привести суспільство до збагачення, свідчить історія і роки досвіду. Багато людей студіюючи гуманітарні науки стали достатньо успішними. Так, Барак Обама вчив політологію та англійську літературу, Гілларі Клінтон – політологію, Еммануель Макрон – філософію, Тереза Мей – географію. А більшість британських політиків вивчали PPE (Philosophy, Politics and Economics). Таким чином видно, що отримавши якісну університетську освіту, глибоко вивчивши праці великих письменників, філософів й істориків, гуманітарій знайде себе в будь-який з ніш.

Важливо також усвідомлювати, що гуманітарні науки – історія, мистецтвознавство, філологія, етика, естетика і особливо філософія – формують необхідний для збереження власне людських якостей простір human security, де людина була й є найвищою цінністю, а культура постає єдністю різних смислів

людського буття (соціальних, духовних, логічних, моральних, естетичних тощо) в певному історичному та національному контекстах [4, 55].

Стан української гуманітарної освіти сьогодні значною мірою залежить від загальних тенденцій, притаманних технократичному і глобальному світові. Досить негативно на стан гуманітарної освіти й культури в цілому впливає споживацьке суспільство з цінностями «хвилинної культури», «квапливої культури» [1, 173], де часто не залишається місця універсальному і людському. В Україні протиставлення «фізиків» та «ліриків» збереглося як наслідок утилітарного підходу до освіти, який панував ще у Радянському Союзі. Холодна війна потребувала «технарів» більше за філологів, істориків або педагогів. Тому в колишньому СРСР суспільним наукам приділялась значна увага, саме як чинникам ідеологічної репродукції радянського громадянина. Ідеологічна машина працювала за для створення та підтримки подальшого існування людей-виконавців, гвинтиків системи. Отож зрозуміло, що за таких умов про формування та розвиток творчої особистості не було й мови [5, 38]. Це – лише один із чинників, які з роками призвели до знецінення «гуманітарних» професій і гуманітарних знань.

Загальною тенденцією розвитку сучасної української освіти є скорочення загального обсягу гуманітарних наук, що викладаються в школах, коледжах, університетах. Політика держави у сфері освіти протягом останніх років була спрямована на зниження рівня викладання соціально-гуманітарних дисциплін у вузах. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України (№ 642 від 09.07.2009 р.) «Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента» кількість обов'язкових гуманітарних дисциплін зменшилося до п'яти [3, 185]. Сучасна соціально-гуманітарна освіта включає в себе багато дисциплін, перелік яких рахується не одним десятком. В той же час деякі дисципліни є основною усієї подальшої освіти, тому їх вивчення є обов'язковим. На перших етапах гуманітарної освіти до них слід віднести українську й іноземні мови, літературу, історію. Потім до них додаються філософія, соціологія, політологія, правознавство та ін. Гуманітарна освіта, перш за все, реалізує завдання соціалізації людини. Мова йде не про збільшення кількості гуманітарних дисциплін, що викладаються, за рахунок фундаментальних, а про необхідність внесення змін до їх програм, змісту з урахуванням проблем ХХІ ст., підвищення якості викладання, вдосконалення методик [3, 186]. На цьому фоні стає незрозумілим висловлювання деяких можновладців з Міністерства освіти про переведення у блок вибіркових дисциплін філософію, відмову від викладання курсу «Історія України», мотивуючи це тим, що вона вивчається у середній школі (знання своєї історії, генетичного коріння вкрай важливе особливо в час відкритої війни між Україною та московітами. Людину, що відчуває свій генетичний зв'язок із предками, їх культурою неможливо перетворити у «яничара»), відмова від читання у ЗВО курсу «Культурологія», «Релігієзнавство», що є надзвичайно актуальним в Україні в зв'язку з міжконфесійним протистоянням тощо.

Давно назріла потреба відходити від принципів так званої «вузької» освіти. Гуманітарна підготовка повинна розширити освіту «вузького» фахівця, доповнити його такими знаннями, які не є для нього профілюючими. Так,

наприклад, освіта інженера повинна забезпечити йому максимальну включеність в суспільні зв'язки, зробити його конкурентоспроможним на ринку праці, сформуванати особистість і громадянську позицію [3, 187].

Перед гуманітарними науками сучасності стоять неабиякі виклики. Так, сучасна історія повинна вчити простежувати зв'язки між подіями, їхніми причинами та наслідками і на основі цього – робити прогнози й припущення, а не бути набором імен і дат. Поверхнєве відношення до історичної науки веде до неправильного трактування понять і спотворення фактів, що надзвичайно важливо в наш непростий час. Недаремно відомий український поет М. Рильський писав: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього».

Так само філософія має вчити аргументувати власну позицію, вірно використовувати логіку, вибудовувати послідовність суджень, користуватись критичним мисленням, що важливо для технарів. Філософія концентрує в собі потужний потенціал інтелектуального розвитку, виступає частиною загальнолюдської культури. Потреба у людях з критичним мисленням є особливо актуальною саме зараз, коли Україні потрібні не політики і демагоги, а розумна, ініціативна, активна, сучасна особистість. Вільний філософський дискурс значною мірою перешкоджає відтворенню різних ідеологічних схем, міфологем і стереотипів, завдяки яким легше управляти і маніпулювати людиною в тих чи інших цілях [4, 62].

Науки про культуру і суспільство мають навчити розуміти, чому наше суспільство є саме таким, яким є, чому найбільш популярними тепер є сатирично-маргінальні пісні, а ще – що з цим робити і чи варто робити.

Доведено, що вивчення мистецтв сприяє академічній успішності учнів. Так, у Массачусетському технологічному інституті проводили експеримент з навчання дівчат віком 12-15 років математики за допомогою танців. Адже математика, так само як і танець, є універсальною мовою, що дає змогу за допомогою чітко визначених дій виразити себе. Завдяки цьому дівчата покращили результати з математики на 273%.

Загалом завдяки вивченню гуманітарних наук у людини зміцнюється відчуття стійкого зв'язку зі своєю культурою. Водночас особистістю усвідомлюється належність до світових культур. Це є надзвичайно важливим для українського суспільства, яке хоче зберегти свою ідентичність і не втратити здатність адекватно реагувати на виклики технократичного, глобалізованого світу [4, 63].

Таким чином, на нинішньому переламному етапі розвитку нашої держави лише завдяки розвитку соціально-гуманітарної складової освіти та науки можливий подальший прогрес державотворення в Україні. Без досліджень та досягнення нових обріїв у сфері соціально-гуманітарних наук нас чекає безрадівне майбутнє. Суспільство потребує професіоналів, які мають не тільки спеціальні знання, а й високий рівень відповідальності перед державою і громадянським суспільством, а це неможливо реалізувати без гуманітарної освіти.

На шляху державотворення, який Україна прокладає в сучасному глобалізованому світі, стає очевидно, що важливою передумовою консолідації

українського суспільства навколо одвічних цінностей і становлення в ньому особистості, здатної розкрити власну ідентичність в умовах співіснування різних світоглядів і культур, є формування у нашій державі відповідного ставлення до проблем соціально-гуманітарних дисциплін.

Список використаних джерел

1. Бауман З., & Донскіс Л. Моральна сліпота. Втрата чутливості у плинній сучасності / Пер. з англ. О. Буценка. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. 280 с.
2. Гуманітарні науки – не лише про знання. Чому можуть навчити сучасну людину філософія та культура?. URL: <https://ain.ua/ru/2019/12/18/gumanitarni-nauki-ne-lishe-pro-znannya-chomu-mozhut-navchiti-suchasnu-lyudinu-filosofiya-ta-kultura/> (дата звернення: 17.03.2026)
3. Перевалова Л.В. Роль і значення гуманітарної освіти у підготовці фахівців нового покоління. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: збірник наукових праць*. Вип. 27(31). Ч. 2. Харків: НТУ «ХП», 2010. С. 182–188.
4. Петрук Н. Стратегії розвитку гуманітарної освіти в добу технократизму та глобалізації. *Філософія освіти. Philosophy of Education*. 2020. № 26(1). С. 54–67.
5. Ципко В. Роль соціально-гуманітарних наук у формуванні особистості студента вищого навчального закладу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр.* Умань: УДПУ ім. Павла Тичини, 2006. Вип. 15. С. 34–42.
6. Чи потрібні суспільству майбутнього мистецтво і гуманітарні науки. URL: <https://osvitoria.media/experience/chy-potribni-suspilstvu-majbutnogo-myste-tstvo-gumanitarni-nauky/> (дата звертання 17.03.2026).
7. Nussbaum M С. Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities. Princeton : Princeton University Press, 2016. 192 p.

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-3>

Лісєнко Олена Василівна, докторка соціологічних наук, професорка, професорка кафедри філософських та соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-0408-5203>

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЦІННІСНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Дослідження трансформацій ціннісної системи українського суспільства, який є одним із фундаментальних процесів пострадянського та сучасного етапів розвитку українського суспільства, стала, безперечно, важливою темою вітчизняного наукового дискурсу. В цілому аксіологізація досліджень в сучасному українському суспільстві пов'язана з політичними, економічними, соціокультурними трансформаціями, які викликані війною, євроінтеграцією, цифровізацією, переосмисленням моделей національної ідентичності та суспільної солідарності. У цих умовах дослідження суспільної аксіосфери, де зосереджуються цінності людей, стає важливою для осмислення ціннісних засад соціальної консолідації та національної єдності.

Особливої значущості дослідження трансформації ціннісної системи сучасного українського суспільства набуває в умовах повномасштабної російсько-української війни. Війна стала потужним каталізатором переоцінки ціннісних орієнтацій, вплинула на зростання важливості цінностей свободи, патріотизму, державної незалежності, патріотизму, а також цінностей, пов'язаних із солідарізацією, зміцненням соціальних зв'язків. Але тут потрібно зазначити, що ціннісні зміни на мікрорівні/індивідуально-особистому рівні, не завжди відбуваються синхронно з макрозмінами в політиці, економіці, соціокультурній сфері, крім того зміст, спрямованість і темп макрозмін можуть сприйматися, як показують соціологічні дослідження, різними поколіннями людей по-різному, що відображається на ціннісних пріоритетах представників цих поколінь [1].

Методологічний аналіз трансформацій ціннісної системи сучасного українського суспільства доцільно здійснювати з урахування фундаментальної характеристики трансформаційних суспільств – стану нормативної та ціннісної невизначеності. Саме цей стан, у соціологічній традиції, пов'язується з феноменом аномії, що описує розрив між інституційно закріпленими нормами та реальною поведінкою індивідів. У цьому контексті методологія дослідження має враховувати не лише фіксацію ціннісних змін, але й саму природу невизначеності як системоутворюючого фактора. Інакше кажучи, невизначеність не є лише фоном соціальних процесів – вона є їхнім активним структурним елементом.

Одним із найбільш евристично продуктивних методологічних підходів до дослідження трансформацій ціннісної системи суспільства є соціокультурний підхід. Застосування соціокультурної методології дає змогу виявити механізми формування, відтворення та трансформації цінностей у контексті повсякденності, комунікації та інституційних практик. Соціокультурна методологія дає змогу розглядати трансформацію ціннісної системи не як зміну ціннісної ієрархії, а як глибинний процес перебудови символічного простору суспільства. У цьому процесі цінності виступають одночасно і продуктом культури, і механізмом її відтворення, і ресурсом соціальної інтеграції.

У той же час соціокультурна методологія дозволяє зафіксувати і внутрішні суперечності цього процесу. Процес формування та зміни цінностей супроводжується конфліктом між модернізаційними та традиційними ціннісними пріоритетами, між індивідуалістичними та колективістськими установками, між локальними культурними кодами та глобальними впливами. Саме ця напруга формує складну картину ціннісної динаміки.

Методологічно важливим є врахування того, що ціннісні трансформації неможливо об'єктивно вивчати лише за допомогою стандартних кількісних інструментів. Цінності, які в загальному вигляді розуміються як складова світогляду людей, мають багатовимірну природу і потребують поєднання емпіричних вимірювань із якісною інтерпретацією смислів. Саме розрив між декларативними установками, реальними практиками та глибинними інтерпретаціями дозволяє виявити справжню динаміку змін у ціннісній системі.

Як зазначається Є. Головахою, будь-які ціннісні системи характеризуються загальною сталістю, що забезпечує можливість збереження суспільних зав'язків в умовах кардинальної зміни принципів соціальної організації [2]. У процесі пострадянської трансформації українського суспільства в масовій ціннісній свідомості населення України збереглися базові цінності – матеріальне благополуччя, здоров'я, сім'я, мир і добробут дітей. Вони потенційно могли виконувати інтеграційну функцію та сприяти суспільній стабільності. Однак ці орієнтири переважно залишалися на рівні мікросередовища й регулювали міжособистісні відносини, не формуючи цілісної основи для організації суспільства в цілому. За таких умов актуалізувалася потреба у формуванні нових політико-громадянських цінностей, здатних інтегрувати громадян демократичної України у ширший контекст демократичних суспільств. Як свідчать дані моніторингу Інституту соціології НАН України, з 2014 року, особливо під впливом подій на сході країни, в масовій ціннісній свідомості населення України почали відбуватися зміни, пов'язані з зростанням важливості цінностей державної незалежності, патріотизму, а також цінності, пов'язані із комунікацією, толерантністю, солідаризацією, зміцненням соціальних зв'язків [3]. Основною тенденцією трансформації системи цінностей в українському суспільстві в умовах викликів воєнного стану, як показують соціологічні дослідження, є поступовий зсув від пострадянської системи цінностей суспільства до сучасних ціннісних конструктів незалежної державності. Водночас варто зазначити, що ціннісні зміни в сучасному

українському суспільстві загалом характеризуються значною ускладненістю, що зумовлено необхідністю одночасної реалізації кількох масштабних суспільних процесів: державотворення (побудова правової та соціальної держави), націєтворення (формування політичної нації), маркетизація (розбудова ринкової економіки), демократизації (створення демократичних інститутів і просування до зрілої, консолідованої демократії).

Отже, методологічні аспекти дослідження трансформації ціннісної системи сучасного українського суспільства і розробка сучасних підходів до їх осмислення залишаються актуальними і недостатньо розробленими. Тому необхідна подальша розробка методологічних та методичних підходів, які створюють підґрунтя для подальшого дослідження складних процесів трансформації ціннісної системи сучасного українського суспільства в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Ручка А. Цінності та ціннісні зміни в новітній історії України // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. С. 486-497 с.
2. Головаха Є. Ціннісні засади і бар'єри модернізації українського суспільства //Ціннісна складова модернізаційних процесів у сучасному соціумі України. К.:ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2014. С. 83-96.
3. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2025: Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2025. 404 с.

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-4>

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

<http://orcid.org/0000-0002-0323-4457>

ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ МОРАЛІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному світі одним з найважливіших соціальних регуляторів, який включений в систему суспільних відносин і цілеспрямовано впливає на перетворення свідомості особистості, є мораль. Само моралі належить особливе місце у формуванні духовного світу особистості, активної життєвої позиції, а також соціуму і культури. Додаючи аксіологічний контекст, який у даному ракурсі є базисним, можемо сказати, що мораль, «є особливою формою суспільної свідомості та видом суспільних відносин, який регулює дії людини в суспільстві за допомогою цінностей» [1].

Виділимо дві концепції в розумінні моралі – це концепція Аристотеля і І.Канта.

Аристотель вважав, що мораль народжується і реалізується тільки в гідних діях людини. А гідні дії притаманні тільки сумлінним людям. Мораль за Аристотелем – це шлях до досягнення вищого блага (щастя або евдаймонії), яке полягає в розумній діяльності душі. Філософ розділяє чесноти на дві основні групи і виводить головне правило моральної поведінки. Ключові аспекти етики Аристотеля: розумні (діаноетичні) чесноти, які пов'язані з мудрістю, навчанням і розсудливістю (наприклад, розсудливість) і моральні (етичні) чесноти, що формуються завдяки звичці і правильним вчинкам. Це риси характеру – мужність, помірність, справедливість. Правило "золотої середини" говорить: будь-яка чеснота – це баланс між двома крайнощами: надлишком і недоліком [2].

На думку І. Канта, мораль – це закон, що володіє досконалою необхідністю. Вона ні в якому разі не здатна перевтілитися в субстанції живих дій і передбачає собою заборгованість перед населенням землі [3].

Становлення моралі почалося ще в первісному суспільстві, де вона виступала регулятором в поведінці людей у всіх суспільних сферах життя: в особистісних відносинах, в побуті і праці. Мораль включала в себе загальне значення, поширювалася на кожного з членів суспільства і носила в собі все спільне, яке включало в себе ціннісну основу суспільства, виходячи з чого склалися взаємовідносини між людьми. За допомогою моралі підтримувалася форма спілкування і громадський устрій життя.

Мораль була як єдине ціле, що включає в себе правила і норми поведінки, які вироблені суспільством. Правила моралі виступали як зобов'язання для кожного, виключення нікому не надавалися, так як в даних правилах включені основоположні умови для життя людей і їх духовних потреб. Ставлення людини до людини, до суспільства – все це притаманне моралі. У ній відображено правило поведінки людей, за допомогою яких визначаються їх обов'язок один до одного і до суспільства в цілому. В суспільстві поступово впроваджується поділ видів моралі: професійна, побутова і сімейна. При цьому вимоги моралі мають ідейну основу, так як вони пов'язані з розумінням того, як людина повинна себе вести.

Але світ не стоїть на місці і разом з ним змінюються людина і суспільство в цілому. Згодом кожна людина намагається підлаштуватися до всього, що відбувається. Змінюється усталений політичний, макроекономічний і соціальний розклад структур, форма міждержавних відносин, створюються альтернативні їм, в результаті чого виникають нові проблеми, які змушують приймати рішення, для визначення майбутнього наступних поколінь.

І Мораль, в її широкому розумінні, стає сукупністю етичних поглядів, принципів і установок, які вироблені людством і формують моральність кожного конкретного індивіда. Мораль як особлива модель суспільної та особистої свідомості створюється протягом усього часу людського існування цивілізації, зазнаючи еволюційних змін спільно зі зміною суспільства.

У людини як особистості виникає почуття панування над природою, матеріального достатку і необмеженої особистої свободи для кожного.

У Новий час Наука вже вносить величезний внесок у розвиток людства і з її допомогою людина набуває ілюзію всезнання, а за допомогою техніки – ще й всемогутності. Виникає зміна пріоритетів і всієї системи цінностей, фундаментом якої стають радикальний гедонізм, егоїзм і жага володіння при неможливості повного задоволення своїх потреб. В цілому всі ці фактори відіграють важливу роль в понятті суспільства та індивіда, але при цьому панує ігнорування розуміння унікальності і значущості кожного індивіда, зарахування себе до людства, як до загальної маси людей, що відбивається втратою віри в людину і власні сили.

І саме Кант повертає людство на шлях загальнолюдських цінностей, даючи зрозуміти, що кожна людина повинна для себе усвідомлювати, спираючись на досвід цивілізації, світову спадщину моральності, принципи гуманізму, за допомогою чого можливе мирне співіснування, а суспільство таким же чином повинно покладати даний принцип на людину, трактуючи його як індивідуальне благо в частині цілого.

Мораль ґрунтується на визначуваній значущості громадської думки. Даний вплив полягає в схваленні одного вчинку і засудження іншого вчинку, яке регулює поведінку людини як особистості, привчає її не порушувати моральних норм.

Проблеми розуміння моралі в сучасному суспільстві пов'язані з низкою факторів, включаючи соціокультурні, технологічні, економічні та інші зміни. Ці проблеми зачіпають різні сфери життя і породжують складні етичні дилеми. В умовах мультикультуралізму, глобалізації та різноманітності ціннісних орієнтирів складно досягти єдиного розуміння моралі. Це призводить до морального релятивізму – ситуації, коли існуючі норми не виступають в якості жорсткого шаблону загальноприйнятих приписів, а ціннісні вимоги стають відносними за своїм змістом.

Можемо констатувати в сучасному суспільстві втрату чітких моральних орієнтирів, що пов'язано з дивергенцією уявлень про цінності, складністю взаємодії культур і відсутністю соціокультурної і соціопсихологічної готовності людей адекватно розуміти один одного. При цьому особливо турбують складності в балансі між моральними цінностями і політичними інтересами, що може призводити до моральної амбівалентності (внутрішньої суперечливості і дисбалансу) або морального партикуляризму – відсутності єдиних правил в діяльності та її оцінці, утрудненню формування загальних ціннісних установок соціальних груп.

Трамп додав до заявленої проблеми економічний аспект. Прагнення до прибутку часто стикається з моральними принципами, що породжує конфлікти між етикою та економічними інтересами. Наприклад, виникають питання про допустимість неетичних практик у бізнесі, вплив економіки на моральний стан суспільства, роль моралі в умовах ринкової конкуренції. І саме в цій сфері ми можемо сьогодні спостерігати «вбивство моралі», коли отримання

моментальних економічних переваг девальвує пріоритетну роль моралі. Відзначимо, що таке нехтування, в кінцевому рахунку, і економічно неефективно, доказом чого служить нинішній економічний стан людей в США.

Сьогодні існує ризик кризи відтворення моралі, пов'язаний з «прогалинами» в процесі продукування моральних норм і цінностей. Це вимагає перегляду освітніх стратегій з акцентом на формування моральної свідомості та етичного компонента як основоположного.

З нашої точки зору, в сучасному суспільстві потрібен комплексний підхід, що включає розвиток етичної освіти, зміцнення механізмів громадського контролю, переосмислення ролі моралі в різних сферах життя і пошук балансу між універсальними цінностями і конкретними ситуаціями.

Список використаних джерел

1. Юшкевич Ю.С., Борінштейн Є.Р. Трансформація аксіосфери моралі сучасного українського суспільства. Наукове пізнання: методологія та технологія. №1 (32), 2014. С. 150-155.
2. Аристотель. Нікомахова етика. Київ: VERBA Publishing, 2025. 304 с.
3. Immanuel Kant. Grundlegung zur Metaphysik der Sitten. Publisher : Meiner, F. 2016. 163 p.

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ

Аксьонова Віра Ігорівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри міжнародних економічних відносин та іноземних мов Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна,

Сарваді Роман Дмитрович, ЦНТУ, КН - 24, другий курс, механіко-технологічний факультет/МТФ/.

НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЯК АКТИВ: ВЕКТОРИ НОВИХ РЕАЛІЙ У ВИЩОЇ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Здатність людини до абстрактного мислення стала суттєвою перевагою у історичному процесі еволюції. Сучасне українське суспільство потребує фахівців, які не тільки перебувають у гущі глобальних трендів, але і вміють прогнозувати, проектувати, адаптувати та впроваджувати рішення, зберігаючи автентичність, критичність, конструктивність та фокус на результаті. Україна вступає у фазу розвитку, де швидкість змін та складність завдань не уклінно зростає, а інституційна стійкість – за нею не встигає. Протягом тривалого часу традиційно було прийнято вважати активами землю, інфраструктуру, ресурси, але у XXI столітті ключовим активом стає людський капітал, і насамперед – тип мислення, що дозволяє системно-структурно вирішувати складні завдання і управляти невизначеністю. Це є надійним підґрунтям для впровадження якісних змін у вищій освіті. Наукове мислення, як актив, можна розглядати у наступних аспектах:

- 1) як інструмент для пізнання та вирішення проблем;
- 2) як ресурс для досягнення успіху;
- 3) як здатність, що сприяє інноваціям та розвитку [5].

У науковій літературі, на конференціях, круглих столах, симпозіумах, платформах та форумах активно обговорюють проблеми кадрів, але дуже рідко згадують про тип мислення, що безумовно визначає їх якість. В умовах соціокультурної трансформації саме тип мислення визначає якість рішень, зрілість соціально-політичних інститутів та здібність адаптуватися до нових реалій невизначеності, де не має й не може бути однозначно правильних відповідей. У зв'язку з цим, завдання закладів сучасної вищої освіти – не стільки пропонувати здобувачам знання та «завантажувати» їх на заняттях, скільки – ретельно перебудовувати логічно-операційну систему наукового мислення майбутніх фахівців. Логічна грамотність – необхідна риса освіченості людини. Знання логіки є невід'ємною частиною вищої освіти, бо основне завдання вивчення логіки – з'ясування умов досягнення істинних знань, дослідження

основних закономірностей і структури мисленого процесу, оволодіння логічним апаратом і методами пізнання [1]. Структурно-логічний та системно-функціональний підходи формують у здобувача вищої освіти інфраструктуру наукового мислення, тобто – вміння бачити систему у цілому, працювати в умовах невизначеності, не втрачаючи орієнтирів та відчуття особистої відповідальності [4]. Нові реалії не очікують від фахівців ідеальних відповідей, але, навпаки, потребують нестандартних питань, здібності аналізувати отриману «нелінійну» інформацію, складні, багатовекторні, неповні данні, вміння бачити причинно-наслідкові зв'язки, виявляти зв'язки між явищами та синтезувати нові знання. Фахівці з проактивним науковим мисленням розуміють, що тільки вони є відповідальними за результати своєї праці, що ніхто інший, крім них самих, не може вагоме впливати на їх мислення та дії, завжди залишаючи за собою власний вибір відносно того, яким чином вони відреагують на невизначеність конкретної ситуації та як будуть продовжувати діяти, приймати адекватні рішення, виходячи з нових реалій [2]. Суб'єкт наукового мислення має продемонструвати не зашореність своїми псевдо цінностями, тому що у нових реаліях цінність визначається не статусом, а – якістю аргументу, де винагороджують не за гнучкість, а – за точність думки, де існує пріоритет відповідальності в моменті над мудрістю в ретроспективі [3]. Наукове мислення допомагає логічно аналізувати досвід, формувати та впорядковувати в думках модель Всесвіту, робити прогнози і планувати дії. Здатність до критичного мислення виступає як ключова для прийняття фахівцем ефективних рішень у невизначених та складних ситуаціях. Нестандартне мислення фахівця виступає як унікально-креативний інструмент створення цінності, і в цьому полягає його стратегічна соціокультурна значущість. Процес освіти має будуватися не навколо штучних, «паперових» абстрактних завдань, але – навколо реальних конкретних, ситуацій та сценаріїв, бути не симуляром, але – органічно включати до себе реальну особисту відповідальність з усіма супутніми ризиками та обмеженнями. Здобувачі вищої освіти мають бути готовими моделювати власні сценарії, оцінювати розподіл імовірностей, перевіряти свої висновки з урахуванням сучасних соціокультурних трансформацій та ринкових стресів (воєнний стан, фінансові ризики, культурний шок, прояви у суспільстві нетолерантності, конфронтації та трансгуманізму). Готовність до діалогу, проявлена поведінкова зрілість та здатність фахівця діяти свідомо і осмислене під тиском зовнішніх та внутрішніх обставин, свідчить про високу інтелектуальну культуру, професіоналізм та громадянську позицію [6].

Мислення як актив, виступає не лише у якості функції мозку, але – є цінним ресурсом, який можна розвивати й використовувати для досягнення успіху у особистісному, громадянському та професійному житті людини. Наукове мислення майбутнього фахівця виступає як проактивний метод управління та сприяє побудові його кар'єри [7]. Всі ці критично важливі якості визначають успіх професійної діяльності як у держслужбі, сфері управління бізнесом, інвестиційної сфері, так і у будь-якому середовищі, де результат не можна гарантувати, але треба ретельно будувати, а тому – планувати,

прогнозувати, передбачати можливі соціокультурні, політико-економічні наслідки та приймати адекватні рішення, орієнтуючись на майбутнє.

Список використаної літератури

1. Аксьонова В. І. Філософські проблеми наукового пізнання. (Гносеологія. Філософсько-методологічні проблеми наукового дослідження) : навч.-метод. посіб. Кропивницький: ЦНТУ, 2026. 399 с. <https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/18901>
2. Аксьонова В.І. Логіка: Практикум. Кропивницький: ДонДУВС, 2024. 161 с.
3. Аксьонова В.І., Скловський І.З. Софократія як проект виходу гуманітарного знання із ситуації духовної нестабільності. Матеріали VIII Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Освіта та соціалізація особистості» (на базі інтернет-ресурсу кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності). Одеса, 24-25 квітня 2020 року. ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Південно-українське відділення соціологічної асоціації України. Одеса, 2020. С. 5-7.
4. Аксьонова, В. І. Критичне мислення як складова інформаційної компетентності та наукової діяльності сучасного фахівця: інноваційні освітні технології підготовки докторів філософії // Управління високошвидкісним и рухомими об'єктами та професійна підготовка операторів складних систем: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2021 року, м. Кропивницький). Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2021. С. 385-387.
5. Аксьонова В.І. Онтологічні та аксіологічні засади толерантності у професійній діяльності працівника Національної поліції України у освітньому просторі правової держави. Освітній процес сьогодення: досягнення, виклики, перспективи : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 25 квітня 2025 року) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, О. Я. Колодійчук, Г. Р. Корицька, О. Р. Олексюк, Ю. М. Починок, В. Я. Гайда, І. І. Подлесна. Тернопіль, 2025. С. 138-140.
6. Аксьонова В. Світоглядні основи української національної ідентичності. Актуальні аспекти розвитку STEAM-освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Кропивницький, 26 квітня 2024 року). Кропивницький : ДонДУВС, 2024. С. 32-35.
7. Romaniuk, V., Datska, T., Aksonova, V., Chernionkov, Y., & Snisarenko, I. (2025). Aquisição da linguagem do soldado moderno para o serviço: insights e potencial. Revista on Line De Política E Gestão Educacional, Edição 29(esp2), e025057. <https://doi.org/10.22633/rpge.v29iesp2.20660>

Вітлугіна Катерина Віталіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, ОПП: Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна література) факультету іноземних мов ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

НАДІЯ І СПОДІВАННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОБЛЕМАТИЦІ

Іммануїл Кант у своїй праці «Критиці чистого розуму» поставив три важливих питання людського існування: Що я можу знати? Що я повинен робити? На що я можу сподіватися? Саме третє є найбільш особистим і водночас найбільш універсальним.

Надія – це не просто емоційний стан або пасивне очікування. Арістотель розрізняв раціональне бажання блага — і просте чуттєве прагнення. Надія у вищому сенсі є усвідомленим орієнтуванням себе на справді цінне. Кант пов'язував її з мораллю: сподіватися на благо без внутрішньої роботи над собою – це вже не надія, а ілюзія. Ернст Блох у «Принципі надії» розвинув цю думку, стверджуючи, що надія є фундаментальною характеристикою людини: без неї свідомість перетворюється на механічне відтворення теперішнього.

Варто також зазначити, що надія тісно пов'язана з часом. Людина – єдина істота, яка усвідомлює свою скінченність і водночас здатна уявляти майбутнє. Саме ця здатність породжує надію як особливий спосіб існування у часі. Мартін Гайдеггер називав людину «буттям-до-смерті» – і саме усвідомлення кінцевості робить кожне сподівання осмисленим: ми сподіваємося не вічно, а в межах свого конкретного життя, що надає надії особливої цінності та гостроти.

Проте надія може бути й небезпечною. Камю у «Міфі про Сізіфа» попереджав: сподівання на порятунок ззовні – це форма самообману, що звільняє людину від відповідальності за власне існування. Звідси важливе розмежування між пасивною надією – очікуванням дива – та активною, про яку говорив Еріх Фромм: готовністю зустріти кожен мить як народження чогось нового. Наочний приклад – досвід Віктора Франкла, який у концентраційних таборах переконався: ті, хто зберігав внутрішній сенс і орієнтир, витримували набагато більше. Але їхня надія була активною – поєднаною зі збереженням людської гідності.

Отже, на що саме варто сподіватися? По-перше, на те, що залежить від нас: стоїки вчили відрізнити власну волю від зовнішніх обставин. По-друге, на сенс, а не лише на щастя – бо осмислене життя стійкіше за безперервний комфорт. По-третє, на спільне благо: Ханна Арендт нагадувала, що людина є істотою публічною, і справжня надія включає вимір солідарності.

Цікаво, що сучасний світ із його швидкими змінами, кризами та невизначеністю загострює питання надії по-новому. Коли звичні орієнтири руйнуються – економічні, політичні, соціальні – людина змушена шукати опору всередині себе. Саме тому філософське осмислення надії сьогодні є не академічною розкішшю, а практичною необхідністю: зрозуміти, на що варто спрямовувати свої сили, означає зберегти внутрішню стійкість у нестабільному світі.

Повертаючись до Канта: я повинен сподіватися на те, що є гідним мого прагнення, що спирається на відповідальну дію і не обмежується лише особистим інтересом. Надія без розуму – це ілюзія; без волі – пасивність; без моральної відповідальності – егоїзм. Філософія вчить нас не давати готових відповідей, а ставити це питання правильно – і вже в самому осмисленому сподіванні міститься мудрість, яка є його виправданням.

Список використаної літератури

1. Філософія: Підручник / за ред.. Є.Р. Борінштейна. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 502 с.
2. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : *монографія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.
3. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
4. Філософія: Підручник / за ред.. Є.Р. Борінштейна. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 502 с.

Ганбарова Еміліана Миколаївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, ОПП: Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна література) факультету іноземних мов ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ЧИ ІСНУЮТЬ ВІДМІННОСТІ МІЖ ФАКТОМ, ОПИСОМ, ОЦІНКОЮ І НОРМОЮ?

Факт, опис, оцінка та норма — це базові логічні та аналітичні категорії, які допомагають правильно сприймати інформацію, відокремлювати об'єктивну

реальність від суджень та встановлювати правила. У логіці та епістемології **факт, опис, оцінка та норма** — це чотири базові форми відношення думки до дійсності, які розрізняються за своєю метою, структурою та здатністю бути істинними. Їх розуміння допомагає відрізнити об'єктивну реальність від суджень людини. Чи існують відмінності між фактом, описом, оцінкою і нормою?

На перший погляд, відповідь здається очевидною: звісно, існують. Але щойно ми починаємо аналізувати ці поняття уважніше, межі між ними розмиваються, переплітаються й подекуди зникають зовсім. Саме ця напруга між чіткістю і розмитістю робить питання по-справжньому філософськи цікавим.

Факт — це те, що є. Твердження «вода кипить при 100°C за нормального тиску» претендує на відповідність реальності незалежно від того, хто і як його сприймає. Факт, у класичному розумінні, є об'єктивним: він або відповідає дійсності, або ні. Саме тому наукова традиція прагне відокремити факти від усього суб'єктивного.

Опис — це мовне відображення факту. Але вже тут виникає перша складність: будь-який опис передбачає вибір слів, перспективу, акцент. «Людина вдарила іншу людину» і «чоловік напав на жертву» описують ту саму подію, але несуть різне смислове навантаження. Людина, яка описує, завжди обирає — і цей вибір уже є інтерпретацією. Людвіг Вітгенштайн зауважував, що мова не просто відображає світ, а й формує спосіб, у який ми його бачимо. Отже, «чистий опис», позбавлений будь-якої точки зору, є ідеалом, якого неможливо досягти.

Оцінка відкрито заявляє про своє суб'єктивне начало: «Цей вчинок — поганий», «ця картина — прекрасна». Девід Г'юм сформулював фундаментальну проблему: з тверджень про те, що є, не можна логічно вивести твердження про те, що добре чи погано. Це так звана «гільйотина Г'юма» — логічна прірва між описом і оцінкою. Проте сучасна філософія ставить цю межу під сумнів. Хіларі Патнем, наприклад, стверджував, що «товсті» етичні поняття — на кшталт «жорстокий», «справедливий», «боягузливий» — одночасно описують і оцінюють. Сказати «він жорстокий» — це і констатація певної поведінки, і її засудження. Факт і оцінка тут нероздільні.

Норма йде ще далі: вона не лише оцінює, а й приписує. «Не вбивай», «будь чесним», «поважай права інших» — це не твердження про те, що є, а вимоги до того, що має бути. Кант вибудував цілу філософію навколо цієї особливості норми: моральний закон, на його думку, є категоричним — він діє безумовно, незалежно від наслідків чи бажань. Але й тут виникає питання: чи виникають норми з нізвідки, чи все-таки спираються на якісь факти про людську природу, суспільство, страждання? Утилітаристи вважають, що так: норми походять із факту, що страждання є злом, а щастя — благом.

Таким чином, усі чотири поняття дійсно відрізняються за своєю логічною структурою: факт описує дійсне, опис відображає його через мову, оцінка висловлює ставлення, норма приписує поведінку. Проте на практиці вони постійно проникають одне в одне. Описи несуть приховані оцінки, оцінки спираються на факти, норми обґрунтовуються через описи реальності. Філософія мови й етика ХХ століття переконливо показали: провести між ними абсолютно

чіткі межі неможливо — і саме це робить їхнє вивчення таким важливим. Розуміти, де закінчується факт і починається оцінка, — це не лише академічна справа, а й критична навичка мислення в повсякденному житті.

Список використаної літератури

1. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
2. Філософія: Підручник / за ред.. Є.Р. Борінштейна. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 502 с.

Любарська Валерія, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна,

Науковий керівник: Нівня Ганна Олекснадрівна, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна.

КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ДЕГРАДАЦІЯ ЧИ АДАПТАЦІЯ?

Зростання обсягів цифрових даних вимагає від підлітків та молоді нових механізмів обробки інформації. Мозок адаптується до безперервного потоку сповіщень та новин, мінімізуючи час на обдумування деталей. Ця захисна реакція на когнітивне перевантаження отримала назву «кліпове мислення» [4,с.250]. Його специфіка полягає у здатності сприймати інформацію через короткі, розрізнені фрагменти: мікро-відео, заголовки, стислі текстові повідомлення. Для студентів-зумерів такий формат щоденної взаємодії з цифровим середовищем є звичним, адже необхідно одночасно відстежувати десятки джерел даних.

Те, що дослідники часто описують як втрату здатності до концентрації, насправді можна трактувати як еволюцію навичок фільтрації. Зумери швидко відсікають несуттєві дані, щоб адаптуватися до темпу їх оновлення. Водночас такий алгоритм роботи мозку змінює глибину рефлексії. Миттєва втрата актуальності контенту знижує мотивацію до тривалого аналізу чи уяви. Навіть техніка читання перетворилась на спрощений формат, лінійне сприйняття суцільного тексту поступається місцем швидкому скануванню коротких блоків із гіперпосиланнями.[4, с.252.]. Емодзі, гіфки та стікери дозволяють передати фразу або емоцію одним символом замість довгого тексту, що значно заощаджує час на пояснення. Постійна зміна візуальних і текстових стимулів переносить

навантаження з довготривалої пам'яті на короткочасну. Ресурс уваги витрачається на поверхневу фіксацію подій, замість вдумливого аналізу.

Становлення такого типу мислення зумовлене певними чинниками: прискоренням життєвого ритму, необхідністю миттєвої вибірки фактів із великих масивів інформації, запитом на швидкість отримання новин та вимушеною багатозадачністю під час навчання і роботи. Інтернет став для покоління зумерів повноцінним середовищем перебування, а не лише інструментом пошуку даних. Вони постійно переміщуються між вкладками, гіперпосиланнями та платформами, де відсутній єдиний інформаційний центр чи фіксований маршрут. Така віртуальна мобільність напругу конструює алгоритми сприйняття реальності, цей процес формує фрагментований світогляд.[3, с.49] Світ сприймається як набір ізольованих фактів і подій, між якими складно вибудувати причинно-наслідкові зв'язки. Через високу швидкість оновлення контенту мозок не фіксується на одній ситуації для її глибокого аналізу: попередній образ одразу перекривається новим потоком даних. Цю динаміку підтримує звичка до безперервного перемикавання уваги. Гортання стрічки, перегляд коротких відео, читання блогів стирають межу між навчальним процесом та відпочинком. Навіть сидячи на парах, сучасні студенти функціонують в режимі багатозадачності: відписуються в месенджерах, фотографують слайди презентації, конспектують лекційний матеріал. Такий формат взаємодії з інформацією остаточно закріплює кліпове мислення як найбільш ефективний спосіб адаптації до існуючого масиву даних.

Зворотний бік такого адаптаційного механізму до цифровізації життя - це втрата істинності. Інформаційний простір перетворюється на мозаїку розрізнених фактів, які не формують цілісної картини. Мозок «звикає» до безперервної зміни стимулів: від фонові музики до паралельних чатів, перегляду відео та онлайн-ігор. Залежність від постійного оновлення вражень знижує здатність тривалий час фокусуватися на складних завданнях.[1,с.81]

Споживання інформаційних «напівфабрикатів», стислих дайджестів та готових чужих висновків спрощує дані до рівня, коли повноцінний аналіз стає неможливим. Відсутність регулярної практики читання об'ємних текстів негативно впливає на мовленнєву культуру: формувати розгорнуті аргументи та вибудувувати довгі логічні ланцюжки стає набагато складніше. [1, с.82]

Сучасні дослідники двояко оцінюють явище кліпового мислення. Деякі науковці трактують його як дефектне, тобто хаотичне і фрагментарне, спричинене інформаційним перевантаженням. Інші розглядають його як альтернативний спосіб когнітивної діяльності, за якого інформація засвоюється у вигляді містких, яскравих образів. Сучасні викладачі пропонують підходи, що передбачають не марну боротьбу зі звичками студентів, а інтеграцію сильних сторін кліпового мислення в навчальний процес [3,с.52].

Щоб компенсувати недоліки фрагментарного сприйняття, зберігаючи високу швидкість обробки даних, раціонально розвивати системно-мережеве мислення. Спроба повністю відмовитися від цифрових звичок є неефективною, адже для покоління Z соціальні мережі та месенджери є необхідним засобом

підтримки зв'язку: тут формуються навчальні та робочі зв'язки, відстежуються глобальні новини, координуються проекти. Спроба різко вийти з цього потоку не завжди забезпечує очікуваний психологічний комфорт. Вона нерідко призводить до підвищення тривожності через відчуття ізольованості та страх пропустити важливу інформацію. Водночас цифрові платформи виконують функцію швидкого когнітивного розвантаження. Після кількох годин високої концентрації над складними завданнями мозок «вимагає» пасивного відпочинку. Перегляд стрічки TikTok, Reels чи коротких відео стає найпростішим інструментом для швидкого перемикавання уваги. Якщо повністю заборонити цей формат відпочинку, не запропонувавши рівноцінної альтернативи, рівень стресу лише зросте, оскільки в такому разі людина втрачає звичний спосіб емоційного переключення, що прискорює емоційне та інтелектуальне вигорання.

Оптимальною альтернативою для сучасних підлітків та молоді стає гібридний формат, який органічно поєднує кліпове сприйняття та аналітичність системного підходу. Два типи мислення виконують чіткі, взаємодоповнюючі функції:

Кліповий компонент забезпечує ширину охоплення. Він дає змогу швидко сканувати інформаційний простір, вихоплювати суть із кількох джерел одночасно та без стресу адаптуватися до постійної зміни контексту. Системний компонент відповідає за структурування та критичний фільтр. Він встановлює чіткі межі між зібраними "кліпами", перетворюючи інформаційний шум на впорядковану базу знань. Відфільтровані елементи перетворюються в єдину смислову конструкцію. Завдяки цьому інформація краще закріплюється в довготривалій пам'яті: запам'ятовуються не самі дані, а логіка їх взаємодії. Такий підхід дозволяє студентам орієнтуватися у великих масивах даних під час підготовки до семінарів чи написання робіт, не втрачаючи навичок критичного аналізу та здатності бачити ситуацію цілісно. Студент функціонує у звичному для нього високому темпі, але контролює якість та глибину засвоєного матеріалу.

Отже, Кліпове мислення — це закономірний результат адаптації сучасної людини до інформаційного перевантаження. Воно характеризується фрагментарністю інформаційного потоку, алогічністю, різноманітністю інформації, що надходить, високою швидкістю перемикавання між частинами, фрагментами інформації, відсутністю цілісної картини сприйняття навколишнього світу. Тому під терміном «кліпове мислення» розуміється звичка сприймати інформацію за допомогою короткого, яскравого, дуже виразного образу [3, с.51]. Цей механізм забезпечує необхідну швидкість обробки даних, але водночас провокує гостру кризу сприйняття розгорнутих вербальних текстів. Студентам дедалі важче працювати з об'ємними джерелами. Наслідком цього стає зниження здатності до створення унікальних сенсів: коли мозок звикає оперувати готовими короткими фрагментами, замість самостійного глибокого осмислення з'являється схильність до копіювання чужих ідей та плагіату. Паралельно змінився характер соціалізації. Безперервний цифровий потік став природним середовищем формування зв'язків, де візуальні символи та швидкі

повідомлення замінюють тривалі діалоги. Вихід із ситуації полягає у цілеспрямованому розвитку системно-мережевого мислення. Цей підхід дозволяє гармонійно поєднати сильні сторони двох полярних алгоритмів: оперативність кліпового сприйняття та аналітичну глибину класичного понятійного апарату.

Щоб цей формат запрацював, освітня система повинна розвинути підходи до викладання. Інтеграція модульної подачі матеріалу, візуалізації та роботи з практичними кейсами допоможе сучасним студентам використовувати високу швидкість перемикавання уваги як перевагу. Це дасть змогу швидко орієнтуватися в масивах даних, зберігаючи здатність критично оцінювати реальність і генерувати власні ідеї.

Список використаних джерел

1. Бушуєв С. Розвиток кліпового мислення здобувачів вищої освіти в інформаційному оточенні. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Том 99, №1. С. 76-94.
2. Зеленов Є. А., Сідаш Н. С. Вплив кліпового мислення на світосприйняття молодого покоління. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика: збірник наукових праць*. 2023. Том 1 № 1(105). С.45-47.
3. Корчова Г. Кліпове мислення як науково-методична проблема у професійній освіті. *Вісник Кременчуцького Національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. Вип. 1. с. 49-54.
4. Могильник А. І., Вішнікіна Л. П., Тарасенко К. В., Супруненко С. М., Давиденко А. В. «Фрагментарна свідомість» Як результат кліпового мислення в перспективі розвитку сучасного суспільства. *Актуальні проблеми сучасної медицини: Вісник Української медичної стоматологічної академії ПДМУ*. 2024. Том 24 № 2. С. 250-256.

Матяр Поліна Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна,
Науковий керівник: Нівня Ганна Олександрівна, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна.

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ: МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ

Проблема маніпуляцій у цифровому та медіасередовищі безпосередньо пов'язана з глобальними змінами у способах споживання інформації та значним впливом цифрових платформ на поведінку масової аудиторії. У сучасних умовах соціальні медіа стали не лише ключовим інструментом для швидкого поширення відомостей, а й простором для прихованих маніпуляцій громадською думкою, що становить серйозну проблему для інформаційної безпеки.

Маніпуляція в медійному просторі полягає у нав'язуванні адресату таких трактувань подій чи ситуацій, що вигідні маніпулятору, але часто суперечать справжнім інтересам об'єкта впливу. Сутність маніпуляції – непомітне для адресата нав'язування йому вигідних маніпулятору трактувань подій, які змушують людину діяти всупереч власним інтересам [5]. Водночас «чорна риторика» виступає комунікативним механізмом, який забезпечує переконання через нехтування логічними правилами доведення на користь психологічного тиску [3, с. 82, 87]. Саме взаємодія цифрових алгоритмів та маніпулятивних мовних технік дозволяє ефективно конструювати «альтернативну» реальність, у якій об'єкт впливу навіть не усвідомлює факту зовнішнього контролю.

Фундаментальним підґрунтям успішної маніпуляції є експлуатація психологічної та когнітивної вразливості людини, що відбувається через підміну логічних аргументів емоційними стимулами. У масовій комунікації активно використовується естетична інформація, яка, на відміну від логічно обґрунтованої семантичної інформації, звертається безпосередньо до почуттів, викликаючи у реципієнта відчуття солідарності, довіри або, навпаки, паніки [5]. Маніпулятори цілеспрямовано атакують логосферу (світ слів) та ейдосферу (світ образів), оскільки навіювання через образи та емоційно забарвлені слова спрацьовує значно швидше, ніж звернення до аналітичного мислення, і здатне стати головним рушієм поведінки масової аудиторії [4, с. 202]. У цьому контексті в межах «чорної риторики» застосовуються тактики, що базуються на інфантилізації аудиторії, відволіканні уваги на незначні події та спонуканні людей до емоційних реакцій замість раціональних роздумів [3, с. 84-85]. Завдяки такій комплексній дії руйнується психологічний захист особистості, і будь-яка хибна ідея чи неправдива самопрезентація легко інтегрується у свідомість як беззаперечна істина.

Сучасне цифрове споживання характеризується формуванням «мозаїчної культури», де інформація навмисно подрібнюється, щоб позбавити аудиторію

можливості скласти цілісну картину подій. Ця фрагментація ідеально доповнює стратегію відволікання уваги, коли інформаційний простір затоплюється безперервним потоком незначних або сенсаційних повідомлень. Алгоритми соціальних мереж максимізують цей ефект, створюючи середовище, де новини швидко і хаотично змінюють одна одну, позбавляючи індивіда часу на осмислення. Мозок пасивно пропускає крізь себе оберемки неструктурованих даних, втрачаючи здатність класифікувати інформацію за ступенем важливості [5]. У цьому хаосі такі маніпулятивні тактики, як нагнітання паніки через кадри катастроф або поширення чуток через фейкові акаунти, можуть бути особливо ефективними, адже пропонують прості емоційні реакції замість складного аналізу.

Особливу небезпеку становлять логічні хитрощі та софізми, які створюють ілюзію правильного міркування, маскуючи відсутність реальних доказів або викривлюючи факти. Важливим компонентом маніпуляції є прицільне використання лінгвістичних засобів та методів так званого нейролінгвістичного програмування (НЛП). «Чорна риторика» спирається на слово, застосовуючи лексичні повтори, метафори та емоційно забарвлені епітети для обходу критичних бар'єрів свідомості [3, с. 86-87]. Повторення однієї й тієї ж думки різними словами створює ефект звикання: мозок схильний сприймати знайому інформацію як істинну, поступово перетворюючи її на нав'язливу ідею без альтернатив [5]. Додатково застосовується введення незрозумілих іншомовних термінів, що не лише штучно підвищує авторитет маніпулятора, а й створює простір для амфіболії (двозначності вислову), багатозначності слів (омонімії), або непомітної підміни тези під час дискусії [2, с. 74-76]. У поєднанні з прийомами «чорної риторики», такими як: використання незрозумілих термінів, посилення на анонімні авторитети чи висунення прямих безпідставних звинувачень, це заганяє опонента в глухий кут [3, с. 85-86].

Маніпулятори майстерно стирають межі між правдою і брехнею, вплітаючи реальні факти у відверто неправдиві заяви для створення хибних висновків. Вони застосовують такі логічні хитрощі, як підміна тези: коли питання про істинність факту непомітно замінюється обговоренням його користі або ж переходить у особистісні звинувачення опонента. [2, с. 77] При цьому цифрові платформи лише посилюють ці ефекти: соціальні докази у вигляді лайків та коментарів легітимізують софістичні судження, змушуючи індивіда схилитися до думки віртуальної більшості [1, с. 18, 22]. Додатково маніпулятивний ефект закріплюється через «медіаторів» – лідерів думок, політиків чи блогерів, які транслюють потрібні наративи на широку аудиторію, надаючи їм статусу достовірності та об'єктивності. Інформація від засобів масової комунікації надходить до цих медіаторів, які інтерпретують її та передають своїй аудиторії, додаючи повідомленню особистого авторитету і тим самим знімаючи у отримувача потребу в самостійній перевірці фактів [4, с. 202-203]. Завдяки посиленню на таких «лідерів громадської думки» (навіть якщо вони є анонімними або вигаданими), маніпулятору вдається розвіяти будь-які сумніви щодо достовірності інформації.

Протидія таким глибинним інформаційним загрозам вимагає системного підходу, в основі якого лежить розвиток критичного мислення та усвідомлене споживання інформації. Оскільки ефективність маніпуляцій знижується в разі їх викриття, головним завданням є вміння самостійно аналізувати тексти, розпізнавати логічні помилки і софізми в аргументації, а також уникати бінарного мислення [5; 2, с. 72]. Для забезпечення інформаційної безпеки необхідно постійно перевіряти дані, зіставляючи їх з інформацією із різних незалежних джерел, та не піддаватися на провокації терміновості чи сенсаційності, які блокують здатність до аналізу і змушують реагувати рефлексивно [5; 4, с. 203].

З точки зору безпосередньої комунікації, варто уникати емоційного втягування у суперечку, брати ініціативу в розмові на себе та послідовно вимагати чітких доказів замість гучних метафор чи анонімних посилань. Крім того, важливу роль відіграє підвищення медіаграмотності суспільства та залучення сучасних технологічних інструментів для виявлення і маркування дезінформації в соціальних мережах. Водночас знання законів формальної логіки є критично необхідним для розпізнавання софізмів. Лише поєднання логічної обізнаності та розуміння природи емоційного впливу дозволяє зберегти здатність до об'єктивного судження та захистити власну свідомість від руйнівних методів.

Список використаних джерел

1. Гришин М. Маніпулятивні технології у соціальних медіа: основні тактики. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія. 2024. Вип. 3(13). С. 17–26.

2. Невельська-Гордєєва О. П., Корнєва К. А. Софізми в аргументації: логічний аналіз. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2023. № 2 (57). С. 68–81.

3. Невельська-Гордєєва О. П., Нечитайло В. О. «Чорна риторика» як маніпулятивна техніка. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2021. № 2 (49). С. 81–92.

4. Шустенко О. Маніпулятивні технології як феномен цифрової дійсності. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Вип. 49. С. 200–204.

5. Яковук Б. С. *Маніпуляція свідомістю як соціальне явище*. Наука онлайн. 2020. № 10. URL: <https://nauka-online.com/publications/philosophy/2020/10/manipulyatsiya-svidomistyu-yak-sotsialne-yavishhe/> (дата звернення: 08.05.2026).

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-5>

Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-1871-1201>

МЕТАМОДЕРНА СВІДОМІСТЬ У ПОСТЦИФРОВИХ УМОВАХ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ

Ми живемо в добу метамодерну, де філософська антропологія виокремлює головним предметом дослідження проблему людини в епоху цифровізації. Метамодерна людина перебуває у площині постійних коливань, а індивідуалізм набуває нових форм. Водночас інформація мережевого простору є непередбачуваною за своїми наслідками. Феномен людини метамодерну формується у змінній онтології та переноситься в систему «людина – гаджет» [1, с. 164]. У цьому контексті цифрова культура постає не лише як набір технічних навичок або технологічних практик. Вона виступає як смислово-ціннісний простір, що формується під впливом цифрових медіа та технологій, які реорганізують способи суспільної комунікації, соціальної взаємодії та культурної продукції. Таким чином, цифрова культура є одночасно соціальною конструкцією, поведінковою системою та культурним феноменом, що змінює індивідуальні й колективні способи пізнання, сприйняття та осмислення дійсності. Зв'язок між добою метамодерну та глобалізацією є структурно взаємозумовленим, оскільки метамодерн постає як культурно-філософська відповідь на суперечності зрілої фази глобалізації. Метамодерн, концептуалізований у працях Т. Вермюлена та Р. Аккера [2], формується в умовах глобалізованого світу, де з одного боку домінують транснаціональні економічні, медійні й цифрові структури, а з іншого – зростає потреба в локальній ідентичності, сенсі, етичній позиції та культурній укоріненості. Якщо модерн був пов'язаний з універсалістськими проєктами прогресу, а постмодерн з їхньою деконструкцією в умовах пізнього капіталізму та глобальних медіа, то метамодерн виникає як рефлексивна реакція на фрагментовану, але взаємопов'язану глобальну реальність.

У сучасному глобалізованому світі цифровий інформаційний простір стає середовищем постійного перетину різноманітних культурних традицій, історичних інтерпретацій і ціннісних орієнтирів. Взаємопроникнення цих смислових систем зумовлює виникнення нових моделей соціокультурної взаємодії, у яких жодна з них не існує ізольовано. Саме така множинність формує характерну для метамодерну динаміку осциляції, що проявляється у безперервному русі між локальним і глобальним, раціональним і емоційним, критичною дистанцією та щирою залученістю.

У цих умовах людина змушена одночасно функціонувати в різних символічних просторах, адаптуючись до різних культурних контекстів і моделей інтерпретації реальності. Глобалізаційні процеси дедалі більше послаблюють сталі межі між національними, професійними та культурними ідентичностями, перетворюючи їх на відкриті й динамічні конструкції. Відповіддю на таку мінливість стає метамодерне розуміння ідентичності як процесу безперервного конструювання, що набуває особливої виразності в цифровій культурі, де глобальні комунікаційні платформи забезпечують циркуляцію локальних смислів у транснаціональних інформаційних мережах.

Особливої актуальності ці процеси набувають в умовах інформаційних війн. Глобальні цифрові мережі водночас відкривають можливості для міжнародної солідарності, координації та громадянської мобілізації, але також створюють сприятливі умови для інформаційних маніпуляцій, симулятивних практик і різних форм символічного домінування. За таких обставин метамодерна свідомість формується як прагнення поєднати відкритість до множинності поглядів із відповідальним ціннісним вибором та етичною рефлексією. Істина більше не сприймається як абсолютна й незмінна категорія, однак її контекстуальність не означає втрати критеріїв достовірності чи моральної відповідальності.

Отже, метамодерн доцільно розглядати не лише як черговий історико-культурний етап, а як специфічний спосіб осмислення реальності глобалізованого світу. Його характерною рисою є прагнення поєднати плюралізм із відповідальністю, глобальну відкритість із культурною укоріненістю, а постійне коливання між суперечливими смисловими полюсами стає механізмом відновлення суб'єктності, солідарності та пошуку сенсу в умовах взаємозалежного цифрового суспільства.

Метамодерн характеризується тим, що людина перебуває у постійній осциляції між суперечливими полюсами. І трансформація свідомості особистості відбувається в постцифрових умовах (post-digital conditions). Цифрові технології перестають сприйматися як новизна або окрема незалежна сфера і стають невидимим, фоновим середовищем повсякденного життя та буття людини. У постцифрових умовах цифрове середовище є настільки інтегрованим у життя людини, що головним питанням постає не питання доцільності використання цифрових технологій, а розуміння механізмів формування мислення, цінностей, соціальних відносин. Саме в цьому сенсі постцифрове середовище стає фоновим контекстом для метамодерної свідомості: людина метамодерну постійно перебуває в умовах цифрової інтеграції, де необхідно орієнтуватися у множинних сенсах, ціннісних системах і інформаційних потоках. Цифрова реальність стає структурним фоном, на якому відбувається метамодерна осциляція свідомості. Доба метамодерну формує особистість, здатну жити у складній, глобально пов'язаній і цифрово інтегрованій реальності, одночасно зберігаючи рефлексію, етичну чутливість і здатність до критичного осмислення інформаційних та культурних впливів. Метамодерна свідомість у цьому контексті постає як здатність осмислювати і управляти своєю ідентичністю,

соціальними відносинами та етичними орієнтирами в умовах, коли цифрове середовище невіддільне від реального. У результаті, постцифрове життя виступає полем для метамодерної осилації: глобальні й локальні сенси, особистісні цінності та соціальні наративи постійно взаємодіють у цифровому просторі. Метамодерн, таким чином, можна розглядати як культурно-філософську відповідь на тотальну цифровізацію повсякденності, де технології виступають не просто інструментами, а структурами, що формують способи мислення, ціннісні орієнтири та владні відносини.

Постцифрова реальність характеризується тим, що цифрові технології більше не сприймаються як окремий вимір соціального життя. Вони стають невід'ємною складовою повсякденності, унаслідок чого традиційне розмежування між онлайн- та офлайн-простором поступово втрачає свою визначеність. Соціальні практики, комунікація та культурні процеси функціонують у єдиному гібридному середовищі, де цифрова інфраструктура непомітно супроводжує майже кожен аспект людської діяльності. За таких умов людина не переходить у цифровий простір ситуативно, а постійно існує в ньому, часто не рефлексуючи ступінь його впливу на власне мислення та поведінку.

Однією з визначальних особливостей постцифрової доби є зростаюча роль алгоритмічних механізмів, які здійснюють відбір, ранжування та персоналізацію інформації. Саме вони дедалі активніше впливають на формування інформаційного порядку денного, колективної пам'яті, інтерпретацію суспільних подій і навіть емоційне сприйняття навколишньої дійсності. Унаслідок цього індивід нерідко сприймає алгоритмічно сконструйовані інформаційні картини як об'єктивне відображення реальності, що ускладнює критичне осмислення отриманого досвіду та посилює залежність від цифрових платформ як посередників у процесі пізнання. Безперервне перебування в інформаційно насиченому цифровому середовищі спричиняє нові соціально-психологічні явища, серед яких особливого значення набуває цифрова втома, що проявляється в інформаційному перенавантаженні, емоційному виснаженні, підвищеному рівні тривожності та поступовому зниженні довіри до медіа. Одночасно інформаційні війни перестають бути локальними чи тимчасовими подіями, перетворюючись на постійний компонент глобального інформаційного середовища. Вони систематично впливають на конструювання суспільних уявлень, політичних орієнтацій та моделей колективної поведінки. У результаті формується нова медіаекологія, у якій трансформація свідомості відбувається переважно через приховані механізми символічного, емоційного та алгоритмічного впливу, що визначають способи інтерпретації соціальної реальності.

Список використаних джерел

1. Петінова О. Б., Світлицька В. Р. Феномен жінки доби метамодерну. *Грані*. Том 28 № 5, 2025. С. 162-169. DOI: <https://doi.org/10.15421/172614>
URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2255/2223>

2. Vermeulen Timotheus, Akker van Rik, 2010, *Notes on metamodernism*. Journal of Aesthetics & Culture. 2010. Vol. 2. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>.

Поплавська Тетяна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Барков Степан, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ХОЛІЗМ ТА ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ПРОБЛЕМ

Онтологічні засади холізму: ціле як первинна реальність

Холізм (від грец. *όλος* — цілий, увесь) як філософська позиція стверджує онтологічний пріоритет цілого над частинами: властивості цілісної системи не можуть бути зведені до суми властивостей її елементів і не можуть бути з них виведені. Термін був уведений південноафриканським філософом і державним діячем Яном Сметом у праці «Холізм та еволюція» (1926), де він обґрунтував тезу про те, що природа еволюціонує шляхом утворення цілісностей дедалі вищого порядку. «Цілісність,- писав Смет,- це фундаментальний чинник у Всесвіті. Все існуюче прагне до утворення цілостей, і ця тенденція до цілісності є джерелом всього- простору, матерії, життя, розуму і особистості»[5,р.99].

В онтологічному вимірі холізм протистоїть *редукціонізму* - методологічній настанові, яка прагне пояснити складне через просте, ціле через частини. Якщо редукціонізм є адекватним для вивчення механічних систем, то соціально-культурна реальність, як система смислів, практик, інститутів та ідентичностей, є системою *органічного* типу, де редукція руйнує саме те, що підлягає поясненню.

Епістемологія холізму: від аналізу до синтезу розуміння

Холістична епістемологія ставить під сумнів картезіансько-ньютонівський ідеал пізнання як розкладання цілого на елементарні частини з наступним синтезом. Вільгельм Дільтей, обґрунтовуючи автономію наук про дух, запропонував *герменевтичне коло* як фундаментальну структуру гуманітарного пізнання: розуміння частини передбачає розуміння цілого, а розуміння цілого складається з розуміння частин і цей круговий рух є не логічною помилкою, а необхідною умовою розуміння:«Метод наук про дух є методом розуміння. Розуміння завжди є розумінням цілого через частини і частин через ціле. Це герменевтичне коло не є вадою методу, а є його суттю»[1,р.291].

Цікаві дослідження американської логіки і філософа аналітичної традиції, Віларда Ван Ормана Квайна довели, що ціле (вся система мови і переконань) є

первинним щодо частин (окремих слів і речень). Частина отримує своє значення від цілого і це пряма паралель до філософського холізму взагалі, та впровадження його методології у соціокультурну сферу: «Наші висловлювання про зовнішній світ постають перед судом чуттєвого досвіду не поодинці, а лише як корпоративне ціле»[6]

Квайнівська тема «холізму значення» в аналітичній філософії мови також підтверджує епістемологічну вагу холізму: значення жодного окремого висловлювання не може бути встановлене ізольовано, тому що воно визначається лише в контексті мережі переконань і практик, до якої належить.

Це безпосередньо значуще дослідження для аналізу культурних текстів, символів та інститутів.

Холізм і соціально-культурна реальність: системний вимір

Соціально-культурна реальність є *par excellence* холістичним об'єктом: культура як система смислів, цінностей і практик існує лише як ціле і конституює своїх носіїв, а не є простою сумою індивідуальних актів. Еміль Дюркгейм, один із перших систематичних холістів у соціальних науках, сформулював принцип *sui generis* соціальних фактів: «Суспільство — це не просте поєднання індивідів, а система, утворена їхніми асоціаціями і що являє собою специфічну реальність, наділену власними рисами... Ціле не тотожне сумі своїх частин; воно є чимось іншим»[2,р.128].

Соціально-культурні проблеми: дезінтеграція спільнот, втрата культурної ідентичності, міжкультурні конфлікти, ерозія символічних систем - є, відповідно, проблемами *цілісності*: вони виникають унаслідок розривів у смисловій та інституційній тканині суспільства і не можуть бути вирішені фрагментарними, редуccionістськими заходами.

Холістичний підхід до вирішення соціально-культурних проблем

Теоретичним підґрунтям холістичного підходу до соціально-культурних проблем є *теорія складності* та концепція *емерджентності*. Едгар Морен, розробляючи «мислення складності» (*la pensée complexe*), показав, що будь-яка спроба вирішити складну соціальну проблему, ізолюючи один її аспект, не лише не вирішує проблему, але й породжує нові: «Складне мислення не є мисленням, що вирішує проблеми. Воно є мисленням, що вміє тримати їх відкритими, не спрощуючи, — мисленням, що поєднує, а не роз'єднує» [3,р.134].

Практично холістичний підхід до соціально-культурних проблем передбачає щонайменше чотири методологічні принципи. *По-перше, принцип контекстуальності*: проблема розглядається в її повному культурному, історичному та інституційному контексті, без штучного вирізання із системи зв'язків. *По-друге, принцип міжрівневого аналізу*: взаємодія мікро- (індивід, мала група), мезо- (інститут, спільнота) та макрорівнів (суспільство, цивілізація) розглядається як взаємообумовлена. *По-третьє, принцип темпоральної глибини*: аналіз охоплює не лише актуальний стан, а й генезу проблеми та її можливі еволюційні траєкторії. *По-четверте, принцип полідисциплінарного синтезу*: вирішення соціально-культурних проблем потребує синтезу культурології, соціології, психології, економіки та філософії.

Холізм і феноменологія культури: досвід як ціле

Особливого значення холістичний підхід набуває в контексті феноменологічної традиції. Моріс Мерло-Понті, аналізуючи тілесний досвід як фундамент культурного буття, показав, що людська присутність у світі є вихідно цілісною, вона не є результатом синтезу окремих відчуттів чи когніцій, а передусє будь-якому аналітичному розкладанню: «Тіло є нашим загальним засобом мати світ. Коли тіло зі своїм звичним укладом здатне охопити більш складне середовище, воно набуває нового смислу» [4,р.171].

Цей принцип має пряме значення для соціально-культурної практики: культурна травма, втрата ідентичності, міжпоколінний розрив переживаються як порушення *цілісності досвіду*, а не як набір окремих дисфункцій. Відновлення культурної цілісності тому є принципово холістичною терапевтичною задачею, що вимагає роботи з усіма рівнями людського буття: тілесним, символічним, інтерсуб'єктивним та інституційним.

Висновки.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі ключові аположення:

Соціально-культурна реальність є онтологічно цілісною системою, редукція якої до елементів руйнує саму досліджувану реальність.

Холістична епістемологія (герменевтичне коло Дільтея, холізм значення Квайна) є адекватною гносеологічною стратегією для наук про культуру і суспільство.

Соціально-культурні проблеми є проблемами цілісності і не можуть бути вирішені фрагментарними, монодисциплінарними заходами.

Мислення складності (Морен) надає холізму теоретико-методологічну строгість, необхідну для наукового аналізу.

Феноменологічний вимір холізму (Мерло-Понті) дозволяє включити в аналіз рівень живого досвіду носіїв культури.

Холістичний підхід у соціально-культурній сфері вимагає методологічного синтезу контекстуальності, міжрівневого аналізу, темпоральної глибини та полідисциплінарності.

Список використаної літератури

1. Dilthey W. *Gesammelte Schriften. Bd. 7: Der Aufbau der geschichtlichen Welt in den Geisteswissenschaften.* Leipzig: Teubner, 1927. 380 S.
2. Durkheim É. *The Rules of Sociological Method* / transl. by W.D. Halls. New York: Free Press, 1982. 264 p
3. Morin E. *Introduction à la pensée complexe.* Paris: ESF éditeur, 1990. 158 p.
4. Merleau-Ponty M. *Phénoménologie de la perception.* Paris: Gallimard, 1945. 531 p.
5. Smuts J.C. *Holism and Evolution.* London: Macmillan, 1926. 362 p.
6. Quine W.V.O. *Two Dogmas of Empiricism.* *The Philosophical Review.* 1951. Vol. 60, No. 1. P. 20-43.

Поплавська Тетяна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Закревська Тетяна, студентка 3 курсу ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» навчально-наукового інституту музичного та перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

АБДУКЦІЯ ЯК ГЕНЕРАТОР НОВИХ КОНЦЕПТІВ І ГІПОТЕЗ У МЕНЕДЖМЕНТІ

Актуальність абдуктивного методу в менеджменті зумовлена фундаментальною зміною характеру управлінських завдань у сучасному середовищі: якщо індустріальна епоха вимагала від менеджера насамперед здатності ефективно застосовувати перевірені алгоритми та стандартні процедури, тобто мислити дедуктивно, то постіндустріальна реальність висуває на перший план завдання принципово іншого роду: розпізнавання слабких сигналів у потоці суперечливих даних, інтерпретація нестандартної поведінки ринку чи організації, створення нових бізнес-моделей у ситуації, коли жодна з відомих теорій не дає задовільного пояснення.

Саме ці завдання є абдуктивними за своєю природою: вони потребують не виведення наслідків із відомих засновків, а побудови найкращого пояснення для дивуючого факту і готовності діяти на основі гіпотези, яка ще не верифікована, але є достатньо правдоподібною для прийняття рішення. Особливої гостроти ця потреба набуває в соціокультурному менеджменті, де «продуктом» є смисл, ідентичність і людський розвиток: тут редукціоністські КРІ й алгоритмічні рішення найчастіше фіксують симптоми, не досягаючи глибинних причин організаційних дисфункцій, тоді як абдуктивний менеджер здатен побачити за аномальним явищем, наприклад, спад відвідуваності, конфлікт у команді, втрата аудиторії, прихований системний розрив і сформулювати гіпотезу, що відкриває шлях до справжнього, а не косметичного вирішення проблеми.

Традиційна методологія менеджменту спирається на два полюси: дедуктивне застосування готових теорій до практичних ситуацій та індуктивне узагальнення емпіричних даних. Однак обидва підходи виявляють суттєві обмеження там, де потрібна справжня інновація - створення нового концепту, формулювання стратегічної гіпотези, інтерпретація аномальної поведінки ринку або організації. Саме тут на передній план виходить *абдуктивний метод* - логіка здивування й відкриття.

Абдукція (від лат. *abducere* - відводити вбік) була концептуалізована американським філософом Чарлзом Сандерсом Пірсом як особливий тип умовиводу, відмінний від дедукції та індукції. Якщо дедукція виводить необхідні

наслідки, а індукція узагальнює спостереження, то абдукція будує *найкраще пояснення* для дивуючого факту.

Класичне визначення Пірса залишається відправною точкою для всіх подальших застосувань абдукції в науках про управління: «Абдукція - це процес формування пояснювальної гіпотези. Це єдиний тип аргументації, здатний породжувати нові ідеї, оскільки єдина логічна операція, яка вводить будь-яку нову ідею, - це абдукція»[5,р.171]

Структура абдуктивного висновку в менеджменті виглядає таким чином: спостерігається аномальний факт (наприклад, несподіване падіння лояльності клієнтів); менеджер генерує гіпотезу, яка, якби була істинною, зробила б цей факт само собою зрозумілим; гіпотеза приймається для подальшої перевірки.

Абдукція як основа стратегічного мислення/

У стратегічному менеджменті абдуктивний метод виявляється в трьох ключових функціях: 1) діагностика слабких сигналів - виявлення аномалій у даних до того, як вони стають кризою; 2) концептуалізація нових бізнес-моделей - коли наявні факти не вкладаються в жодну з відомих теорій; 3) реконструкція організаційного смислу - інтерпретація поведінки стейкхолдерів.

Роджер Мартін, декан Школи менеджменту Ротмана, у своїй програмній праці «Мислення для змін» (*The Opposable Mind*) показав, що видатні керівники систематично використовують абдуктивне мислення для стратегічних проривів: «Великі лідери не вибирають між існуючими варіантами. Вони утримують у розумі два протилежні погляди на проблему, не дозволяючи напрузі між ними зруйнувати себе, і продукують нову, більш досконалу ідею, що містить елементи обох, але перевершує кожен з них»[3,р.15].

Абдукція в теорії організацій: sensemaking і концепти

Разом з цим абдукція виступає когнітивним механізмом організаційного *sensemaking*: менеджери постійно висувують і перевіряють гіпотези про смисл подій. Це робить абдукцію не виключним інструментом стратегів, але повсякденною практикою управлінського пізнання на всіх рівнях ієрархії.

Карл Вейк, розробник теорії *sensemaking* (осмислення) в організаціях, фактично описує абдуктивний процес як центральний для організаційного пізнання. Коли члени організації стикаються з двозначністю, вони не дедукують з правил і не узагальнюють - вони конструюють гіпотетичний наратив, що пояснює те, що відбувається: «Осмислення - це ретроспективний процес. Люди знають, що роблять, лише після того, як зробили це. [...] Осмислення - це створення правдоподібних інтерпретацій, які раціоналізують те, що люди роблять.»[6,р.24]

Дизайн-мислення як інституціоналізація абдукції.

Етапи дизайн-мислення - емпатія, визначення, ідеяція, прототипування, тестування - структурно відтворюють абдуктивний цикл: від дивуючого спостереження (глибинного інтерв'ю з користувачем) до гіпотетичного концепту (прототипу) та його верифікації. Менеджмент інновацій, таким чином, може бути переосмислений як *інституціоналізована абдуктивна практика*.

В останні два десятиліття абдуктивна логіка отримала операційне втілення в методології *дизайн-мислення* (Design Thinking), що активно впроваджується в практику менеджменту через програми IDEO, Stanford d.school та аналогічні інститути. Тім Браун, CEO IDEO, прямо вказує на абдуктивну природу дизайн-мислення: «Дизайнери вдаються до абдуктивного мислення, вони пропонують те, чим могло б бути, а не лише те, що є або що має бути. Цим визначається принципова відмінність дизайн-підходу від аналітичного»[1,р.85]

Абдукція в управлінні знаннями та когнітивному менеджменті

Ікудзіро Нонака та Хіротака Такеучі у своїй фундаментальній теорії створення організаційного знання описують процес *концептуалізації*, тобто перетворення неявного знання на явні концепти, як процес, структурно ізоморфний абдукції. У своїй спільній праці вони пишуть: «Створення концепту - це кооперативний процес, у якому менеджери середньої ланки відіграють ключову роль, синтезуючи мовчазне знання польових працівників та явне знання топ-менеджменту, і втілюючи його в нових концептах»[4,р.127]

Цей синтез - формування нового концепту з дивуючого поєднання різноманітного знання, і є абдукція в дії. Неявне знання ("tacit knowledge") несе в собі аномалію щодо явних теорій; її розв'язання через концептуалізацію - абдуктивний стрибок.

Висновки:

Наразі абдукція - це єдиний тип логічного висновку, здатний генерувати справді нові концепти; дедукція та індукція працюють у межах уже відомого.

Досвід сучасної економіки показав, що стратегічне мислення великих менеджерів є імпліцитно абдуктивним: вони будують найкраще пояснення аномальних фактів і перевіряють його в дії. Не менш продуктивним виявляється і дизайн-мислення, як операційна методологія, що інституціоналізує абдуктивний цикл в інноваційних процесах.

Таким чином, методологічно обґрунтоване включення абдуктивного мислення в управлінську освіту та практику здатне підвищити інноваційний потенціал будь якої організації.

Список використаної літератури:

1. Brown T. Change by Design: How Design Thinking Transforms Organizations and Inspires Innovation. New York: HarperCollins, 2009. 272 p.
2. Dubois A., Gadde L.-E. Systematic Combining: An Abductive Approach to Case Research. *Journal of Business Research*. 2002. Vol. 55. P. 553–560.
3. Martin R. The Opposable Mind: How Successful Leaders Win Through Integrative Thinking. Boston: Harvard Business School Press, 2007.196p.
4. Nonaka I., Takeuchi H. The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. New York: Oxford University Press, 1995. 284 p.
5. Peirce C.S. Collected Papers. Vol. 5. Cambridge: Harvard University Press, 1934. 423 p.

6. Weick K.E. Sensemaking in Organizations. Thousand Oaks: Sage Publications, 1995. 235 p.

Поплавська Тетяна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Самойлова Поліна, студентка 3 курсу ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» навчально-наукового інституту музичного та перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

ХОЛІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЙОГО МОЖЛИВОСТІ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

I. Від класичного до холістичного менеджменту: зміна парадигми

Класичний менеджмент, що виріс із традиції наукової організації праці Фредеріка Тейлора, будувався на редуccionістських засадах: організація розглядалась як механізм, що підлягає оптимізації через поділ функцій, стандартизацію та контроль. Застосування цієї моделі до соціокультурної діяльності - сфери, де основним «продуктом» є смисл, ідентичність, символічний досвід і людський розвиток, виявило принципову неадекватність механістичної парадигми.

Холістичний менеджмент як концептуальна альтернатива формується на перетині *теорії систем*, *гуманістичної психології* та *філософії процесу*. Його ключова засада: організація є живою системою, яка виробляє смисл і не може бути оптимізована без урахування цілісності своїх людських, культурних та екологічних вимірів. Пітер Сенге у «П'ятій дисципліні» дав класичне формулювання цієї засади: «Системне мислення — це дисципліна бачення цілісностей. Це структура для бачення взаємозалежностей, а не ланцюжків причинно-наслідкових зв'язків, для бачення патернів змін, а не статичних «знімків»» [6, р.68].

Теоретичні підвалини холістичного менеджменту

Холістичний менеджмент спирається на кілька взаємопов'язаних теоретичних традицій. Перша - *теорія живих систем* Грегорі Бейтсона та Умберто Матурани: організація є аутопоетичною системою, що самовідтворюється і підтримує свою ідентичність через постійну взаємодію з середовищем «Розум є не річчю, а процесом — процесом організації живої системи. Де є організація, там є розум; де є розум, там є комунікація смислів» [1, р.92].

Друга традиція - *інтегральна теорія* Кена Вільбера, що пропонує чотиривимірну модель реальності: внутрішнє-індивідуальне (свідомість),

зовнішнє-індивідуальне (поведінка), внутрішнє-колективне (культура) та зовнішнє-колективне (соціальні системи). Управління соціокультурною організацією, що ігнорує будь-який з цих вимірів, приречене на часткові, а отже — неефективні рішення: «Будь-яка повна теорія людського розвитку має враховувати всі чотири квадранти... Редукція до одного або двох квадрантів породжує спрощені та ідеологічно небезпечні теорії»[8,р.54].

Специфіка соціокультурної діяльності як об'єкту холістичного управління

Соціокультурна діяльність - це музейна справа, театр, культурна освіта, клубна робота, бібліотечні послуги, фестивальна практика, громадські культурні ініціативи, яка відрізняється від комерційної організації низкою принципових ознак, що роблять холістичний менеджмент не просто переважним, але *необхідним* підходом.

По-перше, *продукт соціокультурної діяльності нематеріальний і смислоносний*: це досвід, переживання, зміна свідомості, формування ідентичності. Якість такого «продукту» не може бути оцінена через фінансові КРІ без втрати його сутності. По-друге, *учасник є одночасно споживачем і співтворцем*: глядач, читач, відвідувач музею активно конституює культурну подію через свій досвід. По-третє, *організація є частиною живого культурного середовища*, що вимагає врахування контексту спільноти, місцевої ідентичності та соціальних потреб.

Досвід сучасних теоретиків управління якістю в сервісних організаціях показав, що якість у соціально орієнтованих системах є тривимірною: *структурна якість* (ресурси, умови), *процесна якість* (взаємодія між учасниками) та *результативна якість* (зміна в людині і спільноті). Управляти лише одним виміром - значить управляти ілюзією.

Холістичний менеджмент як практика: ключові виміри

У практичному вимірі холістичний менеджмент соціокультурної організації охоплює щонайменше п'ять взаємопов'язаних рівнів.

1. **Управління смислом і місією.** Холістичний менеджер постійно утримує в центрі уваги *raison d'être* організації - її культурну та соціальну місію і вибудовує всі операційні рішення у відповідності до неї. Місія є не декларацією, а живим організаційним принципом.

2. **Управління організаційною культурою.** Едгар Шейн показав, що культура організації є її глибинним, «базовим рівнем», системою неусвідомлених припущень, що визначають поведінку. Холістичний менеджер працює з усіма рівнями культури: артефактами, проголошеними цінностями та базовими припущеннями: «Культура організації - це патерн базових припущень, які група засвоїла в процесі вирішення своїх проблем зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції, що виявився достатньо дієвим, аби вважатися валідним.»[5,р.9].

3. Управління спільнотою і партнерством.

Соціокультурна організація існує не ізольовано, а як вузол у мережі спільноти. Холістичний менеджмент передбачає систематичне будівництво

партнерств із освітніми, громадськими, мистецькими та комерційними акторами, що перетворює організацію з постачальника послуг на *культурного каталізатора* соціальних змін.

4. Управління людським розвитком.

Абрагам Маслоу, теоретичні ідеї якого безпосередньо живлять холістичний менеджмент, наполягав на тому, що організація повинна не лише використовувати людей, але й сприяти їхній самоактуалізації: «Найздоровіше підприємство - те, що сприяє найбільшому зростанню свого персоналу... де люди можуть бути якнайбільше людьми» [3, р.17].

5. Управління оцінюванням і рефлексією.

Холістичний менеджмент використовує *змішану методологію оцінювання*: кількісні показники охоплення доповнюються якісними методами: нарративним аналізом, феноменологічними інтерв'ю, включеним спостереженням. Мета - зрозуміти не лише "скільки", але й "як" і "що змінилось у досвіді учасників".

Виклики та перспективи холістичного менеджменту в соціокультурній сфері

Впровадження холістичного менеджменту в соціокультурній сфері стикається з низкою системних викликів. *Перший* - тиск бюрократичних систем фінансування, що нав'язують редукаціоністські КРІ і примушують організації "перекладати" смисл своєї діяльності в мову кількісних показників, спотворюючи її природу. *Другий* - дефіцит фахівців, здатних поєднувати управлінську компетентність з глибоким розумінням культурної специфіки. *Третій* - інерція організаційних культур, що відтворюють ієрархічно-механістичні моделі управління.

Водночас глобальні культурні виклики сучасності, постпандемічна реконструкція культурних спільнот, криза культурної ідентичності в умовах прискореної цифровізації, соціальна атомізація, роблять холістичний менеджмент не академічною розкішшю, а *практичною необхідністю* для тих організацій, що прагнуть бути дійсними агентами культурного розвитку суспільства.

Висновки.

Проведений аналіз дозволяє сформулювати наступні положення:

Холістичний менеджмент є єдиною методологічно адекватною управлінською парадигмою для соціокультурних організацій, чий «продукт» є смислом, досвідом та ідентичністю.

Теоретичним фундаментом холістичного менеджменту є теорія живих систем (Бейтсон, Матурана), інтегральна теорія (Вілбер) та системне мислення (Сенге).

Управління соціокультурною організацією потребує одночасної роботи з п'ятьма взаємопов'язаними рівнями: смислом і місією, організаційною культурою, партнерством зі спільнотою, людським розвитком та рефлексивним оцінюванням.

Редукціоністські КРІ, нав'язані системами зовнішнього фінансування, є структурною загрозою для якості соціокультурної діяльності і мають бути доповнені якісними методами оцінювання.

Холістичний менеджер соціокультурної організації є водночас культурним лідером, системним мислителем і фасилітатором розвитку спільноти.

Підготовка фахівців з холістичного менеджменту в соціокультурній сфері є стратегічним завданням вищої освіти в галузі культури та мистецтв.

Список використаної літератури:

1. Bateson G. Mind and Nature: A Necessary Unity. New York: Dutton, 1979. 259 p
2. Hewison R., Holden J. The Cultural Leadership Handbook. Farnham: Gower, 2011. 198 p.
3. Maslow A.H. Eupsychian Management: A Journal. Homewood: Irwin-Dorsey, 1965. 277 p.
4. Maturana H., Varela F. The Tree of Knowledge: The Biological Roots of Human Understanding. Boston: Shambhala, 1987. 269 p.
5. Schein E.H. Organizational Culture and Leadership. San Francisco: Jossey-Bass, 1985. — 358 p.
6. Senge P. The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization. New York: Doubleday, 1990. 424 p.
7. Throsby D. Economics and Culture. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 208 p.
8. Wilber K. A Theory of Everything: An Integral Vision for Business, Politics, Science and Spirituality. Boston: Shambhala, 2000. 212 p.

Поплавська Тетяна, доктор філософії, доцент кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна,

Фінік Вікторія, студентка 3 курсу ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» навчально-наукового інституту музичного та перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна.

АБДУКТИВНИЙ МЕТОД ЯК ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ООНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

Актуальність застосування абдуктивного методу в економіці визначається насамперед тим, що сучасна економічна наука дедалі частіше стикається з явищами, які принципово не піддаються поясненню в рамках панівної гіпотетико-дедуктивної методології: системними фінансовими кризами, що виникають як емерджентні ефекти складних мереж, поведінковими аномаліями агентів, які систематично спростовують аксіому раціонального вибору, та технологічними розривами, що роблять застарілими цілі галузеві моделі прогнозування. Саме в цих точках «здивування» - де факт не вкладається в жодну наявну теорію — абдукція виявляє свою унікальну евристичну силу: замість того щоб відкидати аномалію або силоміць підганяти її під існуючу модель, абдуктивний дослідник використовує її як відправну точку для побудови принципово нового пояснювального концепту. Саме так виникли найпродуктивніші економічні теорії останніх десятиліть - від гіпотези подвійної системи мислення Канемана-Тверського до концепції зростаючої віддачі Брайана Артура і теорії інституційних пасток Дугласа Норта: кожна з них народилась не з дедуктивного розгортання аксіом, а з абдуктивного стрибка від незрозумілого факту до сміливої гіпотези. В умовах наростаючої складності та непередбачуваності глобальної економіки - особливо в контексті цифрової трансформації, кліматичних ризиків та геополітичної турбулентності - абдуктивний метод стає не факультативним інструментом теоретика, а необхідною складовою методологічного арсеналу як дослідника, так і практикуючого економіста-аналітика.

Панівна в ХХ столітті економічна методологія будувалась на гіпотетико-дедуктивній моделі: аксіоми раціонального вибору → дедуктивні теореми → емпірична верифікація. Ця парадигма забезпечила формальну строгість, однак виявила серйозні обмеження при зіткненні з економічними аномаліями: бульбашками, кризами, стійкими відхиленнями поведінки агентів від передбачень стандартної теорії. Методологічною альтернативою, здатною *пояснювати аномалії і генерувати нові концепти*, виступає абдуктивний метод.

Нобелівський лауреат з економіки Пол Кругман у своїй критичній статті «Як економісти так помилково помилились?» констатував: помилка макроекономіки полягала не в браку даних, а в хибній методології - в редукції реальності до дедуктивних моделей з невиправданими аксіомами. Абдукція, навпаки, починає з аномальних фактів і будує до них шлях[3].

Філософські підстави: абдукція у Пірса та її економічні імплікації

Чарлз Сандерс Пірс визначав абдукцію як міркування від наслідку до можливої причини - на відміну від дедукції (від причини до необхідного наслідку) та індукції (від множини випадків до загального правила). В економічному дослідженні абдукція дозволяє перейти від спостережуваної нестандартної поведінки агентів до створення принципово нових теоретичних конструктів: «Абдукція - це найслабший з усіх видів аргументації [...] І все ж це єдиний вид аргументації, за допомогою якого цілком нова ідея може бути введена в міркування»[5,р.388]

В економіці «слабкість» абдукції - її імовірнісний, а не аподиктичний статус - обертається *епістемологічною перевагою*: вона зберігає відкритість до перегляду гіпотез у міру надходження нових даних, що є необхідною умовою для науки про динамічні системи.

Поведінкова економіка як продукт абдуктивного мислення

Виникнення поведінкової економіки є, мабуть, найпоказовішим прикладом колективної абдукції в історії економічної думки. Даніель Канеман та Амос Тверські зіткнулись зі стійкими аномаліями в лабораторних експериментах: поведінка досліджуваних систематично порушувала передбачення теорії очікуваної корисності. Замість того щоб відкинути факти або підігнати їх під теорію, вони висунули гіпотезу про *дві системи мислення*: «Більшість вражень, думок і суджень виникають у вас у голові без вашого відома про те, як вони туди потрапили. Ви не можете відстежити, звідки береться це відчуття... але саме воно керує вашою поведінкою»[2,р.21]

Гіпотеза про System 1 / System 2 - типовий абдуктивний концепт: вона не виводилась дедуктивно з аксіом і не індукувалась шляхом простого узагальнення. Вона була сформована як *найкраще пояснення* аномальних експериментальних даних і згодом підтверджена нейроекономічними дослідженнями.

Інституційна економіка та абдуктивне виробництво концептів

Торстейн Веблен, засновник інституційної економіки, діяв абдуктивно, коли будував концепт «показового споживання» (*conspicuous consumption*). Стандартна теорія граничної корисності не могла пояснити, чому заможні споживачі купують блага за вищими цінами за наявності дешевших аналогів. Веблен висунув гіпотезу про соціально-сигнальну функцію споживання: «Для того щоб здобути і зберегти повагу людей, недостатньо просто мати багатство або владу. Це багатство або влада мають бути виставлені на огляд, бо повага дістається лише за наявності свідків»[7,р.36]

Цей концепт, народжений абдуктивним стрибком від аномального факту до пояснювальної гіпотези, відкрив цілий напрям в економічній теорії - економіку ідентичності, сигнальні ігри, соціальну економіку.

Абдукція в еволюційній та складнішій економіці.

В еволюційній економіці абдуктивне мислення стає не просто методологічною перевагою, але *гносеологічною необхідністю*: економічні агенти самі постійно висуюють і перевіряють гіпотези про поведінку інших агентів, що робить абдукцію моделлю як для методу дослідника, так і для поведінки агентів у моделі.

Браян Артур, один із засновників економіки складності в Santa Fe Institute, описує методологію вивчення економіки як системи зі зростаючою віддачею в термінах, близьких до абдукції: дослідник спостерігає аномальні ефекти "lock-in" (технологічного блокування) і висуває пояснювальну гіпотезу про нелінійну динаміку: «Економіка — це не машина, а живий організм. Вона постійно створює новинки: нові технології, нові поведінки, нові організації, нові питання. Метафора годинникового механізму не підходить»[1,р.201]

Абдукція в економічному прогнозуванні та антикризовій політиці/

Абдуктивний метод в економічному прогнозуванні означає системний пошук *слабких сигналів* - аномалій, що не пояснюються чинною теорією, і висування гіпотез про механізми, здатні їх породити. Це принципово інша позиція, ніж екстраполяція тренду: не «що буде, якщо продовжиться нинішнє», а «який механізм здатен порушити нинішнє і як його завчасно розпізнати».

Стандартні методи прогнозування (економетричні моделі) будуються на припущенні про стабільність структурних параметрів - припущенні, що руйнується саме в переломні моменти. Нассім Талеб у концепції «чорного лебедя» показав, що саме аномальні, непередбачувані події визначають хід історії: «Наш мозок не призначений для розуміння "Чорного лебедя" — у цьому вся загвоздка. Ми заповнюємо нестачу даних міркуваннями і теоріями, які здаються нам переконливими»[6,р.40].

Проведений аналіз дозволяє сформулювати такі положення:

Панівна гіпотетико-дедуктивна методологія економіки нездатна генерувати концепти для пояснення аномалій; абдукція заповнює цей дефіцит.

Найбільші прориви в економічній теорії, такі як поведінкова економіка, інституціоналізм, економіка складності - досягались через абдуктивні стрибки від аномальних спостережень до принципово нових концептів.

В еволюційній економіці абдукція є не лише методом дослідника, а й моделлю когнітивної поведінки агентів.

Економічне прогнозування та антикризова політика потребують систематичного включення абдуктивної діагностики слабких сигналів як превентивного інструменту.

Інтеграція абдуктивної методології в економічну освіту здатна виховати тип мислення, орієнтований не на застосування готових моделей, а на їх критику і породження нових концептів.

Список використаної літератури:

1. Arthur W.B. *The Nature of Technology: What It Is and How It Evolves*. New York: Free Press, 2009. 246 p
2. Kahneman D. *Thinking, Fast and Slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011. 499 p.
3. Krugman P. How Did Economists Get It So Wrong? *The New York Times Magazine*. 2009. September 6. P. 36-43.
4. Mäki U. (ed.) *The Methodology of Positive Economics: Reflections on the Milton Friedman Legacy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. 368 p.
5. Peirce C.S. *Collected Papers*. Vol. 8. Cambridge: Harvard University Press, 1958. 312 p
6. Taleb N.N. *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*. New York: Random House, 2007. 366 p.
7. Veblen T. *The Theory of the Leisure Class*. New York: Macmillan, 1899. 400 p.

СЕКЦІЯ 2. ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД-ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Булавенко Наталія Віталіївна, здобувачка вищої освіти 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету ветеринарної медицини Одеського державного аграрного університету, м.Одеса, Україна,
Федорова Інна Валеріївна, докторка філософії з філософії, старша викладачка кафедри суспільно-гуманітарних наук Одеського державного аграрного університету

ГЕНОЦИД ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ВІД ГОЛОКОСТУ ДО РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Проблема геноциду залишається однією з найгостріших у сучасному філософському та історичному дискурсі. Повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році знову поставило перед світовою спільнотою питання про межі злочину проти людяності, механізми його здійснення та моральну відповідальність за нього. Порівняльний аналіз Голокосту – геноциду єврейського народу, скоєного нацистською Німеччиною, – та злочинів росії проти України дозволяє виявити типологічні ознаки геноциду й осмислити уроки минулого для сучасності. Особливої ваги цьому аналізу надає діяльність Одеського музею геноциду «Територія пам'яті», що об'єднує ці трагедії в єдиному меморіальному просторі [1].

Термін «геноцид» був уведений у науковий обіг Рафаелем Лемкіним у 1944 році для позначення умисних дій, спрямованих на знищення національної, етнічної, расової або релігійної групи [2]. Конвенція ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року закріпила міжнародно-правове визначення цього злочину, виокремивши такі його форми: фізичне знищення членів групи, заподіяння їм серйозної шкоди, навмисне створення умов, що ведуть до фізичного знищення, а також заходи з метою запобігання дітонародженню [3]. Ключовою ознакою геноциду є умисел – цілеспрямоване прагнення знищити етнічну групу як таку, що відрізняє його від військових злочинів та злочинів проти людяності в широкому сенсі.

Розглянемо голокост як механізм нацистського геноциду. Голокост – систематичне знищення нацистською Німеччиною близько шести мільйонів євреїв Європи у 1941-1945 роках – є одним з найзадокументованіших злочинів в історії людства. Його характерними рисами були: бюрократична організованість знищення, ідеологічне обґрунтування через расову теорію, поетапна деперсоналізація жертв (позбавлення громадянства, майна, свободи пересування) та застосування індустриальних методів вбивства [4]. На території

України нацисти знищили понад 1,5 мільйона євреїв. Символом цих злочинів стала трагедія Бабиного Яру в Києві, де лише за два дні 29-30 вересня 1941 року було розстріляно близько 33 771 особи. Масові вбивства на Одещині відбувалися в колишніх порохових складах, а також у межах Трансністрії – окупаційної зони під управлінням Румунії [5].

Проводячи історичні паралелі, можемо стверджувати, що злочини росії проти України мають ознаки геноциду. Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року супроводжується систематичними злочинами, що мають ознаки геноциду. Серед них: масові вбивства мирного населення (Буча, Маріуполь, Херсон), депортація українських дітей до росії, цілеспрямоване знищення цивільної інфраструктури та культурних пам'яток, а також риторика заперечення існування українського народу як окремої нації [6]. У березні 2023 року Міжнародний кримінальний суд видав ордер на арешт володимира путіна саме у зв'язку з незаконною депортацією українських дітей – злочином, який прямо передбачений Конвенцією ООН про геноцид [7]. Паралелі з Голокостом очевидні: ідеологічне заперечення ідентичності жертв, системність насильства та участь державного апарату.

У травні 2024 року в Одесі Одеський центр дослідження Голокосту відкрив музей геноциду «Територія пам'яті» – перший подібний заклад в Україні. Його експозиція охоплює Голокост, Голодомор, геноцид кримських татар і вірмен, а також окрему локацію, присвячену злочинам росії проти України: події в Бучі, знищення Маріупольського драматичного театру, де загинули мирні жителі. Сучасні мультимедійні технології та реалістичні макети дозволяють відвідувачам не лише отримати інформацію, а й емоційно осмислити трагедії [8]. Цей музей є прикладом того, як суспільство може інституалізувати пам'ять про геноцид і перетворити її на інструмент морального виховання та запобігання новим злочинам. Таким чином музей геноциду «Територія пам'яті» став простором моральної рефлексії.

Висновки. Порівняльний аналіз Голокосту та злочинів росії проти України виявляє спільну логіку геноцидного насильства: ідеологічне обґрунтування, системність, участь держави та цілеспрямований умисел знищення. Уроки Голокосту, попри трагічний досвід, не стали універсальною запобіжною системою – світ знову стикається з геноцидом у XXI столітті. Діяльність таких інституцій, як одеський музей «Територія пам'яті», засвідчує, що збереження пам'яті є не лише моральним обов'язком, а й необхідною умовою протидії злочинам проти людяності. Визнання геноциду росії проти України на міжнародному рівні залишається нагальним завданням глобальної спільноти.

Список використаної літератури

1. Козленко П. Є. Географія Катастрофи: інформаційно-історичний довідник. Одеса: Одеський центр дослідження Голокосту, 2018. 320 с.
2. Лемкін Р. Правило в окупованій Європі / пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2019. 480 с.

3. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. ООН, 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення: 05.05.2026).
4. Гілберт М. Голокост: єврейська трагедія / пер. з англ. Київ: Зовнішторгвидав України, 2015. 896 с.
5. Круглов А. Знищення євреїв України в 1941–1944 рр.: збірник документів і матеріалів. Харків: Тарбут Лаам, 2008. 276 с.
6. Офіційний сайт Міжнародного кримінального суду. Ордер на арешт Путіна, 17 березня 2023. URL: <https://www.icc-cpi.int> (дата звернення: 05.05.2026).
7. Бережна С. В. Ознаки геноциду в діях Росії проти України: міжнародно-правовий аспект. Право України. 2023. № 4. С. 45–58.
8. Суспільне Одеса. В Одесі відкрили музей геноциду «Територія пам'яті». 30 травня 2024. URL: <https://susplne.media/odesa/757509> (дата звернення: 05.05.2026)

Канівець Софія Петрівна, здобувачка вищої освіти 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету ветеринарної медицини Одеського державного аграрного університету, м. Одеса, Україна,
Федорова Інна Валеріївна, докторка філософії з філософії, старша викладачка кафедри суспільно-гуманітарних наук Одеського державного аграрного університету, м.Одеса, Україна.

ГОЛОДОМОР – ГЕНОЦИД – ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Людство вважало до 2022 року, що ХХ століття стало одним із найтрагічніших періодів в історії, позначеним масовими злочинами проти людей. Серед них особливе місце займають Голодомор 1932-1933 років та Голокост. Ці події стали символами жорстокості та свідомого знищення мільйонів людей і належать до явища геноцид. Наукова спільнота, судова система, журналісти, громадськість досліджували причини, характер цих злочинів протягом другої половини ХХ століття. Безумовно така увага дозволила глибше зрозуміти природу насильства, роль державної політики у таких злочинах та наслідки для суспільства.

Актуальність теми полягає у необхідності осмислення масштабних трагедій у ХХІ столітті, коли питання історичної пам'яті, прав людини та моральної відповідальності набувають особливого значення. Сучасні події, зокрема російсько-українська війна, ще раз нагадують про небезпеку агресії, насильства та нехтування людським життям. Це підсилює потребу звернення до

історичного досвіду для формування стійких моральних орієнтирів і запобігання повторенню подібних трагедій.

Важливу роль у формуванні національної свідомості відіграє історична пам'ять, адже саме вона гуртує людей зі спільним минулим, культурою, мовою та традиціями. Вона допомагає людині відчувати себе частиною свого народу, усвідомити зв'язок з попередніми поколіннями та впевнено орієнтуватися в сучасному світі. Саме тому минуле слід розглядати як спільну історичну спадщину, яку необхідно зберігати й осмислювати.

Історична пам'ять виступає своєрідним зв'язком між минулим і майбутнім, дозволяючи враховувати досвід попередніх поколінь, переосмислювати події та робити висновки для подальшого розвитку. Адже головне призначення історії полягає у її здатності навчати [1].

Розглянемо Голодомор 1932-1933 років в Україні як спланований сталінським тоталітарним режимом акт геноциду, спрямований на фізичне винищення українського селянства як опори національного руху та соціальної бази опору комуністичній владі. Трагедія була спричинена не природними факторами, а свідомою політикою терору: через надмірні плани хлібозаготівель, систему «чорних дощок», вилучення всіх запасів їжі та закон про «п'ять колосків» мільйони людей були приречені на мученицьку смерть, що на піку досягала 17 смертей щохвилини. Ця катастрофа призвела до колосальних демографічних втрат, підірвала генетичний фонд і духовну культуру нації. Голодомор визнано на державному та міжнародному рівнях (зокрема парламентами багатьох країн світу) як один із найтяжчих злочинів проти людства. Світова спільнота постійно вшановуючи пам'ять жертв пропагує недопущення подібних трагедій у майбутньому [2].

Голокост (1933-1945) – це організоване нацистською Німеччиною та її співниками державне переслідування і систематичне вбивство близько 6 мільйонів євреїв, а також мільйонів представників інших груп (ромів, людей з інвалідністю, військовополонених), яких режим вважав «неповноцінними» або ворожими. Процес еволюціонував від дискримінаційних законів і примусової еміграції у 1930-х роках до створення ізольованих гетто та реалізації «остаточного вирішення єврейського питання» під час Другої світової війни, що передбачало масові розстріли на окупованих територіях та знищення людей у спеціально побудованих таборах смерті за допомогою газових камер. Трагедія, що стала можливою завдяки скоординованим зусиллям нацистського керівництва та мільйонів колабораціоністів по всій Європі, завершилася лише після капітуляції Німеччини у травні 1945 року, залишивши тих, хто вижив, перед тривалим процесом реабілітації та пошуку нових домівок [3].

Широка громадськість розглядає Голокост як унікальне явище і навіть пише це слово з великої літери. Ця трагедія дійсно є винятковою, оскільки жодна інша держава, окрім Третього Рейху, не спрямовувала свої ресурси на цілеспрямоване фізичне знищення людей лише через їхню національність і релігію.

Масштаби українського Голодомору не є тотожними масштабам Голокосту. Крім того, ідеологія, обставини та мотиви знищення людей сталінським режимом були іншими. Водночас можливим є порівняння Голодомору з Голокостом за ознакою масового знищення людей, і є підстави вважати його актом геноциду, подібним до Голокосту, не ототожнюючи ці дві трагедії.

Основою політики Гітлера була націонал-соціалістична ідеологія, що проголошувала необхідність «очищення» «вищої німецької раси» від «чужого єврейського елементу». Натомість вихідною позицією Сталіна була комуністична ідеологія, заснована на понятті класу, а не національності. Для комуністичних лідерів «вищим» класом був пролетаріат – робітничий клас, позбавлений засобів виробництва і повністю залежний від держави.

Реалізуючи свої наміри, і Сталін, і Гітлер вдалися до фізичного знищення людей: Сталін керувався класовими міркуваннями, тоді як Гітлер — національними. Класове знищення призвело до Голодомору, а національне — до Голокосту. Оскільки клас не можна повністю ототожнити з національністю (як і національність з класом), Голодомор як наслідок знищення класу не можна повністю вписати в рамки Голокосту, який був наслідком знищення народу [4, с. 94-95].

Українська правозахисниця, лауреатка Нобелівської премії 2022 року Олександра Матвійчук наголошує, що права людини навіть у розвинених демократіях дедалі частіше сприймаються як даність, тоді як їхній захист потребує постійних зусиль. Ігнорування порушень прав і свобод у авторитарних державах, зокрема в росії, стало одним із чинників сучасної ескалації агресії росії проти України [5].

Голокост, Голодомор та сучасна російська агресія є спільними у своїй геноцидальній природі, де тоталітарні режими використовують масові вбивства та дегуманізацію для знищення цілих народів. Якщо минуле століття зафіксувало жах нацистських таборів смерті та радянського терору голодом, то нинішня війна стала прямим продовженням цієї імперської політики, спрямованої на ліквідацію української ідентичності. Порівняння цих трагедій доводить, що непокараний вчасно злочин завжди повертається, тому міжнародне правосуддя та збереження історичної правди є єдиними гарантами виживання нації та запобігання новим актам геноциду в майбутньому.

Список використаної літератури

1. Удод О. А. Історична пам'ять. Енциклопедія історії України: додатковий том. Кн. 1: А–Я / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наукова думка, 2021. URL: http://www.history.org.ua/?termin=istorychna_pam'jat(дата звернення: 11.05.2026).

2. Голодомор 1932-1933 років – геноцид українського народу. iraq.mfa.gov.ua. URL: <https://iraq.mfa.gov.ua/news/66534-golodomor-1932-1933-rokivgenocid-ukrajinskykogo-narodu> (дата звернення: 14.05.2026).
3. Голокост (скорочена стаття). Енциклопедія Голокосту. Holocaust museum. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/uk/article/holocaust-abridged-article> (дата звернення: 14.05.2026).
4. Kul'chyts'kyi S. The Holodomor of 1932–33: How and Why?. East/West: Journal of Ukrainian Studies. 2015. Т. 2, № 1. С. 93. URL: <https://doi.org/10.21226/t23k51> (дата звернення: 08.05.2026). [in English].
5. Matviichuk O. A fight for human rights in times of war. Nobel lecture, 2022. NobelPrize.org. URL: <https://www.nobelprize.org/> (дата звернення: 15.05.2026). [in English]

СЕКЦІЯ 3. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Borinshtein Yevgen – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophical and Sociological studies and Sociocultural practices South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Wiener Benjamin is a 3rd - year student of the educational and Scientific Institute of musical and performative art and socio-cultural practices of the OPP Management of sociocultural activities of the state institution South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

THE ROLE OF GLOBALIZATION IN THE PHILOSOPHY OF CONFLICT AND DIALOGUE

The role of globalization in the philosophy of conflict and dialogue is indeed twofold: on the one hand, it exacerbates contradictions, on the other hand, it creates prerequisites for the search for dialogue as a way to overcome them. I would say this: globalization does not generate conflict or dialogue by itself, but radically changes the context in which they unfold.

Globalization and conflict. It is often said that globalization intensifies and transforms conflicts. Here are the mechanisms that work here:

- The clash of cultures and values. When different cultural, civilizational, and religious traditions come into close contact, friction may arise due to the mismatch of norms, values, and ideas about justice. Sometimes this translates into rejection: attempts to impose certain values on others generate resistance;

- Inequality in the "dialogue". In the global world, some cultures or political forces often have great economic, military, or informational weight. Because of this, the dialogue risks becoming unequal: less influential groups feel oppressed, which fuels the conflict;

- Local reactions. Globalization sometimes provokes localization – the strengthening of national, ethnic, and religious identities as a response to a sense of threat to identity. This can also become a source of tension;

- Global problems as a common challenge. Some researchers note that globalization exposes problems that are global in nature (ecology, migration, security). Their solution requires joint efforts, but the subjective unwillingness of different communities to cooperate generates conflicts.

Globalization and dialogue. At the same time, globalization actualizes dialogue and even creates new opportunities for it. We mean:

- Interdependence. The world is becoming more integrated and interdependent. In these conditions, it is impossible to solve problems in isolation – there is an objective need for dialogue to find common solutions.;

- New communication practices. The development of technologies (the Internet, global media) creates platforms for dialogue between people from different parts of the world, for the exchange of ideas and the search for mutual understanding.;

- A philosophical twist. In philosophy, in the context of globalization, the emphasis on the concept of "Other" is increasing. The philosophy of dialogue is beginning to be seen as a tool for overcoming isolation, for understanding the positions of other cultures and civilizations.;

- The idea of a "globalist mentality". A concept appears in philosophical thought: in order to prevent intercivilizational conflicts, it is necessary to form a common mental foundation in the process of dialogue - a set of values and principles that would be shared by different societies and help solve global problems.;

- Search for balance. Philosophy in this context focuses not on the unification of cultures, but on the preservation of diversity in unity – on the search for forms of interaction where each culture retains its identity, but at the same time mutual enrichment occurs.

Hence the conclusion: globalization does not provide an unambiguous answer – it poses a difficult challenge to philosophy and humanity: how to build a productive dialogue in conditions of increased interdependence and simultaneously growing contradictions in order to minimize conflicts and jointly respond to common challenges. The key conditions for this are mutual respect, willingness to compromise, the search for common values without abandoning identity, and the development of a culture of tolerance.

Based on the above, we assume that in our time we can talk about the emergence of a new type of mentality that previously did not exist on the planet. Until recently, the largest number of speakers was inherent in ethnic (folk), national (national) and regional mentalities. Since the middle of the 20th century, there has been the emergence of a fundamentally new type of collective mentality. The group mentalities that existed before were characterized by those socio-psychological features that were inherent in all members of this group a social group and distinguished it from other groups. In each community, these mentalities determined specific ways of perception and thinking, as well as behavior and activity. They performed the functions of protecting the interests of their groups and ensuring their self-reproduction. The socio-psychological characteristics of some groups could conflict with the characteristics of other groups, which could generate conflicts. A new type of mentality can provide common members of different societies have ways of thinking, behaving and acting. This mentality will include a set of mental characteristics necessary for all social communities (confessional, professional, regional, national, ethnic) to solve global problems and preserve the earth's civilization. The general civilization mentality is formed on the basis of regional, national and ethnic mentalities and represents their opposite. This mentality, in our opinion, will be of great importance for the preservation of humanity.

Until now, the specifics of the mentalities of traditional and man-made civilizations have not been disclosed in detail, and their inherent value orientations have not been systematized. One of the main values of man-made civilization and its

mental peculiarity is the recognition of the need for transformative creative activity of man. Man appears to be an active being; his purpose is to transform nature and subjugate it to himself. This value is not inherent in traditional culture, and the goal of transformation is there was no peace in it. Another important value of man-made civilization is the recognition of man as an active sovereign personality [1]. In traditional civilization, the value of a person was recognized as its inclusion in family-clan, class, and caste relations. For technogenic civilization, the most important value is free individuality, autonomous a person who, in conditions of equality of rights, manifests his activity and is included in various social communities. Education and innovations are also recognized as of great value in man-made civilization: new ideas, inventions, production and social technologies, methods of cognition and practice, and ways of communication. This was unusual for a traditional civilization. Man-made civilization has achieved great success in science, technology, health protection, and household comfort. However, in the last third of the 20th century. It has created global problems that are fraught with the self-destruction of society. In order for society to overcome the global crisis, it is necessary to change the existing value systems. And a significant change in value systems will lead to the transition of society to a new type of civilizational development, the third after man-made and traditional. The emergence of the information society is the beginning of such a transition [2].

Consensus in the field of values cannot be the result of an automatic spontaneous process. In order for the threats posed by global problems to become a powerful integrating factor and stimulate the formation of a globalist mentality, purposeful work is needed by governments, public organizations, educators, representatives of science, art, and religion. Their efforts can translate fear, disagreement, and distrust into constructive ideas for the entire global population. The efforts of philosophers should be aimed at solving one of the main issues of our time.: how should the value orientations in the mentality of people of traditional and man-made civilizations change so that society can rise to a new level of development, where the principle of "human life and well-being" is practically implemented.

REFERENCES

1. Pigozzi M. J. A UNESCO View of Global Citizenship Education // *Educational Review*. 2006. Vol. 58. No. 1. Pp. 34–52.
2. Schattle H. Education for Global Citizenship: Illustrations of Ideological Pluralism and Adaptation. *Journal of Political Ideologies*. 2008. Vol. 13. No. 1. Pp.64–78.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», м.Одеса, Україна,

Вінер Мордехай – здобувач третього року навчання ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» м.Одеса, Україна,

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ДЕМОГРАФІЇ: ДО СПЕЦИФІЦІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Історія демографії спрямована на вивчення розвитку поглядів на проблеми населення. Проблемами населення займалися завжди. Однією з основних ідей Платона в «ідеальній державі» було обмеження кількості громадян, які проживають у місті. Платон вираховував максимум – 5040 осіб вільного населення. Пропонував встановити певні норми шлюбних відносин, вимагаючи, щоб чоловіки мали дітей тільки у віці від 30 до 55 років. Він писав: «визначити число шлюбів ми надамо правителям, щоб вони по можливості зберігали постійне число чоловіків, беручи до уваги війни, хвороби і так далі, і щоб держава у нас, по можливості, не збільшувалася і не зменшувалася». Основним методом боротьби з перенаселенням, на думку Платона, повинна була стати організація колоній [1]. Аристотель також виступав за регулювання чисельності населення і в роботі «Політика» він пропонував узаконити умертвіння хворих і немічних, «зайвих» новонароджених. Аристотель при розгляді проблем народонаселення ідеальним вважав держава з нечисленним вільним населенням. Тому що нечисленність громадян сприяє виникненню соціальної гармонії, яка неможлива при надлишку населення. Надлишок населення сприяє зростанню числа збурень і злочинів внаслідок того, що частина громадян, не будучи забезпечена землею, впадає в бідність. На відміну від Платона Аристотель не був прихильником колонізацій як заходів регулювання населення, а пропонував, наприклад, узаконити умертвіння хворих дітей і частини «зайвих» новонароджених. Якщо правила держави не дозволяють цього, то суспільству слід встановити для кожної сім'ї число дітей, яке вона може мати [2].

Китайський філософ Конфуцій зробив спробу визначити ідеальні пропорції між кількістю оброблюваної землі і чисельністю населення і в результаті висунув ідею про необхідність переселення людей з густонаселених територій на менш освоєні землі [3].

В епоху Середньовіччя в країнах Європи державна влада всіма силами сприяла збільшенню населення. Це обумовлювалося прагненням підтримати і збільшити свою політичну, фінансову і військову міць, що складається на ті часи в багатолюдності країни, в кількості воїнів, в розмірах податків, які могли зібрати з населення більшої чисельності. Тому і основна ідея виражалася в тому, що

багатство суспільства і сила держави визначаються чисельністю населення. Це класична точка зору. Але в реальності, перша причина збільшити кількість населення в Середньовіччі – величезна смертність через хвороб-епідемії: чуми, дифтерії, дизентерії і тому подібне, а з'явилися ці епідемії в результаті панування християнства – панування релігії над народом, населенням, суспільством, державою.

В епоху Відродження утопісти Т. Мор і Т. Кампанелла досліджували як чисельність населення, так і шлюбно-сімейні відносини. Т. Мор ратував за зростання чисельності населення, вважаючи його умовою збільшення кількості благ, необхідних суспільству, і вважав переселення людей засобом регулювання чисельності населення на території [4]. Утопісти визначили вік вступу в шлюб для отримання найкращого потомства.

Мислителі давнини і Середньовіччя, звертаючись до питань народонаселення, розробили концептуальні ідеї, що зачіпають проблеми чисельності населення, міграції, пов'язаної з перерозподілом населення по території, а також шлюбності.

Спочатку ідеї демографічної статистики щодо перепису населення та її особливостей були виражені в так званій «політичній арифметиці». Цей термін ввів Вільям Петті [5], особистий лікар О. Кромвелля.

Інтерес деяких лікарів до політичної економії і їх участь у вирішенні економічних проблем держави були характерні для того часу, коли математика, ставши «царицею наук», широко використовувалася у вивченні явищ живої природи (математика, механіка, фізика). Петті вважав, що «благо країни треба шукати у продуктивній силі самої людини», і тому «країна, що має вісім мільйонів жителів, більш ніж удвічі багатше країни, де на такій же території проживає чотири мільйони» [5].

Основними роботами В. Петті є «Зауваження щодо дублінських бюлетенів смертності» (1666) і «Політична арифметика» (1683). Вивчаючи смертність населення як лікар і державний діяч, В. Петті цікавився кількістю лікарів, числом і станом лікарень і притулків, впливом епідемій на скорочення чисельності населення, а також намагався визначити залежність захворюваності та смертності працюючих від їх професійних занять.

Едмунд Галлей – англійський Королівський астроном, геофізик, математик, метеоролог, фізик і демограф, вніс величезний внесок у становлення демографічної науки. У 1693 році він побудував першу повну таблицю смертності для населення міста Бреславля (Вроцлав), включивши в неї дитячу та дитячу смертність. Галлей дав визначення основних показників таблиці смертності, обчислив ймовірності дожиття і смерті для своїх сучасників, ввів в науку поняття середньої тривалості майбутнього життя, сформулював методику регулювання тарифів в страхуванні життя за допомогою таблиці смертності. Насправді Галлей є засновником теорії актуарних розрахунків у сфері страхування життя. Ввів поняття норми відсотка або норми зростання грошей в страхуванні. Форма таблиці смертності Галлея і принципи її побудови використовуються в страхуванні донині [6].

У Новий час увага починає приділятися економічним особливостям життя суспільства, яке все більше урбанізується. Відбувається розширення мануфактурного виробництва і збільшення попиту на робочу силу. Це підтримувало подальше поширення ідей бажаного зростання населення. Вони знайшли своє відображення в працях великих французьких просвітителів Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, Д. Дідро та інших мислителів.

Тільки Вольтер, мабуть, критично ставився до ідей про зростання населення, співвідносячи проблему населення з проблемами добробуту і духовного розвитку.

Важливе місце займає твір Йоганна Петера Зюсмільха «Божій порядок у змінах роду людського» (1741). Автор, який узагальнив доступні йому дані про народження, шлюби і смерті, вважав, що рівновага між народжуваністю і смертністю заради наповнення Землі є стійка закономірність, яка визначається провидінням [7].

Особливий внесок у розвиток демографії вніс Т. Мальтус, англійський економіст. У роботі «Досвід про закон народонаселення і його вплив на поліпшення суспільного добробуту» (1798) він охарактеризував зв'язок між народжуваністю (розмноженням), яке зростає в геометричній прогресії, і засобами існування, що збільшуються в арифметичній прогресії. Звідси виникла його ідея необхідності природної і соціальної регуляції зростання чисельності населення [8].

Все більше дослідників і держави починає цікавити економічний аспект зростання населення, заснований на необхідності оптимізації коливань чисельності населення і відтворення робочої сили в розгорнутому вигляді, представлений в роботах англійського вченого політекономіста Адама Сміта. Він виводить безпосередній взаємозв'язок між динамікою чисельності населення і рівнем потреби у відтворенні робочої сили [9]. Таким чином, попит на людей, як і попит на будь-який інший товар, регулює виробництво людей, прискорює його, коли воно відбувається занадто повільно, затримує його, коли воно відбувається занадто швидко. Однак подальші дослідження не підтвердили прямого зв'язку відтворення населення із замовленням на людей.

Сучасні соціокультурні трансформації, в тому числі російська агресія, привели до корегування напряму досліджень з Історії демографії. Так, традиційний підхід базувався на аналізі проблем відтворення населення, котрі розділяли на ті, що пов'язані зі збільшенням рівня народжуваності, і ті, які спрямовані на зменшення рівня смертності. При цьому необхідно враховувати, що заходи щодо вирішення проблем демографічних процесів відтворення населення будуть ефективні тільки при всеосяжному вивченні всіх питань. Це навряд чи можливо.

Тому у сьогоденні використовується інший підхід, коли населення вивчається за видами руху в єдиному взаємозв'язку цих видів. Існують три види руху: природний, що відображає зміни, які відбуваються в населенні в зв'язку з народженнями, смертями, шлюбами і розлученнями; міграційний, або механічний, пов'язаний з пересуванням населення по території і зміною місця

проживання; соціальний, пов'язаний з соціальною мобільністю населення, який відображає зміни соціального, економічного, освітнього, професійного, кваліфікаційного складу населення.

Список використаних джерел

1. Платон. Держава. Київ: Априорі, 2021. 464 с.
2. Арістотель. Політика. Поетика. Харків: Folio, 2023. 512 с.
3. Конфуцій. Бесіди і судження. Київ: Арій, 2022. 224 с.
4. Томас Мор. Утопія; Томмазо Кампанелла. Місто Сонця. Київ: Арій, 2026. 288 с.
5. William Petty. Political Arithmetick. Publisher : hansebooks. 148 p.
6. Star Tales – Edmond Halley's southern star catalogue. URL:<http://www.ianridpath.com> > ... (дата звернення: 15.03.2026).
7. 'Süssmilch, Johann Peter: Versuch eines Beweises, daß ... URL:<http://www.digitale-sammlungen.de> > ... > ... (дата звернення: 19.03.2026).
8. Томас Роберт Мальтус. Нарис про закон народонаселення. Київ: Арій, 2025. 240 с.
9. Адам Сміт. Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ: Наш Формат, 722 с.

Багніт Дарина Євгеніївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПІ «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса
Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

РОЛЬ МЕДІА У ФОРМУВАННІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ

У сучасному світі медіа відіграють надзвичайно важливу роль у житті суспільства. Саме через засоби масової інформації люди отримують новини, дізнаються про політичні події, формують власну думку щодо діяльності влади та суспільних процесів. В умовах розвитку цифрових технологій та соціальних мереж вплив медіа на свідомість громадян значно посилюється. Особливо актуальною ця тема є для демократичного суспільства, адже медіа можуть як сприяти розвитку критичного мислення та демократичних цінностей, так і використовуватися для маніпуляції громадською думкою [4].

Метою роботи є дослідження ролі медіа у формуванні демократичної свідомості суспільства, визначення позитивного та негативного впливу засобів масової інформації на громадську думку, а також аналіз їхнього значення у розвитку демократії.

Медіа є одним із головних інструментів комунікації між владою та суспільством. Завдяки засобам масової інформації громадяни мають можливість отримувати інформацію про політичні події, діяльність державних органів, міжнародні відносини та соціальні проблеми. Саме доступ до правдивої та незалежної інформації є основою демократичного суспільства [7].

Науковці зазначають, що медіа формують громадську думку через постійне поширення певних повідомлень, оцінок та інтерпретацій подій. Люди часто сприймають інформацію, яку бачать у новинах або соціальних мережах, як об'єктивну реальність, тому медіа мають значний вплив на формування політичної та громадянської свідомості [4]. Однією з найважливіших функцій медіа є інформаційна функція. Вона полягає у забезпеченні громадян актуальною інформацією про події в державі та світі. У демократичному суспільстві медіа повинні бути незалежними, адже тільки незалежна журналістика здатна забезпечити чесне інформування населення та контроль за діяльністю влади [6]. Крім інформаційної функції, медіа виконують виховну та освітню роль. Через телевізійні програми, статті, соціальні мережі та інтернет-ресурси люди знайомляться з демократичними цінностями, правами людини, свободою слова та принципами громадянського суспільства. Це сприяє формуванню політичної культури населення та розвитку активної громадянської позиції [8].

Водночас вплив медіа не завжди є позитивним. Дослідники звертають увагу на проблему маніпуляції громадською думкою через фейки, пропаганду та викривлення інформації [10]. Особливо небезпечним це є під час виборів або політичних конфліктів, коли медіа можуть використовуватися для тиску на суспільство та нав'язування певних поглядів.

Велику роль у сучасному інформаційному просторі відіграють соціальні мережі. Вони дозволяють людям швидко отримувати інформацію та висловлювати власну думку. Проте соціальні мережі також можуть створювати так звані «інформаційні бульбашки», коли люди бачать лише ту інформацію, яка відповідає їхнім переконанням [1]. Це може призводити до поляризації суспільства та зменшення рівня об'єктивного сприйняття подій.

Прикладом впливу медіа на формування демократичної свідомості в Україні стали події Революції Гідності. У цей період засоби масової інформації та соціальні мережі активно висвітлювали події протестів, поширювали інформацію про порушення прав людини та сприяли об'єднанню громадян навколо демократичних цінностей [2]. Саме медіа допомогли привернути увагу міжнародної спільноти до подій в Україні.

Дослідники також зазначають, що незалежні медіа є важливим елементом демократичного контролю. Вони допомагають виявляти корупцію, інформувати громадян про порушення законів та забезпечувати прозорість діяльності влади [3]. Без вільних медіа демократія не може повноцінно функціонувати. Сьогодні особливого значення набуває медіаграмотність населення. Люди повинні вміти аналізувати інформацію, перевіряти джерела та критично оцінювати новини. Це дозволяє зменшити вплив маніпуляцій та сприяє формуванню свідомого суспільства [6].

Войтешенко Єлизавета Олегівна, студентка III курсу, спеціальності менеджмент соціокультурної діяльності Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна,
Науковий керівник – Солдатенко Олександр Ігорович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФАНДРЕЙЗИНГОВИХ ПРОЦЕСІВ У СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗАКЛАДАХ

Сучасна парадигма розвитку культурного сектору в Україні перебуває у стані фундаментальної трансформації, що зумовлена необхідністю адаптації до глобальних ринкових умов та внутрішніх соціально-економічних викликів. Ми спостерігаємо поступовий, але невідворотний відхід від застарілої моделі виключно державного протекціонізму, де заклади культури були пасивними реципієнтами бюджетних коштів. Натомість відбувається активний перехід до моделі ринково орієнтованого управління, де культурна інституція розглядається як динамічний суб'єкт економічних відносин, здатний генерувати додану вартість.

У цьому складному контексті технології організації фандрейзингових процесів стають не просто додатковим інструментом фінансової підтримки у часи дефіциту, а стратегічною функцією менеджменту. Фандрейзинг забезпечує не лише економічну життєздатність культурного продукту, а й його творчу автономію, дозволяючи закладам реалізовувати сміливі інноваційні проєкти, що виходять за межі традиційних бюджетних лімітів та державного замовлення. Це перетворює управління ресурсами на інтелектуальний процес створення партнерств.

Системна організація фандрейзингу в національних реаліях прямо підкріплюється оновленою законодавчою базою, яка за останнє десятиліття створила умови для переходу до багатоканального фінансування. Стаття 27 Закону України «Про культуру» юридично диверсифікує джерела наповнення бюджету закладів, дозволяючи залучати гранти, благодійні внески та меценатську допомогу на рівні з бюджетними асигнуваннями [3]. Це створює легальне поле для активної позабюджетної діяльності та стимулює заклади до пошуку нових форм взаємодії з громадою та бізнесом.

Особливої актуальності набув Закон України «Про меценатство у сфері культури та мистецтва», який заклав правове підґрунтя для перетворення стихійної та нерегулярної благодійності на структуровану, прогнозовану систему [4]. Введення поняття меценатської угоди дозволяє будувати довгострокові відносини з корпоративним сектором на основі чітких етичних та юридичних стандартів. Проте реальна ефективність залучення коштів часто

гальмується через низький рівень технологізації внутрішніх процесів та брак фахівців, здатних професійно комунікувати мовою соціальних інвестицій.

Фандрейзинг у соціокультурній діяльності слід визначати як складну багатокомпонентну систему залучення зовнішніх ресурсів, що включає не лише фінансові активи, а й матеріальні цінності, кадрові компетенції (волонтерство) та інтелектуальний капітал. Теоретичний фундамент цієї діяльності в Україні сформований під впливом Стратегії фандрейзингу Українського культурного фонду, де залучення коштів проголошено інструментом розбудови культурної екосистеми, заснованої на принципах прозорості та підзвітності донорам [6].

Для розуміння технологічних алгоритмів необхідно розрізнити дві провідні світові моделі. Англо-саксонська модель (США) демонструє фандрейзинг як високотехнологічну індустрію, де заклади використовують складні CRM-системи для моніторингу поведінки благодійників та активно управляють ендаумент-фондами – недоторканими капіталами, дохід від яких забезпечує сталість інституції [1]. Європейська модель робить ставку на крос-секторальну взаємодію, де культура виступає партнером держави у вирішенні соціальних завдань через систему податкових пільг та державно-приватного партнерства [2].

Ефективна технологія фандрейзингу базується на циклічному підході, який починається з глибокого інституційного аудиту – об'єктивної оцінки ресурсів та потреб закладу. На цій основі формується фундаментальний документ *Case for Support*, який пояснює потенційним донорам цінність їхньої інвестиції саме у цей об'єкт. Далі розпочинається етап залучення інструментів, серед яких ключовим є грантрайтинг – професійна розробка проєктних заявок до міжнародних та національних фондів, що вимагає високих аналітичних навичок [5].

Окрім грантів, технологічний арсенал включає корпоративне спонсорство, що базується на маркетинговій вигоді для бізнесу, та краудфандинг – використання цифрових платформ для збору мікро-внесків від громади. Важливе місце посідає робота з великими меценатами (Major Donors), яка вимагає тривалої персоналізованої підготовки. Завершальним етапом є стюардшип (Stewardship) – технологія піклування про донора, що включає звітування про соціальний вплив внеску та залучення благодійника до внутрішнього життя інституції.

Практична реалізація цих технологій наочно демонструє їхню ефективність. В українському контексті яскравим прикладом є трансформація бібліотек у сучасні хаби через технологію «спільнокошту». Це дозволяє не лише акумулювати ресурси на ремонт чи обладнання, а й сформувати навколо закладу активну спільноту, яка відчуває свою відповідальність за культурний простір. Такий підхід перетворює споживача послуг на активного учасника розвитку закладу.

Іншим прикладом є діяльність івент-агенцій, таких як Lioncom, які допомагають бізнесу реалізовувати проєкти корпоративної соціальної відповідальності (КСВ). Бізнес інтегрує культурний компонент у свою стратегію, фінансуючи виставки або фестивалі в обмін на репутаційні дивіденди. У

світовому масштабі взірцевою є система багаторівневого патронажу в американських театрах, де донор проходить шлях від одноразового покупця квитка до члена опікунської ради, отримуючи на кожному етапі специфічні переваги [1].

Технологія організації фандрейзингу в соціокультурних закладах – це складна система, що має бути невід’ємною частиною загальної стратегії управління. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що фандрейзинг перестав бути інструментом подолання бюджетної кризи, а він перетворився на стратегічний механізм суспільного діалогу. Успіх у цій сфері безпосередньо залежить від здатності закладу довести свою соціальну корисність та забезпечити високі стандарти підзвітності.

Лише перехід від епізодичного пошуку грошей до створення повноцінних відділів розвитку (Development Departments) дозволить закладам культури стати фінансово незалежними та конкурентоспроможними. Це вимагає не тільки залучення фінансів, а й зміни внутрішньої культури організації, яка має стати відкритою до партнерства та інновацій. Фандрейзинг у цьому сенсі стає інструментом демократизації культури та її інтеграції у сучасне життя громади.

Перспективи розвитку галузі до 2026 року пов’язані з тотальною діджиталізацією. Пріоритетним напрямом стане впровадження штучного інтелекту для аналізу донорських баз, що дозволить персоналізувати запити та прогнозувати поведінку благодійників. Використання блокчейн-технологій стане стандартом для забезпечення повної прозорості витрат, що критично важливо для відновлення довіри між закладом та донором у сучасних умовах.

Стратегічно важливим для України залишається запуск перших ендаумент-фондів для великих національних інституцій, що дозволить їм накопичити сталий капітал. Це забезпечить розвиток культури незалежно від політичних змін чи економічних коливань. Пріоритетним завданням залишається професійна підготовка менеджерів-фандрейзерів, які зможуть перетворити залучення ресурсів на науково обґрунтований та сталий процес розвитку національного культурного продукту.

Список використаних джерел

1. Бідюк Д. Фандрейзинг у сфері хореографічного мистецтва та освіти у США // *Comparative Professional Pedagogy*. 2025. Vol. 15, No. 2. P. 69–77. DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15\(2\)-7](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2025-15(2)-7).
2. Громадський Р. А., Ялоха Т. О. Європейські моделі фінансування культурних проєктів // *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2020. № 26. С. 123–130.
3. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (дата звернення: 17.04.2026).
4. Про меценатство у сфері культури та мистецтва : Закон України від 15.06.2021 № 1530-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1530-20> (дата звернення: 17.04.2026).

5. Самчук В., Шинкарук А., Антонова С. Досвід впровадження фінансових інструментів управління розвитком сфери культури // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2023. № 3 (103). С. 247–255.

6. Стратегія фандрейзингу Українського культурного фонду на 2019–2021 роки [Електронний ресурс]. Київ : Український культурний фонд, 2019. URL: https://ucf.in.ua/storage/docs/28122019/Стратегія_фандрейзингу_УКФ.pdf (дата звернення: 17.04.2026).

Yevgen Borinshtein – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Head of the Department of Philosophical and Sociological studies and Sociocultural practices South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
Nitza Davidovitch – Professor, Department of Behavioral Sciences, Ariel University, Israel

PSYCHOLOGICAL TIME OF PERSONALITY: THE EXPERIENCE OF LIBERAL ARTS IN MODERN SOCIETY

Modern society is increasingly asking about the importance of psychological time in relation to the socio-psychological health of the individual as a basis for maintaining the health of the individual as a whole. Time in the awareness and expression of human behavioral stereotypes has a clear psychological content. On the scale of life, psychological time acts as a person's understanding of his life path and the relationship between the main events of life. The psychological time of a personality has a direct impact on various spheres and stages of the life path not only of the individual, but also of society as a whole. Psychological time is heterogeneous, and many factors can be distinguished in its structure, each of which has its own mechanisms of influence on human activity. The disclosure of the problem of "man and time" in scientific research occurs in the context of such concepts as: time perspective, time focus, psychological time, personal time disruptors, personal competence in time, and others. Psychological time is a reflection in the human psyche of a system of temporal relations between the events of his life, their social assessment, and an understanding of their significance.

Psychological time of a personality is understood by us as a subjective-personal perception, experience and understanding of time by a person, which has a direct impact on his decisions that change objective time and the objective social situation. It is formed based on the individual characteristics of a person, his emotional state, motivation, life experience, as well as social, cultural and historical conditions. What is important for understanding the global changes of our time.

And Liberal Arts (a model of liberal arts and sciences) in modern society acts as a context that actively influences this psychological time. The essence of the model lies in interdisciplinarity, freedom to choose a learning path, the development

of critical and creative thinking, and the ability to see connections between different fields. And that's how it works in conjunction with the perception of time.

An incentive for reflection. When a person is constantly confronted with different disciplines (psychology, philosophy, history, art, sociology) within the framework of Liberal Arts, he has a need to comprehend his experience from different angles. This works directly with psychological time: a person begins to "live" the past more actively (analyze mistakes, appreciate moments), become more aware of the present (be in the moment, not just chasing goals) and build more conscious, rather than impulsive plans for the future.

Flexibility and dealing with uncertainty. The modern world is dynamic, and Liberal Arts teaches you to adapt to change, not to get stuck in a rigid framework. This also transforms the perception of time: a person learns to see not only clear linear trajectories, but also opportunities for "branching", accepts that the future may be less predictable. There is a balance between planning and openness to new things.

The search for meaning. One of the objectives of such an education is to help a person form their own value system. But it is values that set the "scale" of psychological time: what is really important to a person, for which he is willing to invest in long-term projects, and what seems momentary. Through the study of various fields, a person seeks answers to existential questions, which directly affects how she structures her life path.

The experience of multiple identities. Within the framework of Liberal Arts, students often try different roles (researcher, project participant, community member). This experience expands the idea of oneself in time: a person begins to see himself not as a static entity, but as a process capable of transformation in different periods of life.

But there are nuances. Sometimes the intense flow of information and the need to constantly switch between disciplines can lead to a feeling of "blurring" the time perspective – when it is difficult to clearly connect events in a single line, there is a feeling of randomness. Therefore, Liberal Arts programs often have accompanying elements (tutoring, reflective practices) that help students consciously work with their psychological time: structure the experience, find a balance between different time focuses (past/present/future).

In general, Liberal Arts does not dictate a rigid model of psychological time, but creates an environment where people receive tools for its active construction – more conscious, flexible and filled with personal meaning. Liberal Arts has long been the core of both European and American university traditions.

The term liberal arts (or liberal education) is often associated with the American higher education system, which allows some scientists to make the erroneous conclusion that this phenomenon belongs specifically to the higher school of the USA [1]. The phrase liberal arts, or liberal education is also often used as an abbreviation for the more general term "liberal arts and science education" (general humanitarian and scientific education). In the encyclopedia, this term is introduced to refer to education aimed at "the transfer of general knowledge and the development of general intellectual abilities, as opposed to professionally oriented or technical education" [2].

The modern meaning of the concept of liberal arts includes meanings formulated in antiquity, and has correlations with the Renaissance term *studia humanities*. In turn, this concept goes back to *eleuthero episteme*, first used by Aristotle in the VIII book of *Politics* to designate those types of knowledge that are available to a free-born and full-fledged member of society. Liberal arts, firstly, are useful, but do not deprive a person of leisure; secondly, they lead to the realization of virtue [3]. The seven liberal arts included grammar, rhetoric, dialectics, geometry, arithmetic, music, and astronomy.

In the era of late antiquity, there was a tendency to divide them into three arts (*trivium* – grammar, rhetoric and dialectics) and four sciences (discipline) (*quadrivium* – geometry, arithmetic, music and astronomy). This division was also preserved at the medieval university. The very meaning of the concept, however, has undergone changes. Although the study of the disciplines included in the circle of the seven liberal arts took almost six years (which was about half of the total time of study), they themselves were considered *propaedeutic* in relation to theology, law and medicine [4, p. 1027-1052.]. The ancient function of education of virtue passes to philosophy, which, under the guise of ethics and Logic has a significant place in the liberal arts program. The university has a monopoly on teaching philosophy. In England and Germany, philosophy faculties are becoming the prototype of higher education in the humanities in the modern sense of the word.

Even more interesting is the situation in Israel, where you can get an education based on the Liberal Arts model at several leading universities in Israel. The top Liberal Arts programs in Israel are as follows:

- Tel Aviv University (TAU): Offers a three-year international B.A. in Liberal Arts program in English. Students can choose specializations in philosophy, literature, psychology, digital technology, and Middle Eastern studies;

- Shalem College (Jerusalem): The first specialized liberal arts college in Israel. The training is based on the classical American Liberal Arts model with in-depth study of history, philosophy, Zionism and Middle Eastern politics;

- Hebrew University of Jerusalem (HUJI): Rothberg International School offers Bachelor's degree programs that combine humanities and Jewish Studies in Context.

The changing status of culture in modern society has led to a rethinking of the role of universities in creating and selecting values. The right of universities to determine the criteria of professional competence was based on exclusive control over the sources of knowledge and the logic of learning. In the conditions of the "information society", everyone has a "natural" right to education for everyone. And then the psychological time of the individual coincides with the social time, which leads to a society of progress and prosperity.

REFERENCES

1. Rothblatt S. *The Living Arts: Comparative and Historical Reflections on Liberal Education*. Washington: Association of American Colleges and Universities, 2003.

2. Liberal Arts: Encyclopedia Britannica Concise. URL: <http://concise.britannica.com/ebc/articleH9370154/liberalArts...> (date of request: 30.04.2026).
3. Арістотель. Політика. Поетика. Харків: «Фоліо», 2023. 512 с.
4. Mooney Linne R. A Middle English Text on the Seven Liberal Arts // Speculum. 1993. V. 68. № 4 (Oct.).

Гольденберг Олександр Якович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВІД ТЕХНОЦЕНТРИЗМУ ДО ЕКОГУМАНІЗМУ

Сучасна глобальна криза актуалізує потребу переосмислення парадигми сталого розвитку (sustainable development) поза межами суто економічних та екологічних моделей. Стратегічні прорахунки колишніх концепцій зумовлені ігноруванням сутності самої людини як головного суб'єкта та мети історичного поступу. Філософська антропологія дозволяє змістити акценти з прагматичного керування ресурсами на онтологічні, ціннісні та смисложиттєві основи соціоприродної взаємодії.

У контексті філософської антропології забезпечення сталого розвитку розгортається через кілька фундаментальних вимірів:

1. Екзистенційно-ціннісна трансформація. Сталий розвиток вимагає подолання панівного в епоху Модерну антропоцентризму радикального типу, який детермінував споживацьке ставлення до буття. Екогуманістичний розворот передбачає формування нової «архітектоніки свідомості», де людське існування (екзистенція) мислиться не над природою, а в козволюційній єдності з нею. Мова йде про перехід від філософії володіння до філософії солідарності та відповідальності перед майбутніми поколіннями.

2. Культурна антропологія як матриця стійкості. Філософське осмислення феномену культури доводить, що локальні спільноти та традиційні знання володіють унікальними інструментами адаптації та збереження балансу. Культура постає не як надбудова, а як регулятивний механізм, що стримує деструктивну експансію людини. Інтеграція цього соціокультурного досвіду в глобальні стратегії забезпечує плюралістичність та гнучкість моделей сталого розвитку.

3. Нова онтологія людського потенціалу. Сталий розвиток має сутнісно людиноцентрований характер. Його філософський сенс полягає у розширенні простору свободи людини, самореалізації та захисту її гідності в межах планетарних екологічних кордонів. Це вимагає реформації антропологічних

якостей — виховання системного мислення, етичної зрілості та екологічної самосвідомості як базових характеристик людини XXI століття.

Антропологічна експертиза доводить: криза сталого розвитку — це передусім криза ідентичності та ціннісних орієнтирів людства. Технологічні рішення залишаються паліативними без докорінної трансформації внутрішнього світу людини. Лише перехід до екогуманістичної філософії буття спроможний забезпечити довгострокову соціоприродну гармонію та збереження людського роду.

Список використаних джерел:

1. Теоретичні засади формування концепції сталого розвитку та її практична реалізація на сучасному етапі розвитку суспільства / [Д. Медоуз та ін.] ResearchGate. 2026. С. 53–54.
2. Філософія культури : збірник тез доповідей XIII міжнародної наукової конференції. Дніпро : Дніпровський національний університет, 2024. С. 15–17.
3. Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : матеріали наук. конф. Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 45–48.

Горопашна Валерія Олександрівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності»,

Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

«ЦИФРОВИЙ АРХІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ» – ПРОЄКТ З ОЦИФРУВАННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК

Цифровий архів культурної спадщини відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності України, забезпеченні збереження унікальних культурних цінностей та передачі історичної пам'яті наступним поколінням. У 2003 році ЮНЕСКО ухвалила Хартію про збереження цифрової спадщини, яка підкреслює необхідність створення, довгострокового зберігання та вільного доступу до цифрових ресурсів для глобального обміну знаннями, з одночасним захистом від зовнішніх загроз [1].

У Одеській області, відповідно до Програми соціально-економічного та культурного розвитку на 2026 рік, затвердженої Одеською міською радою, пріоритетним є цифрова трансформація культурної сфери, включаючи оцифрування музейних колекцій, бібліотечних фондів та нематеріальної спадщини для їх збереження й популяризації. Державний реєстр нерухомих пам'яток України, запроваджений Урядом, переходить від паперового до цифрового формату, наближаючи систему охорони спадщини до європейських стандартів через захищену базу даних [2]. Реєстр Музейного фонду України, що діє в тестовому режимі під егідою Міністерства культури, надає доступ до інформації про музеї та ключові об'єкти по всій країні.

В умовах війни оцифрування набуває критичного значення: станом на початок 2026 року через російську агресію пошкоджено тисячі пам'яток, а цифрові копії слугують основою для документації втрат, майбутньої реконструкції та фіксації воєнних злочинів. Технології 3D-сканування та фотограмметрія активно застосовуються для створення цифрових моделей об'єктів під загрозою, як у проєктах Києва чи всеукраїнських ініціативах [3]. Міжнародна ініціатива *Saving Ukrainian Cultural Heritage Online (SUCHO)* залучила понад 1500 волонтерів для архівування вебсайтів і колекцій культурних установ, запустивши онлайн-галереї для глобальної популяризації [4]. Проєкти на кшталт «Кишенькова країна» реалізували масштабне 3D-оцифрування архітектурних пам'яток для збереження та розвитку туризму, а UFDA (Український фонд цифрового мистецтва) створює захищений архів творів українського мистецтва. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського розвиває цифрові портали, такі як «Україніка» та «Цифрова бібліотека історико-

культурної спадщини», з рукописами, книжковими пам'ятками та біографічними архівами [5]. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВО) забезпечує збереження унікальних документів Національного архівного фонду через їх реєстрацію та страхування [6].

Оцифрування культурної спадщини є не лише інструментом захисту від втрат, а й потужним засобом популяризації української ідентичності в цифрову еру, роблячи її доступною для всіх.

Список використаних джерел

1. Збереження української культурної спадщини в цифровому форматі [Електронний ресурс]. *КНУКіМ*. 2022. 15 квітня. URL: <https://knukim.edu.ua/zberezhennya-ukrayinskoyi-kulturnoyi-spadshhyny-v-cyifrovomu-formati/> (дата звернення: 09.04.2026).
2. Кишенькова країна: масштабне оцифрування об'єктів спадщини та пам'яток архітектури України [Електронний ресурс]. *ReHERIT*. 2020. 15 липня. URL: <https://reherit.org.ua/kyshenkova-krayina-masshtabne-otsyfruvannya-ob-yektiv-spadshhyny-ta-pam-yatok-arhitektury-ukrayiny> / (дата звернення: 09.04.2026).
3. Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу) [Електронний ресурс]. *Архіви України*. URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/57> (дата звернення: 09.04.2026).
4. Логвіненко К. О. Цифрові фотоархіви як чинник збереження культурної спадщини й формування національної ідентичності в Україні. *Культурологічний альманах*. 2025. № 2, С. 426–431. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.51>
5. Цифрове документування втрат культурної спадщини України. [Електронний ресурс]. *Бібліотечний дайджест*. 2026. 30 березня. URL: <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/356336> (дата звернення: 09.04.2026).
6. Реєстр програми Культурна спадщина [Електронний ресурс]. УЦФ. URL: https://ucf.in.ua/m_programs/6937f4e29e84f61c9b6b3765/register?type=received_applications (дата звернення: 09.04.2026).

Гродська Валерія Юріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПІ «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса

Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

ФЕЙКОВІ НОВИНИ ЯК ЗАГРОЗА ДЕМОКРАТІЇ

У сучасному світі інформація стала одним із найважливіших ресурсів суспільства. Завдяки розвитку інтернету, соціальних мереж та цифрових технологій люди отримали можливість швидко обмінюватися новинами та різною інформацією. Проте разом із позитивними змінами виникла серйозна проблема - поширення фейкових новин. Неправдива або спотворена інформація дедалі частіше використовується для маніпуляції громадською думкою, впливу на політичні процеси та підриву довіри до державних інституцій [3].

Актуальність теми полягає в тому, що фейкові новини сьогодні становлять одну з найбільших загроз для демократичного суспільства. Через соціальні мережі дезінформація поширюється дуже швидко, а велика кількість людей не завжди перевіряє достовірність інформації. Це може впливати на політичні погляди громадян, результати виборів та загальний рівень довіри до влади й засобів масової інформації [3]. Особливо небезпечною проблема фейкових новин є в умовах інформаційних воєн, політичних криз та воєнних конфліктів, коли дезінформація використовується як інструмент впливу на суспільство.

Метою дослідження є аналіз фейкових новин як сучасного інформаційного явища, визначення їхнього впливу на демократію та дослідження основних шляхів боротьби з дезінформацією.

Фейкові новини – це неправдива, маніпулятивна або частково спотворена інформація, яка створюється з метою введення людей в оману. Причини поширення фейків можуть бути різними: політична вигода, економічний прибуток, бажання привернути увагу аудиторії або дестабілізувати суспільство. Найчастіше неправдиві новини поширюються через соціальні мережі, месенджери, блоги та інтернет-сайти. Однією з головних причин швидкого поширення дезінформації є розвиток цифрових технологій [2]. Сьогодні будь-яка людина може створити новину та поширити її серед великої кількості користувачів. При цьому люди часто не перевіряють джерела інформації та довіряють емоційним заголовкам або популярним публікаціям. Алгоритми соціальних мереж також сприяють поширенню фейків, оскільки просувають контент, який викликає найбільшу реакцію користувачів [5].

Фейкові новини становлять серйозну загрозу для демократії. Демократичне суспільство базується на свободі слова, доступі до достовірної інформації та свідомому виборі громадян. Якщо люди отримують неправдиву

інформацію, це може впливати на їхні політичні рішення та громадську думку [7]. Під час виборчих кампаній фейкові новини часто використовуються для дискредитації політичних кандидатів, поширення неправдивих фактів та маніпуляції виборцями. Крім політичного впливу, фейкові новини можуть створювати соціальну напругу та паніку. Наприклад, неправдива інформація про економічні проблеми, надзвичайні ситуації чи воєнні події здатна викликати страх серед населення та дестабілізувати суспільство. Особливо небезпечними фейки є під час війни, коли дезінформація використовується як елемент інформаційної боротьби.

Важливу роль у поширенні неправдивої інформації відіграють соціальні мережі. Через швидкість поширення контенту користувачі часто не встигають або не хочуть перевіряти достовірність інформації. Крім того, існують спеціальні боти та фейкові акаунти, які штучно збільшують популярність певних новин і впливають на громадську думку [6].

Для боротьби з фейковими новинами велике значення має медіаграмотність населення. Люди повинні вміти критично оцінювати інформацію, перевіряти джерела та аналізувати новини перед тим, як їх поширювати. Важливу роль у протидії дезінформації відіграють журналісти, фактчекінгові організації та освітні програми з медіаграмотності [1]. Сьогодні багато держав та міжнародних організацій намагаються боротися з поширенням дезінформації. Соціальні мережі впроваджують перевірку фактів, видаляють фейкові акаунти та позначають сумнівний контент. Проте повністю вирішити проблему можливо лише за умови відповідального ставлення суспільства до інформації [4].

Список використаних джерел:

1. Від штрафів до тюремного ув'язнення: як карають за фейкові новини в Україні. РБК-Україна. 2025 URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/vid-shtrafiv-tyuremnogo-uv-yaznennya-k-karayut-1737468356.html>
2. Об'єднані для зміцнення демократії: боротьба з інформаційними загрозами. Верховна Рада України. 2025 URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/262676.html
3. Фейкові новини - загроза для демократії. Obozrevatel. 2017. URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/news/43095-fejkovi-novini-zagroza-dlya-demokratii.htm>
4. **Що небезпечніше для демократії: фейкові новини чи способи з ними боротися?** Інститут розвитку регіональної преси. 2017 URL: <https://irrp.org.ua/shho-nebezpechnishe-dlya-demokratiyi-fejkovi-novyny-chy-sposoby-z-nymy-borotysya>
5. AI-driven disinformation: policy recommendations for democratic resilience. Frontiers in Artificial Intelligence. 2025. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/artificial-intelligence/articles/10.3389/frai.2025.1569115/full>

6. European Commission. Tackling online disinformation: a European approach. 2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0236>
7. Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. URL: <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aap9559>

Dobrolyubska Yuliya Andriivna, Doctor of Science in Philosophy, Full Professor, Professor of the Department of World History and Methods of its Teaching, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa, Ukraine,

Hryhorchuk Olha Yuriivna, 4th year bachelor's degree part-time student program 014 Secondary education (History) South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, Odessa, Ukraine

A COMPARISON OF VIRTUAL AND TRADITIONAL MUSEUMS

It should be noted that virtual museums created by museums themselves on the Internet are in the minority, as the vast majority are created by museum organizations or private individuals. A virtual museum, in turn, is located on the Internet, consists of a collection of museum exhibits, and has its own unique structure. Each virtual museum independently determines the organizational structure that, in its view, seems most convenient and necessary for its operations. The very idea of creating a virtual museum is as simple as its technical implementation is complex.

By analogy with a specific physical museum, where the organizational culture is clearly defined, a virtual museum is a new reality that goes beyond the traditional concept of a physical museum [1, p. 14-15]. A virtual museum has only one limitation here – the museum's own thematic focus. Moreover, this limitation is more formal in nature than strictly fixed [2].

Another important difference between a virtual and a real museum is, of course, the very nature of visiting them. While visiting a real museum involves a certain amount of physical activity (traveling to the museum itself, moving between exhibition halls), a virtual museum allows visitors to explore the exhibition in the most comfortable conditions possible – for starters, without even leaving home. It is worth noting that to ensure this possibility, the availability of technical intermediaries, as well as access to the Internet, is essential. A virtual museum can be visited using a phone, tablet, or computer. Meanwhile, a visitor to a physical museum stands face-to-face with the exhibits, immersing themselves in a reality specially designed for them [2].

A virtual museum can operate continuously, without interrupting access to the exhibits for even a minute, including on holidays and weekends, day and night. It is possible to view and study the items in virtual exhibitions from anywhere in the world, and the number of visitors to a virtual museum is much larger and unlimited, unlike a real museum [3, p. 4-7].

Real and virtual museums interact with the Internet in different ways. For a physical museum with an established organizational culture, the Internet serves as a

special tool for presenting its activities, while for a virtual museum, the Internet is a concrete means of conducting its operations – a means of existence. Physical museums post reference information online about the museum's operations, an overview of its main sections, exhibition announcements, major events, news, and updates. In this case, the task of the museum's online presence is to spark the visitor's interest via the Internet in actually visiting the museum.

Virtual museums make the entire museum collection and the exhibition itself available online. In this case, the goal is to show visitors, right here and now, something they cannot see elsewhere, thereby sparking their interest.

Externally, the websites of a physical museum and a virtual museum differ. The website of a physical museum places greater emphasis on original design and visual appeal; that is, it is created in the style of an advertising guide or catalog. On a museum website, special attention is paid to the relevance of the content and the originality of the information, often at the expense of the design's originality. This is because the pages of virtual and real museums serve different purposes. A virtual museum is, in itself, a museum space where exhibitions take place – it is important to attract visitors and keep them on the page. A real museum, on the other hand, faces the task of enticing website visitors to visit the museum itself – specifically, the physical building where tangible objects – museum artifacts – are displayed.

The frequency with which information is updated on the websites of virtual and physical museums also differs: up-to-date information is posted more frequently on the website of a virtual museum than on that of a traditional one. This is because, to build a loyal audience, a virtual museum must continuously update its website by posting news, organizing forums, conferences, and so on.

In a virtual museum, the communicative function is one of the most important aspects in the modern era [3, p. 5]. In this case, a museum can be viewed as a «window to the world», since it is possible to freely visit any virtual museum on any topic, participate in conferences and roundtables, and leave one's impressions of what was seen in the guestbook.

A virtual museum has its own lifespan. For example, it can operate and evolve for many years, or it can be shut down instantly if there are network issues. This is precisely why such museums most often use open-source resources and set up «mirrors» to handle technical problems [3, p. 6].

Space is one of the main arguments in favor of the «new reality» of a virtual museum. This means that a virtual museum is free to choose its own structure and is not limited in its ability to develop it, and, if necessary, to expand the exhibition and open new exhibitions.

Multimedia capabilities – a virtual museum can combine and utilize various methods of presenting materials in its projects: audio, video, drawings, texts, photos, animation, and more, thereby creating the «new reality» of the virtual museum. Such a wide range of options also opens up new possibilities for engaging with the museum experience [4].

The purpose of a virtual museum is, in many ways, to help people who are cut off from museum activities for geographical or other reasons to develop a certain system of values independent of territorial factors and other constraints.

However, we must not forget that traditional museums have their own irreplaceable advantages [3, p. 4-7]. By physically being in a traditional museum, a visitor can personally see the exhibits, touch them, and view them from different angles and distances. In addition, traditional museums can offer interactive tours in which visitors can participate and ask questions. It is also important to note that virtual museums may be less accessible to some people who do not have internet access or lack sufficient computer literacy to use virtual interfaces.

Another important factor to consider is the cost of establishing and maintaining a museum. A traditional museum requires significantly higher expenses for the building, facility maintenance, exhibits, and staff than a virtual one. A virtual museum can be created at a lower cost, and its maintenance can be significantly cheaper thanks to the use of video and photography technologies, as well as the storage of exhibits in digital format. In addition, a virtual museum can house more exhibits than a traditional museum, as it is not limited by physical space for exhibits [4].

On the other hand, a traditional museum provides the opportunity for personal interaction with exhibits, allowing visitors to meet other people and share their impressions. Also, some exhibits may be more impressive in real life than in a virtual format; for example, this applies to large sculptures or architectural structures [4].

Thus, if we view virtual and traditional museums as complementary to one another, we can ensure broader and more diverse access to cultural heritage and ensure its more effective preservation and accessibility for future generations. Additionally, a virtual museum can offer visitors a more flexible schedule and the opportunity to interact with exhibits online. However, it is important to note that a virtual museum does not replace a full-fledged physical visit to a traditional museum, which can provide a more complete experience of interacting with exhibits and cultural heritage as a whole.

Therefore, it is still worth considering virtual and traditional museums as complementary to one another, rather than as competitors.

Bibliography

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія: посіб. / Перекл. з нім. В. Лозинський, О. Ланг, Х. Назаркевич. Львів : Літопис, 2005. 546 с.
2. Balbi B., Marasco A. Co-designing Cultural Heritage Experiences for All with Virtual Reality: a Scenario-Based Design approach. *Umanistica Digitale*. 2021. №5(11). P. 71-98. URL : <https://doi.org/10.6092/issn.2532-8816/13686>
3. Bowen J. The virtual museum. *Museum International*. 2000. P. 4-7.
4. Shu Y. Virtual Tours in Digital Museums: VR and AR Technologies in the Modern Cultural Space. *International Journal of Human-Computer Interaction*. 2026. №42(6). P. 4318-4334. URL : <https://doi.org/10.1080/10447318.2025.2537799>

Коба Олег, доктор технічних наук, професор кафедри управління судном, капітан далекого плавання, Дунайський інститут, Національного Університет «Одеська морська академія», м.Ізмаїл, Україна,

Тодоров В'ячеслав, кандидат географічних наук, доцент, кафедра управління підприємською та туристичною діяльністю, директор Центру регіонального розвитку Ізмаїльського державного гуманітарного університету, м. Ізмаїл, Україна

УКРАЇНЦІ – НАЙБІЛЬШИЙ НАРОД, ЯКИЙ ХОТІЛИ ЗНИЩИТИ У ХХ СТОЛІТТІ

Чіткого визначення немає. Слово функціонує у трьох площинах – юридичній, політичній та публіцистичній. На жаль, ним зловживають. Кажуть про "бюджетний геноцид", "пенсійний геноцид". Була реакція Українського інституту національної пам'яті з проханням не використовувати в публіцистичному сенсі слова "геноцид" або "Голодомор".

Термін запропонував польсько-американський правник єврейського походження Рафал Лемкін. Говорив, що геноцид – це фізичне винищення людей або створення умов, у яких вони вмирають. Не обов'язково нації. У поняття включав і етноцид. Це не завжди вбивство. А руйнування культури, національної та етнічної ідентичності. Люди залишаються живими, але відмовляються називати себе українцями чи курдами.

У Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948-го зафіксували дещо інший зміст. Документ стосується знищення національних, етнічних, расових і релігійних груп.

Зміст поняття "геноцид" змінився на рубежі ХХ та ХХІ століть. Після того як були ухвалені судові рішення у справах про масові злочини в колишній Югославії та Руанді. Міжнародний трибунал 2 вересня 1998-го виніс вирок вчителю й політику Жанові Полю Акасу: винний в організації згвалтувань жінок племені тутсі в провінції Таба 1994 року. Суд визнав, що масові згвалтування слід вважати різновидом геноциду.

Німецький суд міста Дюссельдорф 26 вересня 1997 року засудив до довічного ув'язнення боснійського серба Ніколу Йоргіча. Протягом весни–осені 1992-го на території Боснії та Герцеговини він брав участь у вбивствах і масових депортаціях несербського населення. Вирок наголошує, що геноцидом є не лише масові вбивства, але й етнічні чистки. Тепер геноцидом називають і примусові депортації.

Визнання Голодомору геноцидом – утвердження історичної справедливості не тільки в національному, але й у світовому масштабі. Найбільшою політичною несправедливістю ХХ століття стала відмова великої частини еліт країн Заходу однаково трактувати злочинну ідеологію нацизму та комунізму.

Нацизм – затаврований. Його політичний вплив дорівнює нулю. А прихильники комуністичних ідей почуваються в сучасному світі цілком комфортно. Хоча ліва ідея спричинила насильницьку смерть більшої кількості людей. Та комунізм не зазнав такого морального осуду. Поширення інформації про Голодомор у світі й визнання на міжнародному рівні знищення українців у 1932–1933 роках актом геноциду наближають момент, коли солідаризуватися з комуністичною ідеєю буде настільки ж неприпустимо та непристойно, як із нацизмом.

Усі визнані на міжнародному рівні випадки геноциду ХХ століття мають спільні риси. Це багат шарове історичне явище не можна зводити тільки до фізичного винищення великих людських груп. Геноцид готують задовго до того, як почнуть убивати. Починається з появи ідеології, яка визначає призначену на винищення групу, маргіналізує її, легітимізує поведінку організаторів геноциду.

В Україні з моменту встановлення радянської влади в 1920–1921 роках цькували "петлюрівців". Згодом "куркулів" і "шкідників". На початку 1930-х сталінська пропаганда подавала усіх українців як потенційно підозрілих. Американська соціологиня Гелен Фейн відзначала, що тих, кого будуть нищити, спочатку мають "віктимізувати". Це свідоме формування соціальних умов, які блокують співчуття до представників певної групи. Вбивства представляють як логічний і неминучий крок. У Голодомор непоодинокими були заяви більшовицьких лідерів, що це "війна проти куркулів". Так називали практично всіх українців. Вони нібито самі винні, що гинуть.

Особливість Голодомору в тому, що українці – найбільший народ, який хотіли знищити у ХХ столітті. На територіях, де він відбувся, жили понад 25,5 мільйона українців. Вони становили майже 80 відсотків жителів УРСР. На територіях, де винищували вірмен, їх було 39 процентів. Євреї, тутсі чи цигани – до 10 відсотків населення регіонів, де був геноцид.

– Це найдревніша й найдешевша зброя. Дотепер потенційно небезпечна. Смертність від голоду легко видати за результат негативних природних обставин.

Першим геноцидом ХХ століття є винищення африканських племен гереро і нама в Німецькій Південно-Західній Африці у 1904–1907 роках. Війська придушили повстання. Частина чоловіків убили. Жінок, старих і дітей вигнали в пустелю Калахарі. Там вони загинули від голоду та спраги. Втрати народу гереро – 65 тисяч, нама – 10 тисяч. Майже 80 відсотків жертв померли в пустелі.

Від голоду загинули більш як третина вірмен під час геноциду в Османській імперії. Після депортації їх поселили в концтаборах на території Іраку та Сирії.

Понад 30 відсотків євреїв у гетто чи концтаборах зазнали голодної смерті. Ще більше було таких жертв у Камбоджі у 1975–1978 роках. Голод – важливий складник геноциду на острові Тімор, який влаштувала Індонезія, та у провінції Дарфур у Судані, де мусульманський уряд винищував місцевих анімістів (вірять, що предмети, природні явища, тварини наділені душею. – Країна).

І в 1921–1923, і в 1946–1947 роках був штучний голод. Але я наполягаю, щоб Голодомором ми називали саме геноцид 1932–1933 роках.

Голод 1921–1923 років був наслідком збігу обставин. На частині України була засуха. І радянська влада конфіскувала в селян зерно. Частину відправляли в Росію. Більшовицькі лідери вважали, що важливіше втримати контроль над Москвою та Петроградом, нагодувати їх. Щоб не ділитися міжнародною допомогою з українцями, більшовики до січня 1922 року не визнавали голоду в Україні. Зробили це лише після того, як уряд УНР в екзилі привернув увагу європейського співтовариства.

Тоді загинули 3,5 мільйона українців. Голод був інструментом придушення партизанського спротиву. У багатьох районах радянська влада не поширювалася далі за повітові центри. Повстанців годували селяни. Коли харчів не вистачало, загони мусили розходитися. Додатковою метою була конфіскація церковних цінностей і ліквідація впливу церкви на населення. Народ тоді не збиралися винищувати, тому це не геноцид.

Від повоєнного голоду померли 1,5 мільйона. Причиною стали надмірні вилучення хліба для підтримки прокомуністичних режимів у Болгарії, Чехословаччині та Польщі. Там люди були незадоволені втратою частини суверенітету. СРСР надсилав їжу, щоб купити лояльність і показати переваги союзу з Москвою.

У Західній Україні після війни тривав партизанський рух. Більшовики мали намір використати голод проти нього. Але саме УПА не допустила, щоб у 1946–1947 роках він поширився на західноукраїнські землі.

Геноцидом безсумнівно був Голодомор 1932–1933 років. Йосип Сталін побоювався виходу України зі складу СРСР. Так хотів убезпечитися від цього.

Бракує праць з історії Голодомору, написаних соціологами, соціальними психологами, антропологами чи фахівцями інших суспільних дисциплін. Але те саме колись було з Голокостом. Здається, його всебічно досліджували завжди. Це не так. Із 1945-го по 1989 рік написали стільки ж праць з його історії, що й за 1990–2000 роки. Зацікавлення почало зростати у 1960-ті. Стало трендом наприкінці 1970-х. А в 1990-ті – потужною науковою індустрією.

Українські студії над Голодомором повторюють ту ж траєкторію. Вивчення наслідків ускладнює те, що на трагічний досвід цього періоду в українців наклався вплив радянських репресій, Другої світової війни і відбудови. Це багаточасова травма.

Фахово подає наслідки геноциду Олеся Стасюк у роботах про деформацію традиційної української культури в результаті Голодомору. Ще відзначає дослідження Віталія Огієнка про психологічні зміни українців у другій половині ХХ століття.

Німеччина не визнала Голодомору актом геноциду. Петиція – це наслідок великої активності української громади у країні, зібрали 73 тисячі підписів за потрібних 50. Документ вивчають. Ця процедура почалася 24 жовтня 2019-го. Зазвичай триває рік, але може й більше.

Скандал стався через пасивність комісії істориків. Її створили 2015 року для поширення знань із німецької та української історії в обох країнах. Отримала патронат із боку міністерств закордонних справ. Переважно надавала фінансування дослідницьким проектам. Вони найбільше стосувалися історії Другої світової війни, німецької окупації та Голокосту в Україні. Але, заявлялося, що комісія має інформувати німецьке співтовариство і про Голодомор. Андрій Мельник стверджує, що звертався до українського співголови комісії Ярослава Грицака з проханням, аби вона висловила позицію з цього питання. Але й українська, й німецька сторони самоусунулися. Фахівці німецького МЗС висловлювалися нефахово та без знання історичних фактів.

Берлін визнав геноцид африканських народів гереро і нама та вірмен в Османській імперії. Пояснюють, що в першому Німеччина була винна, а в другому – союзником винуватця. Цього буцімто не було у випадку з СРСР. Але під час Голодомору Радянський Союз мав союзницькі відносини з Німеччиною. Працювали військові школи для льотчиків у Липецьку та для танкістів у Казані. Відбувалися обміни військовими місіями. Німеччина проєтувала для СРСР підводні човни.

У Німеччині велика толерантність до злочинів комуністів. Також Берлін вразливий щодо Голокосту. Політики бояться образити євреїв. Ті виступають проти порівнянь будь-яких випадків масового знищення з Голокостом.

– Там не були заблоковані кордони. Країна була автономією у складі Росії. Багато тікали в Китай, Іран, Афганістан і Монголію. Щонайменше 453 тисячі вибралися до Каракалпакської автономної області Росії, в Узбекистан, Туркменістан.

Історик Володимир Сергійчук віднайшов в архіві президента Казахстану листування партійного керівництва російських губерній із керівництвом в Алма-Аті. Росіяни запитували, коли заберуть своїх біженців. Із Казахстану через голод утекли майже 2 мільйони людей, померли від 1 до 1,7 мільйона. Серед них було близько 300 тисяч українців, яких переселили туди до 1917-го.

Усі авторитетні словники є в електронному форматі. Тому внести термін нескладно. Петицію створила Канадсько-українська фундація. Злочин Голодомору представляють у контексті захисту загальнолюдських прав.

Зі словниками українці йдуть шляхом вірмен. Вони поки що не добилися включення визначення "Мец Єґерн" (назва геноциду вірмен в Османській імперії. – Країна), але ним почали користуватися американські політики. Коли Барак Обама говорить про Мец Єґерн, то зрозуміло, що він приєднується до вірменського бачення цих подій. Бо є і протилежний погляд. Туреччина не визнає геноциду. Стверджує, різанина була з обох боків.

Запровадження слова в англійську, мову міжнародного спілкування, свідчитиме: наш дискурс поширюється серед інших країн. Якщо у визначенні буде слово "геноцид" – це дасть можливість утвердити український погляд на подію.

Останні 15 років вражають прогресом у відновленні пам'яті про трагедію. Вже понад 80 відсотків українців не мають сумнівів, що Голодомор був геноцидом, визнають його злочином.

Менші успіхи в поширенні інформації – на міжнародній арені. Послідовну інституційну роботу підмінюють щорічними ювілейними траурними заходами. Рятувати ситуацію мусять дипломати. Ініціативу проявляє Андрій Мельник у Німеччині. Ігор Осташ працював у Канаді, а зараз у Лівані. В обох країнах досяг помітних результатів в інформуванні про Голодомор.

Історична політика часто стає заручником політичної доцільності. Пропагування історії в багатьох асоціюється з правоцентристськими партіями. Коли до влади приходять їхні опоненти, як у часи Януковича чи зараз, ця увага слабне.

Є багато наукових досліджень інтегративної ролі Голокосту для євреїв. Їхні громади у різних країнах стають більш світськими, релігія втрачає вплив. Юдаїзм втратив роль об'єднавчого чинника.

В Україні релігійність продовжує утримувати високі позиції. Російська агресія також посилює єдність країни. Немає ні потреби, ні умов, щоб спільна пам'ять про Голодомор стала осердям української національної ідеї. Трагічна подія навряд може бути позитивним об'єднавчим чинником. Але пам'ять про геноцид, відчуття, що ти належиш до народу, який винищували тільки

Список використаної літератури

1. Голодомор 1932–1933 років: геноцид українського народу. – Київ: Видавництво ім. Олени Теліги.
2. Голодомор 1932–1933 років: втрати української нації.
3. Українська нація – незнищенна: Голодомор не зруйнував нашого прагнення державної незалежності.
4. Українці – найбільший народ, який хотіли знищити у ХХ столітті. Осмислити життя можна тільки тоді, коли не перебуваєш у круговерті світу.
5. Голодомор 1932–1933 років: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 жовтня 2016 р.). – Київ: Видавець О. Філюк. – 200 с.

Коваленко Євген Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКИ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У сучасному глобалізованому суспільстві етика крос-культурної комунікації є базовим інструментом запобігання конфліктам та побудови сталого партнерства. Сучасні геополітичні виклики, міграційні процеси та цифрова трансформація вимагають системного переосмислення традиційних норм спілкування крізь призму етичної взаємоповаги та інклюзивного середовища [2, 3].

Ключовими аспектами етики міжкультурної взаємодії є:

1. Культурний релятивізм та етика довіри: Визнання відносності культурних норм та уникнення етноцентризму є основою сучасного діалогу. Етичний підхід передбачає формування особистої довіри та розвиток глибокої емпатії до представників інших етнічних груп, що є критичним модератором успіху як у міжнародному консалтингу, так і в побутовому спілкуванні [3, 6].

2. Гендерна чутливість та інклюзивність: Сучасний етичний дискурс розширює рамки міжкультурної взаємодії, вимагаючи впровадження принципів гендерної чутливості та протидії інтерсекційній дискримінації. Етика більше не є пасивною толерантністю, вона трансформувалася у практичне створення безпечного й рівноправного освітнього та професійного простору для всіх учасників комунікації [2].

3. Етичні виклики цифрової комунікації: Перенесення взаємодії у віртуальний простір загостило проблему декодування невербальних сигналів. Особливості інтерпретації цифрового етикету (стиль ведення дискусій, використання емодзі та навіть специфіка сприйняття мовчання/пауз у мережі) суттєво різняться залежно від культури. Це вимагає від глобальних віртуальних команд високої цифрової та крос-культурної грамотності для уникнення прихованих конфліктів [4].

4. Подолання упереджень через взаємне визнання: Етичною вимогою сучасності є свідоме подолання когнітивних стереотипів на користь взаємної поваги, етикету та реципрокного (взаємного) пізнання. Ефективна побудова комунікації можлива лише за умови збереження репутаційної кредитності сторін та уникнення мовних чи національних шаблонів [5].

Отже, етика крос-культурної комунікації в сучасному суспільстві — це гнучка, людиноцентрична система цінностей. Вона базується на усвідомленні культурних відмінностей, цифровій культурі та готовності до відкритого діалогу. Дотримання цих етичних стандартів є передумовою для гармонійного соціального розвитку та успішної інтеграції України в міжнародний науковий та економічний простір [1, 3, 4].

Список використаних джерел:

1. Вплив ефективності крос-культурної комунікації на розвиток індустрії туризму / О. В. Акімова та ін. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9, № 4. С. 184–191. [1]
2. Петренко Т. Крос-культурна комунікація в університеті – контекст Стамбульської конвенції. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 77, ч. 2. С. 262–267. [1]
3. Романова А. В., Іванова І. П. Визначення ролі крос-культурної комунікації в системі підвищення ефективності консалтингу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2025. № 69. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6485> (дата звернення: 21.06.2026). [1]
4. Decoding Silence in Digital Cross-Cultural Communication: Overcoming Misunderstandings in Global Teams / M. L. Patterson et al. *Research on Digital Interaction*. 2024. Vol. 11, Iss. 3. P. 412–425. [1]
5. Effective Cross-Cultural Communication for International Business / S. Kumar et al. *Journal of International Business Communication*. 2026. Vol. 14, Iss. 2. P. 89–104. [1]
6. The Ethical Dimensions of Cross-Cultural Communication: Exploring the NLP Approach in Student Exchange Programs / J. Smith et al. *Global Education Review*. 2026. Vol. 8, Iss. 1. P. 145–158. [1, 2]

Кубаш Олег Мирославович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ У ХХІ СТОРІЧЧІ (ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР)

Сучасний етап розвитку цивілізації характеризується переходом від природної (дарвінівської) еволюції до еволюції керованої, спрямованої та технологічно детермінованої. Стрімка конвергенція так званих NBIC-технологій (нано-, біо-, інфо- та когнітивних наук) відкрила безпрецедентні можливості для модифікації людського тіла та психіки. Якщо раніше медицина фокусувалася виключно на терапії та терапевтичному відновленні норми, то в ХХІ столітті концепція «удосконалення людини» (*human enhancement*) перетворилася на самостійний вектор глобального розвитку. Наукові дискусії навколо цієї теми виходять далеко за межі суто технічних експериментів, охоплюючи глибинні філософські проблеми сутності Homo sapiens, кордонів особистісної ідентичності та майбутнього людського виду в епоху постгуманізму.

Основні вектори вдосконалення людини. Аналіз сучасних науково-технологічних трендів дозволяє виокремити три ключові домінуючі вектори трансформації людини:

1. Біологічний та генетичний вектор. Даний напрямок базується на досягненнях сучасної генної інженерії, зокрема на впровадженні молекулярних систем точного редагування геному типу CRISPR-Cas9. Мова йде не лише про повну ліквідацію спадкових та моногенних захворювань, а й про потенційне програмування специфічних ознак майбутніх поколінь («дизайнерські діти»). Важливим аспектом біологічного вектора є терапія старіння, спрямована на радикальне збільшення видової тривалості життя людини шляхом маніпуляцій з теломерами та клітинного репрограмування. Це змінює саме розуміння біологічних меж людського існування.
2. Когнітивний та нейротехнологічний вектор. Цей вектор передбачає пряме розширення інтелектуальних та сенсорних можливостей індивіда. Головним інструментом тут виступають нейрокомп'ютерні інтерфейси (НКИ), які розробляються такими компаніями, як Neuralink, Synchron та іншими академічними центрами. НКИ забезпечують прямий високошвидкісний обмін даними між корою головного мозку та штучними цифровими системами. У перспективі це нівелює бар'єри між біологічним мисленням та штучним інтелектом (ШІ), дозволяючи розширювати обсяги оперативної пам'яті людини, прискорювати процеси навчання та забезпечувати прямий телепатичний зв'язок із цифровим середовищем («інтернет тіл»).
3. Цифровий та трансгуманістичний вектор. У межах цієї парадигми людське тіло розглядається як застаріла та обмежена біологічна оболонка. Трансгуманізм як філософський та квазінауковий рух обґрунтовує необхідність переходу до «постлюдини» — кібернетичного організму, що поєднує в собі органічні елементи та штучні імпланти (кіборгізація). Кінцевою метою цього вектора є розробка технологій «завантаження свідомості» (*mind uploading*) на небіологічні носії, що теоретично відкриває шлях до цифрового безсмертя та повного звільнення свідомості від фізичних обмежень субстрату.

Морально-етичні ризики та антропологічні виклики. Неконтрольоване технологічне вдосконалення породжує комплекс екзистенційних загроз. По-перше, виникає загроза «генетичного та когнітивного розколу» людства. Нерівний доступ до дорогих біотехнологій може трансформувати нинішню економічну нерівність у біологічну нерівність, створюючи новий вид «технологічної еліти» та біологічно незахищених верств населення. По-друге, розмивається поняття людської автентичності та свободи волі. Якщо емоції, пам'ять та інтелектуальні рішення індивіда коригуються нейроімплантами або хімічними стимуляторами, постає питання: чи залишається така істота суб'єктом моралі та права? [1; 3]. По-третє, радикальне продовження життя та зміна демографічного балансу здатні зруйнувати існуючі соціальні, пенсійні та економічні системи.

Удосконалення людини у XXI сторіччі — це об'єктивний та невідворотний процес, стимульований глобальним ринком та науковою конкуренцією. Проте, щоб технологічний прогрес не призвів до дегуманізації та втрати людиною своєї сутності, необхідне негайне створення міжнародної етико-правової бази. Розвиток технологій NBIC має жорстко підпорядковуватися принципам біоетики, збереження рівних прав для всіх представників людського виду та концепції гармонійного розвитку особистості. Наукова спільнота повинна виробити чітку межу між терапевтичним лікуванням та потенційно небезпечним антропологічним експериментом.

Список використаних джерел:

1. Литовченко О. В. Редагування геному людини: етичні та правові межі біотехнологічного прогресу. Філософські проблеми сучасності. 2024. № 12. С. 45–58.
2. Мазур І. С. Нейрокомп'ютерні інтерфейси як інструмент когнітивного розширення людини. Вісник НАН України. 2025. № 3. С. 22–31.
3. Трансгуманізм як проєкт покращення людини: етико-філософський аналіз. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [Електронна бібліотека Одеського національного університету](#).
4. Ідея трансгуманізму як складова побудови майбутнього світу: витоки, сутність і критика. Журнал Discourse. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [Discourse](#).

Макіша Ілона Сергіївна, студентка III курсу, спеціальності менеджмент соціокультурної діяльності Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна,

Науковий керівник – Солдатенко Олександр Ігорович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ

Благодійна діяльність у соціокультурній сфері є одним із ключових інструментів забезпечення сталого розвитку культурних інституцій, оскільки вона сприяє диверсифікації джерел фінансування, підвищенню інституційної автономії та формуванню нових моделей взаємодії між державою, бізнесом і громадянським суспільством. У сучасних умовах України, особливо в період воєнного стану та посткризового відновлення, благодійність фактично стала одним із базових механізмів підтримки функціонування культурної сфери, адже дозволяє оперативно реагувати на виклики та забезпечувати безперервність культурних процесів.

Нормативно-правове регулювання благодійної діяльності у сфері культури створює необхідні передумови для її розвитку. Зокрема, Закон України «Про культуру» закріплює право культурних інституцій залучати додаткові ресурси у вигляді благодійних внесків, грантів і меценатської допомоги, що сприяє формуванню змішаної моделі фінансування [1]. У свою чергу, Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначає правові механізми функціонування благодійних фондів та організацій, які можуть спрямовувати ресурси на розвиток культурних, освітніх і мистецьких ініціатив. Таким чином, законодавча база України забезпечує інституційні умови для інтеграції благодійності у систему управління культурною сферою [2].

Важливо підкреслити, що благодійна діяльність у культурі має комплексний характер і реалізується через різні види. Передусім, фінансова благодійність залишається основною формою підтримки, оскільки забезпечує ресурсну базу для реалізації культурних проєктів, організації виставок, фестивалів, реставрації пам'яток та підтримки творчих колективів. У сучасних умовах особливого значення набувають грантові механізми фінансування, які дозволяють реалізовувати проєкти на конкурсній основі, забезпечуючи прозорість і ефективність використання коштів. Матеріальна благодійність також відіграє важливу роль, оскільки дозволяє оновлювати матеріально-технічну базу культурних інституцій. Передача обладнання, мистецьких творів, книжкових фондів або приміщень сприяє підвищенню якості культурних послуг та створенню належних умов для діяльності закладів культури.

Інтелектуальна благодійність є важливим чинником розвитку людського капіталу у сфері культури. Вона включає безоплатне надання експертних, освітніх, консультаційних та творчих послуг, що сприяє підвищенню професійного рівня працівників культурних інституцій і розвитку інноваційних підходів до культурної діяльності.

Окреме значення має волонтерська діяльність, яка забезпечує залучення громадян до культурних процесів. Волонтери відіграють важливу роль в організації заходів, популяризації культури, комунікації з аудиторією, що сприяє формуванню активного громадянського суспільства. Сучасним трендом є розвиток цифрової благодійності та краудфандингу, які дозволяють залучати фінансові ресурси через онлайн-платформи. Це особливо важливо для незалежних культурних ініціатив, які не мають доступу до традиційних джерел фінансування. Крім того, цифрові інструменти забезпечують прозорість і підзвітність благодійної діяльності.

Корпоративна благодійність, що реалізується в межах соціальної відповідальності бізнесу, також набуває дедалі більшого значення. Бізнес-структури виступають партнерами культурних інституцій, підтримуючи культурні проєкти та сприяючи розвитку культурного середовища.

Практична реалізація зазначених видів благодійної діяльності проявляється у діяльності «PinchukArtCentre», який є прикладом ефективного поєднання різних форм благодійності. Інституція функціонує завдяки меценатській підтримці, що дозволяє забезпечувати безкоштовний доступ до

виставок, реалізовувати освітні програми та підтримувати молодих митців. Важливим інструментом підтримки сучасного мистецтва є міжнародна премія «Future Generation Art Prize», яка сприяє інтеграції українських художників у глобальний культурний простір [3].

Значну роль у розвитку благодійності у культурній сфері відіграє Український культурний фонд, який забезпечує грантову підтримку культурних проєктів на національному рівні. Діяльність цієї інституції базується на принципах прозорості, відкритості та конкуренції, що дозволяє ефективно розподіляти ресурси та підтримувати як великі культурні проєкти, так і локальні ініціативи [4].

У сучасних умовах трансформації культурної політики та розвитку громадянського суспільства в Україні перспективи благодійної діяльності у сфері культури пов'язані з кількома стратегічними напрямками. По-перше, цифровізація благодійності відкриває нові можливості для залучення ресурсів через онлайн-платформи, соціальні мережі та інноваційні фінансові інструменти. Це дозволяє значно розширити коло потенційних донорів та забезпечити прозорість фінансових потоків. По-друге, важливим напрямком є розвиток міжнародного співробітництва, що передбачає участь українських культурних інституцій у міжнародних грантових програмах і проєктах. Це сприяє інтеграції у світовий культурний простір і підвищенню конкурентоспроможності української культури. По-третє, актуальним є вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема впровадження податкових пільг для меценатів і благодійників, що стимулюватиме розвиток приватної підтримки культури.

Крім того, перспективним є розвиток локальних культурних ініціатив, які сприяють децентралізації культурної політики та забезпечують доступність культурних послуг у регіонах.

Важливим аспектом є також посилення ролі громадянського суспільства, яке активно долучається до благодійної діяльності, формуючи нову культуру участі та відповідальності за розвиток культурного середовища. Нарешті, інституціоналізація благодійної діяльності як складової державної культурної політики дозволить створити стійку систему підтримки культури, орієнтовану на довгостроковий розвиток і суспільну користь.

Отже, благодійна діяльність у соціокультурній сфері виступає не лише додатковим джерелом фінансування, але й стратегічним чинником сталого розвитку культурних інституцій. Вона забезпечує фінансову стабільність, сприяє розвитку партнерських відносин, підвищує доступність культури та стимулює інновації. Різноманітність форм благодійності дозволяє створювати гнучку систему підтримки культури, здатну ефективно реагувати на сучасні виклики. У перспективі благодійність має потенціал стати ключовим елементом культурної політики України, що забезпечить інтеграцію у світовий культурний простір, підвищення якості культурних послуг та зміцнення культурної ідентичності суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про культуру» : Закон від 14.12.2010 № 2778-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17> (дата звернення: 10.04.2026).
2. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» : Закон від 05.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17> (дата звернення: 10.04.2026).
3. PinchukArtCentre. Офіційний сайт. URL: <https://pinchukartcentre.org/> (дата звернення: 10.04.2026).
4. Український культурний фонд. Офіційний сайт. URL: <https://ucf.in.ua/> (дата звернення: 10.04.2026).

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-6>

Pronoza Inna, candidate of political sciences, associate professor, associate professor the Department of Political Science and Law State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0002-2683-0630>

THE ROLE OF CIVIC EDUCATION IN SHAPING DEMOCRATIC RESILIENCE IN CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY

The development of modern society is characterized by large-scale digital transformations that affect political processes, public administration, communication practices, and educational systems. Digital technologies have become an integral component of democratic governance, creating new opportunities for citizen participation, access to information, and interaction with public institutions. At the same time, the digital environment generates new challenges associated with disinformation, information manipulation, political polarization, and declining trust in democratic institutions. Under these conditions, civic education acquires particular importance as a mechanism for developing democratic values, civic responsibility, critical thinking, and active citizenship.

The relevance of the issue is significantly increasing in Ukraine, where democratic transformations are taking place simultaneously with digital modernization, European integration processes, and the need to strengthen societal resilience under wartime conditions. The formation of an informed, responsible, and politically active citizen becomes one of the key prerequisites for sustainable democratic development. Therefore, the transformation of civic education should be considered as an important component of broader social transformations occurring in contemporary Ukrainian society.

Digitalization has fundamentally changed the ways citizens receive information and participate in public life. Traditional channels of political communication are increasingly supplemented or replaced by social media, online communities, digital platforms, and electronic participation tools. As a result, citizens gain broader

opportunities to influence political processes, engage in public discussions, and interact directly with governmental institutions. However, these opportunities require new competencies that go beyond traditional civic knowledge.

According to J. Kahne, E. Hodgin, and E. Eidman-Aadahl, civic education in the digital era should prepare individuals for participatory politics and democratic engagement within networked environments. The authors emphasize that contemporary citizenship increasingly involves creating, sharing, and evaluating digital content, participating in online discussions, and engaging in collective action through digital technologies [2]. Therefore, civic education must address not only political institutions and democratic principles but also digital participation skills and media literacy.

In democratic societies, civic education traditionally aims to develop knowledge about political institutions, citizens' rights and responsibilities, democratic values, and mechanisms of public participation. Nevertheless, contemporary realities require the expansion of these objectives. The digital transformation of society necessitates the integration of digital literacy, critical information analysis, ethical online behavior, and media competence into civic education curricula.

The concept of digital citizenship has become particularly important in this context. Digital citizenship refers to the ability of individuals to use digital technologies responsibly, participate constructively in online communities, critically assess information sources, and contribute to democratic processes through digital means. Modern citizens must not only understand democratic principles but also possess the skills necessary to navigate complex digital information environments.

Recent research demonstrates that digital media increasingly influence how young people understand citizenship and civic engagement. Schools are no longer the sole institutions responsible for civic socialization. Digital platforms, social networks, online communities, and media environments have become significant actors in shaping political attitudes, values, and civic identities. As Zhang, Chen, Chia, and Neoh argue, citizenship in the digital age is negotiated through the interaction of educational institutions, media systems, and youth experiences in digital spaces [3]. Consequently, educational systems must adapt to these new realities and incorporate innovative approaches to civic learning.

For Ukraine, the transformation of civic education is closely connected with democratic reforms and European integration aspirations. The development of electronic governance, digital public services, and e-democracy instruments has created favorable conditions for expanding citizen participation in public affairs. Platforms for electronic petitions, online consultations, digital public services, and open government initiatives demonstrate the growing role of technology in democratic governance.

At the same time, Ukraine faces unprecedented information challenges caused by hybrid threats and information warfare. The spread of disinformation campaigns, propaganda narratives, and manipulative information practices highlights the necessity of developing citizens' resilience to information influence. In this regard, civic

education serves not only educational purposes but also contributes to strengthening democratic security and social cohesion.

An important aspect of civic education transformation involves fostering critical thinking skills. In the contemporary information environment, citizens encounter vast quantities of information from diverse and often contradictory sources. The ability to evaluate information credibility, identify misinformation, distinguish facts from opinions, and recognize manipulative content has become an essential civic competence. Without these skills, meaningful democratic participation becomes increasingly difficult.

Another significant dimension concerns the promotion of democratic values in digital environments. While digital technologies provide new opportunities for participation and communication, they also create risks related to hate speech, online harassment, misinformation, and ideological radicalization. Therefore, civic education should emphasize ethical standards of digital interaction, respect for diversity, tolerance, and constructive public dialogue.

The transformation of civic education also requires methodological innovation. Traditional lecture-based approaches are increasingly insufficient for preparing students for active democratic participation. Interactive learning methods, project-based activities, simulations, digital civic engagement projects, and collaborative problem-solving approaches provide opportunities for experiential learning and practical application of democratic principles.

Moreover, digital technologies create new opportunities for organizing educational processes. Online learning platforms, open educational resources, virtual discussion forums, and interactive educational tools enhance accessibility and flexibility of civic education. Such instruments enable learners to engage with democratic issues beyond classroom settings and develop practical civic competencies through real-world experiences.

In the Ukrainian context, the modernization of civic education should be viewed as an investment in democratic resilience. Democratic resilience refers to the capacity of society to preserve democratic institutions, values, and practices under conditions of crisis, uncertainty, and external pressure. Civic education contributes to this resilience by fostering informed citizenship, public responsibility, political participation, and commitment to democratic principles.

Consequently, the transformation of civic education in the context of digitalization and democratic changes represents a strategic priority for Ukraine's future development. Modern civic education must integrate democratic values, media literacy, digital competencies, critical thinking, and participatory skills. Such an approach will contribute to the formation of active citizens capable of navigating complex digital environments, resisting information manipulation, and participating effectively in democratic governance. Ultimately, strengthening civic education will support the consolidation of democracy, the development of civil society, and the successful implementation of Ukraine's European integration course.

References:

1. Culp J. Democratic citizenship education in digitized societies: A Habermasian approach. *Educational Theory*. 2023. Vol. 73, No. 2. P. 178–203. DOI: <https://doi.org/10.1111/edth.12573>
2. Kahne J., Hodgin E., Eidman-Aadahl E. Redesigning Civic Education for the Digital Age: Participatory Politics and the Pursuit of Democratic Engagement. *Theory & Research in Social Education*. 2016. Vol. 44, No. 1. P. 1–35. DOI: <https://doi.org/10.1080/00933104.2015.1132646>
3. Zhang W., Chen Z., Chia Y.-T., Neoh J. Y. Rethinking civic education in the digital era: How media, school, and youth negotiate the meaning of citizenship. *International Communication Gazette*. 2022. Vol. 84, No. 4. P. 375–393. DOI: <https://doi.org/10.1177/17480485221094101>

Pronoza Inna, candidate of political sciences, associate professor, associate professor the Department of Political Science and Law State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

Kosinova Olha, Master's Degree Student, Political Science Program State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine

VALUE TRANSFORMATIONS OF CITIZENS' POLITICAL CONSCIOUSNESS UNDER CONDITIONS OF INFORMATION CONFRONTATION

In the contemporary world, information has become one of the key resources of political influence. The development of digital technologies, social media, and global communication platforms has created new opportunities for shaping public opinion while simultaneously increasing the risks of manipulative influence on citizens' consciousness. Under conditions of information confrontation, the problem of transforming political consciousness and related value orientations becomes particularly significant, as these factors determine individuals' attitudes toward political processes, state institutions, and social development.

Political consciousness is a complex system of knowledge, beliefs, evaluations, and values through which citizens perceive political reality. At the same time, value orientations serve as filters through which political information is interpreted. Therefore, under conditions of information confrontation, not only citizens' political knowledge but also their fundamental values, social attitudes, and patterns of political behavior become objects of influence.

Information confrontation represents a set of measures aimed at influencing individual and collective consciousness in order to achieve political, economic, or military objectives. In modern conditions, it is implemented through disinformation, public opinion manipulation, the dissemination of fake content, the use of social media algorithms, and other instruments of informational influence. The European

Commission emphasizes that disinformation poses a serious threat to democratic processes because it undermines trust in public institutions and complicates citizens' ability to make informed political decisions [1]. According to European studies, more than 80% of EU citizens consider disinformation to be a significant threat to democracy [1].

The influence of information confrontation on political consciousness occurs through changes in the system of values underlying citizens' political orientations. Values function as relatively stable perceptions of desirable social phenomena and norms of behavior. However, under conditions of intensive informational influence, they may undergo substantial transformations. This primarily concerns attitudes toward democracy, freedom of expression, political participation, national identity, trust in public institutions, and civic responsibility.

Digital communications play a particularly important role in these processes. Social media platforms create opportunities for the rapid dissemination of information, but they also contribute to the formation of so-called "information bubbles," within which users are exposed mainly to information that confirms their existing beliefs. Such a situation intensifies political polarization and contributes to the radicalization of public attitudes. As a result, political consciousness is increasingly shaped not through critical analysis of information but through emotional messages, manipulative narratives, and coordinated information campaigns.

An important consequence of information confrontation is the transformation of trust as a fundamental social value. Trust is a necessary condition for the functioning of democratic institutions and effective interaction between the state and citizens. However, the systematic spread of disinformation and fake content contributes to an atmosphere of uncertainty, suspicion, and distrust toward political actors. Under such circumstances, citizens increasingly perceive political processes through the prism of doubt and conspiracy-based explanations, which negatively affects the quality of democratic governance.

For Ukraine, the problem of value transformations in political consciousness is particularly relevant in the context of the ongoing Russian-Ukrainian war. The informational dimension of aggression has become one of the key arenas of confrontation. For many years, Russian propaganda has aimed to undermine Ukrainian national identity, discredit democratic institutions, and disseminate destructive narratives. At the same time, the war has contributed to the consolidation of Ukrainian society around the values of freedom, independence, democracy, and the European choice.

In this context, the development of societal resilience to informational influence becomes especially important. The European Union regards media literacy, critical thinking, and counter-disinformation measures as key instruments for protecting democratic values [2]. The development of critical information consumption skills enables citizens to resist manipulative influences more effectively and maintain the capacity for independent political choice.

Equally important is the impact of the information environment on young people, who represent the most active users of digital platforms. It is the younger

generation that largely shapes the future system of social values. At the same time, their high level of engagement in digital communications makes them more vulnerable to informational manipulation. Therefore, the development of civic education, digital literacy, and a culture of responsible information consumption becomes particularly significant.

According to UNESCO, the rapid spread of disinformation and hate speech in the digital environment poses a serious threat to social cohesion and democratic stability [3]. This demonstrates that information confrontation has not only a political but also a value dimension, as its consequences may include gradual changes in the fundamental social norms and values that guide public life.

Thus, information confrontation is an important factor in the transformation of citizens' political consciousness. Under the influence of information campaigns, disinformation, and digital communications, political values, levels of trust in public institutions, perceptions of democracy, and patterns of civic participation undergo significant changes. For Ukraine, the development of resilience to informational influence, the promotion of critical thinking, and the strengthening of democratic political culture are of particular importance as necessary conditions for preserving the value foundations of society in the face of contemporary informational challenges.

References:

1. Democracy and Our Values. European Commission. Available at: https://commission.europa.eu/priorities-2024-2029/democracy-and-our-values_en
2. EU Code of Practice on Disinformation. European Commission. Available at: https://commission.europa.eu/topics/countering-information-manipulation/strengthened-eu-code-practice-disinformation_en
3. Online Disinformation: UNESCO Unveils Action Plan to Regulate Social Media Platforms. UNESCO. Available at: <https://www.unesco.org/en/articles/online-disinformation-unesco-unveils-action-plan-regulate-social-media-platforms>

Pronoza Inna, candidate of political sciences, associate professor, associate professor the Department of Political Science and Law State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»,

Hryshchenko Oleksii, Master's Degree Student, Political Science Program State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Odesa, Ukraine

TRANSFORMATION OF UKRAINE'S INFORMATION SECURITY POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

The transformation of modern society under the influence of digital technologies, globalization, and increasing information flows has significantly enhanced the role of information security in ensuring state stability and democratic development. For Ukraine, this issue has become particularly relevant in the context of ongoing Russian aggression and the country's strategic course toward membership in the European Union. Under such conditions, the transformation of information security policy is not only a national security priority but also an important prerequisite for successful European integration.

Information security has become one of the key dimensions of contemporary state policy. Modern threats extend beyond traditional cyberattacks and include disinformation campaigns, information manipulation, propaganda, and attempts to influence public opinion through digital platforms. The rapid development of communication technologies creates both new opportunities and new risks for democratic governance. Therefore, the ability of the state to protect its information space has become an essential component of national resilience.

A significant step in strengthening Ukraine's information security system was the adoption of the Information Security Strategy of Ukraine, which identified the main threats to national information security and outlined strategic priorities for their counteraction [1]. The Strategy emphasizes the need to protect national interests in the information sphere, strengthen strategic communications, improve media literacy, and counter disinformation. These priorities reflect contemporary challenges associated with hybrid warfare and information influence operations.

The full-scale Russian invasion of Ukraine has further demonstrated the importance of information security as an element of national defense. Alongside military operations, Russia actively employs information and psychological operations aimed at destabilizing Ukrainian society, undermining trust in public institutions, and influencing international public opinion. In this context, information security policy has evolved from a sectoral policy area into a comprehensive mechanism for ensuring national resilience.

The European integration process serves as an important driver of transformation in Ukraine's information security policy. The European Union considers cybersecurity and information resilience among the fundamental pillars of digital transformation and democratic stability. The EU Cybersecurity Strategy focuses on strengthening cyber resilience, protecting critical infrastructure, enhancing digital sovereignty, and improving international cooperation in addressing cyber threats [2]. These priorities are increasingly reflected in Ukraine's national security agenda.

An important aspect of transformation involves the adaptation of Ukrainian legislation and institutional practices to European standards. This process includes harmonizing regulatory frameworks, modernizing cybersecurity institutions, and implementing mechanisms aimed at protecting critical information infrastructure. The

adoption of European approaches contributes to strengthening institutional capacity and improving the effectiveness of responses to contemporary information threats.

At the same time, the implementation of European standards presents several challenges. According to recent research, the harmonization of Ukrainian legislation with EU cybersecurity requirements requires substantial institutional reforms, the development of specialized expertise, and the strengthening of interagency cooperation [3]. Furthermore, Ukraine must ensure the effective implementation of legal norms while maintaining flexibility in responding to rapidly evolving threats in the information environment.

The transformation of Ukraine's information security policy also contributes to the development of digital governance and democratic resilience. European integration promotes the adoption of best practices in strategic communications, protection of personal data, cybersecurity governance, and countering disinformation. As a result, Ukraine is gradually becoming integrated into the broader European security architecture, which enhances its capacity to address both national and transnational information challenges.

Therefore, the transformation of Ukraine's information security policy represents a multidimensional process influenced by security threats, technological development, and European integration. The adaptation of national policies to European standards contributes to strengthening cyber resilience, enhancing institutional effectiveness, and improving the protection of the national information space. In the context of ongoing security challenges, further modernization of information security policy remains an important condition for both Ukraine's democratic development and its successful integration into the European community.

References:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28 груд. 2021 р. № 685/2021. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5203.html>
2. The EU Cybersecurity Strategy. European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/cybersecurity-strategy>
3. Савчук С. О. Виклики гармонізації законодавства ЄС в галузі кібербезпеки для України. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 1 (107). С. 207–213. DOI: 10.26642/ema-2024-1(107)-207-213. URL: https://www.researchgate.net/publication/388751515_Vikliki_garmonizacii_zakonodavstva_ES_v_galuzi_kiberbezpeki_dla_Ukraini

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-7>

Семко Яна Сергіївна, кандидат філософських наук, доцент кафедри мистецтвознавства та загально-гуманітарних дисциплін, Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-0704-567X>

СУЧАСНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ МЕДІА РЕАЛЬНОСТІ

Інтернет загалом і соціальні мережі зокрема відіграють дедалі вагомішу роль у сучасному суспільстві. Вони стали невід'ємною складовою повсякденного життя, суттєво трансформували способи комунікації між громадянами. Інформація перестає сприйматися виключно як джерело соціально-політичних новин і дедалі частіше виконує функцію інструмента формування та підтримки соціальних зв'язків. Водночас її використання набуває активного характеру, стимулюючи участь громадян у розвитку інформаційного простору, суспільно-політичному житті, оцінюванні значущих подій та публічному вираженні власної громадянської позиції. Разом із цим стрімка динаміка інформаційного суспільства зумовлює швидку втрату актуальності отриманих відомостей.

Інтенсивні зміни в інформаційному суспільстві актуалізують науковий інтерес до аналізу причин швидкої трансформації середовища виробництва й споживання інформації, що й визначає актуальність цієї статті. Її мета полягає у вивченні впливу мас-медіа в контексті формування та розвитку сучасної медіареальності. Попри зростання кількості досліджень у галузі медіа, проблеми впливу телебачення та соціальних мереж на становлення критичного мислення особистості й процеси формування української нації в умовах посиленого інформаційного навантаження залишаються недостатньо опрацьованими [1, с. 179]. Розв'язання цих питань є важливим чинником забезпечення стабільного та безпечного функціонування національного інформаційного простору.

В Україні інтернет-мережа розвивається динамічно, сприяючи глобалізаційним процесам і загальній інформатизації суспільства, та поступово утверджується як найбільш доступний і ефективний канал поширення інформації [1, с. 180]. Внаслідок цього зростає його значення як альтернативи традиційному телебаченню. Активний розвиток соціальних платформ – Facebook, Instagram, WhatsApp, YouTube, LinkedIn та інших – спричиняє зменшення аудиторії телебачення й друкованих медіа.

На думку американської дослідниці П. Шелдон, усіх користувачів соціальних мереж доцільно поділити на дві групи: успішних споживачів медіа-продукту – у яких віртуальна взаємодія відображає структуру реальних відносин, і неуспішних, які намагаються виправдати свою невдалість, використовуючи соціальні мережі. Ця група студентів має мало віртуальних друзів, однак часто відвідують свою сторінку в соціальній мережі для того, щоби менше відчувати почуття самотності [3, р. 72]. Інші вчені вважають, що найбільш соціально успішні індивіди використовують всевітні мережі як засіб зміцнення вже наявних зв'язків [2, р. 67]. Майже все населення України віком до 35 років є інтернет-користувачами. Це зумовлено зростанням кількості продаж в Україні смартфонів, які дають змогу користуватися послугами інтернету в повному обсязі.

Основними чинниками такої невтішної тенденції в суспільстві є: зниження рівня довіри до українського ТБ, зменшення попиту на медіа контент, надмірне залучення мас-медіа в політичний процес, використання адмінресурсу для тиску на медіа, уповільнення інформаційної діяльності загалом, активна комунікація в соціальних мережах. ТБ і ЗМІ загалом суттєво впливають на формування духовно-моральної орієнтації молодого покоління, використовуючи різні маніпулятивні технології впливу на свідомість глядача. У випадку, якщо молодь є пасивним споживачем будь-якого роду медіаінформації, тобто інформації, що передається телекомунікаційними мережами, і самотійно, критично її не осмислює, поступово – у процесі постійної взаємодії з медіа – відбувається зміна його ціннісних орієнтирів і зниження рівня довіри до медіа. Зниження рівня довіри до окремих телеканалів відбувається одночасно зі зниженням їхньої популярності, що є характерним як для національних так і для регіональних медіа. Між тим обізнаність громадян щодо існування замовних матеріалів, завуальованих під інформаційні, зростає рік у рік. Результатом є засилля чорного піару та прихованої політичної реклами. Відомо, що будь-яка новина може втратити свою цінність через регулярну повторюваність. Повторення матеріалів попередніх випусків телевізійних новин, однакові сюжетні теми на телеканалах, відсутність спротиву журналістів до проплачених матеріалів викликають сумніви щодо їх об'єктивності та нівелюють право глядачів отримувати достовірну й об'єктивну інформацію. Принагідно зауважимо, що зазвичай ТБ не об'єктивно відображає факти, а суб'єктивно інтерпретує їх, не відтворює реальну дійсність, а висловлює думку про ті чи інші події певної групи людей [1, с. 182].

Водночас простежується тенденція поступового посилення соціальних мереж у житті громадян, де всі бажаючі розміщують фотографії з місця події, доповнюючи їх власними детальними розповідями. Крім того, користувачі мають змогу відразу обговорювати викладе ні світлини чи відео, реагувати на ту чи іншу подію або публікацію, що додає соціальним мережам ще більшої популярності. До основних переваг соціальних мереж відносять можливість користувачів вільно висловлювати свої думки, об'єднуватись у групи за інтересами, поділяти свої погляди з оточуючими, знаходити однодумців. Цікаве висвітлення подій може затримати увагу аудиторії, викликати бажання оцінити ступінь об'єктивності та професіоналізму поданої інформації, додавши власний коментар. Якщо інформація про певні події є цікавою, привабливою, непередбачуваною, у такому разі вся інтернет спільнота стає своєрідним учасником цих подій – вони активно їх обговорюють, коментують, аналізують, оцінюють. Зазвичай така оцінка є особистісною (в кожній людини вона своя), тому аудиторія може погоджуватися чи не погоджуватись із висловленими міркуваннями. Через це соціальні мережі для українських інтернет-користувачів залишаються найбільш популярними, що є своєрідним осередком свободи та плюралізму думок, і в сукупності складає потужну конкуренцію ТБ. Телевізійні канали зазвичай мають головну стратегічну мету – не втратити кількість глядачів, залишитися у вітчизняному медіа-просторі.

Справа в тому, що чимало користувачів інтернету використовують відеохостинговий сайт YouTube для перегляду улюблених телепередач в онлайні або в записі в зручний для себе час. Крім того, цей ресурс є досить комфортний для пошуку тематичних відеосюжетів. На жаль, такі опції сучасне ТБ не надає. Незважаючи на те, що телебачення й радіо належать до дієвих форм впливу, усе ж таки найбільш ефективним медіа-ресурсом є інтернет, визначальною характеристикою якого є оперативність по дачі головних і останніх новин. По-перше, найбільше цьому сприяє передове технічне оснащення, розроблення та вдосконалення програмного забезпечення сучасних гаджетів, широкий вибір функцій і зовнішніх характеристик, що дає змогу мати доступ до програмно-апаратного забезпечення, доступного користувачеві через інтернет або локальну мережу у вигляді сервісу.

Українське телебачення не в змозі працювати в такому ритмі через свою технічну відсталість. Не кажучи вже про регіональні, центральні телеканали України (на відміну від зарубіжних провідних телекомпаній) не можуть розгортати пересувні телевізійні станції з облаштованими відеорежисерськими пультами й не мають у своєму розпорядженні режисерських вертольотів. У результаті соціальні мережі програють зарубіжному телебаченню. Причин тому кілька: засилля в інтернеті неправдивої інформації й замовних публікацій. ТБ у країнах Західної Європи все-таки розвивається на демократичних засадах, свобода слова там наріжний камінь існування правової держави, телеканали висвітлюють суспільні події професійно цікаво. Саме цим і завойовують авторитет у глядачів.

На відміну від зарубіжних країн в Україні спостерігається інша тенденція: українське ТБ усе-таки програє соціальним мережам. Відстала матеріально-технічна база наявних українських телеканалів, неоперативне прийняття рішень призвели до того, що будь-яка людина, використовуючи власний смартфон, одночасно виступає журналістом, оператором, режисером і блогером, одноосібно приймаючи рішення і блискавично реалізуючи свої наміри [1, с. 183].

Отже, пересічний громадянин виграє як автор, виграє і громадськість, яка одержує як найшвидший доступ до суспільно важливої інформації. Телеканали такої оперативності й мобільності не мають. По-друге, компанії, що виробляють розумні гаджети з різноманітними функціями й оригінальним дизайном, постійно вдосконалюють свою продукцію та якість програмного забезпечення. Виробники впроваджують усілякі новації, аби зацікавити ними покупців. Цей процес розвивається доволі стрімко.

Інтернет загалом і соціальні мережі зокрема є важливими інструментами інформатизації суспільства в умовах глобалізаційних процесів. Результати соціологічних опитувань засвідчують зростання ролі соціальних мереж у поширенні новинної інформації. На тлі стрімкого розвитку глобальних соціальних платформ спостерігається поступове зниження впливу національних радіо- і телеканалів, а також друкованих медіа.

Соціальні мережі справляють як конструктивний, так і деструктивний вплив на процес формування української нації в сучасній медіареальності. У цьому контексті актуалізується необхідність запобігання інтернет-залежності, розвитку критичного мислення, а також виявлення й мінімізації негативного інформаційно-психологічного впливу соціальних платформ на становлення й розвиток особистості в умовах медіа реальності.

Список використаної літератури

1. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси й мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2012. №2. С. 179-184.
2. Anderson-Butcher D., Ball A., Brzozowski M., Lasseigne A., Lehnert M., McCormick B. L. Adolescent Weblog Use: Risky or Protective? *Child and Adolescent Social Work Journal*. 2010. №27 (1). P. 63-77. URL : <https://doi.org/10.1007/s10560-010-0193-x>
3. Sheldon P. The Relationship Between Unwillingness-to-Communicate and Students' Facebook Use. *Journal of Media Psychology Theories Methods and Applications*. 2008. №20 (2). P. 67-75. URL : <https://doi.org/10.1027/1864-1105.20.2.67>

Усатюк Ігор Миколайович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса

УСПІШНИЙ ДОСВІД КРАЇН У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ, ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ

Сьогодні Україна, яка перебуває дванадцять років у неспровокованій війні з російською федерацією, з яких чотири у активній фазі, як ніколи гостро потребує бачення свого майбутнього та післявоєнного відновлення. Наша країна не єдина країна яка опинилась в таких умовах.

Економічне відновлення інших країн у повоєнний період були різними, пріоритети визначалися конкретними потребами та особливостями територій з урахуванням наявного ресурсного забезпечення, людського потенціалу та реальних можливостей. Крім того, велике значення відігравали філософські аспекти культури країн.

Людська історія має багато прикладів повоєнного відновлення країн, проте успішного досвіду післявоєнного відновлення небагато.

Можливо виділити такі ключові історії успішного відновлення: План Маршалла для Європи (вагомий для нас досвід, бо ми тісно інституційно

та ментально споріднені з європейськими країнами), досвід Японії, Південної Кореї та Ізраїлю. Розглянемо їх.

План Маршалла – це економічна допомога шістнадцяти країнам Європи після Другої світової війни, яка була презентована у 1947 році держсекретарем США Дж.К. Маршаллом. Одним з інструментів допомоги були фінансові вливання з боку США, які за чотири роки склали понад 17 млрд доларів (на нинішні часи це близько 210 млрд дол.). 20% від суми становили дешеві кредити, а 80% були передані у вигляді безоплатної фінансової допомоги. Ці вливання насамперед були направлені на відновлення реального сектору економіки. Для досягнення відновлення європейські країни здійснили кроки, що дали можливість полегшити обмін товарами й послугами між ними, забезпечити розвиток виробничих потужностей на основі кооперації, та вжили фінансові заходи для зміцнення власних валют. У перспективі це призвело до формування Європейського Союзу.

Контроль за використанням коштів здійснювали спеціальні фонди, куди входили як представники влади США, так і країн Європи. Кошти не йшли безпосередньо до бюджетів країн, а в основному виділялися на цільове придбання промислових товарів та сільськогосподарської продукції.

Успішність цього кейсу доводить те, що як мінімум три країни, з числа тих, в яких впроваджувався цей план, зараз входять у топ-5 економік світу.

Південнокорейське диво. В історії Південної Кореї головним фактором зростання стала допомога США. З 1945 по 1976 рік Корея отримала понад \$12,6 млрд економічної допомоги.

Проте ефективність використання зовнішньої фінансової допомоги на початках бажала кращого. Вдалося відновити лише основну інфраструктуру, а економіка так і не запрацювала.

Все змінилось з приходом у 1961 року до влади диктатури військового уряду генерала Пак Чон Хі. Південна Корея змінила економічну політику на експортоорієнтовану. Бізнес, який виконував встановлені державою експортні квоти, отримував преференції у вигляді доступ до субсидованих кредитів та інших фінансових бонусів. Завдяки диктатурі використовувалися й абсолютно неринкові методи: організовано п'ятирічки, здійснено націоналізацію банків, для всіх великих бізнес-конгломератів (чеболів) було встановлено держані завдання. При цьому були зроблені й ліберальні кроки, зокрема встановлено податкові канікули та спрощення процесу інвестування в країну.

Важливими чинниками економічного підйому стала В'єтнамська війна, оскільки США стали великим замовником, що забезпечило розвиток військово-промислового комплексу, а також інвестиції Японії, оскільки дешева південнокорейська робоча сила та японський капітал із технологіями стали формулою економічного успіху.

Японська модель. Особливості японської культури призвели до побудови планової економіки по-японськи. Однією з ключових особливостей якої є визначення пріоритетних галузей. Ключовим елементом успішного відновлення

економіки країни стала ставка на високотехнологічне виробництво. Основними пріоритетами стали електроніка та автомобілебудування.

Хоч державне планування мало індикативний і рекомендаційний характер, особливості японської культури забезпечили його дотримання всією країною.

Компанії з пріоритетних галузей отримували максимальну держпідтримку: пільгові кредити, субсидії, високі мита на імпорт готової конкурентної продукції, обмеження іноземних інвестицій та відверті демпінгові інструменти.

Велике значення мала культура прихильності працівника до підприємства (робота на одному підприємстві на все життя), і навіть божевільна працездатність і самопожертва японців заради процвітання корпорації.

Маючи обмеженість своїх власних природних ресурсів, Японія почала інвестувати в «мізки» та активно скуповували патенти по всьому світу. На науково-технічні розробки витрачалося понад 3% ВВП.

Такий підхід дозволив Японії швидко стати гегемоном споживчої електроніки.

Розбудова Ізраїлю. Основними фінансовим інструментами побудови економіки Ізраїлю стали кредити та гранти США, а також випуск держоблігацій (Позика незалежності), які розміщувалися в інших країнах. Зокрема, Ізраїль став єдиною країною, якій США для повоєнного відновлення дозволили розмістити у себе свої облігації. Також важливим ресурсом стали репарації від Західної Німеччини (\$112 млрд у сучасному еквіваленті), які становили до 55% додаткових доходів бюджету країни.

Економічна політика Ізраїлю полягала в значній лібералізації економіки, зокрема, була скасована розподільча система та державне регулювання цін. Крім того, Ізраїль відмовився від емісії грошей на покриття витрат.

Водночас країна інвестувала в великі інфраструктурні проєкти, розбудову енергетичних заводів і портів, легку промисловість та аграрний сектор.

Головна схожість України та Ізраїлю полягає в тому, що обидві країни мають дуже недружніх сусідів. Це обумовлює необхідність значного розвитку військово-промислового комплексу. Саме військово-промисловий комплекс країни став головним роботодавцем, країна – лідером воєнної промисловості, а експорт озброєння - важливим джерелом бюджету.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що рецепт відновлення кожної країни різний і залежить від її економічних, геополітичних і навіть культурних особливостей. Водночас, є низка спільних інструментів, для всіх успішно відновлених після війни країн: лібералізація економіки, значне вливання зовнішніх фінансових ресурсів, створення великої кількості робочих місць державою та орієнтація економік на експорт.

Список використаної літератури:

1. Аналітичний портал «Економічне відновлення України після війни». Режим доступу: <http://surl.li/bzqji>.

2. Alan S. Milward. The Reconstruction of Western Europe 1945-51. - London: Taylor & Francis – 550 с.

3. Дорослий погляд на світ. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України, Ярослав Железняк [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <https://cutt.ly/EHzRI8Q>.

4. PG. Відродження після війни. Світовий досвід економічного успіху для України, Максим Нечипоренко [Електронний Ресурс]. – Режим доступу: <https://thepage.ua/ua/news/yaki-varianti-vidnovlennya-ukrayini-ye-u-povoyennij-chas>.

Фомюк Крістіна Віталіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, спеціальність В5 Музичне мистецтво, навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ПОНЯТТЯ ВЛАДИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Влада - це невід’ємна частина життя будь-якого суспільства. Вона існує з давніх часів і допомагає організовувати життя людей, встановлювати порядок і вирішувати важливі питання. На мою думку, влада - це можливість впливати на інших людей, приймати рішення та відповідати за них.

На сьогодні в науковій літературі існує понад 300 визначень влади. Існування багатьох концепцій влади є свідченням творчих пошуків і водночас недостатньої вивченості проблеми.

У сучасному світі влада має різні форми. Найчастіше ми говоримо про політичну владу - це влада держави, уряду, органів управління. Але також існує економічна влада (наприклад, вплив великих компаній), соціальна та навіть духовна влада, яка проявляється через культуру, мистецтво та освіту. Як студентка музичного мистецтва, я особливо відчуваю значення саме духовної влади, адже музика може впливати на емоції, настрої і навіть світогляд людей.

Влада в сучасному суспільстві повинна бути законною і зрозумілою для людей. Важливо, щоб вона спиралася на підтримку громадян та закони. Якщо люди довіряють владі, вона є легітимною, тобто визнаною суспільством. Також велике значення має поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, щоб ніхто не мав надто великої сили і не зловживав нею.

Основним шляхом здійснення влади в демократичному суспільстві є вибори. Саме через вибори люди можуть впливати на те, хто буде керувати державою. Крім того, влада реалізується через закони, які регулюють життя громадян. Важливу роль також відіграють засоби масової інформації та соціальні мережі, адже вони формують громадську думку і можуть впливати на рішення влади.

Цікавим є те, що сьогодні влада проявляється не лише в політиці. Наприклад, відомі артисти, музиканти, блогери також мають певну "владу", бо вони впливають на своїх слухачів і підписників. Через музику можна передавати ідеї, підтримувати людей, об'єднувати їх. У цьому сенсі мистецтво стає особливим способом впливу на суспільство.

Поряд з концепцією влади існує концепція еліти. Виникнення її обґрунтовується існуванням у суспільстві еліти (фран. elite - краще, добірне, вибране), покликаної управляти масами людей не елітного стану, усіма соціальними процесами в суспільстві (італійські вчені Моска, Парето, німецький дослідник Міхельс та ін.). Щодо розуміння сутності еліти нині немає одностайності. Одні відносять до неї найактивніших у політиці, інші - високопрофесійних чи багатих осіб.

Так чи інакше, ця концепція стверджує винятковість носіїв влади, вважаючи еліту суто політичним явищем, незалежно від сфери впливу. Однак історичний прогрес вона розглядає як сукупність циклів зміни пануючих еліт ("колообіг еліт"). Ця концепція вважає ідею народного суверенітету утопічним міфом (один з її постулатів гласить, що народ відсторонений від влади), стверджує, що соціальна нерівність - основа життя. Стрижнем теорії еліт є абсолютизація відносин владарювання одних і підкорення інших. Влада виникає як іманентна (внутрішньо зумовлена) властивість постійно існуючої в суспільстві еліти. Правда, деякі західні дослідники критикують цю терію за те, що вона не враховує існування "середнього класу", який становить більшість населення розвинутих суспільств, нівелюючи їхню соціальну поляризованість та елітність.

Отже, влада - це складне і багатогранне явище, яке пронизує всі сфери життя суспільства. Вона потрібна для організації суспільства, але дуже важливо, щоб вона була справедливою і діяла в інтересах людей. У сучасному світі влада здійснюється через вибори, закони, інформацію та культуру. І кожна людина, навіть через свою творчість, може мати певний вплив на інших і на суспільство в цілому. Навіть невеликі дії, слова чи підтримка можуть змінювати думки людей і впливати на їхні вчинки. Тому справжня сила влади полягає не в контролі, а в умінні впливати через довіру, повагу та людяність, і саме така влада здатна змінювати світ на краще.

Список використаної літератури

1. Філософія: Підручник / за ред.. Є.Р. Борінштейна. Одеса: Університет Ушинського, 2021. 502 с.

2. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : *монографія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.

Цілина Діана Олександрівна, студентка III курсу, спеціальності менеджмент соціокультурної діяльності Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна,

Науковий керівник – Солдатенко Олександр Ігорович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна.

ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РИНКУ: ДЖЕРЕЛА ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ

Трансформаційні процеси, що охопили сучасне суспільство, неминуче призвели до переосмислення ролі культури в системі загальносвітових ринкових відносин. Сьогодні соціокультурна діяльність перестає сприйматися лише як дотаційна сфера, що потребує постійної опіки з боку держави, і перетворюється на самодостатній сектор креативної економіки. У цьому контексті економічна модель забезпечення культурних інституцій стає критично важливим фундаментом, який визначає не лише їхнє виживання, а й спроможність диктувати мистецькі тренди, зберігати інтелектуальний капітал та бути повноцінним суб'єктом соціальної взаємодії. В умовах ринку успіх соціокультурної організації прямо залежить від її здатності балансувати між творчою місією та економічною раціональністю, де кожне управлінське рішення повинно базуватися на глибокому аналізі фінансових потоків та ринкових запитів.

Гострота дослідження цієї теми зумовлена насамперед тим, що «креативні індустрії України у 2022 році опинилися у кризовому стані через повномасштабне вторгнення РФ, що вплинуло на економічну активність, кадровий потенціал, інфраструктуру та фінансові можливості сектору» [1, с. 2], а це вимагає негайної розробки принципово нових підходів до фінансування культури в умовах глобальної нестабільності та обмеженості бюджетних асигнувань. Традиційні методи управління, що спиралися на гарантовану державну підтримку, сьогодні виявляються неефективними, оскільки не враховують стрімку зміну споживчих переваг та агресивну конкуренцію з боку комерційних розважальних індустрій. Актуальність також підсилюється процесами децентралізації та необхідністю культурних закладів самостійно формувати свою інвестиційну привабливість. Уміння залучати позабюджетні кошти, працювати з грантодавцями та вибудовувати ефективні стосунки з

меценатами стає не просто додатковою перевагою, а життєво необхідною компетенцією сучасного арт-менеджера, від якої залежить майбутнє цілих мистецьких колективів.

Сучасна економіка культури базується на багатоканальному фінансуванні, що дозволяє уникнути залежності від одного джерела. Найбільш адаптивною є змішана модель, яка гармонійно поєднує стабільність державних субсидій, динаміку приватних інвестицій та гнучкість власних заробітків. Такий підхід ґрунтується на глибокому розумінні того, що «культура має значний вплив на всі сфери суспільного життя, оскільки являє собою унікальну складову людської діяльності, що направлена на забезпечення виробництва, розподілу, збереження, поширення та освоєння культурних і духовних цінностей» [2, с. 53]. Саме через таку багатогранність та особливу соціальну місію важливою теоретичною надбудовою даної моделі стає інституціоналізація організаційної культури та фірмового стилю. У ринкових умовах бренд закладу культури виступає як капітал: він мінімізує витрати на пошук аудиторії та підвищує цінність продукту для стейкхолдерів. Унікальний корпоративний стиль перетворює установу на авторитетний осередок смислів, що є вирішальним для залучення преміальних сегментів ринку та великих донорів.

Перехід до практичної реалізації багатоканальної моделі потребує від закладу культури розгортання комплексної маркетингової та фандрейзингової стратегії. Оскільки сьогодні «значна частина експорту пов'язана з цифровізацією творчої продукції, що дозволяє креативним компаніям ефективно інтегруватися у світову економіку» [3, с. 151], на практиці це має виглядати як створення багаторівневої системи отримання доходів. Поряд із традиційним продажем квитків повинна функціонувати система супутнього бізнесу: продаж ексклюзивного мерчендайзингу, здача в оренду технічних потужностей, надання експертних та освітніх послуг. Важливим практичним механізмом є розвиток проєктного менеджменту, що дозволяє залучати цільове грантове фінансування під конкретні суспільно значущі ініціативи. Окрім того, сучасні заклади культури мають активно впроваджувати CRM-системи для роботи з глядачем, що дозволяє не просто «продавати послугу», а формувати спільноту лояльних прихильників, які готові фінансово підтримувати заклади через механізми членства або патронажу.

Аналізуючи практичний досвід, варто звернути увагу на діяльність провідних регіональних інституцій, таких як Чернігівський обласний художній музей імені Григорія Галагана. Для такого закладу ефективна економічна модель базується на інтеграції класичного музейного фонду у сучасний цифровий та інтерактивний простір. Використання новітніх технологій для створення віртуальних екскурсій, оцифрування унікальних колекцій та підготовки мультимедійного контенту дозволяє музею вибудувати гнучку комунікаційну стратегію. Це не лише залучає нові групи відвідувачів, а й робить бренд музею привабливим для приватних меценатів та міжнародних фондів, які прагнуть підтримувати інноваційні проєкти зі збереження спадщини. Таким чином, інвестиції у цифровізацію та розвиток візуальної ідентичності стають не просто

витратами, а інструментом генерації нових фінансових надходжень через грантову підтримку та розширення партнерської мережі.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що забезпечення соціокультурної діяльності в умовах ринку вимагає докорінної зміни парадигми управління: від «виживання» до «стратегічного розвитку». Жодне джерело фінансування само по собі не може гарантувати стабільності, тому ключем до успіху є саме диверсифікація та грамотне поєднання різних економічних механізмів. Тільки такий підхід, що базується на сильному бренді, прозорому менеджменті та вмінні працювати з різними категоріями донорів, дозволяє культурній установі не лише зберігати свою ідентичність, а й бути впливовим гравцем у соціально-економічному житті громади та країни в цілому.

Подальші перспективи розвитку економічних моделей у сфері культури лежать у площині глибокої цифровізації та використання інноваційних фінансових інструментів. Сьогодні ключовим завданням є «законодавче забезпечення зміни методів управління в галузі культури, зокрема переорієнтація органів державної влади та органів місцевого самоврядування із виконання певних функцій на досягнення поставлених цілей» [4, с. 28], що створює фундамент для технологічного стрибка. Ми прогнозуємо зростання ролі краудфандингових платформ і мікроінвестицій, де глядач стає безпосереднім співучасником творчого процесу. Окрім того, надзвичайно перспективним є використання штучного інтелекту для аналізу великих даних, що дозволить закладам культури проводити надточну сегментацію ринку та створювати персоналізовані цінові пропозиції. Майбутнє за тими інституціями, які зможуть конвертувати свій інтелектуальний та культурний капітал у цифрові активи, створюючи унікальні гібридні форми дозвілля, що поєднують офлайн-емоції з онлайн-доступністю.

Список використаних джерел

1. Коваленко О. В., Іванов М. І. Креативні індустрії та креативна економіка: досвід України в умовах сучасних викликів // Економіка та суспільство. 2024. Вип. 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/4095/4027> (дата звернення: 05.04.2026).
2. Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, Т. А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. Л. Л. Гриценко. Суми : Сумський державний університет, 2021. 379 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/47b9fb64-cb6c-4264-8814-ba422d049f5b/content> (дата звернення: 05.04.2026).
3. Свищук І. Сучасні тренди розвитку креативних індустрій в Україні // Сталий розвиток економіки. 2025. № 1 (52). С. 150–157. URL: <https://www.economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1162/1114> (дата звернення: 05.04.2026).

4. Концепція законодавчого забезпечення національної культурної політики України : аналітична записка / Дослідницька служба Верховної Ради України. Київ, 2024. 30 с. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/32340.pdf> (дата звернення: 05.04.2026).

Шакіна Марія Павлівна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня ОПП «Менеджмент соціокультурної діяльності», навчально-науковий інститут музичного і перформативного мистецтва та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна.

СОЦІАЛЬНІ ТА ІНКЛЮЗИВНІ ПРОЄКТИ «МИСТЕЦТВО БЕЗ БАР'ЄРІВ»

У сучасному суспільстві інклюзія є одним із ключових напрямів розвитку соціокультурної сфери. Вона передбачає створення рівних можливостей для участі всіх громадян у культурному житті незалежно від фізичних, соціальних чи освітніх обмежень. Особливого значення набувають інклюзивні мистецькі проєкти, такі як «Мистецтво без бар'єрів», що спрямовані на формування безбар'єрного культурного середовища.

Інклюзивні культурні проєкти виконують важливу соціальну функцію, оскільки сприяють подоланню ізоляції людей з інвалідністю та інших вразливих груп. Вони включають організацію виставок, фестивалів, театральних постановок, освітніх програм та арттерапевтичних заходів. Основною метою таких ініціатив є забезпечення рівного доступу до культури та підтримка творчої самореалізації різних соціальних груп [1].

Наукові дослідження доводять, що культура відіграє не лише естетичну, а й соціальну роль. Зокрема, у праці Е. Белфіоре підкреслюється, що культурна участь має значний вплив на соціальну інтеграцію, зменшення нерівності та формування суспільної згуртованості [5]. Авторка наголошує, що ефективність культурної політики повинна вимірюватися через її соціальний вплив.

Т. Беннет у своїх дослідженнях розглядає музеї та культурні інституції як простори соціальної взаємодії та участі [6]. Він підкреслює, що сучасні культурні заклади повинні переходити від пасивного представлення мистецтва до активного залучення відвідувачів у культурний процес, що є основою інклюзивного підходу.

В українському контексті важливий внесок у розвиток мистецької освіти зробила Л. Масол, яка зазначає, що мистецтво є важливим інструментом формування культурної компетентності та соціальної інтеграції особистості [7]. Окрему роль у розвитку інклюзивних проєктів відіграють цифрові технології. Онлайн-платформи, соціальні мережі, віртуальні виставки та адаптивні формати (субтитри, аудіоописи) значно розширюють доступ до культурного контенту. Це дозволяє долати фізичні бар'єри та забезпечує участь у культурному житті ширших соціальних груп.

Аналіз сучасної практики в Україні показує, що держава активно підтримує інклюзивні культурні ініціативи. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України та інші інституції реалізують програми, спрямовані на розвиток безбар'єрного культурного середовища та підтримку творчих проєктів [4].

Також важливим є міжнародний досвід. Дослідження культурної доступності показують, що інклюзивні практики підвищують рівень соціальної участі громадян та сприяють розвитку толерантності й взаєморозуміння в суспільстві [2].

Таким чином, соціальні та інклюзивні проєкти «Мистецтво без бар'єрів» є важливим інструментом сучасного соціокультурного менеджменту. Вони сприяють розвитку доступної культури, соціальній інтеграції та формуванню інклюзивного суспільства. У сучасних умовах їх значення постійно зростає, що робить їх важливою складовою культурної політики України.

Список використаних джерел

1. Белфіоре Е. Культурна політика та участь: від культурної цінності до соціального впливу. *Культурні тенденції*. 2006. Т. 15, № 2. С. 91–103.
2. Беннетт Т. Народження музею: історія, теорія, політика. Лондон: Routledge, 1995. 256 с.
3. IN таланти – Культура без бар'єрів. Офіційний сайт. 2024. URL: <https://www.intalanty.com.ua/> (дата звернення: 11.05.2026)
4. Культура без бар'єрів: результати дослідження доступності культури. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. 2023. URL: <https://mincult.gov.ua/news/kultura-bez-baryeriv-u-kyyevi-prezentuvaly-rezultaty-doslidzhennya-pro-dostupnosti-kultury-novi-rekomendacziyi-ta-mapu-bezbaryernosti/> (дата звернення: 11.05.2026)
5. Масол Л. М. Мистецька освіта і культура особистості. Київ: Педагогічна думка, 2012. 240 с.
6. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Офіційний сайт. 2024. URL: <https://mcsc.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2026)
7. Проєкт «Мистецтво без бар'єрів». Інформаційний портал Gurt. 2024. URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/100478/> (дата звернення: 11.05.2026)

Швець Світлана Леонідівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, м.Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0002-2886-1537>

DEERFAKE-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАГРОЗА ЦИФРОВІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ДЕМОКРАТИЧНИМ ПРОЦЕСАМ

Стрімкий розвиток цифрових технологій та систем штучного інтелекту суттєво трансформує сучасний інформаційний простір, створюючи не лише нові можливості для комунікації, а й нові виклики для безпеки держави, суспільства та демократичних інститутів. Однією з найбільш дискусійних і водночас небезпечних технологій останніх років стали deerfake-технології, які дають змогу створювати реалістичні аудіо-, відео- та графічні матеріали шляхом використання алгоритмів глибокого навчання. Високий рівень достовірності таких матеріалів значно ускладнює їхнє виявлення та створює передумови для масштабних маніпуляцій громадською думкою.

Актуальність дослідження обумовлена насамперед зростанням ролі цифрового середовища у політико-правових процесах. Соціальні мережі, цифрові медіа та онлайн-платформи стали ключовими каналами політичної комунікації, формування суспільних настроїв та громадської участі. Водночас поширення deerfake-контенту створює ризики дезінформації, підриву довіри до офіційних джерел інформації та маніпулювання електоральною поведінкою громадян. Особливої небезпеки такі технології набувають під час виборчих кампаній, політичних криз або збройних конфліктів, коли фальсифіковані повідомлення можуть впливати на суспільну стабільність та процес прийняття політичних рішень.

«Виявлення дипфейків стає критично важливим у всіх секторах з різних причин. Бізнес все частіше інтегрує виявлення дипфейків для запобігання шахрайству, захисту бренду, перевірки особи та модерації контенту. Уряди та державні органи використовують ці технології для посилення національної безпеки, боротьби з дезінформацією та неправдивою інформацією, а також для підтримки розслідувань та судового переслідування правоохоронних органів»[2].

На думку Н. Хайнека та ін., «технології дипфейків становлять значні виклики, які можуть загрожувати довірі до суспільства, демократичним процесам та завдати шкоди конфіденційності окремих осіб або навіть цілих спільнот...Розвиток технологій дипфейків підкреслює набагато більшу важливість формування медіаграмотності для всіх груп населення, що може зменшити вразливість до дезінформації, покращити здатність людей критично оцінювати інформацію шляхом підвищення етичної обізнаності, а також навчати людей у цифровій екосистемі, які будуть протистояти зростаючим ризикам

розвитку цифрових технологій та застосовуватимуть суворо етичні та відповідальні підходи до їх використання» [1].

Значущість проблеми посилюється в умовах цифрової трансформації державного управління та розвитку електронної демократії. Функціонування демократичних інститутів значною мірою базується на принципах відкритості, достовірності інформації та суспільної довіри. Використання deepfake-технологій здатне руйнувати ці засади шляхом створення фальшивих заяв політичних лідерів, підроблених доказів або дискредитації державних і громадських діячів. Як наслідок, виникає феномен інформаційної невизначеності, коли громадяни втрачають здатність відрізнити достовірну інформацію від маніпулятивної, що негативно позначається на якості демократичного дискурсу.

Для України дослідження цієї проблематики набуває особливого значення в умовах триваючої російсько-української війни та активного використання інформаційно-психологічних операцій у цифровому просторі. Deepfake-технології застосовуватися як інструмент гібридного впливу, спрямованого на дестабілізацію суспільства, поширення панічних настроїв, дискредитацію органів державної влади та послаблення міжнародної підтримки держави (наприклад, deepfake з колишнім секретарем РНБО Олексієм Даніловим на телебаченні країни-агресора [3]). У зв'язку з цим забезпечення цифрової безпеки та вироблення ефективних механізмів протидії дезінформаційним загрозам стає одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Тобто, стрімкий розвиток deepfake-технологій формує новий спектр загроз для цифрової безпеки, інформаційної стабільності та функціонування демократичних інститутів. Завдяки високому рівню реалістичності такі технології можуть використовуватися для поширення дезінформації, маніпулювання громадською думкою, дискредитації політичних діячів і державних інституцій, а також підриву суспільної довіри до інформаційних джерел. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах цифровізації політичних процесів, розвитку електронної демократії та зростання ролі соціальних медіа у формуванні суспільних настроїв.

Список використаної літератури

1. Hunek N., Gavurova B., Kubak M. Risks and benefits of artificial intelligence deepfakes: Systematic review and comparison of public attitudes in seven European Countries. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2444569X25001271>
2. Deepfake detection technology. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/deepfake-detection-technology/deepfake-detection-technology>
3. Канал УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3843759-na-rosijskomu-ntv-pokazali-fejkove-video-z-danilovim-pro-terakt-u-pidmoskovi.html>

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Анісімов Олександр Олександрович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЖИТТЄВОГО УСПІХУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Поняття життєвого успіху все частіше розглядається не лише як науковий концепт, а як складний аксіологічний феномен, що відображає систему цінностей особистості, її життєві пріоритети та смисложиттєві орієнтації. Філософське осмислення феномена життєвого успіху за допомогою аксіологічної методології дозволяє розглядати життєвий успіх через призму цінностей, які визначають зміст людської діяльності та виступають орієнтирами життєвого вибору. Саме цінності надають людському існуванню смислової визначеності, формують уявлення про бажане, належне та значуще. У цьому контексті успіх перестає бути виключно зовнішнім показником соціального статусу чи матеріального добробуту й набуває характеристик внутрішньої гармонії, моральної зрілості, особистісної самодостатності та відповідності життя власним переконанням.

Особливістю сучасної культури є множинність моделей життєвого успіху. Якщо індустріальне суспільство пропонувало відносно універсальні критерії успішності, пов'язані з професійною кар'єрою, матеріальним достатком і соціальним престижем, то епоха метамодерну характеризується плюралізмом життєвих стратегій. В сучасному суспільстві людина самостійно конструює власне бачення успішного життя, виходячи зі своїх цінностей, потреб і життєвих обставин. Унаслідок цього успіх дедалі більше суб'єктивізується та набуває індивідуалізованого характеру. Водночас сучасне суспільство продукує суперечливі тенденції у формуванні уявлень про успіх. З одного боку, масова культура та соціальні мережі активно транслюють образи швидкого успіху, популярності, фінансового благополуччя та зовнішньої привабливості. З іншого боку, зростає усвідомлення того, що орієнтація виключно на зовнішні досягнення не гарантує внутрішнього задоволення та відчуття повноцінності життя. Саме тому у сучасному науковому дискурсі дедалі частіше наголошується на необхідності поєднання об'єктивних і суб'єктивних складових успіху.

Аксіологічний вимір життєвого успіху передбачає розгляд цього феномену як результату реалізації певної системи цінностей. Особливого значення набуває проблема співвідношення індивідуальних і суспільних цінностей. Життєвий успіх не може розглядатися виключно як особисте досягнення, відірване від

соціального контексту. Будь-яка успішна самореалізація відбувається в системі суспільних відносин і передбачає відповідальність перед іншими людьми. Саме тому в сучасних концепціях успіху дедалі частіше акцентується увага на соціальній корисності діяльності, громадянській активності, здатності сприяти розвитку спільноти та суспільства загалом.

В українському суспільстві проблема аксіологічних засад життєвого успіху набуває особливої актуальності в умовах повномасштабної війни та глибоких трансформацій. Війна виступає каталізатором глибокої переоцінки цінностей, унаслідок чого трансформується ціннісне ядро життєвого успіху: пріоритетність матеріальних досягнень поступається значущості таких цінностей, як свобода, гідність, стійкість, відповідальність, громадянська активність [1]. Як наголошує Н. Хамітов, українська модель життєвого успіху нині формується на основі «екзистенціального вибору на користь свободи, національної самоповаги й солідарності» [2, с. 27]. Відбувається своєрідна гуманізація концепту успіху, коли моральні та духовні чинники стають не менш важливими, ніж економічні чи статусні показники.

З аксіологічної точки зору можна виділити кілька основних вимірів життєвого успіху. По-перше, особистісний вимір, який пов'язаний із самореалізацією, розвитком здібностей і досягненням внутрішньої гармонії. По-друге, моральний вимір, що передбачає відповідність життєвого шляху етичним принципам і цінностям. По-третє, соціальний вимір, який характеризується суспільним визнанням, соціальною відповідальністю та конструктивною взаємодією з іншими людьми. По-четверте, екзистенційний вимір, що відображає здатність особистості знаходити смисл власного існування та реалізовувати його у практичній діяльності.

Таким чином, аксіологічний вимір життєвого успіху полягає в осмисленні цього багатовимірного феномену, у якому поєднуються зовнішні досягнення та внутрішні смисли. Життєвий успіх постає не як сукупність окремих досягнень, а як цілісна характеристика людського буття, що відображає рівень реалізації особистісного потенціалу, досягнення внутрішньої гармонії та відповідність життя системі значущих цінностей. Отже, життєвий успіх як аксіологічний феномен, інтегрує особистісні, моральні, соціальні та екзистенційні виміри людського буття і виступає важливим індикатором якості життя та духовного розвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Лісеєнко О. В., Анісімов О. О. Концепт життєвого успіху у філософському дискурсі. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. Одеса : Гельветика, 2025, № 3. С. 43-48.
2. Хамітов Н. В. Екзистенціальний вимір національного успіху: український досвід свободи. *Український філософський часопис*, 2023, №2 (28), С. 24–31.

Ількевич Євген, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки, Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна,

Перванчук Герман, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність D8 «Право», Інститут права та безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. н., старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Сучасна професійна етика прокурора розглядається не просто як набір формальних правил, а як фундаментальна галузь етичної науки, що базується на комплексній системі ідей про правильну та неправильну поведінку в юридичній сфері.

За визначенням О. О. Овсяннікової, професійна етика прокурора є «системою базових принципів регламентації поведінки, які діють об'єктивно з метою підвищення значущості існуючих правових норм» [3, с. 116]. Це свідчить про те, що етика не замінює закон, а створює моральний контекст для його ефективного застосування. Зазначена категорія нерозривно пов'язана з професійною культурою, яку В. В. Шемчук тлумачить як «інтегративне поміж правових категорій поняття, що відбиває досягнутий у праці рівень майстерності; означає творче ставлення до праці, здатність до прийняття рішень та їх оцінки одночасно з двох позицій: конкретно-технологічної та соціокультурної» [4, с. 77]. Таким чином, професійно-етична культура стає тим ядром, яке втілює моральну систему цінностей та особистісні якості прокурора, перетворюючи суху букву закону на інструмент реальної справедливості.

Моральні засади діяльності прокурора обмежують процесуальне свавілля через категорії сумлінності, розумності та справедливості. За твердженням В. О. Допілки та С. О. Загороднюка, слід розрізняти мораль як зовнішню (нормативну) форму етики та моральність як її внутрішню, суб'єктивну матрицю поведінки [1, с. 279]. Саме індивідуальна моральність прокурора є запорукою його гуманності. Через це місія етики полягає не в дотриманні формалізму, а в «перемозі добра через пошук нових шляхів розв'язання конфліктів» [1, с. 279], де, як ми вважаємо, гуманізм протиставляється надмірному примусу.

Особливе місце в системі етичних координат займає професійна відповідальність та незалежність. Прокурор, виконуючи свої обов'язки, постійно перебуває під тиском різних чинників — від процесуальних термінів до суспільного резонансу справ. Як зауважує О. О. Овсяннікова, «прокурори мають завжди поводитись відповідно до закону та визначених етичних стандартів своєї професії, при цьому вони повинні прагнути до найвищого ступеня професіоналізму» [3, с. 118]. Прагнення до професіоналізму є безперервним

процесом, який випробовується щоденною практикою і вимагає від прокурора не лише знання права, а й внутрішньої стійкості задля збереження об'єктивності. На наше переконання, саме етична поведінка виступає єдиною запорукою того, що прокурор не перетвориться на «сліпе знаряддя обвинувачення», а виконуватиме роль гаранта законності, який однаковою мірою дбає про захист прав усіх учасників процесу.

Дотримання високих етичних стандартів є визначальним чинником у формуванні публічного іміджу та рівня довіри суспільства до всієї правоохоронної системи. Будь-яка, навіть одинична, неадекватна або неправомірна поведінка прокурора здатна підірвати авторитет інституції [2, с. 23]. Як наголошує В. М. Кравчук, правила прокурорської етики у сучасному розумінні є результатом усвідомленого професійного саморегулювання [2, с. 24]: «Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, прийнятий конференцією прокурорів у 2017 році, став тим документом, що встановив чіткі морально-етичні стандарти як для службової діяльності, так і для позаслужбових відносин» [2, с. 24]. Поява цього Кодексу де-факто провела межу між старою радянською моделлю прокуратури та новим, європейським типом правоохоронного органу. Цей регламент вимагає від прокурора абсолютної неупередженості, добросовісності та бездоганної поведінки у побуті.

Формування етичної стійкості не може бути стихійним чи формальним — це системна робота, яка охоплює всі етапи життя правника. На думку В. В. Шемчука, «формування професійно-етичних якостей має починатися ще на етапі професійного відбору кандидатів» [4, с. 77], оскільки це дозволяє всебічно оцінити особистісні характеристики майбутнього законника. Ми повністю поділяємо цей підхід, адже суто академічні знання можна здобути в університеті, а от закласти базову людську порядність у дорослому віці вже практично неможливо. За твердженням В. М. Кравчука, професійна культура прокурора поєднує глибокі знання із високою моральністю, інтелігентністю та патріотизмом. Останні дві якості сьогодні стають ключовими маркерами сучасного українського правника. Такий синтез особистісних якостей і професійних стандартів є запорукою розбудови європейської прокуратури, де етика є не формальним обтяженням, а природним способом діяльності фахівця як на службі, так і поза нею. Як зазначає В. М. Кравчук, «вимоги до морально-етичної складової функціонування органів прокуратури пройшли значну еволюцію, і сьогодні громадяни оцінюють все, що відбувається в залі судових засідань, насамперед з точки зору моральності та етичних норм» [2, с. 23]. Зважаючи на це, етика стає вищою формою публічного звітування перед суспільством. Будь-який прояв неповаги до учасників процесу або неналежна поведінка поза службою інтерпретується суспільством як системна криза довіри до держави загалом.

Професійна етика прокурора має глибокий аксіологічний вимір. Як зазначають В. О. Допілка та С. О. Загороднюк, «мораль і право мають єдину мету — встановлення справедливості, проте якщо право діє через примус, то етика — через внутрішнє переконання та сумління» [1, с. 279]. Саме сумління є тим

останнім запобіжником, який не дозволяє правнику порушити закон заради швидких показників роботи. Відтак, у своїй діяльності прокурор повинен безкомпромісно керуватися принципом «людина є найвищою цінністю». Це вимагає від прокурора особливої чутливості до прав потерпілих та підозрюваних. За твердженням О. О. Овсяннікової, міжнародні стандарти, зокрема Стандарти Міжнародної асоціації прокурорів, зобов'язують фахівців «завжди поводитися професійно та чесно, зберігаючи честь і гідність своєї професії» [3, с. 118-119]. У цьому контексті чесність означає також здатність визнавати власні помилки, зокрема — відмовлятися від підтримання обвинувачення, якщо воно не підтверджується належними та допустимими доказами.

Завершуючи, можна стверджувати, що професійна етика є тим «внутрішнім компасом», який дозволяє прокурору зберігати об'єктивність у найскладніших справах. На думку В. М. Кравчук, «професіоналізм, добросовісність та етика стали ключовими чинниками зміцнення авторитету прокуратури» [2, с. 23]. Отже, за нашим глибоким переконанням, розвиток прокурорської етики — це не просто формальна вимога реформ, а єдиний шлях до створення правоохоронної системи, де законність і справедливість є синонімами, а прокурор є справжнім захисником суспільних інтересів.

Список використаних джерел

1. Допілка В. О., Загороднюк С. О. Морально-етичні аспекти кримінальної процесуальної діяльності прокурора. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2025. Вип. 91, ч. 4. С. 279–283.
2. Кравчук В. М. Правила професійної етики у діяльності прокурорів. Публічне право. 2018. № 4 (32). С. 23–29.
3. Овсяннікова О. О. Професійна етика прокурора: міжнародні стандарти та національне врегулювання. IV Харківський кримінальний процесуальний полілог: Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції. 2023. С. 116–119.
4. Шемчук В. В. Професійна етика діяльності прокурора. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2023. № 1. С. 77–85.

Йорж Руслан - здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та

соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

ВПЛИВ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ НА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цінності тісно пов'язані з нашими потребами. Коли ми приймаємо певну систему цінностей, вона проявляється у наших діях та життєвих проявах. Через ці дії ми засвоюємо цінності, перетворюючи їх з чогось зовнішнього на те, що стає особисто для нас важливим. Таким чином, суспільні цінності стають особистісно значущими для кожної людини.

У наш час, коли старі орієнтири втрачають свою актуальність, а духовний вакуум стає помітним, ціннісні орієнтації набувають особливого значення. Вони є ключовими для розвитку особистості, яка здатна робити самостійний та відповідальний вибір. Тому вкрай важливо розробити нову систему цінностей. Вона має стати дороговказом для виховання молоді та тих, хто присвячує себе цій справі. Така система, як і її окремі елементи, повинна бути цілісною, а її основою має бути духовність людини.

Сучасні цінності є важливою ідеологічною проблемою, що стосується формування світогляду — інтегративної основи діяльності як окремої особистості, так і будь-якої соціальної групи, колективу, нації чи всього людства. Це нове завдання, яке потребує оновлення і переосмислення, при цьому вибір світоглядних позицій і відповідних цінностей покладається на самого індивіда як активного учасника життя. Ця проблема має загальне значення, адже процес державотворення в Україні висуває на передній план спільні ідеологічні цінності, такі як патріотизм і громадянська відповідальність, які відображаються у свідомості, світогляді та поведінці людей.

Одночасно з цим відбувається ще один важливий та новий процес — інтеграція України до європейської спільноти, де країна розглядається як частина загальноєвропейського культурного простору. Цей простір характеризується багатоманітністю культур, що об'єднуються на засадах демократії, гуманізму, толерантності, відкритості та цивілізованості.

Духовність – це відображення в світогляді людини її надій, прагнень, ідеалів та духу народу. Вона визначає, куди спрямовані наші потреби та бажання, і впливає на наш життєвий вибір. Духовність – це також розуміння людиною гуманістичного сенсу свого життя.

Духовні орієнтири відіграють ключову роль у формуванні змісту людського існування, слугуючи основою для особистісного зростання та реалізації власного потенціалу. Вони виступають своєрідним компасом, що допомагає розставити пріоритети в житті, підтверджуючи їхню незамінність у процесі життєдіяльності кожної людини.

Ми вважаємо важливими внутрішні зміни, коли людина переходить від прагнення до матеріальних благ до пошуку глибинних смислів буття, формуючи своє «духовне Я». Цей процес трансформації порівнюється з метаморфозою

гусениці на метелика, що підкреслює, наскільки важливим є духовне виховання для повного розкриття людських можливостей. Зріла в духовному плані особистість здатна свідомо обирати між вищими та нижчими цілями, демонструючи свою незалежність від зовнішнього тиску. Вчений підкреслює, що духовне виховання має на меті виробити в людині стійкість до спокус та готовність діяти відповідно до своїх переконань. Таке виховання передбачає створення середовища, що сприяє розвитку внутрішнього світу та формуванню почуття духовної відповідальності [1, с.102].

Ми звернули увагу на тенденцію до зниження значущості духовних цінностей у сучасному світі, де практичні та матеріальні цілі часто заступають високі духовні ідеали. Ця духовна криза пов'язана з домінуванням матеріалізму, браком належного морального виховання та послабленням зв'язків між поколіннями. Тому вчений закликає посилити увагу до виховного процесу, особливо в освітній сфері, зосередившись на формуванні духовно-моральної культури [1, с.103].

Одним з головних тверджень є те, що духовні цінності стають внутрішнім регулятором поведінки, впливаючи на вчинки людини. Коли духовні принципи інтегруються в дії, поведінка стає більш усвідомленою та корисною для суспільства. Крім того, духовні цінності допомагають зберігати емоційну рівновагу, виступаючи як механізм досягнення внутрішньої гармонії.

Вважаємо, що справжня самореалізація особистості можлива лише за умови глибокого засвоєння духовних цінностей. Усвідомлення себе як носія цих цінностей сприяє формуванню високої самооцінки та здатності протистояти життєвим труднощам. Особистість, яка відчуває свою духовну місію, стає не просто членом суспільства, а й активним чинником його позитивних змін [3].

Отже, духовні цінності, до яких належать моральні, релігійні та художні уявлення, допомагають суспільству адаптуватися до змін, зберігаючи при цьому внутрішню цілісність.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ: Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
2. Помиткін Е. О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості: посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 144 с.
3. Рибалка В. Духовність особистості як спосіб гуманізації життя людини. Горизонт духовності виховання: колективна монографія. 2019. С. 369–388.
4. Філіпчук Г. Духовність: ствердження принципу культуровідповідності. Горизонт духовності виховання: колективна монографія / укл. Й. Кевішас та О. Отич. Вільнюс: Zuveda, 2019. С. 312–340

Крохмаль О. М., здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП «Філософія», кафедри філософських і соціологічних студій та

соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна.

Науковий керівник: Лісеєнко О. В., доктор соціологічних наук, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м.Одеса, Україна

ЦІННІСНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

Українська ментальність формувалася протягом століть під впливом складних історичних, культурних, релігійних та соціально-політичних процесів. Вона є не лише психологічною характеристикою народу, а й глибинною системою цінностей, що визначає світогляд, поведінку та способи соціальної взаємодії українців. У сучасних умовах війни, глобалізації та культурних трансформацій особливого значення набуває осмислення ціннісних основ розвитку української ментальності як духовного фундаменту національного буття.

Під національною ментальністю розуміється історично сформована сукупність свідомих чи підсвідомих символічних уявлень, цінностей, настроїв, архетипів, які визначають відповідні стереотипи поведінки, способ діяльності та життя народу, нації. Поняття «національної ментальності» відображає стійкий спосіб організації та освоєння системи цінностей, що панують в суспільстві в певний історичний момент.

Національна ментальність характеризується певною цілісністю та наявністю якісного ядра - базової основи цілісного способу життя людини, що формує спрямованість індивіда як на усвідомленому, так і на неусвідомленому рівнях. Однією з ключових складових пластів національної ментальності є ціннісна компонента: цінності, ціннісні орієнтації й уявлення. Як зазначає О. Лісеєнко, «сама ціннісно-культурна складова надає ментальності якісну визначеність»[1]. Цінності та ціннісні орієнтації, що входять до структури національної ментальності, є важливими елементами індивідуальної організації людини, його морально-психологічної та інтелектуальної діяльності. Ціннісна компонента ментальності особистості являє собою певну «вісь» свідомості, яка визначає уявлення і почуття людини, і з точки зору якої вирішується багато життєвих питань. Ця «вісь» також визначає інтенціональність духовного процесу та рівні духовності. Водночас, важливо зазначити, що ментальність не є простою репродукцією суспільних ціннісних установок у внутрішньому світі людини. Це складний соціокультурний феномен, в якому поєднуються масово прийняті, часто неререфлексовані установки та ціннісні уявлення, які проходять перевірку через особистий досвід і індивідуальні оцінки.

Ціннісні прояви української ментальності відображаються у способі мислення, поведінці та світосприйнятті населенням сучасного українського суспільства. Хоча сучасні суспільні перетворення впливають на ціннісні, символічні, соціально-психологічні та інші структури національної

ментальності, багато традиційних цінностей, способів мислення, архетипів зберігають свою стійкість. Так, в українській національній ментальності такі духовні цінності, як свобода, патріотизм, індивідуалізм та ін., які існують на рівні підсвідомості українського народу, передаються поколіннями. Значну роль відіграють також родинні цінності: родина для українців має велике значення, існує повага до батьків і традиційних сімейних зав'язків, сильний зв'язок зі старшими та з традиціями. За даними дослідження «Українське суспільство», здійснених Інститутом соціології НАНУ впродовж 1992-2025 рр., ціннісну складову національної ментальності традиційно характеризує домінування цінностей, пов'язаних зі сім'єю, дітьми, здоров'ям та добробутом [2]. В ціннісній складовій української національної ментальності населення, як свідчать дані моніторингу 2014-2025 рр. відбуваються зміни: зростає значущість цінностей державної незалежності, патріотизму, а також тих, що пов'язані із солідарністю, комунікацією та зміцненням соціальних зав'язків [2].

Українці демонструють готовність до солідарності й співчуття, особливо у кризових ситуаціях, підтримують тих, хто потребує допомоги. Патріотизм і любов до Батьківщини глибоко вкорінені в національній ментальності: українці пишаються своїми традиціями, культурної спадщиною, історією. Українська ментальність пронизана патріотизмом і любов'ю до своєї країни. Вони готові захищати свої права та незалежність.

Однією з ключових цінностей української ментальності є свобода. Свобода в українській культурній традиції має не тільки політичний, а й екзистенційний вимір. Саме тому під час російсько-української війни боротьба за незалежність України, за цінності свободи та гідності набувають глибокого екзистенціального сенсу.

Трансформації ціннісної сфери української ментальності також стосуються розвитку громадянської відповідальності. Цей процес включає формування усвідомлення власної відповідальності за долю своєї країни та її розвиток. Крім того, у ціннісній трансформації української ментальності спостерігається зростання важливості такої цінності, як толерантність. За роки незалежності в українському суспільстві відбулись значущі зрушення у формуванні культури толерантного сприйняття «іншого», хоча рівень нетолерантності досі є відносно високим.

Незважаючи на накопичені дані, методологічні аспекти дослідження національної ментальності і розробка сучасних підходів до виявлення ціннісних зрушень української національної ментальності залишаються актуальними і недостатньо опрацьованими. Тому подальша розробка методологічних підходів до дослідження феномену української національної ментальності, виявлення стану ціннісних зрушень у національній ментальності в сучасному українському суспільстві залишається важливим науковим завданням.

Список використаної літератури

3. Лісеєнко О. В. Українська національна ментальність: ціннісні зрушення в умовах сучасності. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2022, № 2. С. 140-145

4. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2025: Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2025. 404 с.

Мормуль Володимир Володимирович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальність D8 «Право» Інститут права та безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. н., старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеський державний університет внутрішніх справ м. Одеса, Україна

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СЛІДЧОГО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ

Закон - це лише інструмент, а те, як саме слідчий буде ним користуватися, залежить від його внутрішнього морального компаса. Тому професійна етика є важливим елементом діяльності слідчого у кримінальному процесі. Слідчий - це ключова процесуальна постать досудового розслідування, наділена владними повноваженнями, що дозволяють втручатися у сферу прав і свобод людини. Етична складова його діяльності виступає не лише внутрішнім регулятором поведінки, а й зовнішнім гарантом законності та справедливого ставлення до кожного учасника кримінального процесу.

Професійна етика слідчого являє собою систему специфічних моральних вимог, норм і правил, що регулюють ставлення слідчого до своїх обов'язків, суспільства та особистості. Як зазначає Л. М. Гуртієва, слідча етика є розділом юридичної етики, що вивчає моральні аспекти порушення та розслідування кримінальних справ[1, с. 4] .

Структура професійної етики включає такі елементи: морально-правову свідомість слідчого; етичний аспект мети, засобів та результату його діяльності; а також культуру слідчої практики. Аксіологічний підхід дозволяє розглядати діяльність слідчого крізь призму захисту моральних цінностей людини на досудовому етапі. Кожен крок слідчого - від прийняття рішення про затримання до вибору тактики допиту - має бути етично обґрунтованим.

Аналізуючи європейські стандарти етики, бачимо, що вони вимагають від слідчого бути максимально близьким до морального ідеалу. Але на практиці, як свідчить дослідження Ю. Костючок, це великий виклик для української системи, де старі методи іноді ще конкурують з новими цінностями . Міжнародні стандарти професійної етики відображають консолідований досвід багатьох держав. Вони визначені як сукупність взаємопов'язаних правових та морально-етичних вимог, спрямованих на належну реалізацію слідчим його процесуальних функцій[3, с. 209] .

До базових міжнародних актів, що формують етичне обличчя сучасного слідчого, належать: **Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання**

правопорядку (1979), який зобов'язує захищати людську гідність[3, с. 211]; **Європейський кодекс поліцейської етики (2001)**, що встановлює вимоги щодо об'єктивності та неупередженості[3, с. 212], **Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів (1985)** фокусує увагу на етичному ставленні до потерпілих[3, с. 213].

Одним із найскладніших аспектів професійної етики слідчого є його взаємодія з різними учасниками кримінального процесу. Етичні основи такої взаємодії диференціюються залежно від процесуального статусу особи [2, с. 1062]. На нашу думку, саме під час спілкування з потерпілим слідчий має бути не лише юристом, а й психологом, щоб не завдати людині додаткової психологічної травми **Взаємодіючи з потерпілим та свідками**, слідчий зобов'язаний виявляти тактовність та повагу до гідності цих осіб. Потерпілі часто перебувають у стані стресу, тому етична поведінка слідчого має включати психологічну підтримку та надання потерпілим повної інформації про їхні права. Неприпустимим є розголошення таємниць приватного життя, які стали відомі під час слідства, якщо це не стосується суті справи [2, с. 1066].

Взаємодіючи з підозрюваним, навіть за наявності неспростовних доказів його вини, слідчий має ставитися до підозрюваного як до суб'єкта прав, а не об'єкта дослідження. Презумпція невинуватості є не лише юридичним, а й глибоко етичним принципом [2, с. 1067]. Професійна етика виключає використання катувань, насильства, погроз або принизливого поводження. Тактичні прийоми допиту повинні мати чіткі морально-правові межі: забороняється використання завідомо неправдивої інформації для схиляння до зізнання.

Слідча діяльність часто потребує втручання в особисту свободу. Етичний вимір таких дій полягає у дотриманні принципу необхідності та пропорційності. Будь-яке обмеження прав має бути етично виправданим і спрямованим виключно на встановлення істини, з мінімізацією шкоди для особи[1, с. 14] . Морально-правові критерії обмеження прав людини в ході досудового слідства вимагають від слідчого суворого дотримання балансу між процесуальною доцільністю та повагою до приватного життя .

Специфіка роботи слідчого - постійний контакт зі злочинним середовищем, високі навантаження та психологічний тиск - створює ризики професійної деформації. Це може проявлятися у цинізмі, правовому нігілізмі або обвинувальному ухилі. Запобіжником цьому є розвиток внутрішньої моральної культури та постійне самовдосконалення[2, с. 1061]. Слідчий повинен пам'ятати, що його місія - не просто "закрити справу", а встановити істину та захистити законність.

З викладеного матеріалу стає очевидним, що професійна етика слідчого є фундаментом правомірної діяльності органів досудового розслідування. Досліджуючи праці науковців нашої Одеської школи права, зокрема Л. М. Гуртієвої, можна побачити, що фундамент слідчої етики закладався десятиліттями. Вона базується на гармонійному поєднанні національного

законодавства та міжнародних стандартів гуманізму. Дотримання етичних норм є запорукою якості доказової бази та довіри суспільства до правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Гуртієва Л. М. Етичні основи діяльності слідчого. Автореф. дис. ... канд. юрид. Наук, спец. 12.00.09. Одеса, 2008. 20 с.
2. Костючок Ю. Л. Етичні основи взаємовідносин слідчого з іншими учасниками кримінального провадження. Наукові перспективи. 2025. № 9(63). С. 1060-1071.
3. Костючок Ю. Л. Міжнародні стандарти професійної етики слідчого. Нове українське право. 2025. Вип. 4. С. 208–214.

Сухобрус Анна Андріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 1-го року навчання, ОПП: Середня освіта (Англійська мова і зарубіжна література) факультету іноземних мов ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна,

Науковий керівник - Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул.Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ЧИ МАЄ ЛЮДИНА ПРАВО НА СМЕРТЬ?

30 вересня 1999 року на заводі в Токаймурі під час робочої зміни сталася аварія: у виробничому приміщенні виникла неконтрольована ядерна реакція. Троє техніків вручну переливали розчин урану в резервуар, коли спрацювала сигналізація гамма-випромінювання. Саме тоді вони зрозуміли, що страшно помилилися. За їхніми свідченнями, у момент реакції з'явився короткий спалах блакитного світла — ефект Вавилова–Черенкова. Уже тоді приміщення було пронизане небезпечною дозою радіації. Найбільше опромінення отримав Хісасі Оучі — дози радіації у його тілі на той момент перевищували смертельні у більш ніж три рази. Його разом з іншими постраждалими терміново госпіталізували. На перший погляд він залишався при свідомості, однак масштаб ураження проявився пізніше. Вже скоро у лікарні його стан швидко почав погіршуватися. В результаті одного з досліджень над постражданим виявилось, що його хромосоми буквально перетворилися в кашу всередині, а імунна система втратила майже всі лейкоцити в організмі. Він був бомбою уповільненої дії, й вони усі це знали. Далі Оучі перевели в стерильну палату і застосували експериментальний метод лікування раку, який не зміг змінити перебіг подій — пересажені клітини просто зіпсувалися під впливом радіації. З часом його стан перетворився на процес поступового фізичного розпаду. Шкіра втрачала

цілісність відшаровуючись від тіла, будь-яке механічне втручання призводило до нових ушкоджень. Через це організм стрімко втрачав кров і рідину, що вимагало постійних переливань по декілька разів на день. Лікарі робили постійні перев'язки з надією втримати шкіру на місці під шарами бинтів, але вже за декілька годин вона уся знову опинялася просякнутою кров'ю. Поступово почали відмовляти органи Оучі: мембрана кишківника відмерла прямо всередині нього, згодом не змогли нормально функціонувати й легені, нирки. Через це вже скоро лікарі підключили його до штучного дихання. Цілодобово чоловік страждав від діареї та жахливого болю, який глушили величезними дозами фентанілу. Попри відсутність шансів на одужання, лікування тривало. Втрата рідини була настільки сильною, що лікарям постійно доводилося вимірювати її втрати аби знати скільки заливати назад. У той момент Оучі вже давно був безнадійним. Одна з медсестер записала його слова: «Більше не треба. Я іду додому. Будь ласка, припиніть це». Але додому він так і не потрапив. Після неодноразових зупинок серця його реанімували знову і знову. Зрештою він перестав впізнавати близьких й навряд чи щось міг зрозуміти взагалі, а його існування повністю залежало від медичних систем. Лише на 81-й день сім'я нарешті прийняла рішення більше не проводити реанімацію, й через два дні потому бідолашний чоловік нарешті зустрів довгоочікувану смерть. Упродовж цих 83 днів життя бідного чоловіка насильно підтримували, а рішення продовжувати лікування ухвалювали інші: лікарі та родина. То якщо людина просить зупинитися, але її продовжують повертати, постає питання: чий є це життя насправді є? Чи має людина право від нього відмовитися сама?

Не всі філософські підходи допускають можливість такого вибору. У «Основах метафізики моральності» Іммануїл Кант фіксує ключові принципи своєї етики. І в центрі його уваги — обов'язок, моральне самовизначення і свобода, яка визначається через дотримання розумного закону. Іммануїл Кант самогубство розглядає як морально неприйнятне. Людина, за Кантом, не є власністю самої себе і не може розпоряджатися власним життям як засобом для припинення страждання. Як він каже: «Зберігати своє життя є обов'язок, і, крім того, кожен має до цього ще й безпосередню схильність». Такий вчинок суперечить обов'язку перед моральним законом, який має універсальний характер і не залежить від обставин. У цьому контексті навіть крайні стани не дають підстави для відмови від життя, оскільки його цінність не визначається рівнем болю чи втрати якості існування. Подібна логіка частково пояснює ситуації, в яких підтримка життя триває попри відсутність шансів на одужання: пріоритетом залишається сам факт його збереження. Однак такий підхід викликає запитання у ситуаціях, де збереження життя означає буквально продовження фізичного руйнування організму. І випадок з Хісасі Оучі демонструє цю проблему особливо виразно. Адже у межах кантівської етики така практика може й буде виправдана як обов'язок зберігати життя. Проте чи не перетворюється тоді сама людина на засіб — об'єкт медичного втручання, позбавлений можливості впливати на власне існування?

Після кантівського підходу природно виникає інша логіка, в якій саме поняття моральної заборони виглядає менш однозначним. У своєму есеї «Про самогубство» Девід Юм рішення скоротити собі вік не розглядає як порушення природного чи божественного порядку. Нічого не відбувається без Божої волі, що сам дав нам силу та можливість вбити себе. Вибрати смерть — це не більша зневага до волі Божої, ніж лікування хвороби чи спасіння когось від смерті, що запобігає нещасному випадку, і не гірша, ніж суддя, який засуджує злочинця до смерті. Він відмовляється від уявлення про те, що життя людини є винятком із загальних законів природи, і відповідно не бачить у припиненні життя метафізичного злочину. У такій перспективі питання зміщується: замість обов'язку зберігати життя з'являється оцінка конкретної ситуації, у якій це життя перебуває. Якщо для Канта вирішальним є принцип, то для Юма — контекст і наслідки.

І цю перспективу, на мою думку, чудово доповнює Жан-Поль Сартр, для якого людина не має наперед заданої сутності і визначає себе через власні рішення. Якщо сенс життя не заданий наперед, то як на мене саме людина тоді визначатиме його межі й формуватиме його через акт вибору. Водночас це не є виправданням будь-якого рішення. У Сартра свобода завжди нерозривно пов'язана з відповідальністю: кожен вибір є актом, який людина присвоює собі і не може перекласти на когось іншого. У деяких фрагментах «Буття і ніщо» він вказує на те, що сам факт того, що ми можемо вбити себе, є переконливим доказом того, що те, на що ми себе зобов'язуємо, ми заслуговуємо. Якщо ми дійсно є джерелом своїх намірів і рішень, то ми, очевидно, несемо відповідальність за те, що робимо тим часом, а отже й маємо повне право присвоїти цей вибір собі.

Кант, Юм і Сартр показують не одну відповідь, а три різні способи побачити ту саму ситуацію: як моральний обов'язок, як раціональну оцінку обставин і як прояв людської свободи. Між цими підходами немає остаточного узгодження, але є спільне напруження — людина завжди опиняється між зовнішніми нормами і власним рішенням. Але саме я приходжу до висновку, що людина має право на смерть як на крайній прояв своєї автономії. Це право не означає заперечення цінності життя, але визнає, що остаточне рішення про його межі не може бути повністю винесене за межі самої людини.

СЕКЦІЯ 5. ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-9>

Атаманюк Зоя Миколаївна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

<https://orcid.org/0000-0001-7299-409X>

СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ І МИСТЕЦЬКІ ПРОЄКТИ: СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасний період можливо назвати часом глобальної інтеграції, саме мислення людей – буденне та наукове – стає іншим. Людина почала оперувати іншими масштабами знань, її цікавлять не тільки явища життя, але і зв'язки, відносини між ними. Усе це вплинуло й на нові взаємини між різними видами мистецтв. Кожний вид мистецтва, ставлячи перед собою завдання відобразити певне коло явищ або подій, користується своїми власними засобами вираження, прагне виявити, посилити та розвинути те, що становить його неповторність, відмінність від інших.

Соціокультурне проектування спрямоване на відтворення та збереження культури шляхом інтеріоризації культурних цінностей минулого в хронотопі соціокультурного середовища, засвоєння культурної спадщини та звернення до неї, тиражування кращих ідей і технологій оптимального існування в сучасній соціокультурній ситуації, сприяння розвитку творчих спілок у сфері культури як основи налагодження міжособистісної взаємодії представників творчих професій, створення соціально-педагогічних, культурних і мистецьких центрів, які поєднують дозвілля, виховні й трудові функції, а також нових високотехнологічних регіональних центрів культурного зростання й точок випереджального розвитку, національно-культурних центрів і цифрових бібліотек [5, с. 47].

Основні фундаментальні принципи соціального проектування розробляли Я. Дітріх, Т. Тіорі, Д. Фрай, П. Хіллош та інші дослідники. На пострадянському просторі перші ідеї про проектування соціальних систем були висловлені в роботах О. Генісаретського, В. Дубровського, І. Ляхова, А. Раппопорта, В. Розіна, Б. Сазонова, Г. Щедровицького. З точки зору соціального управління ці проблеми розглядали В. Афанасьєв, І. Бестужев-Лада, П. Лебедев. Власне теоретичні основи соціального проектування були проаналізовані в роботах Н. Аітова, Г. Антонюка, Н. Лапіна, А. Пригожина, Ж. Тощенко, Н. Харитонова, а також у дослідженнях Ю. Крючкова, О. Яницького й ін. Значний інтерес представляють публікації, присвячені розробці теоретико-методологічних основ

соціокультурного проектування таких науковців, як: Г. Бірженюк, С. Зуєв, А. Марков, Е. Орлова й ін.

Крім того, для того щоб найбільш повно представити розвиток сучасного мистецтва та з'ясувати особливості його презентації в просторі культури, необхідно розглянути цю проблематику в загальному контексті нашої епохи постмодернізму [5, с. 12].

Соціокультурне проектування охоплює сферу інтеракції культури та соціуму, яка відбувається на рівні особистості, соціальної спільноти, регіону, суспільства / спільноти та людства, кожен з яких має власний соціальний, культурологічний і мистецтвознавчий аспекти, зокрема, особистість виступає як носій соціальних ролей і «культурних» якостей, суб'єкт та об'єкт мистецтва; соціальна спільність – соціальний інститут, соціальна група, об'єднана спільними цінностями, та як об'єкт художнього впливу; регіон представлений як адміністративно-територіальна цілісність, носій культурного потенціалу та суб'єкт, який формує мистецький простір; спільнота – це система функціонування різних соціальних інститутів, носій історико-культурної самобутності, мистецької цілісності й автохтонності; людство як сукупність інституційно оформлених етносів та націй, сукупність національних культур і як загальнолюдський мистецький простір.

Соціокультурне проектування – це органічний синтез культурного та соціального аспектів людського буття, який спрямований на розвиток соціуму на засадах інноваційних технологій зі збереженням особливостей національного менталітету й архетипів культури етносу або нації. Воно містить у собі інноваційну та дослідницьку діяльність. Перша полягає в удосконаленні механізму реалізації соціокультурних проектів у суспільстві, натомість друга розкриває проектування як технологію здійснення соціокультурних змін, яка поєднує в собі нормативний і діагностичний підхід. Така комбінація дозволяє розробити модель «належного / референтного» відповідно до наявних принципів, проаналізувати співвідношення проблеми з її вирішенням, розкрити альтернативні шляхи досягнення поставленої мети, а також визначити часові параметри реалізації соціокультурного або мистецького проекту з огляду на соціально-політичні, економічні та культурні умови розвитку суспільства.

Аналізуючи соціокультурних проект, виділяють його тверду (hardware) і м'яку складові (software). Перша містить у собі будівлі (наприклад музеї, арт-центри, галереї, виставки, яких в Україні налічують понад п'ять тисяч), друга – освітні програми, регіональні проекти, культурні події, фестивалі, міжнародні мистецькі конкурси. Остання, завдяки своїй гнучкості, здійснює ефективний вплив на формування культурної ідентичності особистості та спільноти, а також відіграє провідну роль у вихованні та відновленні національної пам'яті народу.

Таким чином, соціокультурне проектування спрямоване на відтворення й збереження культури шляхом інтеріоризації культурних цінностей минулого в хронотопі соціокультурного середовища, засвоєння культурної спадщини та звернення до неї, тиражування кращих ідей і технологій оптимального існування в сучасній соціокультурній ситуації, сприяння розвитку творчих спілок у сфері

культури як основи налагодження міжособистісної взаємодії між представниками творчих професій, створення соціально-педагогічних, культурних і мистецьких центрів, які поєднують дозвілля, виховні й трудові функції, а також нових високотехнологічних регіональних центрів культурного зростання й точок випереджального розвитку, національно-культурних центрів і цифрових бібліотек [5, с. 67].

У сучасній Україні соціокультурне проектування перебуває в динамічному розвитку. З'являється багато різноманітних культурно-мистецьких проєктів, націлених на просвітницьку й інноваційну діяльність, наприклад виставко-музейний проєкт «Мистецький арсенал» (державне фінансування) і Культурний Проєкт (недержавне фінансування, засновник Наталія Жеваго). Відбувається розвиток аналогічних проєктів у Харкові, Львові, Одесі, Дніпрі, однак більшість із них має недержавне фінансування.

Одним з головних завдань культурної політики є налагодження державної підтримки соціокультурного проектування в суспільстві як основи для виховання майбутнього покоління громадян з чітко визначеною культурною та національною ідентичністю, що забезпечить подальше зростання культурного потенціалу нації.

Соціокультурне проектування сучасного періоду, який називають часом постмодерну, не може не зазнати суттєвих змін відповідно до основних тенденцій і парадигм епохи. Постсучасний соціокультурний проєкт – це елемент своєрідної ризоми, яка складається із мозаїчного розмаїття індивідуальних, соціальних і мистецьких практик, які у своїй багатогранній єдності становлять складну палітру самореалізації суспільства, індивіда та культури. У такому випадку соціокультурний проєкт у культурі постмодерну можливо розглядати як сукупність способів буття людини, як утілення акту творення образу буття людини в культурному часопросторі. Для розуміння феномену соціокультурного проектування постсучасності насамперед необхідно проаналізувати становлення наукової думки епохи постмодерну та соціокультурне середовище, що характеризує унікальність нашого часу.

У роботі Ж.-Ф. Ліотара «Стан постмодерну» започатковано використання понять постмодерн і постмодернізм як філософських категорій, а сам «постмодернізм став претендувати на роль концепції, що виражала неповторність культурної ситуації останніх десятиліть ХХ ст.» [1, с. 4]. Увага сучасної науки до феномену постмодернізму пов'язана з прагненням зрозуміти й інтерпретувати тип культури, який розвивався протягом ХХ ст., чітко проявив себе в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. і являє собою найбільш адекватний часові вираз інтелектуального й емоційного сприйняття епохи [2]. Сьогодні постмодернізм розглядають як специфічну філософію культурної свідомості й самосвідомості сучасності.

Постмодернізм як «філософія пануючого умонастрою» являє собою відображення фрагментарності культурного досвіду ХХ ст. та сучасності. Для нього характерна абсолютизація розпаду колишньої ціннісної системи. Ж. Дерріда [4] охарактеризував основну тенденцію європейської культури,

основний спосіб мислення як логоцентризм, що виявляється в прагненні в усьому знайти сенс і першопричину, нав'язати всьому впорядкованість. Оцінюючи сучасний стан філософії як кризовий у зв'язку з вичерпанням її класичних форм, Ж. Дерріда бачить вихід у деконструкції як нового методу, який дозволить розширити горизонти філософської думки.

Сьогодні особливу роль набуває дослідження структурних зв'язків видовищних мистецтв, таких як: театр, кіно, телебачення, естрада, в основі яких – синтез. У синтетичних мистецтвах шляхом синтезу різних мистецтв створюється якісно нове єдине художнє ціле. Потреба в синтетичних мистецтвах як найбільш універсальних художніх формах викликала до життя нові засоби створення синтетичних художніх образів, які максимально впливають на глядача. Так, у театрі утвердилося прагнення до створення синтетичних вистав (що з'єднують у спільному ритміко-пластичному та просторовому полі драму, музику, поезію і хореографію), до більш повного втілення духовного світу сучасної людини, до яскравої ідейної цілеспрямованості масового видовища. Взаємодія стала художньою реальністю, особливістю внутрішньої структури сучасної культури. У міру подальшого розвитку мистецтва потреба в синтезі як найбільш оптимальному й універсальному способі впливу на глядача стає реалією мистецтва сьогодення.

Мистецький виставковий проект як синтетична форма художньої практики набуває все більшої популярності й актуальності в умовах сучасної культури. Виявлення й аналіз принципів взаємодії різних видів мистецтва в єдиному художньому просторі культурно-мистецького комплексу необхідно здійснювати з опорою на поняття фестиваль, синтез мистецтв [3, с. 3-8].

Мистецтво необхідно розглядати не тільки як «один із засобів спілкування між людьми», а значно ширше: «мистецтво є громадська техніка почуття, знаряддя суспільства, за допомогою якого воно залучає в коло соціального життя найбільш інтимні та найбільш особисті сторони нашого існування» [7, с. 120]. У русі художньої еволюції творчість втрачає універсальний характер і стає самостійним видом діяльності, що охоплює широкий спектр різноманітних людських функцій: суспільну, ідеологічну, політичну, релігійну, пізнавальну, естетичну. Твір мистецтва стає об'єктом дослідження, у якому сфера пізнання в мистецтві постає сторінками самопізнання. Аналогічно й форми показу мистецтва змінюють свої обриси, стаючи активним елементом психологічного й естетичного впливу на людську свідомість. При цьому цілі впливу можуть бути різними залежно від мети проекту.

Список використаної літератури

1. Lyotard J.-F. La condition postmoderne: Rapport sur savoir. P.: Galilee, 1979. 109 p.
2. Акімов Д.І. Маркетинг мистецтва та інтегровані маркетингові комунікації (реклама, стимулювання збуту, паблік рилейшнз). Альманах «Культура і сучасність». Київ: 2019, № 1. С. 61-67.

3. Акімов Д.І. Основні функції музеїв у контексті маркетингу мистецтва. *Мистецтвознавчі записки. зб. наук. праць.* № 36. Київ, 2019. С. 3-8
4. Дерріда Ж. Письмо та відмінність. Київ : Основи, 2004. 602 с.
5. Івановська Н. В., Шульгіна В. Д., Яковлев О. В. Соціокультурне проектування в мистецтві: теорія та практика : підручник. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. 196 с.
6. Чернець В. Україна: динаміка культуротворчих процесів: [монографія]. Київ: ДАКККиМ, 2002. 175 с.
7. Яковлев О. Зміст соціокультурного проектування в інформаційну добу: досвід Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. *Культура України. Серія: Культурологія* : зб. наук. пр. Харків : ХДАК, 2016. Вип. 52. С. 201–212.

Борінштейн Євген Русланович, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Калаєва Каміла Севастянівна, магістрантка першого року навчання ОНП «Філософія бізнесу та соціокультурних практик» ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

ТЕОРІЯ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА LIBERAL ARTS: ЯКІСНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ринок праці, бізнес та економіка трансформуються. У постіндустріальному світі роль основного драйвера розвитку беруть на себе інновації; але самі по собі, у відриві від інших процесів суспільства, вони нежиттєздатні. Тому технологічні інновації доводиться комбінувати з освітою, культурою, мистецтвом, дизайном та іншими сферами життя людини. Цим і займається освітня система: у всьому світі зростає попит на ліберальну освіту, також відоме як Liberal arts.

Гуманітарна освіта (від лат *liberalis* «вільний» та *arts* «мистецтво чи принципова практика») [1] — це традиційний академічний курс у західній вищій освіті, який охоплює природничі та формальні науки, соціальні науки, мистецтво та гуманітарні науки [2]. У контексті гуманітарних наук термін «мистецтво» розуміється скоріше як набутий навик, ніж конкретно образотворче мистецтво. Гуманітарна освіта може стосуватися навчання за програмою гуманітарної освіти або університетської освіти загалом. Такий курс навчання відрізняється від курсів, які носять переважно професійний, технічний або релігійний характер [3].

Термін «гуманітарні науки» в контексті освітньої програми сходить до античності, але його значення значно змінилося, в основному за рахунок

розширення. Сім предметів в античному і середньовічному розумінні стали ділитися на тривіум: риторичку, граматику і логіку, і квадрівіум: астрономію, арифметику, геометрію і музику. Тому, коли ми говоримо про Liberal arts, то треба розуміти фундаментальні основи Античності.

Система ліберальної освіти базується на різних комбінаціях дисциплін та навичок, які набувають студенти. У ліберальному освіті учень отримує не тільки навички в рамках конкретного обраного напрямку, а й знання з інших сфер і дисциплін.

Програми Liberal arts традиційно включає чотири основні сфери: природничі науки, соціальні науки, мистецтво та гуманітарні науки. Академічні дисципліни в цих напрямках можуть комбінуватися по-різному, це залежить від університетів і конкретної програми. Вони можуть бути більш загальними (наприклад, дозволяють отримати ступінь бакалавра гуманітарних наук), так і більш спеціалізованими (наприклад, бакалавр в галузі соціальних наук). Подібні програми з'являються у університетів усього світу. В основі моделі ліберальної освіти лежить міждисциплінарність. Міждисциплінарність дозволяє учням поєднувати всі необхідні сфери, а також розвивати настільки затребувані зараз soft skills. У поняття міждисциплінарність є кілька категорій розуміння – його трактують і як комплекс наук, і, навпаки, тільки як частина знання, що лежить на стику різних дисциплін. В освіті це, в першу чергу, означає комплексний підхід, який не звужує фокус студента на якихось одних дисциплінах, а, навпаки, розширює охоплювану ним зону знання.

На практиці така стратегія виражається в тому, що студенту надають досить широкий набір дисциплін, основних і додаткових, які він може поєднувати на свій розсуд. Тобто в програмі можуть бути сусідами образотворче мистецтво і, наприклад, біологія – або бізнес і література. Подібні поєднання, а також неосновні дисципліни, пов'язані, наприклад, з такими навичками, як критичне мислення і самопрезентація, дозволяють студентам набувати в процесі навчання soft skills. А вони високо цінуються як на ринку праці, так і в бізнес-сфері.

Ліберальна освіта скорочує розрив між теорією і практикою: студентам дають можливість не тільки отримувати знання, а й застосовувати їх.

Одна з особливостей програми liberal arts – практико орієнтований підхід. У більшості коледжів та університетів, що спеціалізуються на liberal arts, робота зі студентами не обмежується передачею знання: всередині освітніх установ створюються бізнес-інкубатори та проєктні офіси, де студенти можуть застосовувати на практиці те, чого навчилися. Ще одна відмінність ліберальної освіти – це створення сильного ком'юніті студентів і випускників. В університетах, які спеціалізуються на ліберальній освіті, функціонують різноманітні клуби і спільноти – їх створює не тільки навчальний заклад, а й самі студенти. Одна з основних функцій, яку вони несуть – простір для діалогу та обміну ідеями між слухачами різних курсів і спеціальностей. У підсумку студенти можуть ще більше поглибити міждисциплінарність і створювати спільні проєкти.

Модель ліберальної освіти виховує ідеальних підприємців-навіть якщо насправді вони не будуть займатися бізнесом. Поєднання глибоких знань з різних сфер і дисциплін, вміння реалізувати свої ідеї на практиці, розвинені soft skills, а також вибудована ще в студентстві мережу контактів з близькими по духу людьми – все це робить випускників програм liberal arts ідеальними майбутніми підприємцями.

Liberal Arts з кожним роком набирає популярність, викликаючи безліч дискусій про переваги і недоліки «ліберального» освітнього підходу в системі вищої освіти. В рамках основних переваг системи Liberal arts виділяють можливість вибору індивідуального вектору навчання, розвиток критичного мислення і комунікативних навичок, підвищення конкурентоспроможності випускників на ринку праці та їх здатність швидко адаптуватися до мінливих умов в силу властивого їм бажання ніколи не зупинятися в своєму розвитку, отримання постійної соціальної практики по багатьма областям знання, що складно переоцінити в плані придбання різновекторних соціальних навичок, що надзвичайно важливо для творчої особистості.

В цілому, освітня система Liberal Arts дає зрозуміти студентам важливість безперервної освіти і сприяє розвитку відповідних для цього навичок. Багато дослідників «ліберального» підходу також відзначають його важливість у підготовці студентів до активної громадянської участі в житті суспільства, як наслідок «вільні мистецтва» наділяються здатністю формувати сучасну громадянську самосвідомість.

Список використаних джерел

1. "MA Liberal Arts | Course Overview". University of Winchester. URL: <http://www.topuniversities.com> > ... (дата звернення 06.02.2026).
2. "What is Liberal Arts? – Ancient, Medieval, Modern". Liberal Arts UK. URL: <http://www.wikiwand.com> > ... (дата звернення 04.03.2026).
3. "What Does Liberal Arts Mean? | Princeton Admission". URL: <http://www.admission.princeton.edu.com> > ... (дата звернення 01.04.2026).

Врайт Галина Яківна, кандидатка філософських наук, доцентка кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна,

Даниленко Анастасія Володимирівна, студентка 1 року навчання ОНП Філософія бізнесу та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна.

ЕТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ

Професійна етика — це прикладна соціально-філософська дисципліна, яка вивчає походження, сутність, специфіку та суспільні функції морально-професійних норм і відносин, а також закономірності їх розвитку на різних історичних етапах. З цього випливає, що об'єктом її дослідження є морально-професійні норми, принципи та відносини, які регулюють поведінку фахівців у процесі виконання професійних обов'язків відповідно до суспільних вимог і особистих моральних переконань [1].

Морально-професійні кодекси, що стали частковим еквівалентом суспільної моралі, виконують такі соціальні функції [1]:

- пізнавальну, яка реалізується у відображенні об'єктивних процесів суспільно-професійного розподілу праці за конкретних історичних умов;
- регулятивну (забезпечується взаємозв'язок спеціалістів з суспільством; набір специфічних прийомів праці) [1];
- ціннісно-орієнтаційну (даються уявлення про моральний ідеал професіонала, професійні обов'язок, честь, совість, справедливість тощо).

Професійна етика покликана дати теоретичне обґрунтування сутності трансформації загальних норм і принципів моралі до специфічних умов професійної діяльності людей відповідно до уявлень про професійний обов'язок, благо, добро і зло, справедливість, совість, честь та інші моральні цінності [1].

Сучасна професійна діяльність відбувається в умовах надмірного інформаційного потоку. Як зазначав Герберт Саймон, «багатство інформації створює бідність уваги», що є особливо актуальним для сучасних фахівців, які змушені працювати в умовах обмеженого часу та великої кількості джерел. Це зумовлює проблему етичного відбору інформації як одну з ключових у професійній діяльності [2].

Щоденне інформаційне навантаження, яке включає новини, аналітику та повідомлення, ускладнює процес якісної обробки даних, перевірки їх достовірності та прийняття обґрунтованих рішень. Це явище визначається як інформаційне перевантаження.

В умовах інформаційного перевантаження особливого значення набуває дотримання етичних принципів професійної діяльності. Зокрема, журналісти зобов'язані ретельно перевіряти джерела інформації та уникати поширення

фейків. Українські медіа, такі як «Суспільне» та «Інтент», застосовують багаторівневу систему фактчекінгу, особливо під час висвітлення воєнних і політичних подій [3].

У медичній сфері фахівці орієнтуються виключно на доказову медицину, використовуючи клінічні протоколи Міністерства охорони здоров'я України та наукові джерела, що дозволяє мінімізувати ризики помилкових рішень і забезпечити безпеку пацієнтів [4].

У сфері маркетингу та бізнес-аналітики фахівці несуть відповідальність за достовірність даних, які використовуються у звітності та рекламі, оскільки викривлена інформація може призвести до маніпуляцій і втрати суспільної довіри.

Однією з ключових вимог етичної професійної поведінки є пріоритет якості інформації над її кількістю. Фахівець повинен уміти фільтрувати інформаційні потоки, визначати надійні джерела та уникати поширення неперевіраних даних. Важливим також є дотримання конфіденційності та захист персональної й корпоративної інформації.

Інформаційне перевантаження підвищує ризик професійного вигорання, що може призводити до зниження концентрації, помилок і зменшення рівня професійної відповідальності. У зв'язку з цим важливим елементом професійної етики є цифрова гігієна: обмеження інформаційних джерел, раціональне управління часом та розвиток критичного мислення.

Важливу роль у формуванні етичної поведінки відіграють організації, які повинні впроваджувати стандарти роботи з інформацією, забезпечувати її перевірку та навчати працівників принципам відповідального інформаційного обміну. Це сприяє формуванню цілісної етичної культури професійної діяльності.

Узагальнюючи, можна зазначити, що фахівець в умовах інформаційного перевантаження повинен діяти свідомо, системно та етично: критично оцінювати інформацію, визначати її пріоритетність, ефективно використовувати цифрові інструменти та дбати про власну психологічну стійкість. Такий підхід забезпечує професійну компетентність, відповідальність і довіру в суспільстві.

Отже, інформаційне перевантаження створює нові виклики для професійної діяльності, однак дотримання етичних принципів, розвиток критичного мислення та відповідальна робота з інформацією дозволяють зберігати якість, безпеку та ефективність у будь-якій професійній сфері.

Список використаної літератури

1. Професійна етика: сутність, основні принципи та категорії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studies.in.ua/etyka-ta-estetyka/3972-tema-1-profesyna-etika-sutnst-osnovn-principi-ta-kategoryi.html> – Дата звернення: 07.04.2026.

2. Як розвинути в собі креативність [Електронний ресурс] // NV.ua. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/robota-yak-rozvinuti-v-sobi-kreativnist-psihologiya-ostanni-novini-50187581.html> – Дата звернення: 10.04.2026.
3. Матеріали Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Як визначити медіа, яким можна довіряти? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://chmnu.edu.ua/67252-2/> – Дата звернення: 08.04.2026.
4. Українські лікарі нарешті зможуть використовувати сучасні міжнародні протоколи лікування [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України. – Режим доступу: <https://moz.gov.ua/uk/ukrainski-likari-nareshti-zmozhut-vikoristovuvati-suchasni-mizhnarodni-protokoli-likuvannja> – Дата звернення: 08.04.2026.
5. Detector Media [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://map.detector.media/> – Дата звернення: 11.04.2026.

Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

Коновальчук Евеліна Миколаївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

ОСВІТА І ДЕМОКРАТІЯ: РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Освіта як соціальний інститут завжди перебувала в епіцентрі напруження між репродуктивними та трансформаційними функціями суспільства, однак саме в контексті демократичного врядування ця дихотомія набуває екзистенційного характеру. Демократія, на відміну від автократичних моделей, не може існувати як статична сукупність процедур; вона потребує постійного відтворення через свідому участь громадян, здатних до критичного мислення, моральної рефлексії та комунікативної раціональності [6]. Саме тут гуманітарні дисципліни постають не як декоративний додаток до технічної освіти, а як фундаментальний механізм формування суб'єктності, без якої демократичний проект втрачає свій антропологічний вимір. Філософія, історія, літературознавство, соціологія та культурна антропологія створюють той когнітивний простір, у якому індивід набуває здатності долати обмеженість приватного інтересу й підійматися до рівня універсального громадянського судження, що є онтологічною передумовою будь-якого демократичного ладу. У цьому сенсі криза гуманітарної освіти, яка спостерігається в багатьох суспільствах перехідного типу, є водночас і кризою демократії, що проявляється в ерозії публічної сфери, деградації політичного дискурсу та зростанні вразливості до популістських маніпуляцій [3].

Фундаментальна роль гуманітарних дисциплін у демократичному суспільстві впливає з їхньої унікальної здатності культивувати те, що в античній традиції позначалося поняттям *paideia*, а в сучасному дискурсі може бути означене як культура раціональної рефлексивності. Процедурна демократія, зведена до техніки підрахунку голосів та інституційної інженерії, виявляється беззахисною перед обличчям ірраціональних імпульсів масової свідомості, якщо вона не вкорінена в глибших структурах нормативної раціональності, що формуються саме через гуманітарне знання. Історична освіта, зокрема, виконує подвійну функцію: з одного боку, вона забезпечує мнемонічну спадкоємність, без якої політична спільнота втрачає темпоральну ідентичність, а з іншого – через аналіз альтернативних історичних траєкторій вона демонструє контингентність будь-якого соціального порядку, руйнуючи ілюзію фатальної необхідності [1]. Це усвідомлення історичності власних інститутів має вирішальне значення для демократичного розуміння реальності: громадянин, який розуміє, що нинішні структури є результатом конкретних людських дій та виборів, а не природною даністю, набуває здатності мислити в категоріях можливого, а не лише дійсного. Саме цей перехід від фаталістичного сприйняття соціальної реальності до її проектного розуміння становить сутність демократичної уяви, яка живиться виключно з гуманітарних джерел [4].

Літературна освіта в цьому контексті постає як лабораторія морального експериментування, що дозволяє індивіду долати когнітивні обмеження власного життєвого досвіду через занурення в множинність наративних світів. Наративна компетентність, яка формується в процесі інтерпретації літературних текстів, безпосередньо корелює зі здатністю до емпатичного розуміння позиції Іншого в реальному соціальному просторі. Демократичне співжиття вимагає від громадян постійного виходу за межі власної партикулярної перспективи, а література, особливо в її поліфонічних та діалогічних формах, створює когнітивну інфраструктуру для такого виходу [7]. Коли індивід читає роман, він добровільно піддає себе дисоціації свідомості, тимчасово ототожнюючись із персонажами, чії цінності, досвід та світогляд можуть радикально суперечити його власним. Ця щоденна практика децентрації суб'єкта, що відбувається в акті літературного сприйняття, є мікромоделлю демократичного процесу як такого, оскільки демократія на рівні повсякденного функціонування – це саме здатність спільноти до узгодження гетерогенних перспектив через комунікацію, а не через насильство. Відтак маргіналізація літературної освіти в технократичних освітніх парадигмах є не просто втратою певного сегмента культурного капіталу, а демонтажем одного з ключових механізмів відтворення демократичної суб'єктності [5].

Філософська освіта, своєю чергою, забезпечує найбільш фундаментальний рівень демократичної компетентності – здатність до концептуальної артикуляції та критичного аналізу аргументів. Демократичне обговорення суспільних проблем неминує вироджуватися в зіткнення гасел і емоційних маніпуляцій, якщо учасники не володіють елементарними навичками логічного аналізу, виявлення хибних дихотомій, розпізнавання ідеологічних пресупозицій у

публічному дискурсі. Філософія з її дисципліною понятійного мислення та традицією радикального сумніву є тим освітнім простором, де формується звичка до інтелектуальної чесності, що є чесною настільки ж епістемічною, наскільки й громадянською. Без цієї звички демократичний діалог стає неможливим, оскільки учасники, не здатні визнати силу аргументу опонента та переглянути власну позицію, перетворюють обговорення на змагання в риторичній вправності, де перемагає не більш обґрунтована позиція, а більш ефектна. Філософська освіта, отже, виконує функцію своєрідної імунної системи демократії, що захищає публічний простір від вірусів демагогії та інформаційних епідемій, які в сучасну епоху набувають безпрецедентного масштабу через технологічні можливості цифрових комунікацій [4].

Соціологічна та антропологічна освіта додає до цього комплексу компетентностей вирішальний вимір структурного мислення, яке дозволяє громадянину усвідомлювати системні детермінанти соціальних явищ, уникаючи подвійної пастки наївного волонтаризму та фаталістичного детермінізму. Розуміння того, що індивідуальні біографії та життєві шанси значною мірою формуються соціальними структурами, інститутами та культурними патернами, є необхідною умовою для формування справедливих публічних політик. Водночас соціологічна уява, як її концептуалізував Чарльз Райт Міллз, дозволяє перекинути міст між особистими труднощами та суспільними проблемами, перетворюючи приватні фрустрації на артикульовані політичні вимоги. Цей перехід від приватного до публічного, від індивідуального страждання до колективної дії є одним із центральних механізмів функціонування демократичної політики, і він стає можливим лише за наявності у громадян розвиненої соціологічної свідомості. У суспільствах, де соціологічна освіта редукована до мінімуму, соціальні проблеми масово сприймаються в категоріях індивідуальної відповідальності та моральної оцінки, що унеможливорює раціональне обговорення структурних реформ і створює сприятливий ґрунт для популістських рухів з їхнім примітивним поділом на «добрий народ» і «злі еліти» [6].

Культурна антропологія з її методологією розуміння Іншого через занурення в локальні контексти та її радикальним епістемологічним релятивізмом, що уникає як абсолютизації культурних відмінностей, так і їх нівелювання, відіграє особливу роль у плюралістичних демократіях. Мультикультурні суспільства постають перед викликом: як забезпечити соціальну інтеграцію, не вдаючись до культурної гомогенізації, яка б суперечила ліберальним цінностям. Антропологічна освіта пропонує модель «перекладу» між культурами, засновану на визнанні глибокої внутрішньої складності та раціональності кожної культурної традиції. Громадянин, який пройшов через антропологічний досвід вивчення чужих культур, набуває здатності сприймати власну культуру не як природну даність, а як одну з можливих конфігурацій людського буття, що суттєво знижує ризики культурного нарцисизму та пов'язаної з ним ксенофобії. У добу безпрецедентної мобільності та культурних контактів ця здатність стає не факультативною перевагою освіченої людини, а

базовою умовою мирного співіснування в поліетнічних демократичних спільнотах [7].

Парадокс сучасної освітньої політики в багатьох країнах, включно з Україною, полягає в тому, що декларативна відданість демократичним цінностям поєднується із систематичним скороченням гуманітарної складової освітніх програм на користь вузько спеціалізованих технічних дисциплін, продиктованим короткостроковими потребами ринку праці. Ця тенденція, що артикулюється в риториці «практичної корисності» та «конкурентоспроможності», по суті підриває антропологічний фундамент демократії, замінюючи виробництво громадян виробництвом кваліфікованих споживачів і працівників. Утилітарна логіка, що редукує освіту до інструменту підвищення індивідуального доходу, веде до ситуації, яку Юрген Габермас описав як колонізацію життєвого світу системними імперативами: ринкова раціональність захоплює освітній простір, витісняючи з нього ціннісну раціональність, що не піддається економічному вимірюванню. Результатом стає формування суб'єкта, компетентного у своїй вузькій галузі, але позбавленого здатності до критичного осмислення соціального цілого, до моральної оцінки напрямів технологічного розвитку, до розуміння історичних контекстів і культурних смислів – тобто суб'єкта, не придатного до демократичного громадянства в його автентичному розумінні [4].

Імперативом демократичної освітньої політики є, отже, не просто збереження гуманітарних дисциплін у навчальних планах, а їхнє переосмислення як центрального, а не периферійного елемента формування людського капіталу. Саме поняття людського капіталу повинно бути звільненим від редукціоністського економізму й доповненим вимірами соціальної, культурної та моральної компетентності, що виробляються саме гуманітарним знанням. Інвестиції в гуманітарну освіту – це інвестиції в стійкість демократичних інститутів, у здатність суспільства до саморегуляції без вдавання до авторитарних методів, у якість публічного дискурсу як головного механізму демократичного волевиявлення. Перехід від суто процедурного розуміння демократії до її субстанційного трактування, що враховує культурні та антропологічні передумови демократичного ладу, з необхідністю веде до висновку про незамінність гуманітарної освіти для виживання демократичного проекту в умовах зростаючої складності сучасного світу. Технологічні виклики, екологічні загрози, геополітичні конфлікти, культурні суперечності глобалізованого світу – жодна з цих проблем не може бути адекватно осмислена й вирішена в межах суто технічної раціональності без залучення того когнітивного й морального апарату, який формується в просторі гуманітарного знання [3].

Особливої гостроти ця проблематика набуває в українському контексті, де демократичні інститути функціонують у надзвичайно вразливому середовищі, позначеному посттоталітарною інерцією, безпековими загрозами та необхідністю прискореної модернізації. Гуманітарна освіта в таких умовах виконує додаткову функцію деколонізації свідомості, звільнення мислення від

імперських і радянських ідеологічних нашарувань, які становлять латентну загрозу для демократичної консолідації. Історія, філософія, літературознавство, викладені з позицій критичної раціональності, а не ідеологічного міфотворення, дозволяють суспільству пройти через складний процес переосмислення власної ідентичності, що є необхідною умовою для формування демократичної нації. Нація у демократичному розумінні – це не етнічна субстанція, а політичний проект, що конструюється через публічну комунікацію та громадянську участь, і гуманітарна освіта є тим простором, де цей проект набуває своєї раціональної артикуляції [9].

Підсумовуючи, слід наголосити на принциповій незвідності демократії до інституційних механізмів без відповідної культури демократичної суб'єктності, носієм і відтворювачем якої виступає гуманітарна освіта. Критика «непрактичності» гуманітарного знання базується на хибному ототожненні практичного з безпосередньо економічно вигідним, тоді як у більш фундаментальному розумінні ніщо не є більш практичним, ніж здатність суспільства до мирного вирішення конфліктів, до опору маніпуляціям, до формування консенсусу щодо базових цінностей – а саме ці здатності культивуються філософією, історією, літературою, соціологією та антропологією. Демократія без гуманітарної освіти приречена на виродження в технократичний авторитаризм або популістську охлократію, тоді як гуманітарна освіта без демократії втрачає свій зв'язок із соціальною практикою, перетворюючись на езотеричне самозадоволення замкнених інтелектуальних спільнот.

Список використаних джерел

1. Семенов А. М. Громадянське суспільство: освітня демократія та демократизація освіти (координати соціального моделювання). Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2003. С. 55–61. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/74caacfd-be44-417c-bee1-3df7f19c5a62> (дата звернення: 11.05.2026).
2. Бачинська Л. Г. Роль циклу гуманітарних дисциплін у навчанні архітектора. Київ : КНУБА, 2010. С. 32–45. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/987654321/1832> (дата звернення: 11.05.2026).
3. Колісник-Гуменюк Ю. І. Роль соціогуманітарних дисциплін у вихованні патріотизму і національної свідомості особистості. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України, 2008. С. 272–279. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10414/> (дата звернення: 11.05.2026).
4. Приблуда Л. М. Роль гуманітарних дисциплін у технічному ВНЗ. Київ : НУХТ, 2018. С. 115–119. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/items/24201b28-effa-411c-b353-1fe751ef3f9a> (дата звернення: 11.05.2026).
5. Прокопів Т. Роль гуманітарних дисциплін у національному вихованні фахівців фізичного виховання і спорту. Львів : ЛДІФК, 2002. С. 561–564. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/13550> (дата звернення: 11.05.2026).

6. Кобилянський Є. Е. Роль гуманітарної освіти в Україні в умовах глобалізації. Одеса : Одеська національна академія харчових технологій, 2012. С. 127–128. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/4781> (дата звернення: 11.05.2026).
7. Коваль П. М. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні гармонійно розвиненої особистості студентів ВТНЗ з використанням художніх засобів. Харків : НТУ «ХП», 2011. С. 24–33. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/12119> (дата звернення: 11.05.2026).
8. Палас Н. Демократія як політична цінність та становлення її в українському суспільстві. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. С. 91–95. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/136c6b5e-d867-41cd-bbbe-50e35210629f> (дата звернення: 11.05.2026).
9. Демчук Т. Еволюція громадянської освіти в Україні крізь призму співпраці держави та суспільства. Київ : НаУКМА, 2025. С. 3–14. URL: https://www.researchgate.net/publication/390562023_The_Evolution_of_Civic_Education_in_Ukraine_through_the_Prism_of_State-Society_Cooperation (дата звернення: 11.05.2026).

СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Гончарова Ольга, кандидат технічних наук, доцент, докторантка кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний Університет імені К.Д. Ушинського», м. Одеса, Україна

СУБ'ЄКТНІСТЬ У ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МІЖ РОЗШИРЕННЯМ МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО ДЕЛЕГУВАННЯМ

Сучасний етап розвитку штучного інтелекту принципово змінює не лише інструментальну складову діяльності людини, а й саму структуру мислення. Штучний інтелект (ШІ) перестає бути лише засобом обробки інформації і дедалі більше входить у простір когнітивної взаємодії, формуючи новий тип відношення – со-агентність людини і технології [1].

У цьому контексті ключовим стає не питання ефективності ШІ, а питання збереження суб'єктності мислення. Тобто проблема полягає не в тому, чи здатний ШІ виконувати складні операції, а в тому, **чи залишається людина суб'єктом у процесі взаємодії з ним.**

Традиційні підходи до аналізу ШІ орієнтовані переважно на його функціональні можливості: швидкість обробки даних, точність відповідей, здатність до генерації текстів. Однак така оптика не дозволяє побачити глибинний зсув, що відбувається у структурі мислення, де частина когнітивних функцій делегується зовнішнім системам.

Постає принципове питання: **де проходить межа між розширенням мислення людини та його делегуванням штучному інтелекту?**

Розширення мислення передбачає збереження активної позиції суб'єкта, який здійснює інтерпретацію, критичну оцінку та смислову інтеграцію отриманих результатів. Делегування, натомість, означає прийняття результату без внутрішньої роботи, що веде до поступової втрати суб'єктності і формування залежності від зовнішніх когнітивних систем.

У цьому дослідженні суб'єктність розглядається як процесуальна здатність людини бути джерелом смислу, дії та відповідальності в умовах невизначеності. Важливим є її розрізнення з цілісністю: якщо цілісність характеризує стан узгодженості когнітивного, емоційного та ціннісного вимірів, то суб'єктність визначає здатність утримувати цю узгодженість у динамічних умовах.

Таким чином: *суб'єктність – це хто утримує, а цілісність – це що утримується.*

У сучасній філософії проблема суб'єктності розглядається в різних теоретичних традиціях, що дозволяє уточнити її статус у контексті взаємодії людини і штучного інтелекту.

Так, у межах метаантропологічного підходу Н. Хамітова суб'єктність постає як процес самоперевищення, пов'язаний із переходом між рівнями буття – від буденного до граничного та метаграничного [2]. У цьому контексті суб'єктність визначається як здатність виходити за межі заданого, долаючи обмеження повсякденного існування.

У феноменологічній та герменевтичній традиції, зокрема у працях В. Кебуладзе, суб'єктність інтерпретується як принципово непрозора структура, що потребує постійного критичного осмислення. У межах «філософії підозри» вона розкривається як така, що не збігається із собою та включає приховані смислові шари, які не можуть бути безпосередньо редуковані до раціонального знання [3, 4].

Обидва підходи акцентують процесуальність суб'єктності, однак у сучасних умовах цифровізації та взаємодії з ШІ постає додатковий вимір цієї проблеми – необхідність її утримання в умовах зростаючої когнітивної складності.

У цьому контексті запропонований підхід розвиває зазначені традиції, інтерпретуючи суб'єктність не лише як процес самоперевищення або критичного осмислення, а як динамічну здатність до збереження цілісності у взаємодії з зовнішніми когнітивними системами.

Це дозволяє розглядати суб'єктність як функцію людино-мірності, яка виступає параметром порядку когнітивної системи, забезпечуючи узгодженість її базових вимірів. У цьому сенсі суб'єктність набуває характеру навігаційної компетенції, що дозволяє людині діяти в умовах невизначеності та нелінійних змін.

Таким чином, у порівнянні з класичними підходами, де суб'єктність описується переважно як процес виходу за межі або як структура, що потребує деконструкції, у даному дослідженні вона розглядається як *механізм утримання цілісності в умовах взаємодії людини і штучного інтелекту*.

У межах запропонованого підходу людино-мірність **НМ** інтерпретується як параметр порядку когнітивної системи, що забезпечує узгодженість її базових вимірів:

$НМ = f(C, E, V)$, де *C* – когнітивний, *E* – емоційний, *V* – ціннісний компоненти.

Взаємодія з ШІ створює нові умови функціонування цього параметра. З одного боку, ШІ здатний підсилювати когнітивні процеси, розширюючи поле можливих рішень. З іншого – він може провокувати фрагментацію досвіду та зниження рівня внутрішньої смислової інтеграції.

Цей аспект співзвучний з концепцією «порождаючого мислення», запропованою С. Дацюком [5], де взаємодія людини і ШІ розглядається як процес формування генеративних паттернів мислення, що не просто обробляють інформацію, а змінюють самого суб'єкта мислення.

С. Дацюк підкреслює, що ШІ не задає зміст мислення, а конфігурує процес, вводячи роботу з напруженнями, розривами та невизначеністю, що створює

умови для трансформації мислення. У цьому сенсі ІІІ виступає як середовище, яке підвищує ймовірність виникнення нових когнітивних траєкторій.

Разом з тим, у цій концепції залишається відкритим питання: **чи гарантує така генеративність збереження суб'єктності?**

У запропонованому підході відповідь на це питання пов'язується з поняттям пластики людино-мірності як механізму динамічної регуляції параметра порядку.

Пластика людино-мірності описує здатність системи не лише адаптуватися до змін, а й перебудовуватися без втрати смислового ядра. Формально цей процес може бути представлений як:

$$HM_{t+1} = HM_t + \alpha A - \beta D,$$

де A – адаптивні процеси (рефлексія, смислотворення, інтеграція), D – дезінтеграційні впливи (інформаційне перевантаження, зовнішня залежність),

α, β – коефіцієнти чутливості системи.

У цьому контексті генеративні паттерни мислення можуть розглядатися як один із факторів A (адаптації), що сприяє розвитку мислення, але лише за умови збереження активної позиції суб'єкта.

Якщо ж суб'єкт втрачає здатність до смислової інтеграції, ті самі процеси можуть переходити у D (дезінтеграцію), створюючи ілюзію мислення без його реального здійснення.

Таким чином, ІІІ не є ні джерелом мислення, ні його заміною. Він виступає як елемент когнітивного середовища, що може як підсилювати, так і послаблювати суб'єктність.

У цьому сенсі взаємодія людини і ІІІ постає як режим со-агентності, де:

- ІІІ виконує функції аналізу та генерації варіантів,
- людина здійснює синтез і утримання смислу.

Отже, проблема взаємодії людини і ІІІ полягає не у протиставленні «людина чи машина», а у збереженні людини як суб'єкта в процесі цієї взаємодії.

Звідси випливає, що ключовим завданням сучасної філософії є не лише опис нових технологічних реалій, а формування таких підходів до взаємодії з ІІІ, які забезпечують не делегування, а розширення мислення при збереженні суб'єктності.

Таким чином, ІІІ виступає не лише технологічним інструментом, а фактором зміни режиму мислення, що актуалізує проблему межі між його підсиленням і делегуванням. Отже, у сучасних умовах ІІІ не змінює природу мислення, але змінює умови його здійснення. Саме тому ключовим стає не питання технологічних можливостей, а питання збереження людини як суб'єкта, здатного утримувати смисл у процесі взаємодії з нелюдськими когнітивними системами.

Список використаної літератури

1. Harari, Y. N. (2026). *WEF 2026: Yuval Noah Harari says AI is not a tool – it's an agent* [Video]. YouTube. [YouTube Video](#)

2. Хамітов Н. В. Філософія людини: від метафізики до метаантропології. Київ: КНТ, 2017. 396 с.
3. Кебуладзе В. Винайдення суб'єктивності і філософія підозри. Частина 1. Винайдення суб'єктивності, або приборкання Діоніса. *Філософська думка*. 2025. №4. С. 99–117.
4. Кебуладзе В. Винайдення суб'єктивності і філософія підозри. Частина 2. Філософія підозри, або заколот проти Аполлона. *Філософська думка*. 2026. №1. С. 80–102.
5. *Интернет-ресурс*: Дацюк С. Порождающее мышление между человеком и ИИ: генеративные паттерны и схемы мышления. Hvylya.net

Глушенко Олександр Петрович, кафедра філософських, політичних і психологічних студій Черкаського державного технологічного університету Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси, Україна

АБСОЛЮТНА КОНТИНГЕНТНІСТЬ ЦИФРОВОГО ПОРЯДКУ: КВЕНТІН МЕЯСУ ТА СУВЕРЕНІТЕТ ОНОВЛЕННЯ ЯК ПОДОЛАННЯ КАНТІАНСЬКОЇ НЕОБХІДНОСТІ

Проблема цифрового порядку виходить за межі звичної реакції права на технологічні зміни: сьогодні умови можливості нормативності дедалі частіше задають інфраструктура, код і режими оновлення. Дослідження алгоритмічного урядування показують, що цифрові системи змінюють не лише процедури ухвалення рішень, а й межі відповідальності, розподіл влади та логіку контролю; водночас платформи в режимі DSA (Digital Services Act – Акту про цифрові послуги ЄС) виступають як ключові інфраструктури комунікації й модерації контенту [3; 9]. Саме тому тема суверенітету оновлення (update authority) набуває філософської ваги: контроль над оновленням стає контролем над тим, що в цифровому середовищі постає як норма.

У кантівській перспективі порядок мислиться через умови можливості досвіду: пізнання організує даність за допомогою апіорних форм і регулятивних ідей, які задають горизонт осмисленості. Сучасне кантознавство подає ідеї розуму як джерело контекстів інтелігібельності та нормативної орієнтації для людського мислення [2; 5]. Така модель передбачає стабільність формального порядку, а отже, стає продуктивною точкою відліку для зіставлення з Меясу.

Квентін Меясу радикалізує критику кореляціонізму, відмовляючись зводити буття до кореляції мислення і мисленого. Його аргументація навколо архе-фосила (arche-fossil) підтримує думку про реальність до людського досвіду, а отже – автономію буття щодо людської кореляції [6, pp. 25–26]. Водночас концепт гіпер-хаосу фіксує радикальну контингентність реальності: самі закони здатні змінюватися без остаточної причини [1; 4; 7; 6, pp. 72–79]. Саме тут Меясу

виходить за межі класичної кантівської моделі сталого порядку: конститутивною стає сама можливість зміни закону.

Цей мотив гіпер-хаосу особливо плідний для осмислення цифрової влади. У платформних екосистемах update authority виконує роль техніко-політичного механізму, здатного змінювати правила видимості, доступу, ранжування, модерації та сумісності без класичної політичної процедури. Наочним прикладом такої динаміки є односторонні рішення розробників мобільних операційних систем щодо блокування стороннього трекінгу користувачів: подібний крок здатний миттєво переформатувати глобальний рекламний ринок масштабом, співмірним із міжнародною угодою, але розгортається поза будь-яким традиційним правовим погодженням. Сучасні праці з алгоритмічного урядування наголошують, що саме на етапі проектування й архітектури систем закладаються розподіл відповідальності, режими контролю та логіка подальших рішень; отже, найважливіші нормативні наслідки виникають ще до публічного запуску системи [8; 9]. У цьому сенсі оновлення виступає місцем, де встановлюється і перезаписується “закон” цифрового порядку.

Саме тут update authority варто читати як інституційно керовану аналогію гіпер-хаосу. На відміну від меясюанського гіпер-хаосу, який є онтологічною властивістю реальності, корпоративне оновлення є режимом, у якому власник платформи отримує владу змінювати правила функціонування середовища, що для користувачів постає як природний і нейтральний світ. Дослідження платформ під DSA показують, що модерація контенту та правила доступу є центральними для платформної влади, а отже, й для цифрової легітимності [3]. Так само аналітика алгоритмічного урядування в публічних організаціях демонструє, що впровадження AI перерозподіляє рішення, межі відповідальності та межі допустимої дії [9].

Зіставлення з Кантом тут переводить увагу від сталості умов до нормативної змінності. У Канта умови можливості забезпечують упорядкованість досвіду; у Меясу контингентність набуває статусу фундаментальної риси буття; у цифровому середовищі ця контингентність матеріалізується в режимі постійного оновлення, патчів, версій і модулів. Нові дослідження цифрового урядування підкреслюють зростання ролі інфраструктури, процедур оновлення й технічних посередників між правом і реальністю, а отже, суверенітет дедалі більше спирається на контроль над технічними ланцюгами зміни [3; 9]. Цим цифровий порядок відрізняється від класичної правової моделі: він існує як режим, де сама змінюваність працює як спосіб стабілізації влади.

У межах такої перспективи суверенітет оновлення постає як нова форма владної темпоральності: хто визначає, коли і як відбудеться оновлення, той визначає межі допустимого для всіх інших. Це особливо очевидно в конфліктах між кодовою і юридичною владою, де технічна реалізація платформи може змінювати фактичний зміст правового режиму. Дослідження про алгоритмічне урядування у публічному секторі прямо вказують, що ефективність, прозорість і предиктивність супроводжуються новими формами залежності, неоднозначності

ролей і розривами відповідальності; отже, оновлення постає як прихований квазіконституційний акт [8; 9].

Отже, концепт абсолютної контингентності Меясу дозволяє побачити цифровий порядок як режим керованої змінності. Додавання поняття гіпер-хаосу істотно посилює цей висновок: якщо в Меясу самі закони буття здатні змінюватися без причини, то в цифровому світі корпоративне оновлення постає як інституційно контрольована форма такої зміни. Саме тому update authority слід розуміти як новий тип суверенітету – владу над самим механізмом переписування правил. На тлі Канта це означає перехід від моделі сталих умов можливості до моделі нормативної змінності, де конститутивною стає здатність до радикального перетворення закону.

Список використаної літератури

1. Ardoline, M. J. What Laws? Which Past?: Meillassoux's Hyper-Chaos and the Epistemological Limitations of Retro-Causation // *Open Philosophy*. 2018. Vol. 1, No. 1. P. 235–244. DOI: <https://doi.org/10.1515/opphil-2018-0017>
2. Demarest, B. Contingency, necessity, and the problem of organic form in Kant // *Annals of Science*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1080/00033790.2025.2584334>
3. Gsenger, R. Platform governance under the Digital Services Act: a perspective on disinformation // *Information, Communication & Society*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2025.2590561>
4. Harman, G. Fear of Reality: On Realism and Infra-Realism // *The Monist*. 2015. Vol. 98, No. 2. P. 126–144. DOI: <https://doi.org/10.1093/monist/onv001>
5. Kraus, K. T. Kant's Ideas of Reason. Cambridge: Cambridge University Press, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009024273>
6. Meillassoux, Q. *After Finitude: An Essay on the Necessity of Contingency*. London: Continuum, 2008.
7. Orensanz, M. A Syntactic Approach to Meillassoux's Concept of Hyper-Chaos // *Open Philosophy*. 2020. Vol. 3, No. 1. P. 119–131. DOI: <https://doi.org/10.1515/opphil-2020-0008>
8. Rymon, Y. Of the people, by the algorithm: how AI transforms the role of democratic representatives? // *AI & Society*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00146-026-02852-x>
9. Wang, C., Yin, Y., Hu, H. The Rise of Algorithmic Governance and the Dual Revolution: Applications, Challenges, and Governance of Artificial Intelligence in Public Administration // *Technology in Society*. 2026. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2026.103264>

Грищенко Софія Андріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти ОПП «Філологія (перша-англійська, друга-німецька)», факультет іноземних мов, медіа та психології, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Петінова Оксана Борисівна, д. філос. н., професор, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського», м. Одеса, Україна, Міжнародний університет, м. Одеса, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МЕДІА: ВПЛИВ НА ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким упровадженням цифрових технологій у всі сфери життя, серед яких особливе місце займає штучний інтелект. Його активне використання у сфері медіа спричиняє глибокі зміни у способах виробництва, поширення та споживання інформації. Завдяки ШІ відбувається автоматизація журналістської діяльності, оптимізація інформаційних потоків і формування персоналізованого контенту для аудиторії [6; 7]. Розвиток цифрових платформ і соціальних мереж значно посилив роль інформації у функціонуванні демократичних суспільств. Медіа виступають важливим інструментом формування громадської думки, політичних орієнтацій та громадянської участі. У цьому контексті штучний інтелект стає не лише технологічним інструментом, а й чинником впливу на демократичні процеси та політичну комунікацію [1; 3]. Особливої актуальності проблема набуває у зв'язку з поширенням дезінформації, фейкових новин та маніпулятивного контенту. Використання технологій deepfake створює можливості для підробки відео- та аудіоматеріалів, що може вводити суспільство в оману та підірвати довіру до інформаційних джерел. Це становить серйозну загрозу для демократичних інститутів і політичної стабільності держави [2; 4].

Методологічною основою дослідження є міждисциплінарний підхід, що поєднує елементи медіадосліджень, політичної науки та інформаційних технологій. Такий підхід дозволяє комплексно розглянути вплив штучного інтелекту на медіасередовище та демократичні процеси [3]. У дослідженні застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення та систематизації наукових даних. Це забезпечує можливість розгляду ШІ як складного соціально-технологічного явища, що має багатовимірний вплив на суспільство.

Проблематика впливу штучного інтелекту на медіа та демократичні процеси активно досліджується як зарубіжними, так і українськими науковцями. У праці «Artificial Intelligence and Democracy: A Conceptual Framework» дослідники аналізують вплив алгоритмів на політичну комунікацію та процес формування громадської думки, наголошуючи на необхідності демократичного контролю над цифровими технологіями [1]. У статті «Deepfakes and Democracy» розглядаються загрози, пов'язані з використанням deepfake-технологій, які здатні маніпулювати суспільною свідомістю та впливати на політичні рішення громадян [2]. Автори підкреслюють, що поширення синтетичного контенту знижує рівень довіри до медіа та офіційних джерел інформації. У дослідженні «Artificial intelligence and the public arena» увага зосереджується на ролі ШІ у формуванні цифрового

публічного простору та трансформації комунікації між владою, медіа й громадянами [3]. Автори наголошують, що алгоритми цифрових платформ суттєво впливають на поширення інформації та політичні дискусії. Проблему інформаційних маніпуляцій в умовах сучасних конфліктів висвітлено у праці «Artificial intelligence, deepfakes, and wars», де аналізується використання штучного інтелекту у пропаганді та інформаційних війнах [4]. Серед українських дослідників варто виокремити О. Ситника, який досліджує проблематику впровадження штучного інтелекту в сучасних ЗМІ та медіатехнологіях. Автор звертає увагу на трансформацію журналістики та зміну принципів створення інформаційного контенту [6]. О. Козир аналізує особливості використання ШІ у медіа, акцентуючи увагу на правових та етичних аспектах цієї проблеми [7]. О. Надточій досліджує медійну практику використання технологій штучного інтелекту в Україні та особливості їхнього впливу на сучасний інформаційний простір [8].

Штучний інтелект є однією з ключових технологій сучасного інформаційного суспільства. У медіасфері він використовується для автоматизації створення контенту, аналізу великих масивів даних та персоналізації інформації відповідно до інтересів користувачів [6; 8]. Одним із важливих напрямів застосування ШІ є автоматизована журналістика, що передбачає створення новинних матеріалів за допомогою алгоритмів. Такі технології дозволяють швидко генерувати тексти на основі статистичних даних, що особливо актуально для фінансових, спортивних та аналітичних новин [6]. Використання ШІ має низку позитивних аспектів. Зокрема, технології штучного інтелекту сприяють швидкому доступу до інформації, підвищують оперативність роботи медіа та дозволяють адаптувати контент до потреб аудиторії. Завдяки цьому громадяни отримують більше можливостей для участі у суспільному житті та прийняття обґрунтованих рішень [1]. Водночас активне впровадження ШІ у медіасферу породжує значні ризики. Однією з головних проблем є поширення дезінформації за допомогою автоматизованих систем. Deepfake-технології дозволяють створювати переконливі, але неправдиві відео та аудіо, що можуть використовуватися для політичних маніпуляцій та дискредитації окремих осіб або державних інституцій [2; 4]. Ще одним негативним аспектом є формування так званих інформаційних бульбашок. Алгоритми соціальних мереж формують для користувачів персоналізований інформаційний простір, унаслідок чого люди отримують переважно ту інформацію, яка відповідає їхнім переконанням. Це обмежує доступ до альтернативних точок зору та негативно впливає на демократичний діалог [5]. Штучний інтелект також активно використовується у політичних кампаніях. Завдяки аналізу поведінки користувачів можлива таргетована політична реклама, що дозволяє впливати на електоральні настрої громадян. Така практика створює ризики маніпуляції громадською думкою та втручання у виборчі процеси [1; 4]. Важливим аспектом є і проблема етики використання ШІ. Недостатня прозорість алгоритмів, відсутність чіткого правового регулювання

та можливість використання технологій у маніпулятивних цілях можуть призводити до порушення прав громадян та загроз для свободи слова [3; 7].

Отже, штучний інтелект відіграє важливу роль у трансформації сучасних медіа та має суттєвий вплив на демократичні процеси. Його використання відкриває нові можливості для розвитку інформаційного суспільства, підвищення ефективності комунікації та забезпечення швидкого доступу до інформації [6; 8]. Водночас існують значні ризики, пов'язані з поширенням дезінформації, маніпуляцією громадською думкою та втручанням у політичні процеси. Це вимагає розробки ефективних механізмів регулювання використання ШІ, підвищення рівня медіаграмотності населення та забезпечення прозорості алгоритмів [2; 4]. Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка етичних стандартів використання штучного інтелекту, удосконалення законодавчої бази та формування відповідального ставлення до цифрових технологій у суспільстві [3; 7].

Список використаних джерел:

1. Козир О. О. Використання штучного інтелекту в медіа. 2025. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/51.pdf> (дата звернення: 19.05.2026).
2. Надточій О. Медійна практика використання технологій штучного інтелекту в Україні. 2024. URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/320/271> (дата звернення: 19.05.2026).
3. Ситник О. Проблематика впровадження штучного інтелекту в сучасних ЗМІ та медіатехнологіях. 2023. URL: <https://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/291187> (дата звернення: 19.05.2026).
4. Artificial intelligence and the public arena. Communication Theory. Oxford Academic. URL: <https://academic.oup.com/ct/article/33/2-3/164/7202294> (дата звернення: 19.05.2026).
5. Artificial intelligence, deepfakes, and wars. Media, War & Conflict. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/17506352261424826> (дата звернення: 19.05.2026).
6. Artificial Intelligence and Democracy: A Conceptual Framework. Social Media + Society. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/20563051231186353> (дата звернення: 19.05.2026).
7. Deepfakes and Democracy. AI and Ethics. Springer. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s44206-022-00010-6> (дата звернення: 19.05.2026).
8. The news framing of artificial intelligence. AI & Society. Springer. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00146-022-01511-1> (дата звернення: 19.05.2026).

Клименко Інна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальність 053 «Психологія», Інститут права та безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Ганна НІВНЯ, к. філос. н., старший викладач кафедри державно-правових дисциплін, Одеський державний університет внутрішніх справ,

ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ЦИФРОВОГО БЕЗСМЕРТЯ

Людство завжди прагнуло подолати біологічні межі існування, проте сьогодні це прагнення трансформується з релігійної віри у конкретне технологічне завдання. Цифрове безсмертя - концепція збереження людської особистості, її свідомості, пам'яті та досвіду на цифрових носіях - перестає бути сюжетом наукової фантастики. Це явище здатне не лише змінити наші уявлення про смерть, але й змусити докорінно переглянути морально-етичні орієнтири суспільства. Трансгуманізм як ідеологічне підґрунтя цих процесів пропонує новий погляд на людину не як на завершений біологічний вид, а як на «чернетку», що потребує вдосконалення [1, с. 79-80].

Сучасний розвиток науки демонструє, що цифровізація життя створює умови для формування інтелектуальних агентів, здатних імітувати людську діяльність. Дослідники зазначають, що важливим етапом є накопичення даних у цифрових репозиторіях, що дозволяє формувати стійкий інформаційний образ особистості навіть після її фізичного зникнення [3, с. 7]. Отже, пишучи повідомлення чи створюючи пост в соціальній мережі, сучасна людина, не усвідомлюючи цього, образно кажучи, по цеглинках створює своє вічне цифрове життя. Можна припустити, що в майбутньому з'являтимуться не лише віртуальні щоденники, а цілі цифрові сховища спогадів. При цьому слід відзначити, що для людини може бути важливим запам'ятатися не стільки такою, якою вона є, скільки такою, якою хотіла б здаватися. Разом з тим, ми вважаємо за необхідне підкреслити відсутність тотожності між автентичною свідомістю та її цифровою копією.

У філософському аспекті трансгуманізм розглядає еволюцію як «технологічний проект», де людина має взяти на себе функції творця. О. В. Халапсіс вказує на можливість виникнення «теократії без бога», де технології обіцяють вирішити проблему страждань та смерті, які раніше були сферою релігії [1, с. 82-83]. У межах даного дискурсу доцільно звернути увагу на можливі наслідки технологічного переосмислення людської природи. Зокрема, прагнення до подолання біологічних обмежень та страху смерті за допомогою цифрових технологій може супроводжуватися трансформацією уявлень про цінність людської вразливості, смертності та недосконалості як невід'ємних складових особистісного буття. За таких умов існує ризик поступового сприйняття людини

не як цілісного суб'єкта, а як сукупності алгоритмізованих процесів та інформаційних характеристик. Іншими словами, звільнившись від страху смерті людина позбавиться деяких аспектів, які досі складали осердя самої її сутності.

Особливої уваги заслуговує питання ідентичності та «цифрового сліду» як основи для реконструкції свідомості. Використання методів глибокого навчання дозволяє аналізувати величезні масиви персональної інформації для створення динамічного цифрового двійника, який може функціонувати автономно. Проте постає етичне питання: чи має така копія власну волю і чи може вона нести моральну відповідальність за свої дії, якщо вона лише моделює поведінку померлої людини [2, с. 97-99] У зв'язку з цим актуалізується проблема визначення правового та морального статусу цифрового аватара як форми штучної репрезентації особистості. Постає питання, хто буде відповідальним за той чи інший допис цифрового двійника: оригінальна особистість, яка фізично вже померла чи цифрова копія як така? За таких умов існує ризик розмивання меж між реальним суб'єктом та його технологічною симуляцією.

Крім того, розвиток технологій цифрового безсмертя ставить під загрозу соціальну рівність. Доступ до інструментів «завантаження свідомості» або створення складних цифрових двійників, швидше за все, буде дорогою послугою, доступною лише певним верствам населення [3, с. 13]. Це може призвести до розколу людства на «смертних» та «цифрових небожителів». Подібна технологічна нерівність потенційно може сприяти поглибленню соціальної диференціації, за якої доступ до технологій цифрового безсмертя буде обмежений економічними можливостями окремих груп населення. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває необхідність формування міжнародних етичних та правових механізмів регулювання, спрямованих на недопущення використання цифрових технологій як інструменту соціальної сегрегації.

Зміни також торкнуться сфери міжособистісної комунікації та скорботи. Традиційно смерть була актом остаточного прощання, що дозволяло живим пройти через етапи горя та адаптуватися. Цифрове безсмертя пропонує «вічну присутність» померлого через чат-ботів чи голограми. Проте це може стати пасткою для психіки, заважаючи реальному зціленню [2, с. 104-105]. Замість того, щоб пам'ятати людину такою, якою вона була, живі будуть спілкуватися з її імітацією, що призведе до появи нових спогадів та може спричинити знецінення досвіду спілкування, що мав місце за життя. Намагання тримати зв'язок з цифровою копією близької людини може бути подібним до спроби втримати руками дим. З часом це може заважати прийняттю втрати, а цифрова імітація не спроможна замінити значущі спогади.

Шлях до цифрового безсмертя - це не лише технологічний виклик, а й іспит для нашої моралі. Трансгуманістичні ідеї про «постлюдину» вимагають від нас відповіді на запитання: що саме робить нас людьми? Чи готові ми промінати свою біологічну крихкість на цифровий абсолют, і яку ціну ми за це заплатимо? [1, с. 89-90] Майбутнє вимагає створення нової правової та етичної бази, яка б захистила гідність особистості навіть у її цифровому втіленні [3, с. 15]

Отже, попри стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту та цифрової архівації, біологічна кінцевість продовжує залишатися важливим чинником формування людського досвіду, емоційної сфери та міжособистісних відносин. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані не лише на вдосконалення технологій цифрового відтворення особистості, а й на вивчення їхнього впливу на психіку людини, моральні норми та соціальні взаємини. Можливість продовження власного існування завжди була однією з найбільш привабливих для людини, але можливо, саме те, що ми смертні, і робить нас здатними на справжні любов, співчуття та самопожертву?

Список використаних джерел

1. Halapsis A. V. Gods of Transhumanism. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2019. № 16. P. 78-90. doi:10.15802/ampr.v0i16.188397.
2. Iglesias S., Earp B. D., Voinea C., Porsdam Mann S., Zhiu A., Jecker N. S. Digital Doppelgängers and Lifespan Extension: What Matters? *The American Journal of Bioethics*. 2025. Vol. 25, No. 2. P. 95–110. <http://doi.org/10.1080/15265161.2024.2416133>.
3. Zinchenko V., Boichenko M., Slyusarenko O., Popovich M., Radchenko L., Polishchuk O. Science trends and Digital immortality: AI accelerates movement towards an unattainable goal. V International Scientific Forum on Computer and Energy Sciences (WFCES 2023). Almaty, May 18-19, 2023. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/742209/1/Science%20trends%20and%20Digital%20immortality.pdf>.

Наумкіна Світлана Михайлівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського, м. Одеса, Україна

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ І СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (ШІ) призводить до глибоких трансформацій соціальної реальності, змінюючи не лише технологічні процеси, але й фундаментальні засади функціонування суспільства. Сьогодні ШІ виступає не лише як інструмент оптимізації діяльності, але і як чинник, що активно впливає на формування нових соціальних структур і відносин (1).

Традиційно технології розглядалися як допоміжні засоби людської діяльності, що підпорядковуються цілям і намірам людини. Однак сучасні системи штучного інтелекту, здатні до автономного аналізу даних і прийняття рішень, змінюють цей підхід. Вони набувають характеристик, які дозволяють розглядати їх як специфічних агентів соціальної взаємодії (2).

Питання суб'єктності штучного інтелекту є одним із ключових у сучасній філософії технологій. Хоча ШІ не має свідомості у класичному розумінні, його здатність впливати на соціальні процеси та приймати рішення, що мають значущі наслідки, дозволяє говорити про його «квазі-суб'єктний» статус (3).

У межах соціальних трансформацій ШІ виступає як каталізатор змін, що впливають на різні сфери суспільного життя. У сфері економіки він сприяє автоматизації виробництва, зміні структури зайнятості та появі нових форм праці. У політичній сфері — впливає на процеси прийняття рішень, комунікацію між владою та громадянами, а також на формування громадської думки (4).

Особливого значення набуває вплив штучного інтелекту на трансформацію соціальних інститутів. Освіта, медицина, право та державне управління зазнають суттєвих змін під впливом алгоритмічних систем. Це призводить до переосмислення ролі людини у цих сферах та зміни традиційних моделей взаємодії (5).

Важливим аспектом є також проблема влади у контексті використання ШІ. Алгоритмічні системи можуть концентрувати контроль над інформаційними потоками та впливати на процеси прийняття рішень, що створює ризики посилення нерівності та маніпуляцій (6).

Соціальні трансформації, зумовлені розвитком ШІ, супроводжуються змінами у структурі соціальної взаємодії. Зростає роль цифрових платформ, які стають посередниками у комунікації між людьми. Це призводить до формування нових типів соціальних зв'язків, що мають мережевий характер (2).

Не менш важливим є вплив ШІ на формування ідентичності людини. Так, за твердженням Лусиао Флориди – одного із провідних представників сучасної філософії, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ)

змінює відповіді на фундаментальні питання людського буття. Крім того, використання алгоритмів у повсякденному житті змінює і способи самосприйняття та взаємодії з соціальним середовищем. Людина все більше взаємодіє з цифровими системами, що впливає на її когнітивні та поведінкові моделі (3).

За визначенням Юваля Ной Харари, у контексті глобальних трансформацій штучний інтелект стає важливим фактором міжнародних відносин. Держави використовують AI як інструмент економічної конкуренції та політичного впливу, що змінює баланс сил у світовій системі (4). Водночас виникає необхідність формування нових нормативних і етичних рамок регулювання використання ШІ. Це пов'язано з потребою забезпечення балансу між інноваційним розвитком і захистом прав людини.

Таким чином, штучний інтелект виступає як багатовимірний феномен, який одночасно є інструментом і фактором соціальних трансформацій. Його вплив охоплює економічні, політичні та культурні процеси, що зумовлює необхідність комплексного філософського осмислення. У сучасних умовах ШІ стає невід'ємною частиною соціальної реальності, що визначає нові траєкторії розвитку суспільства.

Список використаної літератури

1. Bostrom, N. (2020). *Superintelligence: Strategies and Continuous Development of Intelligent Machines*. Oxford University Press. 353 p.
2. Castells, M. & Sons (2010). *Wiley-Blackwell. The Rise of the Network Society*. Second edition. Wiley-Blackwell.
3. Floridi, L. (2022). *The fourth revolution: How the infosphere is reshaping human reality*. Oxford University Press.
4. Harari, Y. N. (2018). *21 lessons for the 21st century*. Vintage, Random House. 2018. 416 p.
5. Shermer M., Russell, S. (2019). *Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control*. Episode, No. 118.
6. Zuboff, S.(2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: *Public Affairs*.

Начев Микола Юрійович, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти ОНП Філософія, кафедра філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського, вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ФАКТОР ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Штучний інтелект (ШІ) став потужним фактором трансформації соціалізації особистості, кардинально змінюючи способи взаємодії, навчання, роботи та сприйняття світу. Він діє як агент соціалізації, впливаючи на формування цінностей, поведінки та життєвих компетентностей людини в умовах цифрового суспільства. Штучний інтелект (ШІ) є ключовою технологією XXI століття, що кардинально змінює суспільство. Особливо важливим є аналіз його впливу на соціальну безпеку, яка є пріоритетом державної політики. Ми спробували дослідити розвиток ШІ до кінця 2025 року, та зрозуміти, як новітні технології впливають на соці. Дослідження на основі емпіричних даних демонструє, що вплив ШІ на соціальні процеси є невідворотним і природно інтегрується в цифрову трансформацію. Водночас, виникають нові ризики, на які мають реагувати освітяни, соціальні працівники та фахівці з психологічного й соціального консультування [1].

Представники покоління Z, які змалку оточені цифровими технологіями та мають постійний доступ до інтернету, формують свій досвід спілкування переважно через соціальні мережі. Це кардинально змінило процес їхньої соціалізації та формування соціальних навичок, перевівши взаємодію з традиційних форм у онлайн-простір. Вивчення впливу цифрового середовища на соціалізацію молоді є ключовим для розуміння їхнього особистісного розвитку та запобігання можливим ризикам. Психологічні особливості цього покоління формуються під впливом технологічного прогресу, глобалізації та суспільних змін.

Серед ключових рис покоління Z виділяють:

- **Цифрова грамотність:** Вони легко опановують нові технології, віддають перевагу візуальному контенту та активно користуються гаджетами.
- **Багатозадачність:** Здатні одночасно займатися кількома справами, але можуть мати труднощі з концентрацією через перенасичення інформацією.
- **Прагнення до індивідуальності:** Цінують самовираження, часто обирають нестандартні шляхи розвитку та ставлять під сумнів усталені норми.
- **Соціальна свідомість:** Активно цікавляться глобальними проблемами, підтримують різноманітність та інклюзію, часто долучаються до соціальних ініціатив.
- **Потреба у швидкому результаті:** Звикли до миттєвого доступу до інформації та очікують швидкої віддачі, що може знижувати терпіння до довгострокових процесів.

- Психологічна уразливість: Частіше стикаються з тривогою, депресією та вигоранням, а постійне порівняння в соцмережах (страх FOMO) може посилювати стрес.
- Прагнення до балансу: Важливим є гармонійне поєднання роботи та особистого життя.
- Глобальність мислення: Завдяки інтернету мають широкі знання про світ, мислять поза національними межами.
- Перевага неформального навчання: Віддають перевагу коротким, практичним онлайн-форматам та самостійному розвитку.
- Відкритість до змін: Легко адаптуються до нових умов, готові змінювати кар'єру відповідно до своїх інтересів.

Успішний розвиток суспільства залежатиме від здатності врахувати потреби та унікальні особливості цього покоління [2, с.324].

З цією метою проведено опитування в соціальних мережах. Вибірку склало 100 осіб (старші школярі та студенти, вік досліджуваних 15-21 рік, 50 дівчат та 50 хлопців). У групу досліджуваних увійшли активні користувачі соціальних мереж, тобто ті, які проводять час у соціальних мережах понад 4 години. Отримано достатньо цікаві результати: 72% вказали, що соціальні мережі допомагають у спілкуванні з друзями; 30% зазначили, що зіштовхнулися з кібербулінгом; 40% відчують ізоляцію; 55% визнають, що є залежними від спілкування у соціальних мережах. Аналіз кількісних показників та змісту відповідей дозволив виокремити переваги та ризики цифрового середовища у процесі соціалізації сучасної молоді [4].

Сьогодні можна зустріти точку зору про те, що сучасна людина вже здала низку принципових інтелектуальних позицій ШІ і подальші події будуть робити очевидним цей факт для дедалі більшого числа людей. Зазначимо, що людина поступилася своїми позиціями тільки на рівні інтелекту. При цьому наша свідомість може бути представлена як мінімум із двох частин: інтелекту і мислення, які також утворюють протиріччя. Якщо інтелект прагне до земного, зрозумілого, ясного, простого, матеріального, корисного, що відтворюється і т. ін., то мислення, навпаки, прагне від земного до складного, ідеального, унікального тощо. Якщо інтелект працює з інформацією, то мислення – зі смислами. На нашу думку, неконтрольоване поширення штучного інтелекту загрожує суспільству кризою. Заміна штату працівників на машину навіть за умови незмінності витрат компанії на нього, створить суттєву економічну проблему, адже це збільшить кількість безробітних у країні. Ця та численні інші можливі загрози змушують людей, безпосередньо контролюючих процес, гальмувати розробку, щоб дати суспільству час на підготовку [3, С.97-99]. Головна мета створення потужного штучного інтелекту (ШІ) – це розробка системи, яка зможе самостійно вчитися та ставати кращою. Ми не зможемо передбачити, як така система буде виглядати, як поводитиметься чи які кроки робитиме в майбутньому. Дехто порівнює це з народженням «машинного бога» – істоти, що виходить за межі людського розуміння. Людська свідомість має свої природні обмеження: наше життя коротке, наша біологічна основа незмінна, а

сам процес мислення залишається для нас загадкою. Через це, за тих самих умов, ми схильні повторювати помилки, намагаючись зрозуміти світ. Натомість, надрозум, здатний змінювати власну структуру, зможе адаптуватися і знайти ідеальний шлях розвитку, уникаючи минулих промахів. У такому сценарії роль людини стане другорядною, а конкуренція з надрозумом практично неможливою. Щоб отримати хоч якусь перевагу і не бути повністю залежними від рішень надрозуму, нам потрібно буде вдосконалюватися. Філософський напрям трансгуманізму якраз і займається ідеями самовдосконалення, прагнучи розширити людські можливості різними шляхами. Один із підходів полягає в інтеграції сучасних технологій в людський організм, щоб покращити роботу його систем, включаючи свідомість. Хоча дослідники активно вивчають різні форми взаємодії людини та машини, поки рано говорити, чи залишаться ці ідеї лише теорією [5, С. 154-161].

Розвиток ШІ поставив перед людством давнє філософське питання про природу свідомості. Раніше це поняття було надто абстрактним для наукового дослідження, існуючі теорії не давали нових відповідей. Однак, наближення до створення подібного інтелекту дає нам можливість порівняти людську свідомість зі штучною, виділити її складові та, можливо, навіть допомогти в подальшій розробці ШІ. Зараз людство перебуває на переломному етапі, який може кардинально змінити наше суспільство та культуру. Попри певні побоювання, експерти стверджують, що ШІ не може власноруч спричинити апокаліпсис [5, с.155]. Вони наголошують, що людська здатність використовувати нейромережі буде розвиватися разом з алгоритмами. Припущення, що нейромережі та машини розвиватимуть власну волю, є не стільки прагматичною оцінкою реальних ризиків новітніх технологій, скільки підігритим науковою фантастикою надмірним страхом. це не потенційний кінець глобальної людської історії, а лише кінець тієї її частини, в якій домінує людина. експонеціальними кроками рухаються не лише технології, а й самі зміни, які є продуктом не тільки технологій, а й інших факторів розвитку виникатиме соціальне відчуження, яке буде провокувати десоціалізацію індивіда, коли людина не зможе швидко пристосуватися до цифрових змін. окрім того, внаслідок певного (а, можливо, й повного) демонтажу «соціальної» держави частина людей буде позбавлена державної допомоги.

Список використаних джерел

1. Does, A. R., Geraldo, A., Carvalho, I. P., & Barbosa, F. (The use of new digital information and communication technologies in psychological counseling during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2020. 17(20), 7663. <https://doi.org/10.3390/ijerph17207663>
2. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів: торунь : Liha- Pres, 2022. 460 с.
3. Гуцол, К. В. Штучний інтелект як ресурс розвитку життєвої компетентності особистості в умовах війни в Україні. *Міждисциплінарні*

дослідження складних систем. 2023. Вип. 24. С. 97-114. DOI: <https://doi.org/10.31392/iscs.2024.24>

4. Результати загальнонаціонального опитування «Українське покоління Z: цінності та орієнтири». Київ, 2017. 135 с. URL: <https://pon.org.ua/novyny/5980-cnnost-ta-oryentiri-ukrayinskogopokolnnya-z-ove-dosldzhennya.html> (дата звернення: 2026.05.08).

5. Романенко, С. В. Штучний інтелект та соціальна безпека особистості. *Психологія та соціальна робота.* 2025. № 2. С. 154-161. <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2025.2.14>

DOI: <https://doi.org/10.24195/PhilosophicalKnowledge2026-10>

Юшкевич Юлія Сергіївна, к.філос.н, старший викладач кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету, м. Одеса.

<https://orcid.org/0000-0002-8295-0346>

ЦИФРОВА ЕКОЛОГІЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ: ЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ВИМІРИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЕКО-ДИЗАЙНІ

Глобальна цифровізація соціокультурного простору на сучасному етапі розвитку суспільства зумовила трансформацію фундаментальних підходів до створення та інтерпретації культурного продукту. Креативні індустрії, інтегруючи у свій простір технології генеративного штучного інтелекту, опинилися в центрі методологічного зсуву, який вимагає не лише інструментального освоєння нових медіа, а й глибокого філософсько-культурологічного осмислення їхніх наслідків [3, с. 110]. Зазначені процеси актуалізують концепт «цифрової екології» як інтегративної наукової рамки, що дозволяє дослідити прагматичний потенціал автоматизації у синергії з етичними імперативами. Особливої ваги окреслена проблематика набуває в царині сучасного еко-дизайну, де матеріальний складник сталого розвитку концептуально поєднується з віртуальним середовищем проєктування.

У межах парадигми прикладної культурології дослідження цього феномену дає змогу вийти за межі суто технологічного детермінізму та переорієнтувати інструментарій соціокультурного проєктування на збереження семіотичного й ціннісного розмаїття. Цифрова екологія у цьому контексті постає не просто як сукупність гігієнічних правил поведінки з інформацією, а як розгорнута теоретико-практична система. Вона спрямована на виявлення, аналіз та мінімізацію деструктивних впливів штучного інтелекту на соціокультурну сферу, забезпечуючи сталий розвиток як матеріальної, так і духовної культури.

Донедавна екологічний дискурс у культурологічних та мистецтвознавчих студіях традиційно обмежувався матеріальним виміром буття: аналізувалися проблеми зменшення вуглецевого сліду, використання біорозкладних

матеріалів, утилізації відходів промисловості та розвитку практик свідомого споживання. Проте стрімке перенесення творчих практик у цифровий простір та залучення до них інтелектуальних агентів змусили дослідників переглянути межі поняття «екологічність». Інформаційне перенасичення, неконтрольоване продукування візуального контенту генеративними системами, а також значні енергетичні витрати на утримання обчислювальних потужностей актуалізували феномен «цифрової екології».

У фокусі уваги цього наукового напрямку перебуває взаємодія людини, технологічного інтерфейсу та соціокультурного середовища, де ключовим критерієм життєздатності системи стає збереження її чистоти, автентичності та гуманістичного вектора. Коли штучний інтелект перебирає на себе функції співавтора в дизайні, виникає потреба в екологізації самого мислення проєктувальника. Здатність алгоритмів миттєво генерувати множину візуальних варіацій призводить до специфічної девальвації унікальності художнього образу, нівелювання індивідуального авторського стилю та когнітивного переважання як творця, так і реципієнта.

Зазначені трансформації змінюють загальний онтологічний статус дизайну в системі культури, трансформуючи його з інструменту утилітарного конструювання речей на глобальну соціокультурну практику. Відтак, сучасний еко-дизайн уже не може обмежуватися лише матеріальними характеристиками продукту, ігноруючи віртуальний та інформаційний слід, який залишає по собі кожен цифровий проєкт. Розуміння цифрової екології як етики ненасильства над візуальним і смисловим простором культури стає базовим елементом методологічної культури фахівця з прикладної культурології, орієнтованого на створення ціннісно-маркованого соціокультурного продукту.

Потреба в новому методологічному інструментарії стає ще більш очевидною, якщо проаналізувати прагматичний потенціал штучного інтелекту, який демонструє високу ефективність у розв'язанні прикладних завдань еко-дизайну [1, с. 104]. Традиційні методи проєктування сталих об'єктів вимагають тривалого аналізу життєвого циклу матеріалів, точного моделювання логістичних ланцюжків та прогнозування поведінки споживачів. У цьому контексті технології машинного навчання виступають як потужний предиктивно-аналітичний інструмент, що кардинально інтенсифікує та оптимізує дослідницьку фазу проєктування.

Застосування алгоритмів ШІ дозволяє здійснювати всебічне віртуальне тестування характеристик сировини ще до початку її промислового використання або створення фізичних прототипів. Зокрема, в індустрії моди штучний інтелект здатний симулювати фізико-механічні властивості інноваційних екологічних матеріалів у віртуальному середовищі, що усуває потребу у надлишковому виробництві тестових зразків і суттєво зменшує обсяг відходів. У графічному та пакувальному дизайні генеративні системи оптимізують просторове розміщення елементів на площині, мінімізуючи залишки матеріалів при крої, та розраховують конфігурації з найменшим використанням хімічних барвників без втрати інформативності маркування.

Додатковим прагматичним виміром інтеграції ШІ є сфера генеративного дизайну конструкцій, що базується на принципах біомімікрії – наслідування природних структур для досягнення максимальної міцності об'єктів при мінімальній витраті ресурсів. Програмні алгоритми розраховують внутрішні порожнини архітектурних форм або предметів інтер'єру, створюючи легкі, але стійкі конструкції. Подібна синергія високих технологій та екологічної доцільності переводить менеджмент креативних індустрій на вищий рівень ресурсоефективності, проте вона ж і створює низку прихованих суперечностей, які вимагають ретельного критичного аналізу.

Ефективність штучного інтелекту в оптимізації матеріальних ресурсів вступає в очевидне протиріччя з внутрішніми деструктивними чинниками функціонування самих цифрових технологій, що формує центральну антиномію сучасної еко-етики. Парадокс полягає в тому, що функціонування серверної інфраструктури, навчання великих мовних моделей та щоденна обробка запитів потребують значних обсягів електроенергії та водних ресурсів для охолодження дата-центрів. Таким чином, візуально «екологічний» цифровий проєкт, створений за допомогою ШІ, опосередковано збільшує загальний антропогенний тиск на біосферу, що актуалізує проблему прихованого вуглецевого сліду цифрової індустрії та вимагає від культуролога-проєктанта зваженого оцінювання доцільності застосування цих технологій.

Окрім матеріально-енергетичних ризиків, експансія ШІ актуалізує кризу в соціокультурній екології, яка пов'язана із загрозою уніфікації інтелектуального та художнього простору. Алгоритми, що навчаються на масивах уже наявних даних, схильні до репродукування усереднених стилістичних моделей, що нерідко призводить до інтелектуального піратства та експлуатації творчого капіталу без згоди авторів. У контексті проєктування національного культурного продукту це загрожує деформацією етнічних кодів та складних локальних концептів, які ШІ зводить до поверхневих візуальних штампів, позбавлених глибинного ціннісно-історичного контексту.

З позицій еко-етики не менш загрозливим є процес відчуження суб'єкта творчості від безпосереднього матеріального субстрату культури. Редукція творчого акту до текстового моделювання запитів нівелює сенсорний, тактильний зв'язок митця з фізичним матеріалом, який в екології культури традиційно розглядався як основа формування поваги до природного ресурсу. Заміна автентичного досвіду цифровим симулякром створює ризики деградації екологічної свідомості, де природне середовище починає сприйматися виключно через призму техногенних репрезентацій.

Ці виклики демонструють складну структуру взаємодії ШІ та еко-дизайну, де кожна прагматична перевага супроводжується специфічним ризиком: оптимізація витрат матеріалів та мінімізація фізичних відходів виробництва протиставляється високому енергоспоживанню обчислювальних систем та зростанню вуглецевого сліду цифрової інфраструктури; прискорення генерації ідей та розширення інструментарію візуалізації вступає у конфлікт із девальвацією унікальності художнього акту, загрозою плагіату та втратою

авторської ідентичності; доступ до глобальних інформаційних баз даних супроводжується ризиком стандартизації візуальної мови та поверхневої експлуатації національних соціокультурних кодів; підвищення економічної доступності екологічного дизайну для широких верств споживачів супроводжується потенційним витісненням фахівців базового рівня з ринку праці та втратою традиційних ремісничих навичок [2, с. 45].

Отже, дослідження цифрової екології в контексті креативних індустрій дозволяє констатувати, що цей напрям є безальтернативною стратегією збереження гуманістичного ядра культури в умовах тотальної технологізації суспільства. Інтеграція штучного інтелекту в практики еко-дизайну виявляє амбівалентну природу сучасного прогресу: відкриваючи широкі прагматичні можливості для оптимізації матеріального виробництва, вона одночасно генерує глибокі етичні й екологічні виклики, пов'язані з енергетичним виснаженням планети, кризою авторського права та загрозою нівелювання національної культурної ідентичності.

Подолання окреслених деструктивних тенденцій можливе лише за умови розробки та впровадження жорстких етичних фільтрів та ціннісно-орієнтованих моделей управління креативними індустріями. Штучний інтелект має функціонувати в межах антропоцентричної парадигми, де критерієм ефективності соціокультурного продукту виступає не швидкість його тиражування, а його семіотична глибина, етична чистота та безпечність для культурного середовища суспільства. У цьому процесі освітні програми з прикладної культурології відіграють роль провідних інституційних майданчиків, що забезпечують формування нової генерації фахівців, здатних гармонізувати цифрові алгоритми із фундаментальними цінностями людського буття.

Список використаної літератури:

1. Капелька А. О. Використання штучного інтелекту під час створення графічних проєктів у сучасному дизайні. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2025. № 6. С. 104-110. DOI: <https://doi.org/10.32782/uad.2025.6.12>
2. Перерва І. М., Мазоренко О. В. Цифрова трансформація креативних індустрій: виклики, можливості та роль діджитал-інструментів. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2025. №1. С. 45-50. DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2025-1-11>
3. Трач Ю. Культурні та креативні індустрії в цифровому середовищі: можливості й перспективи. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024. № 7(1). С. 110-122. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.1.2024.307013>

З М І С Т

	ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ	4
	Пленарне засідання	20
<i>Borinshtein Y., Schwartz D.</i>	THE IDEA OF LIBERAL ARTS IN THE AMERICAN EDUCATIONAL SPACE	20
<i>Єременко О.М.</i>	ФІЛОСОФСЬКА КОМБІНАТОРИКА ЯК МЕТОД ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ	23
<i>Daniel Hasidim Or Chalon</i>	THE ADVANTAGES OF KEYNESIANISM IN MODERN SOCIETY	27
<i>Іванова Н. В.</i>	ЯК ПОЗБУТИСЯ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВІД ДОШКІЛЛЯ ДО ВЛАСНОГО Я (ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ АСПЕКТ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ)	30
<i>Висоцька О. Є.</i>	ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІКИ ЗМІН: МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДРУНТЯ	33
<i>Єршова-Бабенко І.В.</i>	ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ І КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ НЕЛІНІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ – МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ	36
<i>Добролюбська Ю. А.</i>	ФІЛОСОФІЯ АРХІВОЗНАВСТВА ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ	39
<i>Стовпець О.В.</i>	КОНЦЕПЦІЯ «НОВЕ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ» ТА СУЧАСНА ГЕОПОЛІТИКА	42
<i>Возний І. П.</i>	СУЧАСНІ ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ	45
<i>Лісеєнко О. В.</i>	МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	50

<i>Борінштейн Є. Р.</i>	ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ МОРАЛІ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	52
-------------------------	--	----

СЕКЦІЯ 1. МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ПІЗНАННЯ

<i>Аксьонова В. І., Сарваді Р. Д.</i>	НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЯК АКТИВ: ВЕКТОРИ НОВИХ РЕАЛІЙ У ВИЩОЇ ОСВІТІ УКРАЇНИ	56
<i>Вітлугіна К. В., Атаманюк З. М.</i>	НАДІЯ І СПОДІВАННЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ПРОБЛЕМАТИЦІ	59
<i>Ганбарова Е. М., Атаманюк З. М.</i>	ЧИ ІСНУЮТЬ ВІДМІННОСТІ МІЖ ФАКТОМ, ОПИСОМ, ОЦІНКОЮ І НОРМОЮ?	60
<i>Любарська В., Нівня Г.О.</i>	МИСЛЕННЯ В СУЧАСНОМУ СВІТІ: ДЕГРАДАЦІЯ ЧИ АДАПТАЦІЯ?	62
<i>Матяр П. О., Нівня Г.О.</i>	МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРИ: МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ	66
<i>Петінова О. Б.</i>	МЕТАМОДЕРНА СВІДОМІСТЬ У ПОСТЦИФРОВИХ УМОВАХ: ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ	69
<i>Поплавська Т. М., Барков С.</i>	ХОЛІЗМ ТА ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ПРОБЛЕМ	72
<i>Поплавська Т. М., Закревська Т.</i>	АБДУКЦІЯ ЯК ГЕНЕРАТОР НОВИХ КОНЦЕПТІВ І ГІПОТЕЗ У МЕНЕДЖМЕНТІ	75
<i>Поплавська Т. М., Самойлова П.</i>	ХОЛІСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА ЙОГО МОЖЛИВОСТІ У СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ	78
<i>Поплавська Т. М., Фіник В.</i>	АБДУКТИВНИЙ МЕТОД ЯК ЕПІСТЕМОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ	82

**СЕКЦІЯ 2. ГОЛОДОМОР-ГЕНОЦИД-ХОЛОКОСТ:
ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ
РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

- Булавенко Н. В.,
Федорова І. В.* ГЕНОЦИД ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ: ВІД ГОЛОКОСТУ ДО РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 86
- Канівець С. П.,
Федорова І. В.* ГОЛОДОМОР – ГЕНОЦИД – ХОЛОКОСТ: ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ МОРАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ РОЗВИТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ 88

**СЕКЦІЯ 3. ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ**

- Borinshtein Y.,
Wiener B.* THE ROLE OF GLOBALIZATION IN THE PHILOSOPHY OF CONFLICT AND DIALOGUE 92
- Борінштейн Є. Р.,
Вінер М.* ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ДЕМОГРАФІЇ: ДО СПЕЦИФІЦІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 95
- Багніт Д. Є.,
Петінова О. Б.* РОЛЬ МЕДІА У ФОРМУВАННІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ 98
- Войтешенко Є. О.,
Солдатенко О. І.* ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФАНДРЕЙЗИНГОВИХ ПРОЦЕСІВ У СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЗАКЛАДАХ 101
- Yevgen Borinshtein,
Nitzia Davidovitch* PSYCHOLOGICAL TIME OF PERSONALITY: THE EXPERIENCE OF LIBERAL ARTS IN MODERN SOCIETY 104
- Гольденберг О. Я.* ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ВІД ТЕХНОЦЕНТРИЗМУ ДО ЕКОГУМАНІЗМУ 107
- Горопашна В. О.,
Петінова О. Б.* «ЦИФРОВИЙ АРХІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ» – ПРОЄКТ З ОЦИФРУВАННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ПАМ'ЯТОК 109
- Гродська В. Ю.,
Петінова О. Б.* ФЕЙКОВІ НОВИНИ ЯК ЗАГРОЗА ДЕМОКРАТІЇ 111

<i>Dobrolyubska Y.A., Hryhorchuk O.Y.</i>	A COMPARISON OF VIRTUAL AND TRADITIONAL MUSEUMS	113
<i>Коба О., Тодоров В.</i>	УКРАЇНЦІ – НАЙБІЛЬШИЙ НАРОД, ЯКИЙ ХОТІЛИ ЗНИЩИТИ У ХХ СТОЛІТТІ	116
<i>Коваленко Є. М.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ЕТИКИ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	121
<i>Кубаш О. М.</i>	ВЕКТОРИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЛЮДИНИ У ХХІ СТОРІЧЧІ (ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИЙ ВИМІР	122
<i>Макіша І. С., Солдатенко О. І.</i>	БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУЦІЙ	124
<i>Pronoza Inna</i>	THE ROLE OF CIVIC EDUCATION IN SHAPING DEMOCRATIC RESILIENCE IN CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY	127
<i>Pronoza Inna, Kosinova Olha</i>	VALUE TRANSFORMATIONS OF CITIZENS' POLITICAL CONSCIOUSNESS UNDER CONDITIONS OF INFORMATION CONFRONTATION	130
<i>Pronoza Inna, Hryshchenko Oleksii</i>	TRANSFORMATION OF UKRAINE'S INFORMATION SECURITY POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION	133
<i>Семко Я. С.</i>	СУЧАСНИЙ ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ТЕЛЕБАЧЕННЯ НА ФОРМУВАННЯ МЕДІА РЕАЛЬНОСТІ	135
<i>Усатюк І. М.</i>	УСПІШНИЙ ДОСВІД КРАЇН У ПІСЛЯВОЄННІЙ ВІДБУДОВІ, ЯК ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ	138
<i>Фомюк К. В., Атаманюк З. М.</i>	ПОНЯТТЯ ВЛАДИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	141

*Цілина Д. М.,
Солдатенко О. І.* ЕКОНОМІЧНІ МОДЕЛІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РИНКУ: ДЖЕРЕЛА ТА МЕХАНІЗМИ ФІНАНСУВАННЯ 143

*Шакіна М. П.,
Петінова О. Б.* СОЦІАЛЬНІ ТА ІНКЛЮЗИВНІ ПРОЄКТИ «МИСТЕЦТВО БЕЗ БАР'ЄРІВ» 146

Швець С. Л. ДЕЕРФАКЕ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАГРОЗА ЦИФРОВІЙ БЕЗПЕЦІ ТА ДЕМОКРАТИЧНИМ ПРОЦЕСАМ 148

СЕКЦІЯ 4. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ЦІННОСТЕЙ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

Анісімов О. О. АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ЖИТТЄВОГО УСПІХУ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ 151

*Лькевич Є.,
Перванчук Г.,
Нівня Г.а* ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ 153

Йорж Р.А. ВПЛИВ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ НА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ 156

*Крохмаль О. М.,
Лісеєнко О. В.* ЦІННІСНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ 158

*Мормуль В. В.
Нівня Г. О.* РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ СЛІДЧОГО У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ 160

*Сухобрус А. А.,
Атаманюк З. М.* ЧИ МАЄ ЛЮДИНА ПРАВО НА СМЕРТЬ? 162

СЕКЦІЯ 5. ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Атаманюк З. М. СОЦІОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ І МИСТЕЦЬКІ ПРОЄКТИ: СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ 165

<i>Борішштейн Є. Р., Калаєва К. С.</i>	ТЕОРІЯ І СОЦІАЛЬНА ПРАКТИКА LIBERAL ARTS: ЯКІСНА ОСВІТА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	169
<i>Врайт Г. Я., Даниленко А. В.</i>	ЕТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПЕРЕВАНТАЖЕННЯ	172
<i>Петінова О. Б., Коновальчук Е. М.</i>	ОСВІТА І ДЕМОКРАТІЯ: РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	174
СЕКЦІЯ 6. ФІЛОСОФІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ		
<i>Гончарова О. Є.</i>	СУБ'ЄКТНІСТЬ У ВЗАЄМОДІЇ ЛЮДИНИ І ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: МІЖ РОЗШИРЕННЯМ МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО ДЕЛЕГУВАННЯМ	180
<i>Глушенко О. П.</i>	АБСОЛЮТНА КОНТИНГЕНТНІСТЬ ЦИФРОВОГО ПОРЯДКУ: КВЕНТІН МЕЯСУ ТА СУВЕРЕНІТЕТ ОНОВЛЕННЯ ЯК ПОДОЛАННЯ КАНТІАНСЬКОЇ НЕОБХІДНОСТІ	183
<i>Грищенкова С. А., Петінова О. Б.</i>	ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У МЕДІА: ВПЛИВ НА ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ	186
<i>Клименко Інна, Нівня Ганна</i>	ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР ЦИФРОВОГО БЕЗСМЕРТЯ	189
<i>Наумкіна С. М.</i>	ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ І СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	192
<i>Начев М. Ю.</i>	ФАКТОР ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	194
<i>Юшкевич Ю. С.</i>	ЦИФРОВА ЕКОЛОГІЯ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ: ЕТИЧНІ ТА ПРАГМАТИЧНІ ВИМІРИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЕКО-ДИЗАЙНІ	197

VIII Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців

“МЕТОДОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ”

(Одеса, 21-22 травня 2026 року)

Адреса редакції:

Україна, 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, каб. 73 Тел.: (0482) 732-09-52